

Ārlietu ministrija

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

EKONOMIKAS UN
SOCIĀLO ZINĀTŅU
FAKULTĀTE

Diasporas un migrācijas
pētījumu centrs

Pētījums

DIASPORAS POLITISKĀ LĪDZDALĪBA VĒLĒŠANU KONTEKSTĀ

Inta Mieriņa, Inese Šūpule, Ilze Koroļeva,
Ginta Elksne, Maija Krūmiņa

Rīga, 2024

LU Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes
Diasporas un migrācijas pētījumu centrs

Inta Mieriņa, Inese Šūpule, Ilze Koroļeva, Ginta Elksne, Maija Krūmiņa. *Pētījums “Diasporas politiskā līdzdalība vēlēšanu kontekstā”*. Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2024. 98 lpp.

Ārlietu ministrija

Literārais redaktors Oskars Lapsiņš
Maketētāja Ineta Prīga

© Latvijas Universitāte, 2024

ISBN 978-9934-36-337-5 (PDF)
<https://doi.org/10.22364/dop.24>

SATURA RĀDĪTĀJS

Kopsavilkums	4
Ievads	10
Pētījuma metodoloģija	12
Sekundāro datu analīze	12
Padziļinātās intervijas ar politisko partiju pārstāvjiem un partiju programmu analīze	12
Padziļinātās intervijas ar Centrālās vēlēšanu komisijas pārstāvjiem	13
Kvantitatīva aptauja par diasporas politisko līdzdalību un izmantotajiem informācijas kanāliem	13
Fokusgrupu diskusijas ar diasporas pārstāvjiem	15
Diasporas līdzdalības Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanās analīze	18
Diasporas līdzdalības 14. Saeimas vēlēšanās analīze	18
Diasporas līdzdalības Eiropas Parlamenta vēlēšanās analīze	30
Vēlēšanu pieejamības ierobežojumu analīze diasporā	37
Balsošana klātienē vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs	37
Balsošana pa pastu	39
Informēšanas pasākumu nepieciešamība	39
Kvalitatīvo datu analīze	41
Diasporas iecirkņu organizatoru pieredze	41
Diasporas organizāciju loma un iespējas vēlēšanu kontekstā	50
Diasporas mediju loma informācijas izplatīšanā par vēlēšanām	57
Vēstniecību un konsulārā dienesta loma un iespējas vēlēšanu kontekstā	59
Politisko partiju pārstāvju skatījums uz diasporas līdzdalību	65
Partiju programmu analīze	69
Kvantitatīvo datu analīze	73
Interese un informācija par politiku, politiskā uzticēšanās	73
Diasporas politiskā līdzdalība, balsošana	80
Diasporai aktuālākie jautājumi un tuvākās partijas	88
Vēlēšanu organizācija un balsošanas iespējas	91
Iespējas palielināt diasporas līdzdalību vēlēšanās	93
Secinājumi un ieteikumi	96
Atsauces	98

KOPSAVILKUMS

Pētījums pievēršas diasporas politiskajai aktivitātei ar īpašu uzsvāru uz līdzdalību vēlēšanās. Atbilstoši oficiālajai statistikai ārvalstīs dzīvo vairāk nekā 10% Latvijas balsstiesīgo, taču dati liecina, ka viņi daudz retāk balso Saeimas vēlēšanās. Satraucoši arī, ka pēdējos gados diasporas aktivitātes līmenis Saeimas vēlēšanās samazinās. Šajā pētījumā aplūkoti faktori, kas ietekmē politisko līdzdalību, sakarības un tendences diasporā, un apzināti iespējamie risinājumi un darbības soļi, kas jāveic diasporas organizācijām, Latvijas valsts institūcijām, diasporas medijiem un citiem iesaistītajiem, lai kvalitatīvi sekmētu diasporas dalību vēlēšanās, kā arī veicinātu iesaisti politiskajos procesos starpvēlēšanu periodā. Pētījums norisinājās no 2024. gada jūlija līdz novembrim, un tā ietvaros veikta:

1. Sekundāro datu analīze (14. Saeimas vēlēšanu un EP vēlēšanu rezultātu ārzemēs detalizēta analīze, kā arī vēlēšanu pieejamības ierobežojumu diasporā analīze).
2. Padziļinātas intervijas ar politisko partiju pārstāvjiem un partiju programmu analīze.
3. Padziļinātās intervijas ar CVK pārstāvjiem.
4. Kvantitatīva aptauja par diasporas politisko līdzdalību un izmantotajiem informācijas kanāliem (respondentu skaits – 1950).
5. Četras fokusgrupu diskusijas ar diasporas pārstāvjiem: 1) diasporas medijiem, 2) organizācijām, 3) vēstniekiem un goda konsuliem, 4) vēlēšanu procesa organizētājiem.

CVK informācija liecina, ka kopumā visos vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs 14. Saeimas vēlēšanās nobalsoja 22 859 vēlētāji un 3101 nobalsoja pa pastu, pēdējās EP vēlēšanās 2024. gadā – 6809 ārvalstu iecirkņos un 1497 pa pastu. Ņemot vērā balsstiesīgo skaitu, kuri dzīvo ārvalstīs, kopējais nobalsojušo skaits ārvalstīs pēdējās Saeimas vēlēšanās (26 146) un pēdējās EP vēlēšanās (8306) ir ļoti mazs. Atbilstoši jaunākajai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes informācijai ārpus Latvijas dzīvo 237 153 Latvijas pilsoņi (PMLP

2024), atbilstoši profesora Mihaila Hazana aprēķiniem – ap 300 000 Latvijas pilsoņu, t.sk. ap 230 000 ES valstīs (Hazans 2020). Precīzi izvērtēt, cik procentu ārvalstīs dzīvojošo nobalsoja pēdējās Saeimas vai EP vēlēšanās, ir grūti: iespējams, ka daļa uz vēlēšanu brīdi atradās un nobalsoja Latvijā, bet tāpat iespējams, ka ne visi ārvalstīs balsojušie pastāvīgi dzīvo ārvalstīs. Tomēr dati skaidri parāda, ka pēdējās Saeimas vēlēšanās nobalsoja tikai niecīga daļa (ticami, ka ap 10%) ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu un vēl mazāk – EP vēlēšanās. Pēdējās pašvaldību vēlēšanās piedalījās vēl mazāks skaits ārvalstīs dzīvojošo, kas nav pārsteidzoši, ņemot vērā attālinātās balsošanas iespēju trūkumu.

Pētījums parāda: lai gan ārpus Latvijas dzīvojošo balsstiesīgo pilsoņu skaits palielinās, ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem jau kopš 2010. gada ir samazinājies, 14. Saeimas vēlēšanās nokritoties līdz 2,83% un pēdējās EP vēlēšanās – līdz 3,81%. Tādējādi samazinās arī diasporas “balss” vēlēšanu rezultātos un Latvijas politiskajā izvēlē. Proporcioniāli lielāka diasporas līdzdalība EP vēlēšanās, salīdzinot ar Latvijā dzīvojošajiem, liecina, ka dzīvošana Eiropas Savienībā veicina Eiropas līmeņa vēlēšanu nozīmes apzināšanos.

Viens no diasporas vēlēšanu aktivitātes krituma iemesliem ir vēlēšanu iecirkņu skaita samazinājums. To skaits samazinājies no 123 iecirkņiem 13. Saeimas vēlēšanās līdz 82 iecirkņiem 14. Saeimas vēlēšanās, lielākais kritums bijis Lielbritānijā, kur dzīvo visvairāk Latvijas pilsoņu. Attiecīgi samazinājies arī nobalsojušo vēlētāju skaits (Lielbritānijā un ASV – aptuveni divas reizes). Tas norāda, ka pasta balsošanas iespēju pieaugums, lai gan veicina pasta balsošanu (būtiski palielinājies pasta balsotāju īpatsvars ārvalstīs – no 1% 13. Saeimas vēlēšanās līdz 12% 14. Saeimas vēlēšanās) neatsver tiešās balsošanas iespējas.

EP vēlēšanās 2019. gadā pirmo reizi tika organizēti arī vēlēšanu iecirkņi ārvalstīs. 2024. gadā iecirkņu skaits pat palielinājās – no 44 līdz 51 iecirknim. Turklāt, lai nobalsotu

vēlēšanu iecirknī, vairs nevajadzēja iepriekš reģistrēties, un vēlētāja atbilstība tika pārbaudīta e-vidē, būtiski atvieglojot piedalīšanos EP vēlēšanās ārvalstīs. **2024. gada EP vēlēšanu rezultāti parāda, ka atvieglotā vēlēšanu procedūra būtiski palielināja ārvalstīs nobalsojušo skaitu.** Vēlēšanu aktivitāte EP vēlēšanās gan joprojām ir zemāka nekā Saeimas vēlēšanās – gan Latvijā, gan ārvalstīs dzīvojošo vidū.

Nemot vērā pasta balsošanas pieaugumu, pētījumā tika noskaidroti izaicinājumi, kas saistīti ar šo balsošanas veidu. Atbildes liecina, ka **pasta balsošanu diasporas pārstāvji uzskata par labu un nepieciešamu,** īpaši zemēs, kur ir lieli attālumi, tomēr daudzi norāda uz procedūras sarežģītību, kas mazina motivāciju piedalīties un rada kļūdu risku (daži to kontrastē ar vienkāršāku procedūru citās valstīs). Sarežģījumus rada nepieciešamība izdrukāt vēlēšanu materiālus pašam (ne visiem ir printeris) un neprasme izmantot Latvijas e-pakalpojumus. Ne katram ir eID, un arī tie, kam tā ir, to ikdienā nelieto. eID un e-paraksta neesamība apgrūtina arī komunikāciju starp CVK un vēlēšanu iecirkņu organizētājiem, tāpēc svarīgi **veicināt eID iegūšanu Latvijas pilsoņiem ārvalstīs un plašāk skaidrot tās izmantošanu.** Lai nodrošinātu efektīvu pasta balsošanas tālākās valstīs, svarīgi atvēlēt vairāk laika pieteikties balsošanai pa pastu, tādējādi vēstules Latvijā pienāktu laikus.

Diasporas pārstāvju atbildes liecina, ka viena no iespējām, kas visvairāk varētu palielināt ārvalstīs dzīvojošo daļību vēlēšanās, būtu elektroniskās balsošanas sistēmas ieviešana (62,8% tas noteikti motivētu). Tomēr diskusiju dalībnieki norāda uz jau minētajām problēmām ar eID kartes esamību un nolaišanu, kas to varētu apgrūtināt. Kā viena no alternatīvām eID kartei tiek piedāvāta iespēja piedalīties vēlēšanās, autorizējoties ar internetbankas starpniecību, taču arī tas ne vienmēr diasporai ir ērti un pieejami. Vienlaikus pastāv lielas bažas par drošības riskiem un to, ka, sakompromitējot pat vienu nelielu iecirkni, var tikt apšaubīti visas Latvijas vēlēšanu rezultāti. Pētījumā izskanēja viedoklis, ka **elektroniskā balsošana sākotnēji varētu tikt īstenota kā pilotprojekts tieši diasporas vēlētāju iesaistei.**

Dažkārt valda atšķirīgs viedoklis par to, vai diasporai vispār būtu jāpiedalās Latvijas vēlēšanās (ne visas valstis šādu iespēju piedāvā). Arī diskusijās izskanēja bažas, ka daļa Latvijas sabiedrības varētu būt negatīvi noskaņota pret diasporas devumu. Tomēr aptauja liecina, ka pati diaspora visbiežāk ir pārliecināta, ka tai ir nepieciešams aktīvāk piedalīties Saeimas vēlēšanās – tikai 12% uzskata, ka diasporai nebūtu jāpiedalās Saeimas vēlēšanās. Tiek minēti vairāki ieguvumi, raugoties gan no pašas diasporas, gan Latvijas sabiedrības skatupunkta, tostarp tas, ka daļa vēlēšanās veicina saiknes saglabāšanu ar Latviju, palīdz saglabāt nacionālo identitāti un ir veids, kā Latvijas valstspiederīgie ārvalstīs apliecina savu piederību valstij. Pašiem ārvalstīs dzīvojošajiem viens no galvenajiem iemesliem balsot Saeimas vēlēšanās bija pienākuma apziņa un tas, ka tā ir iespēja ietekmēt un uzlabot situāciju Latvijā. Daļa tuvākā vai tālākā nākotnē plāno atgriezties Latvijā, tāpēc tai ir svarīgi piedalīties procesos, kas ietekmē Latvijas nākotnes virzību. Visbeidzot, diaspora, dzīvojot ārpus Latvijas, iegūst citu pieredzi, kas var sniegt jaunu skatījumu uz valstij būtiskiem attīstības jautājumiem. Tātad ir **svarīgi balsošanas tiesības ārvalstīs dzīvojošajiem saglabāt.**

Pētījumā tika padziļināti aplūkotas problēmas, kas saistītas ar vēlēšanu iecirkņu organizēšanu un to darbības nodrošināšanu ārvalstīs. **Vēlēšanu iecirkņu skaita samazināšanās saistīta ar izmaiņām Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumā,** samazinoties Ārlietu ministrijas lomai. Vēlēšanu procesa koordinēšanu pārņēma CVK, ļaujoties uz diasporas pašas iniciatīvu un aktivitāti iecirkņu izveidē. Jaunais regulējums paredzēja, ka, sagatavojot 36 vēlētāju priekšlikumu, Latvijas pilsoņi paši var iniciēt izveidot vēlēšanu iecirkni ārvalstīs. Vēlēšanu iecirkni pēc Ārlietu ministrijas priekšlikuma tika izveidoti diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs, kā arī pēc pilsoņu ierosinājuma citās piemērotās vietās. Gan intervijās, gan diskusijā izmaiņas tika plaši apspriestas un vērtētas neviennozīmīgi, ņemot vērā iecirkņu organizēšanas sarežģītību un izmaksas gan CVK, gan vietējiem organizētājiem. Parakstu vākšana tiek uztverta kā papildu apgrūtinājums un dažkārt laika trūkuma dēļ izraisīja

situāciju, ka iecirknis netika izveidots, taču lielākoties tā problēmas nesagādāja. **Galvenais iemesls, kādēļ daudzviet vairs netika organizēti vēlēšanu iecirkņi, ir nepietiekams CVK piedāvātais finansējums**, kas, pēc respondentu teiktā, nenosedza organizēšanas izmaksas. Daļa iecirkņu organizētāju izvēlējās no samaksas par savu darbu atteikties, tostarp dokumentu kārtēšanas sarežģītības dēļ. Savā ziņā pat svarīgāka par samaksu ir attieksme, personīgs kontakts, atgriezeniskā saite no ĀM un CVK, novērtējums, kā arī kopības izjūta ar vietējiem latviešiem. Aptauja liecina, ka diemžēl daudz vēlēšanu procesā iesaistītie jutās nenovērtēti.

Vēlēšanu organizatori uzsver nepieciešamību **mazināt birokrātiskās procedūras iecirkņu organizēšanas procesā**, kas rada dažādu kļūdu risku un mazina vēlmi šo darbu veikt. Sniegtā informācija ne vienmēr bijusi pietiekami viegli saprotama, un iecirkņu organizētāji sagaida labāku izpratni un iedziļināšanos tieši viņu situācijā. Izskanēja ierosinājums izveidot vietni jeb portālu, kurā secīgi, pa soļiem, būtu apkopoti vēlēšanu iecirkņa organizēšanai nepieciešamie darbi. Tika ierosināts arī diasporā balsu skaitīšanas laikā nodrošināt vēlēšanu zīmju digitālu skenēšanu. Noderētu arī palīdzība, ierīkojot vēlēšanu iecirkni pirmo reizi – atsūtot palīgā cilvēku no Latvijas vai diasporas, kam bijusi pieredze, organizējot vēlēšanu iecirkņus. Diskusijā izskanēja ideja rīkot dažādu vēlēšanu iecirkņu un diasporas organizāciju grupu kopā ar CVK, kur varētu izrunāt radušās problēmas un lemt par iespējamām izmaiņām, kā arī vēlēšanu laikā uzturēt *WhatsApp* grupu vēlēšanu iecirkņu dalībnieku atbalstam. Daudziem problēma ir telpu nodrošinājums atbilstoši īpašām prasībām, tāpēc svarīgi sniegt atbalstu telpu nodrošināšanā un laikus informēt par ģenerālmēģinājumu laiku. **Sadarbību ar CVK iecirkņu organizētāji kopumā vērtē kā produktīvu un korektu**, tomēr atzīmē, ka pēdējās vēlēšanas ir bijušas mazāk strukturētas un mazliet haotiskākas, iespējams, vadības maiņas dēļ.

Vēstniecības vēlēšanās darbojas galvenokārt kā atbalsta struktūras, nodrošinot praktisko (gan juridisku, gan tehnisku) palīdzību vēlēšanu organizēšanā un veicinot saziņu ar diasporu, informējot par gaidāmajām

vēlēšanām un veicinot piederības izjūtu Latvijai. Svarīga loma vēlēšanu organizēšanā ir arī goda konsuliem. Vēstniecības uzsver, ka bez papildu finansējuma ir grūti nodrošināt nepieciešamos resursus, lai organizētu vēlēšanas efektīvi un sekmīgi. Vēstniecībās, kurās ir ierobežots darbinieku skaits, ir grūti apstrādāt visus uzdevumus saistībā ar vēlēšanu organizēšanu. Vairākkārt izskanēja ierosinājums, ka **vēlēšanu organizēšanai un jaunu dalībnieku iesaistīšanai iecirkņu veidošanā jāpieiet proaktīvi**.

Kopumā visi pētījuma dalībnieki atzīst, ka svarīgi uzlabot informācijas plūsmu diasporā. **Informatīvie pasākumi par vēlēšanām diasporā ir nepieciešami vairāk un arī ātrāk**, tostarp sociālajos medijos, jo vēlēšanu iecirknis ārvalstīs ir jāpiesaka laikus un arī balsošana pa pastu ir jāīsteno laikus. Nepietiek tikai ar CVK izplatīto informāciju, jāveic plašāks informēšanas darbs par vēlēšanu, īpaši EP, nozīmību, piedomājot arī par diasporas vēlēšanu. Tāpat, kā liecina aptauja, nepieciešama plašāka informācija par kandidātiem, partijām un to piedāvājumu vēlēšanām, un medijiem kopumā plašāk jāatspoguļo jautājumi, kas saistīti ar vēlēšanām Latvijā. Informatīvā darba uzlabošana prasa ciešāku sadarbību starp CVK, Ārlietu ministriju un vēstniecībām, kā arī **proaktīvu un savlaicīgu informācijas piegādi, izmantojot gan digitālos, gan tradicionālos kanālus**, lai sasniegtu iespējami plašāku diasporas auditoriju. Lietderīgi sniegt informāciju dažādos pasākumos, organizēt dažādas informatīvas lekcijas, papildu instrukcijas konkrētai valstij un iecirknim. Pētījuma dalībnieki uzsver, ka vēlēšanas ir arī sabiedrisks pasākums, kur satikties ar saviem tautiešiem un kuru būtu **iespējams veiksmīgi apvienot (un kas dažkārt arī tiek apvienots) ar citām saistošām aktivitātēm** un notikumiem diasporā.

Runājot par diasporas organizāciju lomu vēlēšanu procesā, daļa kā savu pamata funkciju ir definējušas latviskās kultūras un/vai izglītības veicināšanu, kā arī identitātes uzturēšanu diasporā, un uz šā fona **vairums organizāciju vēlēšanu procesam, ne savu pamatfunkciju, ne kapacitātes dēļ īpašus resursus nevelta**. Dažas tomēr uzņēmušas vēlēšanu iecirkņa organizēšanu vai pat organizējušas dažādus informatīvos pasākumus.

Jumta organizācijas **PBLA un ELA vēlēšanu kontekstā aktīvi rada jaunu saturu** – vebinārus, tiešsaistes lekcijas, video rullīšu, rakstu sērijas, bukletus utt. –, ar kuru starpniecību informēt un aicināt diasporu piedalīties vēlēšanās, tostarp angļu valodā. Neraugoties uz lielo informatīvo darbu un līdz ar to arī uz organizāciju resursiem, kas tiek ieguldīti diasporas informēšanā, organizācijas atzīst, ka rezultāts nav tik liels, kā to varētu gaidīt.

Aptauja atklāj, ka tikai ļoti neliela daļa interesentu informāciju par vēlēšanām meklē un iegūst diasporas organizāciju sanāksmēs, pasākumos vai no politiķiem, kas apmeklē ārzemēs dzīvojošos latviešus. Var secināt, ka sarunas par politiskiem jautājumiem diasporas mītnes zemes pasākumos nav sevišķi izplatītas, un arī šādu **politisko diskusiju trūkums mītnes zemē neveicina izpratni un interesi par vēlēšanām.**

Tas, ka diaspora aktīvi nepiedalās vēlēšanās, nenozīmē, ka politiskie procesi Latvijā to neinteresē: **gandrīz puse (48,9%) turpina aktīvi sekot līdzi notikumiem Latvijā**, un 41,2% par tiem interesējas vismaz šad tad. Informāciju par vēlēšanām diaspora visbiežāk (aptuveni puse respondentu) iegūst Latvijas sabiedriskajos medijos, komerciālajos Latvijas medijos, sociālajos tīklos vai no ģimenes, draugiem un paziņām Latvijā. Tikai 16,4% to iegūst diasporas medijos, tomēr jāatzīmē, ka diasporas medijus kopumā izmanto daudz mazāka daļa ārvalstīs dzīvojošo – 14,6% ar tiem iepazīstas vismaz reizi nedēļā, 13,2% – vismaz reizi mēnesī, lai gan pēdējos gados lietotāju skaits pieaudzis. Aptaujā sniegtās atbildes liecina, ka **diasporas mediji neveicina uzticēšanos vēlēšanām un nepietiekami atspoguļo politiskos jautājumus**, neraugoties uz to, ka pieprasījums pēc ziņām par politiku Latvijā ir samērā liels. Diskusija ar diasporas medijiem atklāj, ka daļai trūkst resursu, lai radītu jaunu saturu par šiem jautājumiem, tāpēc tiek atspoguļota CVK informācija. Informācijas sniegšanu apgrūtina arī politiķu intereses trūkums par diasporu, negodprātīgums un vēlētāju vilšanās politiķos. Diasporas mediju pārstāvji apšaubā, cik lielā mērā vispār tradicionālie mediji var ietekmēt vēlēšanu rezultātu un veicināt vēlēšanu aktivitāti, bet vienlaikus atzīst, ka ir **svarīgi, lai informācija nāktu no uzticamiem avotiem, nevis**

no sociālajiem tīkliem, kas var izplatīt nepatiesu vai manipulētu saturu. Diasporas medijiem ir jāklūst aktīvākiem, motivējot vēlētājus piedalīties, un jāattīsta stratēģijas, kas veicinātu dialogu ar politiķiem un informācijas plūsmu diasporas vēlēšanu aktivitātes veicināšanai. Taču svarīgi, lai politiķi sadarbotos ar diasporas medijiem, sniedzot informāciju un atbildes uz diasporu interesējošiem jautājumiem, veicinot politiķu atbildību vēlētāju priekšā.

Kopumā pētījumā iezīmējas skaidra atziņa, ka diaspora izjūt politiķu intereses trūkumu par viņiem. **Trūkst sajūtas, ka politiskās partijas pietiekami pievēršas diasporai aktuāliem jautājumiem, iesaistās diasporas aktivitātes veicināšanā, interesējas par ārvalstīs dzīvojošajiem kā potenciāliem vēlētājiem.** Politiķi interesi par diasporu, rīkojot diskusijas un iepazīstinot ar savu piedāvājumu, izrāda ļoti reti. Diasporas pārstāvji vēlētos biežākas politiķu vizītes diasporā, lai par viņiem interesētos arī starpvēlēšanu periodā. Vairāki organizāciju pārstāvji aicina Latvijas politiskās partijas ieguldīt vairāk resursu diasporas uzrunāšanā. Diasporas mediji uzsver, ka svarīgi, lai politiķu komunikācija ar diasporu notiktu pastāvīgi un būtu iekļauta politiskajā dienaskārtībā, nevis būtu tikai kampaņu veidā pirms vēlēšanām. Arī politiķi atzīst, ka būtu nepieciešamas savlaicīgākas vēlēšanu kampaņas, kas būtu nevis formālas, bet mērķētas konkrētai grupai, piemēram, Lielbritānijā vai Īrijā, turklāt visi saprot un akcentē, ka informācijai jābūt regulārai, nevis tikai pirms vēlēšanām. Gan diasporas organizāciju pārstāvji, gan mediji un organizācijas ir vienprātīgi, ka **saziņa no Latvijas politiķu puses un skaidra atgriezeniskā saite par paveikto darbu ir kritiski faktori, kas varētu motivēt diasporu aktīvāk piedalīties vēlēšanās.**

Diasporas aptaujā uz jautājumu, kura partija šobrīd ir vistuvāk viņu uzskatiem, 35,2% respondentu nevarēja atbildēt, 23,3% neredz nevienu partiju, kas viņiem būtu pieņemama. Desmitā daļa vēlēšanās nebalsoja, jo nebija pietiekami informācijas par kandidātiem un/vai viņi neredzēja, par ko balsot – nevienas partijas programma un uzstādījumi neatbilda viņu uzskatiem. Zīmīgi, ka arī no tiem, kas balsoja, gandrīz pusi (48%) **balsot motivēja nevēlēšanās redzēt pie varas noteiktus**

cilvēkus, t. i., viņi balsoja vairāk “pret” nekā par kādu sev tikamu kandidātu. Tikai 24% balsoja tāpēc, ka atbalsta noteiktas partijas vai kandidātus, kas vēlreiz apliecina atsvešinātību no Latvijas politiķiem. Var secināt, ka, **nodrošinot vairāk informācijas par kandidātiem un pārliecinoties, ka partiju programmas uzrunā arī vēlētājus ārvalstīs, būtu iespējams celt vēlēšanu aktivitāti.**

Pētījums liecina, ka politiķu zemās intereses par diasporu pamatā ir pavisam praktisks iemesls – **politiķi racionāli vērtē ieguldītos līdzekļus pret iespējamiem ieguvumiem.** Diaspora ir ģeogrāfiski izkliedēta un sadalīta savās politiskajās simpātijās, turklāt bieži vien aktīvi nenāk uz vēlēšanām un nepauž savu izvēli. Situācijā, kad resursi ir ierobežoti, partijas izvēlas koncentrēt savas aktivitātes uz vēlētājiem Latvijā.

Gan organizācijas, gan vēstniecības, politiķi un citi kā vispārīgu problēmu, kas lielā mērā nosaka zemo diasporas politisko iesaisti, saskata cilvēku **zemo uzticēšanos un intereses zudumu par politiskajiem procesiem**, īpaši “ekonomisko migrantu” vidū un mazākumtautību izbraucēju vidū. Daudzi ir vīlušies Latvijas valstī un sabiedrībā, neuzticas Latvijas politiķiem kopumā un ir atsvešinājušies no Latvijas, un viņus pilsoniskās un politiskās aktivitātes principā neinteresē. **Uzticības veidošana Latvijas politiskajai sistēmai un pārliecība par savas balss nozīmi arī ir būtiski faktori diasporas motivēšanā.** Kā liecina aptauja, uzticēšanās Latvijas valdībai diasporas vidū joprojām ir zema, lai gan tā pēdējos gados nedaudz uzlabojusies, turklāt palielinājusies uzticēšanās arī Eiropas institūcijām. Pozitīvi vērtējams tas, ka diasporas pārstāvjiem ir salīdzinoši augsts uzticēšanās līmenis Latvijas CVK, tomēr 25% tai drīzāk neuzticas nekā uzticas. Tātad ir **jāturpina darbs pie CVK tēla uzlabošanas, veicinot pārliecību sabiedrībā par godīgām un atklātām demokrātiskām vēlēšanām.**

Pašas diasporas atbildes liecina, ka galvenie iemesli, kādēļ liela daļa ārvalstīs dzīvojošo pilsoņu nepiedalījās pēdējās EP vēlēšanās, ir: 1) neticība tam, ka balsošana kaut ko mainīs, vilšanās politikā un 2) reālās iespējas to izdarīt (vēlēšanu iecirknis atradās pārāk tālu, tajā dienā nevarēja). Atbildēs vairākkārt norādīts, ka balsošanas procedūra, lai pieteiktos

balsot par Latvijas kandidātiem, ir sarežģīta un dažkārt cilvēki nokavējuši reģistrēšanos. Daļai nebija informācijas, ka iespējams balsot arī pa pastu. Tātad – **lai gan nevar noliegt neuzticēšanās un intereses trūkuma lomu, arī praktiskajiem soļiem un risinājumiem ir ļoti būtiska nozīme, vai diasporas pārstāvji izvēlēties piedalīties vēlēšanās.**

Uz jautājumu par balsošanas iespējām Saeimas vēlēšanās savā pašreizējā dzīvesvietā (valstī, apdzīvotā vietā) aptuveni puse diasporas pārstāvju atbild, ka viņus tās pilnībā vai drīzāk apmierina, 16,5% tās drīzāk neapmierina, 15% – pilnībā neapmierina. Tas apliecina, ka ērtu balsošanas iespēju trūkums ir viens no būtiskiem iemesliem, kādēļ daļa diasporas nepiedalās Saeimas vēlēšanās. **Vislielākais neapmierināto skaits salīdzinājumā ar apmierinātajiem ir Spānijā un Itālijā** (lielākā daļa neapmierināti). Arī Apvienotajā Karalistē, Īrijā un Nīderlandē apmierināti ir tikai aptuveni puse balsstiesīgo – līdzīgi kā mītnes zemēs, kur ir ļoti maz Latvijas valstspiederīgo. Tātad ieteicams meklēt iemeslus, kādēļ šajās valstīs balsošanas iespējas vērtētas tik zemu, un uzlabot tās nākotnē.

Mazliet neviennozīmīgs ir jautājums, vai ir jācenšas par katru cenu panākt iespējami lielāku ārvalstīs nobalsojušo skaitu. Intervēto **politiķu vidū valda viedoklis, ka cilvēkus, kurus neinteresē Latvijā notiekošais, nav nepieciešams īpaši mudināt piedalīties vēlēšanās**, t. i., nepieciešama kvalitatīva, ne tikai skaitliska līdzdalība.

Pētījums atklāj, ka sabiedrībā valda dažādi stereotipi par to, par ko balso vai varētu balsot diaspora. **Daļa politiķu uzskata, ka diasporas aktivitātes palielināšanās varētu būtiski izmainīt politisko spēku līdzsvaru**, tāpēc ilgstoši pie varas esošās partijas nevēloties šo aktivitāti diasporā veicināt. Daudziem atmiņā palicis veiksmīgais A. Kaimiņa (KPV LV) sniegums 2018. gadā, ko pamatā noteica atbalsts diasporā. Kopumā jūtama nedrošība par to, kā un kādu motīvu vadīta diaspora atdod savu balsi. Vieni baidās par iespējamu atbalsta pieaugumu “populistiskām partijām”, citi – par lielāku atbalstu pie varas esošajām partijām. Pašas **diasporas atbildes apgāž daudzus no šiem stereotipiem**: diaspora lielākoties atbildīgi izvēlas, par ko balsot, pastāvīgi lasa, vērtē materiālus, klausās diskusijas,

lasa partiju programmas, seko informācijai dažādos medijos, *Facebook* u. c., turklāt balsošanas motivācija visbiežāk sakņojas pilsoniskajā pienākuma apziņā un vēlmē palīdzēt Latvijai un apliecināt savu piederību tai.

Salīdzinot vēlētāju ārvalstīs politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, redzams, ka 14. Saeimas vēlēšanās ārvalstu vēlētāju vidū salīdzinoši **visvairāk balsu, turklāt ievērojami vairāk nekā vidēji no visiem vēlētājiem, atdevuši par “Progresīvajiem” (14%) un “Jauno Vienotību” (26%)**. Nedaudz populārākas nekā vidēji vēlētāju vidū ārvalstīs ir bijušas politiskās partijas “Katram un katrai” un “Stabilitātei!”, tomēr kopumā atbalsts šīm partijām ārvalstīs ir bijis salīdzinoši mazs (ap 7%). Līdzīgi maz vēlētāju ārvalstīs balsojuši par nacionālo apvienību “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, kurai ārvalstīs izdevies piesaistīt mazāk vēlētāju nekā vidēji. Arī EP vēlēšanās populārākā vēlētāju izvēle ārvalstīs bijusi “Jaunā Vienotība” (33%) un “Progresīvie” (24%), turklāt par “Progresīvajiem” ārvalstīs balsojuši par 17% procentpunktiem vairāk nekā visu vēlētāju vidū, iespējams, vadošās kandidātes Elīnas Pinto dēļ. Vienlaikus atbalsts partijai “Progresīvie” nav pārsteidzošs, ņemot vērā daudzu Eiropā dzīvojošo liberālākos vērtībuzskatus, pietuvojoties mītnes zemes iedzīvotāju vērtībām. Tiem, kam tuvākā šķiet “Jaunā Vienotība” vai Nacionālā apvienība, viens no svarīgākajiem jautājumiem ir ģeopolitiskie apstākļi un demogrāfiskā krīze. Diasporas vēlētāju pārliecināt nav spējis Apvienotais saraksts un Zaļo un Zemnieku savienība. Pētījums liecina, ka, ja būtu balsojuši arī tie, kas dažādu iemeslu dēļ nenobalsoja, atbalsts konkrētām partijām būtu līdzīgs. Tos ārvalstīs dzīvojošos, kas nav atraduši sev tuvu partiju, visvairāk uztrauc tieši viņus skarošie ekonomiskie un sociālie jautājumi. Tieši šiem jautājumiem, pēc diasporas domām, vairāk vajadzētu pievērsties Latvijas politiskajām partijām. Kopumā rezultāti apliecina jau iepriekš aptaujās konstatēto tendenci – **visaktuālākie jautājumi Latvijas pilsoņiem ir ekonomika, sociālie jautājumi**

un demogrāfija, iedzīvotāju skaita samazināšanās. Sociālā spriedze un ģeopolitiskā situācija satrauc mazāku daļu respondentu. Var secināt, ka diaspora ir ļoti daudzveidīga un viens vienots piedāvājums tai nav iespējams.

Visi diskusiju dalībnieki norāda, ka motivāciju balsot mazina tas, ka diasporas balsis tiek pieskaitītas Rīgas reģionam. Vairot diasporas interesi piedalīties vēlēšanās varētu tas, ja būtu iespēja savu balsi atdot arī par citu vēlēšanu apgabalu, ne tikai Rīgas. Šī ideja pētījuma dalībnieku vidū principiāli tika atbalstīta, taču gan politiķi, gan organizācijas un vēlēšanu iecirkņu darbinieki norādīja uz iespējamiem **tehniskiem sarežģījumiem šajā procesā** (tostarp nodrošināt uz vietas iecirknī visu apgabalu vēlēšanu sarakstus, nodrošināt partijai aģitācijas pasākumus diasporā nevis viena, bet visu sarakstu pārstāvjiem).

Diasporas aptauja liecina, ka citi risinājumi, kam ir labs potenciāls veicināt līdzdalību vēlēšanās (vismaz nedaudz ietekmētu aptuveni pusi respondentu), ir mobilie vēlēšanu iecirkņi, savlaicīgāka un vienkāršāka iespēja balsot pa pastu un, mazākā mērā, tas, ja vēlēšanas notiktu vairākas dienas. Var secināt, ka, pat ja šobrīd nav iespējama elektroniskās balsošanas ieviešana, **ir pieejami arī citi risinājumi, kas palīdzētu celt diasporas aktivitāti vēlēšanās**.

Papildus viens no apspriestajiem risinājumiem bija diasporas vēlēšanu apgabala izveide. **Diasporas “5. novada” izveidi lielākā daļa intervēto politiķu neatbalsta**, tostarp iespējamu konstitucionālu problēmu dēļ, diasporas mazās aktivitātes dēļ un tāpēc, ka Latvijā dzīvojošie pilsoņi to varētu vērtēt kā privilēģētu attieksmi pret aizbraukušajiem. Arī diasporas pārstāvju atbildes liecina, ka šāds risinājums vēlēšanās piedalīties motivētu salīdzinoši nelielu daļu ārvalstīs dzīvojošo pilsoņu. Politiķi pētījumā izteica atbalstu vairāk iecirkņu ārvalstīs izveidei, tomēr satraucas par izmaksām pretstatā ieguvumam. Lai tas atmaksātos, nepieciešami labāki diasporas līdzdalības rādītāji, bet, ja iecirkņu nav, šie rādītāji krītas, veidojot apburto loku.

Daudzos vēsturiskos laika posmos un dažādās pasaules vietās ārpus izcelsmes valsts dzīvojošie (diaspora) ir sevi pierādījuši kā nozīmīgu politisku spēku. Diaspora ir gan ietekmējusi mītnes zemes politiku attiecībā uz ekonomiskiem, kultūras un politikas jautājumiem, kas skar viņus pašus, gan radījusi spiedienu uz situācijas attīstību savā izcelsmes valstī. Līdz šim plaši apskatīts, kā Padomju Savienības gados trimdas latvieši aktīvi iesaistījās dažādās kolektīvās demonstrācijās un individuālās aktivitātēs, lai, rikojojot dažādas politiskā protesta akcijas, ASV valdībai un pasaulei atgādinātu par Latvijas okupāciju. Taču arī mūsdienās Latvijas diasporas pārstāvji aktīvi piedalās politiskajā dzīvē – ne vien balso vēlēšanās, piedalās demonstrācijās vai paraksta peticijas, bet pat kandidē vai tiek ievēlēti mītnes zemes pašvaldību vēlēšanās. Latvijas diasporas organizācijas spēlē būtisku lomu diasporas politisko procesu organizēšanā – tieši tās koordinēja latviešu politisko darbību trimdā un pastiprināja diasporas politisko ietekmi (PBLA u. c.), un šobrīd organizē vēlēšanu iecirkņus un motivē diasporas pārstāvjus piedalīties vēlēšanās. Kā liecina nesen veiktais LU DMPC pētījums (Bela & Mieriņa 2023) 20% organizāciju minējušas pilsonisko līdzdalību kā vienu no savām darbības jomām. 2020. gada sākumā ārvalstīs dzīvoja vairāk nekā 200 000 Latvijas pilsoņu (Hazans 2020), veidojot būtisku vēletāju daļu.

2014. gadā veiktajā aptaujā “Latvijas emigrantu kopienas” noskaidrots, ka politiskā līdzdalība diasporā atpaliek no Latvijā dzīvojošajiem iedzīvotājiem, īpaši izpaužoties tā, ka izceļotāji daudz retāk balso valsts parlamenta (un citās) vēlēšanās (Mieriņa 2016). Neraugoties uz to, ka ārpus Latvijas dzīvojošo balsstiesīgo pilsoņu skaits palielinās, Latvijas diasporas aktivitātes līmenis Saeimas vēlēšanās samazinās. Vienlaikus diasporas pārstāvji nozīmīgi biežāk nekā Latvijā dzīvojošie raksta peticijas un vēstules, iesaistās brīvprātīgajās organizācijās un brīvprātīgajā darbā (Mieriņa 2016), kas varētu liecināt par to, ka īpaši kritisks līdzdalības aspekts ir tieši vēlēšanas.

Literatūrā minēti dažādi diasporas salīdzinoši vājākas iesaistes politiskajā dzīvē iespējamie iemesli, taču par to, kas kavē vai var veicināt Latvijas diasporas politisko līdzdalību, īpaši dalību vēlēšanās, šobrīd skaidrības nav. Latvijas diasporas līdzdalība aplūkota 2014. gadā LU FSI veiktajā pētījumā “Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika” (Mieriņa 2016), taču – tikai biežākās, klasiskākās līdzdalības formas, neļaujot gūt pilnīgāku priekšstatu par diasporas iesaistes prakšu daudzveidību, iesaistes raksturu un mērķi. Tāpat diasporas līdzdalība aplūkota 2016. gadā publicētajā PROVIDUS pētījumā “Do Mobile Citizens Engage?” (Golubeva et al. 2016). Tajā, pamatā izmantojot nevalstisko organizāciju un emigrantu kopienu kontaktus, veiktas intervijas ar Latvijas, Lietuvas un Polijas pilsoņiem, kas dzīvo Īrijā. Kopumā pētījums aptver 604 respondentus, to skaitā 90 Latvijas valstspiederīgos. Lai gan īpaši interesants ir salīdzinošais aspekts, mazais izlases apjoms un koncentrēšanās uz Īriju neļauj atbildēt uz jautājumu par Latvijas diasporas līdzdalību kopumā. Visbeidzot, 2016. gadā pētījumā “Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte” aplūkota Eiropā dzīvojošo latviešu līdzdalība un tās motivācija, secinot, ka galvenais apstāklis, kas kavē Eiropā dzīvojošo Latvijas pilsoņu līdzdalību Saeimas vēlēšanās, ir vēlēšanu iecirkņa pārāk tālā vai neizdevīgā atrašanās vieta, taču minēti arī citi iemesli – atsveināšanās no Latvijas, politiskās sistēmas atsaucības trūkums, neapmierinātība ar partiju politisko piedāvājumu. Apzinoties diasporas politisko potenciālu, politiskie kandidāti dažkārt izvēlas aģitēt par savu partiju ārzemēs, lielākajās mītnes zemēs (piemēram, A. Kaimiņa veiksmīgā kampaņa Lielbritānijā), tomēr citas partijas nepietiekami uzrunā ārvalstīs dzīvojošos kā potenciālos vēletājus. 2015. gadā veiktais pētījums “Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: parlamentārā dimensija” (Lulle et al. 2015) liecina, ka motivāciju piedalīties vēlēšanās būtiski var mazināt tas, ka diasporas

balsis vēlēšanu procesā tiek pieskaitītas Rīgas reģionam, turklāt nav pieejama elektroniskā balsošana. Situācija, kopš veikti pēdējie ar diasporas politisko līdzdalību saistītie pētījumi, atsevišķos aspektos ir mainījušies, tāpēc svarīgi noskaidrot, kas mudina vai kavē diasporas politisko līdzdalību visā pasaulē. Latvijas diasporas aktivitāte Saeimas vēlēšanās samazinās, kā dēļ diasporas intereses Saeimā ir vāji pārstāvētas un cieš Latvijas demokrātijas kvalitāte. Diasporas politiskās līdzdalības jautājumu izpēte ir svarīga ne tikai demokrātijas kvalitātes kontekstā, bet arī tāpēc, ka pats iesaistes process stiprina saikni ar Latviju.

Šogad diasporas politiskā līdzdalība aktualizējās saistībā ar EP vēlēšanām. Šā pētījuma mērķis bija izpētīt vēlēšanu aktivitātes cēloņus, sakarības un tendences diasporā un apzināt iespējamus risinājumus un darbības soļus, kas jāveic diasporas organizācijām, Latvijas valsts institūcijām, diasporas medijiem un citiem iesaistītajiem, lai kvalitatīvi sekmētu diasporas dalību vēlēšanās, kā arī veicinātu iesaisti poliskajos procesos starpvēlēšanu periodā. Ar politisko līdzdalību pētījuma kontekstā tiek saprasta līdzdalība konvencionālajās politiskajās aktivitātēs (balsošana, petīciju parakstīšana, kontaktēšanās ar politiķiem, ziedošana un brīvprātīgais darbs kādai partijai vai organizācijai vai dalība ar Latviju saistītās grupās un apvienībās) un nekonvencionālajās aktivitātēs (piemēram, dalība protestos, pilsoniskās nepakļaušanās aktivitātes), taču pētījuma centrā ir tieši vēlēšanu procesi. Pētījumā nav aplūkota iesaiste kopienas aktivitātēs (piemēram, talkas) vai cita veida sabiedriskas, ar politiku nesaistītas, darbības (piemēram, ziedojumu vākšana kādam cilvēkam).

Analīze veikta gan ar skatu uz pēdējām aktuālajām EP vēlēšanām, gan atskatoties un gūstot mācības no 14. Saeimas vēlēšanām, lai labāk saprastu, kāpēc tik ievērojami mazāks skaits balsstiesīgo diasporas pārstāvju, Latvijas pilsoņu ārpus Latvijas, balsoja 14. Saeimas vēlēšanās salīdzinājumā ar 13. Saeimas vēlēšanām un kāpēc tik daudz pasta balsojumu tika atzīti par nederīgiem, neraugoties uz it kā vienkāršotu balsošanas procedūru. Pētījumā, kombinējot kvalitatīvas un kvantitatīvas pētījuma metodes, tika detalizēti analizēti 14. Saeimas vēlēšanu un EP rezultāti ārzemēs, veiktas padziļinātas intervijas ar

Latvijas politiķiem, vēstniecību pārstāvjiem un goda konsuliem un kvantitatīva aptauja diasporā; organizētas fokusgrupu diskusijas ar diasporas pārstāvjiem; rīkota publiska projekta prezentācija, pieaicinot vēlēšanu rīkošanā iesaistītās puses. Pētījumā identificētas diasporas politiskās aktivitātes tendences un analizēti to iespējamie cēloņi, kā arī padziļināti izpētītas mērķa grupas vajadzības, sniedzot visaptverošu pārskatu par Latvijas diasporas dalību vēlēšanās un politisko līdzdalību. Pētījums palīdz saprast, kā vēlēšanu regulējums un CVK vadlīnijas ietekmē pilsoņu diasporā vēlmi balsot un potenciālo iecirkņu vadītāju vēlmi organizēt iecirkņus. Tāpat tas palīdz saprast, kāda loma diasporas iesaistes vēlēšanās veicināšanā ir un kāda varētu būt vēstniecībām, diasporas organizācijām un diasporas medijiem. Ir iegūti datus balstīti risinājumi un rīki, ko diasporas organizācijas un citi iesaistītie varēs ieviest un pielietot, lai pārdomāti un efektīvi sekmētu diasporas politisko līdzdalību un aktivitātes līmeņa paaugstināšanos vēlēšanās turpmāk.

Pētījuma augstākais mērķis ir veicināt diasporas pilsonisko un politisko līdzdalību, pilsonisko izglītību un informētību, veicināt diasporas organizāciju savstarpējo sadarbību pilsoniskas sabiedrības stiprināšanā un interešu pārstāvībā un valsts līmeņa risinājumus diasporas vēlēšanu iesaistes palielināšanā. Projekta mērķa grupa ir Latvijas diaspora visā pasaulē ar īpašu fokusu uz balsstiesīgajiem Latvijas pilsoņiem ārpus Latvijas. Pētījumā analizētas mērķa grupas vajadzības, identificējot risinājumus politiskās līdzdalības diasporā veicināšanā. Datus balstītie ieteikumi un risinājumi ļaus kvalitatīvāk un efektīvāk organizēt valsts institūciju (vēstniecību, CVK u. c.), kā arī diasporas organizāciju darbību, strādājot pie diasporas politiskās līdzdalības un aktivitātes vēlēšanās celšanas.

Pētījuma veicēji pateicas Latvijas Republikas Ārlietu ministrijai speciālo uzdevumu vēstniecīai diasporas jautājumos Zandai Grauzei par atbalstu pētījuma gaitā. Paldies Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes administrācijai par atbalstu pētījuma īstenošanā. Patecamies Ārlietu ministrijai, latviesi.com, PBLA un ELA par informatīvo atbalstu. Paldies visiem interviju un aptaujas dalībniekiem par atsaucību un pētījumam veltīto laiku!

PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Pētījumā izvēlēta līdzdalības pētniecības (*participatory research*) metodoloģiskā pieeja, kas paredz, ka pētījuma mērķa grupa tiek aktīvi iesaistīta visās pētījuma aktivitātēs. Pētījums sastāv no vairākiem posmiem:

1. Sekundāro datu analīze (14. Saeimas vēlēšanu un EP vēlēšanu rezultātu ārzemēs detalizēta analīze, kā arī vēlēšanu pieejamības ierobežojumu diasporā analīze).
2. Padziļinātās intervijas ar politisko partiju pārstāvjiem un partiju programmu analīze.
3. Padziļinātās intervijas ar CVK pārstāvjiem.
4. Kvantitatīva aptauja par diasporas politisko līdzdalību un izmantotajiem informācijas kanāliem
5. Četras fokusgrupu diskusijas ar diasporas pārstāvjiem: 1) diasporas medijiem, 2) organizācijām, 3) vēstniekiem un goda

konsuliem, 4) vēlēšanu procesa organizētājiem.

Īpaša uzmanība pievērsta cilvēkiem, kas rīkoja un piedalījās 13. Saeimas vēlēšanās 2018. gadā, bet atturējās iesaistīties un nepiedalījās 14. Saeimas vēlēšanās 2022. gadā, jautājot par viņu motivāciju un pieredzi.

Mērķa grupas iesaistīšanai kvantitatīvās aptaujas aizpildināšanā izmantota LU DMPC datubāze ar diasporas pārstāvju kontaktiem, dalībnieki padziļinātajām intervijām un fokusgrupas diskusijām tika atlasīti, izsūtot aicinājumus Latvijas politisko partiju, diasporas mediju un organizāciju pārstāvjiem, kā arī uzrunājot vēlēšanu procesā iesaistīto Latvijas vēstniecību pārstāvjus un goda konsulus un diasporas vēlēšanu iecirkņu darbiniekus no visas pasaules.

SEKUNDĀRO DATU ANALĪZE

Pētījumā padziļināti aplūkots regulējums un vēlēšanu rezultāti 14. Saeimas vēlēšanās un pēdējās EP vēlēšanās, kas ietver detalizētu vēlēšanu rezultātu ārzemēs analīzi, tostarp veicot visu vēlēšanu iecirkņu ārzemēs rezultātu un aktivitātes salīdzinājumu 13. Saeimas

vēlēšanās un 14. Saeimas vēlēšanās, kā arī EP vēlēšanās. Papildus vēlēšanu normatīvā regulējuma un vēlēšanu iecirkņu skaita plānojuma analīze parāda vēlēšanu organizēšanas nosacījumu un iecirkņu pieejamības ārzemēs ietekmi uz vēlēšanu aktivitāti.

PADZIĻINĀTĀS INTERVIJAS AR POLITISKO PARTIJU PĀRSTĀVJIEM UN PARTIJU PROGRAMMU ANALĪZE

Diasporas dalība vēlēšanās ir atkarīga ne tikai no tā, cik labvēlīgi apstākļi nodrošināti diasporas līdzdalībai, bet arī no partiju un kandidātu aktivitātes vēlēšanu diasporā uzrunāšanā un pārliecināšanā. Tāpēc pētījumā veiktas padziļinātās intervijas ar politiķiem par to, kā viņi saskata diasporu vēlēšanu kontekstā; kas motivē vai kavē uzrunāt diasporas pārstāvjus kā potenciālos vēlētajus; kāds ir viņu viedoklis par dažādiem diasporas aktīvākas iesaistes iespējamiem mehānismiem (piemēram, elektroniskā balsošana, atsevišķs vēlēšanu apgabals diasporai, lielāks finansējums vēlēšanu iecirkņu darbības nodrošināšanai u. c.).

Dalībai pētījumā tika uzrunāti Latvijā reģistrētu partiju politiķi, kuri ir balotējušies vēlēšanās, tostarp tādi, kas ilgāku laiku dzīvojuši ārpus Latvijas. Atsaucās deviņas politiskās partijas: “Progresīvie”, “Latvija pirmajā vietā”, “Jaunā Vienotība”, “Apvienība Jaunlatvieši”, “Kustība PAR”, “Zaļo un Zemnieku savienība”, “Latvijas Krievu savienība”, “Suverēnā vara” un “Latvijas attīstībai”. Starp minētajām partijām ir gan tādas, kas pārstāvētas 14. Saeimā, gan tādas, kas pēdējās Saeimas vēlēšanās neieguva nevienu deputāta mandātu. Pamatā intervētie politiķi ir kādu laiku dzīvojuši ārzemēs (piemēram, strādājot,

studējot vai kā deputāti Eiropas Parlamentā) un guvuši personīgu ieskatu diasporas dzīvē. Vairāki respondenti, tagad dzīvojot Latvijā, joprojām saglabā saites ar citu valsti.

Padziļināto interviju pamatā bija iepriekš sagatavotas jautājumu grupas, un to struktūru veidoja jautājumu tēmas par to, vai un kā Latvijas politiskās partijas uzrunā vēlētajus diasporā, kā izturas pret dažādiem risinājumiem diasporas politiskās iesaistes palielināšanā, kā arī par ieteikumiem paša vēlēšanu procesa un diasporas aktivitātes vēlēšanu procesā uzlabošanā.

Papildus padziļinātajām intervijām ar politisko partiju pārstāvjiem tika analizētas partiju programmas – vai tajās atspoguļoti

diasporai aktuāli jautājumi. Tādējādi pirmo reizi ir apkopota informācija par Latvijas politiķu skatījumu uz diasporas līdzdalību – vai diaspora tiek saskatīta kā nozīmīgs vēlētajs, vai viņu vajadzības tiek īpaši apspriestas un adresētas – un par faktoriem, kas motivē vai kavē diasporas aktivizēšanu vēlēšanu kontekstā. Tāpat apspriests jautājums par to, kādai būtu jābūt valsts stratēģijai attiecībā uz diasporas pilsonisko iesaisti un kādus risinājumus politiķi saskata diasporas līdzdalības vēlēšanās veicināšanā. Tas ļauj izteikt ieteikumus, kā celt vēlēšanu aktivitāti, partijām veidojot intensīvāku komunikāciju ar potenciālajiem vēlētajiem ārvalstīs.

PADZIĻINĀTĀS INTERVIJAS AR CENTRĀLĀS VĒLĒŠANU KOMISIJAS PĀRSTĀVJIEM

Pētījumā veiktas intervijas ar diviem pašreizējiem Centrālās vēlēšanu komisijas locekļiem, kas bija iesaistīti vēlēšanu procesa organizēšanā 2024. gada EP vēlēšanās. Šīs intervijas bija nepieciešamas, lai labāk parādītu vēlēšanu organizācijas tehniskos aspektus, kas var ietekmēt, piemēram, to, ka kādas balsis tiek atzītas par nederīgām, kā arī apzinātu pašreizējos šķēršļus, ierobežojumus un

iespējas vienkāršot vēlēšanu procesu ārpus Latvijas nākotnē. Papildus tika noskaidrots viedoklis par sadarbību ar Ārlietu ministriju un vēstniecībām vēlēšanu organizēšanas procesā un iespējas to pilnveidot, kā arī citi risinājumi, kā paaugstināt politisko līdzdalību un aktivitāti nākamajās vēlēšanās (tostarp vai iespējams atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals).

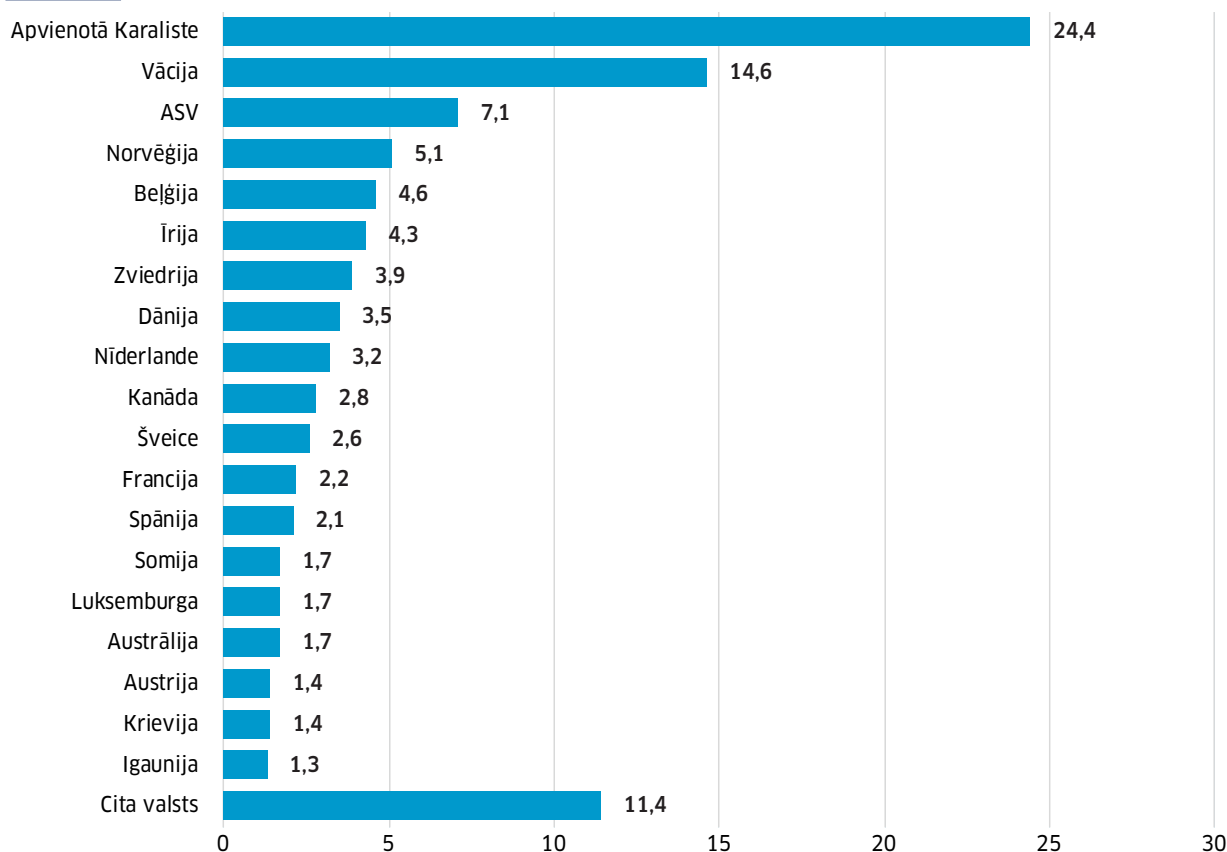
KVANTITATĪVA APTAUJA PAR DIASPORAS POLITISKO LĪDZDALĪBU UN IZMANTOTAJIEM INFORMĀCIJAS KANĀLIEM

Lai noskaidrotu diasporas pārstāvju motivāciju piedalīties vēlēšanās, kā arī iemeslus, kādēļ balsstiesīgie ārzemēs nepiedalās vēlēšanās, pētījumā veikta diasporas kvantitatīva aptauja. Aptauja norisinājās no 2024. gada 17. oktobra līdz 18. novembrim interneta vietnē *Limesurvey* platformā. Respondentu rekrutācijai tika izmantota LU pētnieku rīcībā esošā datubāze ar ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu un Latvijas valsts piederīgo, kas piekrituši piedalīties turpmākos pētījumos, e-pasta adresēm, kas ļauj sazināties un uzaicināt piedalīties pētījumā uzreiz vairāk nekā 7000 cilvēku. Papildus, lai palielinātu aptaujas redzamību un reprezentativitāti, mērķēta informācija par aptauju īpaši izstrādātu baneru veidā tika izvietota *Facebook*, *Instagram*, un *Delfi*, banerus ar aicinājumu piedalīties aptaujā mērķējot uz

ārvalstīs dzīvojošajiem latviešiem. Atšķirībā no iepriekšējiem īstenotajām emigrantu kopienu aptaujām anketa tika piedāvāta tikai latviešu valodā. Ar informāciju savos tiklos un kanālos dalījās arī *latviesi.com*, Ārlietu ministrija, PBLA un ELA. Tomēr absolūti lielākā daļa respondentu piesaistīti, izmantojot LU pētnieku rīcībā esošo diasporas pārstāvju datubāzi, kas nodrošina labāko iespējamo respondentu daudzveidību. Papildus, izsūtīt informāciju par pētījumu, lūdzām šos cilvēkus pārsūtīt ziņu par aptauju arī sev pazīstamiem Latvijas diasporas pārstāvjiem. Informāciju par pētījumu ar aicinājumu atsaukties mūs interesējošos profesionāļus izvietojām arī LU DMPC un *migracija.lv* vietnē.

Saprotams, ka aptaujas, kuru respondenti nav nejauši izvēlēti, nav uzskatāmas par

1. attēls. Respondentu galvenā mītnes zeme (%)

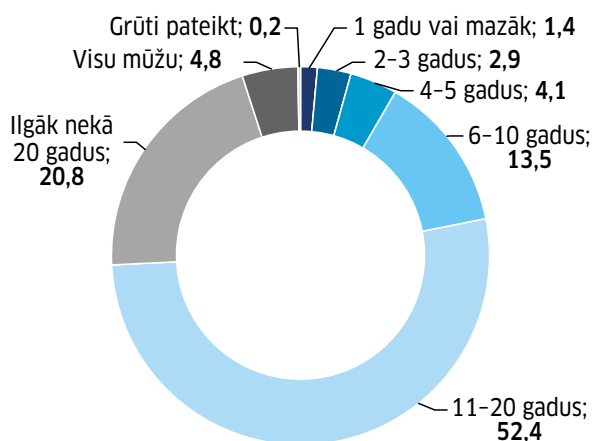

reprezentatīvām, taču novirzes ir mazākas, ja respondentu rekrutācijai izmantoti dažādi kanāli ar īpašu uzsvāri uz grūti sasniedzamām grupām. Viens no lielākajiem izaicinājumiem ir sasniegt neaktīvākos diasporas pārstāvjus, jo var pieņemt, ka tie, kuri nav aktīvi vēlēšanās, nebūs arī tik atsaucīgi uz aptauju. Lai risinātu šo problēmu, ziņa par aptauju *Facebook* tika īpaši tēmēta (izmantojot atlasas kritērijus) uz jauniem cilvēkiem un vīriešiem, turklāt anketas uzrunā tika īpaši uzsvērts, ka “mūs interesē Jūsu viedoklis, arī ja nepiedalāties vēlēšanās”. Anketa tika izvietota interneta vietnē. Tā tika rūpīgi testēta, lai pārlicinātos par jautājumu un formulējumu atbilstību. Aptaujā piedalījās **1950 respondenti** no 66 valstīm. Visvairāk respondentu šobrīd par savu pamata mītnes zemi uzskata Apvienoto Karalisti (24,4%) vai Vāciju (14,6%) (1. attēls). Samērā daudz respondentu (4–5%) dzīvo arī ASV (7,1%), Norvēģijā, Beļģijā, Īrijā un Zviedrijā. Šādā ziņā aptaujas respondentu profils būtiski neatšķiras no iepriekšējiem pētījumiem un oficiālās statistikas par Latvijas valstspiederīgo un diasporas pārstāvju skaitu dažādās mītnes zemēs (sk. Hazans 2020).

95,8% respondentu ir Latvijas pilsoņi, 0,4% – Latvijas nepilsoņi. 27,3% ir mītnes zemes pilsonība, 2,6% – vēl kādas citas valsts pilsonība. Kopumā aptaujas dati ļauj secināt, ka Latvijas pilsonība ir ļoti lielai daļai Latvijas diasporas (precīzāku novērtējumu sk. Hazans 2020), turklāt ceturtajai daļai ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu ir arī kādas citas valsts pilsonība. Tas nozīmē, ka absolūti lielākajai daļai Latvijas diasporas pārstāvju ārzemēs ir tiesības balsot Latvijas parlamenta vēlēšanās. Puse respondentu dzīvo Eiropas Savienības valstīs, tātad viņiem ir tiesības balsot arī vietējās pašvaldību vēlēšanās ārvalstīs un piedalīties EP vēlēšanās, balsojot vai nu par Latvijas, vai citas ES dalībvalsts kandidātiem.

Raksturojot aptaujas mērķa grupu pēc sociāli demogrāfiskiem rādītājiem, kā tas ierasts tiešsaistes aptaujās, aktīvākas ir bijušas sievietes, kuras veido 69% no respondentu kopskaita, vīrieši atbilstoši – 31%. Par latviešiem sevi uzskata 91% respondentu, 6,3% minējuši kādu citu tautību (piemēram, ebrejs, kanādiecis, krievs, vācietis), 3,4% par tautību izvēlējas neatbildēt.

2. attēls. Cik ilgi dzīvojat ārvalstīs? %

Daļā diasporas raksturīgs arī transnacionāls dzīvesveids. Kā liecina apkopotie dati, 91% respondentu dzīvo pilnībā ārpus Latvijas, bet pārējiem palikusi kāda saikne ar Latviju, t. i., dzīvo daļēji ārzemēs un daļēji (lielākā vai mazākā mērā) – Latvijā. Lielākā daļa respondentu (52,4%) ārzemēs dzīvo jau diezgan ilgi – 11–20 gadus, t. i., tie ir cilvēki, kuri, visticamāk, izbrauca tā sauktās lielās recesijas laikā 2009./2010. gadā, veidojot vienu no lielākajiem emigrācijas viļņiem, ko Latvija līdz šim piedzīvojusi. 20,8% ārzemēs dzīvo vēl ilgāk, 4,8% – pat ilgāk, un tie ir vai nu trimdas latviešu pēcteči, vai jau jaunās emigrācijas bērni, kas dzimuši ārvalstīs (2. attēls). 13,5% ārzemēs dzīvo 6–10 gadus, kas arī ir samērā ilgs laiks, lai jau mazinātos piesaiste Latvijai. 14,1% ieradušies nesen – pēdējo piecu gadu laikā.

Aptaujā tika iegūti kvantitatīvi dati par diasporas pārstāvju motivāciju piedalīties vēlēšanās un identificēti galvenie iemesli, kādēļ diasporas pārstāvji vēlēšanās nepiedalās. Aptaujā tika iekļauts jautājums par attieksmi pret balsošanu no 16 gadu vecuma. Papildus tika noskaidrota potenciālā interese par iesaisti politiskajās partijās, priekšstats par izredzēm būt ievēlētiem un attieksme pret dažādiem risinājumiem, piemēram, atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals, vairāku dienu vēlēšanas, mobilie vēlēšanu iecirkņi u. c. Tika uzdoti jautājumi arī par citām līdzdalības formām, tostarp petīciju parakstīšanu, vēstuļu rakstīšanu amatpersonām, politisku jautājumu risināšanu, iesaistoties nevalstiskajās organizācijās u. tml. Tika apkopota arī detalizēta informācija par to, kur diasporas pārstāvji iegūst informāciju, cik bieži izmanto dažādus vispārējus un diasporai specifiskus kanālus, kādu saturu sagaida no diasporas medijiem un kā vērtē to kvalitāti, tostarp nodrošinot informāciju par vēlēšanām un Latvijā aktuāliem politiskiem jautājumiem kopumā. Aptaujas rezultāti izvērsti atspoguļoti nākamajās sadaļās.

Noslēgumā sagatavotas pētnieku rekomendācijas – ieteikumi, kā nākamajās Saeimas un EP vēlēšanās veicināt diasporas dalību vēlēšanu procesā, gan iesaistoties vēlēšanu iecirkņu darba nodrošināšanā, gan informējot par vēlēšanu iecirkņiem un norisi, gan motivējot diasporas pārstāvjus paust savu politisko nostāju.

FOKUSGRUPU DISKUSIJAS AR DIASPORAS PĀRSTĀVJIEM

Saeimas vēlēšanas ārzemēs nevar notikt bez aktīvas diasporas pārstāvju līdzdalības, tostarp organizējot vēlēšanu iecirkņus un daloties ar informāciju par partijām un kandidātiem. Līdz ar to šīs aktivitātes ietvaros tika organizētas vairākas fokusgrupu diskusijas ar diasporas pārstāvjiem.

Pirmā fokusgrupas diskusiju sērija (trīs diskusijas) notika ar diasporas organizāciju pārstāvjiem par to, kā viņi saskata diasporas organizāciju lomu un iespējas nodrošināt sabalansētu informāciju par dažādām partijām diasporai, kā arī viņu pieredzi, cenšoties veicināt diasporas aktivitāti vēlēšanās. Katrā

diskusijās piedalījās no 2 līdz 5 respondentiem, kopumā – desmit. Starp pārstāvētajām organizācijām bija gan diasporas jumta organizācijas (PBLA, ELA, Latviešu apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē, Latviešu Nacionālā apvienība Kanādā, Latviešu pārstāvniecība Apvienotajā Karalistē), gan lokālas organizācijas (Frankfurtes Latviešu biedrība, *LatWest Association in Ireland*, “Mūsu biedrība” – latviešu draugu kopa Atēnās, Bristoles latviešu biedrība, asociācija “Luksemburga-Latvija”, Latviešu biedrību asociācija Apvienotajā Karalistē). Vairāki respondenti vienlaikus darbojas gan lokālajās, gan jumta organizācijās un

dalījās pieredzē par to abu darbu. Divas lokālās organizācijas savas pamatdarbības fokusa dēļ līdz šim nekad nav uzņēmušas vēlēšanu iecirkņu organizēšanu; trīs organizācijas ir tās rīkojušas gan uz 2018., gan 2022. gada Saeimas vēlēšanām, viena – tikai uz 2018. gada vēlēšanām, viena – arī uz 2024. gada EP vēlēšanām. Jumta organizācijas savas darbības specifikas dēļ vairāk uzmanības ir pievērsušas vēlēšanu informatīvajam atbalstam un iecirkņu koordinēšanas darbam.

Diskusiju pamatā bija iepriekš sagatavoti jautājumi, un to struktūru veidoja jautājumu tēmas par diasporas iesaistes Latvijas politiskajos procesos vērtējumu; diasporas organizāciju lomu vēlēšanu procesā; sadarbību informācijas ieguvē par vēlēšanām; balsošanas praktiskajiem risinājumiem; ieteikumiem vēlēšanu procesa un diasporas aktivitātes uzlabošanā.

Otrā fokusgrupas diskusiju sērija (divas diskusijas) notika ar **tiem diasporas pārstāvjiem, kas uzņēmušies vēlēšanu iecirkņu ārzemēs organizēšanu**, par to, kas viņus motivē, ar kādām grūtībām saskaras un kas, viņuprāt, būtu uzlabojams, lai veicinātu vēlēšanu aktivitāti un novērstu šķēršļus dalībai vēlēšanās. Katrā diskusijā piedalījās trīs respondenti, un kopā ar vienu saņemto rakstisko atbildi viedokli sniedza septiņi respondenti. Respondentu pārstāvētās valstis un pilsētas: Spānija (Valensija), ASV (Čikāga, Denvera un Mineapolisa), Lielbritānija (Bredforda) un Vācija (Mínhele un Frankfurte). Lielākā daļa respondentu bija iesaistīti vēlēšanu iecirkņu organizēšanā ārvalstīs gan Saeimas, gan EP vēlēšanās, taču bija arī tādi, kas bija piedalījušies iecirkņa organizēšanā tikai vienās vēlēšanās, vienai respondentei pirmā pieredze bija iecirkņa organizēšana tieši EP vēlēšanās 2024. gada jūnijā.

Diskusiju pamatā bija iepriekš sagatavoti jautājumi, un to struktūru veidoja jautājumu tēmas par diasporas pārstāvju motivāciju veidot vēlēšanu iecirkņus ārvalstīs; diasporas organizāciju lomu vēlēšanu procesā; sadarbību vēlēšanu procesa nodrošināšanā; balsošanas praktiskajiem risinājumiem; ieteikumiem vēlēšanu procesa un diasporas aktivitātes uzlabošanā.

Nemot vērā, diasporas mediju nozīmi, trešā fokusgrupas diskusija tika organizēta ar

diasporas mediju pārstāvjiem par to, kāds ir bijis un kā mainījies vēlēšanu atspoguļojums šajos medijos; kā tiek izvēlēts uz vēlēšanām vērstais saturs; kā kopumā diasporas mediji saskata savu lomu un atbildību vēlēšanu informēšanā, un ko varētu darīt, lai veicinātu diasporas politisko līdzdalību. Diskusijā piedalījās četri respondenti, kas pārstāvēja četrus dažādus medijus/biedrības: 1) portāls *Baltic-Ireland* nodrošina aktuālo ziņu sniegšanu latviešiem Īrijā un Ziemeļīrijā; tam ir apmēram 50 tūkstoši apmeklētāju mēnesī; 2) Adelaides Latviešu biedrība, kas ietver laikrakstu “Ziņotājs” un radioprogrammu, apkalpo apmēram trīs tūkstošus cilvēku un aktīvi piedāvā informāciju par notikumiem Latvijā; 3) sociālais medijs “Tauta”, kas darbojas kopš 2011. gada, ir izveidojis plašu kopienu ar aptuveni 24 tūkstošiem sekotāju, koncentrējoties uz latvietības saglabāšanu un informācijas sniegšanu par aktuālajiem notikumiem; 4) biedrība “*Latviesi.com*” veido kopienas mediju latviešiem visā pasaulē *Latviesi.com*, kura platforma ir izstrādāta tā, lai organizācijām pašām būtu iespējams saturu pievienot, aktualizēt un ar to dalīties citos medijos. 2023. gadā tika sasniegti vairāk nekā 975 000 liela auditorija.

Diskusijas pamatā bija iepriekš sagatavoti jautājumi, un tās struktūru veidoja jautājumu tēmas par diasporas iesaistes Latvijas politiskajos procesos vērtējumu; vēlēšanu atspoguļojums diasporas medijos; sadarbību informācijas ieguvē par vēlēšanām.

Būtiska loma diasporas aktīvā iesaistē vēlēšanās var būt arī Latvijas vēstniecībām un goda konsuliem, tāpēc ceturtnā fokusgrupas diskusiju sērijā (divas diskusijas) tika aicināti piedalīties **vēstniecību pārstāvji un goda konsuli** no dažādām valstīm un reģioniem, noskaidrojot viņu viedokli par to, ko var un ko vajadzētu darīt vēstniecībām un goda konsuliem, lai veicinātu diasporas aktivitāti vēlēšanās un politisko aktivitāti kopumā. Abās diskusijās piedalījās 12 respondenti – trīs vēstnieki un deviņi dažāda ranga vēstniecību un to konsulāro daļu darbinieki. Viens respondents pārstāvēja ASV, pārējie – Eiropas valstis – Nīderlandi, Norvēģiju, Vāciju, Austriju, Franciju, Beļģiju, Zviedriju, Dāniju un Apvienoto Karalisti (daļa no minētajām vēstniecībām savā darbībā aptver arī citas blakus valstis).

Diskusiju pamatā bija iepriekš sagatavoti jautājumi, un to struktūru veidoja jautājumu tēmas par diasporas iesaistes Latvijas politiskajos procesos vērtējumu; sadarbību vēlēšanu nodrošināšanā; balsošanas praktiskajiem risinājumiem; ieteikumiem, kā vēstniecībām piedalīties diasporas politiskās līdzdalības veicināšanā. Tādējādi pirmo reizi tika apkopota informācija par vēstniecību skatījumu uz diasporas līdzdalību vēlēšanās

un uzklausīti ieteikumi, kā vēstniecībām piedalīties diasporas politiskās līdzdalības veicināšanā.

Visas diskusijas norisinājās attālinātā formātā (*Zoom* vai *BigBlueButton*). Apkopota kvalitatīva informācija par diasporas organizāciju, mediju, vēstniecību un diasporas aktīvistu lomu un iespējām veicināt diasporas aktivitāti Saeimas vēlēšanās izvērsti atspoguļota nākamajās sadaļās.

DIASPORAS LĪDZDALĪBAS SAEIMAS UN EIROPAS PARLAMENTA VĒLĒŠANĀS ANALĪZE

Šajā nodaļā galvenā uzmanība ir pievērsta divām vēlēšanām – 14. Saeimas vēlēšanām, kas notika 2022. gadā, un EP vēlēšanām, kas notika 2024. gada pavasarī – vasarā. Analīzē iekļauts vēlēšanu iecirkņu ārzemēs aktivitātes salīdzinājums 13. Saeimas vēlēšanās un 14. Saeimas vēlēšanās. Iespēju robežās salīdzināta arī vēlētāju ārvalstīs aktivitāte dažādās valstīs EP vēlēšanās 2019. un 2024. gadā.

Tomēr jānorāda, ka regulējuma, vēlētāju reģistrācijas un vēlēšanu līdzdalības iespēju izmaiņas EP vēlēšanu rezultātu salīdzinājumu nedaudz ierobežo.

Šajā nodaļā sniegta arī vēlēšanu normatīvā regulējuma izmaiņu un vēlēšanu iecirkņu skaita izmaiņu analīze, kas parāda vēlēšanu organizēšanas nosacījumu un iecirkņu pieejamības ārzemēs ietekmi uz vēlēšanu aktivitāti.

DIASPORAS LĪDZDALĪBAS 14. SAEIMAS VĒLĒŠANĀS ANALĪZE

Saeimas vēlēšanu regulējums attiecībā uz vēlētājiem ārvalstīs

Pastāv divas līdzdalības Saeimas vēlēšanās iespējas: (1) vēlētāji, kas vēlēšanu laikā uzturas ārvalstīs, balso, personiski ierodoties kādā no izveidotajiem vēlēšanu iecirkņiem vēlēšanu dienā vai (2) pa pastu likumā noteiktajā kārtībā.

2021. gada 23. septembra likums “Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” būtiski mainīja vairākus aspektus, kas nosaka līdzdalības Saeimas vēlēšanās iespējas. Pirmkārt, saskaņā ar šiem grozījumiem ir pilnveidota situācija attiecībā uz personu apliecinošu dokumentu izmantošanu, un nodrošināts tas, ka Latvijas pilsonim ir iespēja piedalīties Saeimas vēlēšanās, ja tās rīcībā vienīgais personu apliecinošais dokuments ir personas apliecība jeb eID karte. Lai gan 2014. un 2018. gadā notikušajās Saeimas vēlēšanās personas apliecības turētājiem, kura rīcībā nebija derīgas pases, bija iespēja piedalīties Saeimas vēlēšanās, izmantojot īpaši izgatavotu vēlētāja apliecību. Tomēr šim risinājumam tika konstatēti vairāki trūkumi, ko likuma grozījumi centās novērst (Likumprojekta “Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” anotācija, 2021). Veikto grozījumu rezultātā eID karšu izmantošana Saeimas vēlēšanās tiek īstenota, ieviešot elektronisku tiešsaistes vēlētāju reģistru un to, ka pārbaudes procedūrā vēlēšanu iecirknī atzīme par personas dalību vēlēšanās tiek izdarīta

nevis personas pasē, bet tiešsaistes režīmā vēlētāju reģistrā.

Otrkārt, šie grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā precizēja balsošanas kārtību pa pastu. Ņemot vērā procedūras sarežģītību un to, ka 14. Saeimas vēlēšanās 2022. gadā no ārvalstīm pa pastu tika saņemts salīdzinoši daudz nederīgu pasta aploksņu (924) un nederīgu vēlēšanu zīmju (164), pasta balsošana pētījumā ir aplūkota padziļināti.

Attiecībā uz balsošanu pa pastu Saeimas vēlēšanu likuma 45. pants paredz, ka vēlētājs, kas vēlas balsot pa pastu, attiecīgajā Latvijas Republikas diplomātiskajā vai konsulārajā pārstāvniecībā klātienē, pa pastu vai elektroniski iesniedz iesniegumu. Iesniegumā vēlētājs norāda savu vārdu, uzvārdu, personas kodu un elektroniskā pasta adresi vai oficiālo elektronisko adresi. Vēlētājs var pieteikties balsošanai pa pastu 70 dienas pirms vēlēšanu dienas, bet ne vēlāk kā trīs nedēļas pirms vēlēšanu dienas.

Saņēmusi šādu iesniegumu, iecirkņa komisija pēc vēlētāju reģistra darbības uzsākšanas vēlētāju reģistrā pārbauda, vai iesniedzējs ir vēlētājs, kas vēl nav reģistrēts balsošanai pa pastu, un vēlētāju reģistrā izdara atzīmi par vēlētāja pieteikšanos balsošanai pa pastu.

Iecirkņa komisija ne vēlāk kā 15 dienas pirms vēlēšanu dienas (ja vēlēšanas notiek Satversmes 48. pantā paredzētajā gadījumā – ne vēlāk kā 10 dienas pirms vēlēšanu dienas) nosūta vēlētājam (uz iesniegumā

norādīto elektroniskā pasta adresi) tīmekļvietnes adresi, kurā ir pieejami balsošanas materiāli.

Pieteikties balsošanai pa pastu var arī, izmantojot valsts pārvaldes pakalpojumu portālā www.latvija.lv vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes oficiālajā tīmekļvietnē pieejamu bezmaksas elektronisko pakalpojumu 35 dienas pirms vēlēšanu dienas, bet ne vēlāk kā trīs nedēļas pirms vēlēšanu dienas (ja vēlēšanas notiek Satversmes 48. pantā paredzētajā gadījumā – ne vēlāk kā divas nedēļas pirms vēlēšanu dienas). Attiecībā uz elektroniskajā pakalpojumā saņemtajiem pieteikumiem nepieciešamās darbības veic CVK. CVK nosūta attiecīgām iecirkņa komisijām ziņas par vēlētajiem, kas pieteikušies balsošanai pa pastu elektroniskajā pakalpojumā. Iecirkņa komisijas attiecīgi papildina savu vēlētajū sarakstu balsošanai pa pastu.

Noteikta procedūra ir jāievēro, arī sagatavojot pasta sūtījumu. Atbilstoši Saeimas vēlēšanu likuma 46. pantam aizlīmēto vēlēšanu aploksni vēlētais ievieto pasta aploksnē kopā ar parakstītu veidlapu, kurā viņš apliecina, ka balso personiski, un norāda savu vārdu, uzvārdu un personas kodu. Uz pasta aploksnes vēlētais atzīmē, ka tajā ir vēlēšanu aploksne, un norāda savu vārdu, uzvārdu un kārtas numuru sarakstā balsošanai pa pastu. Pasta aploksne vēlētajam jānosūta tai iecirkņa komisijai, kas norādīta atsūtītajā tīmekļvietnes adresē pieejamos balsošanas materiālos.

Iecirkņa komisija saņemtās pasta aploksnes reģistrē un uzglabā neatvērtas līdz balsu skaitīšanas uzsākšanai. Sākot pa pastu saņemto aplokšņu skaitīšanu, pasta aploksnes, tās neatverot, sašķiro derīgās un nederīgās pasta aploksnēs. Būtiski uzsvērt, ka par nederīgām tiek uzskatītas šādas pasta aploksnes:

- 1) kuras atsūtījuši vēlētaji, kas nav pieteikušies balsošanai pa pastu;
- 2) kuras atsūtījuši vēlētaji, kas nobalsojuši vēlēšanu iecirknī;
- 3) uz kurām nav norādīts vēlētaja vārds, uzvārds un kārtas numurs, ar kādu viņš reģistrēts vēlētajū sarakstā balsošanai pa pastu;
- 4) kuras saņemtas pēc balsu skaitīšanas uzsākšanas;
- 5) kuras atsūtītas no Latvijas Republikas;

- 6) kuras saņemtas no vēlētajiem, kas atsūtījuši vairākas pasta aploksnes.

Vēl jānorāda, ka, atverot derīgu pasta aploksni (nederīgās nemaz neatver), iecirkņa komisija pārbauda, vai tajā ir tikai viena vēlēšanu aploksne. Ja pasta aploksnē ir vairākas vēlēšanu aploksnes, tās visas uzskatāmas par nederīgām. Vēl būtiski, ka vēlēšanu aploksne tiek uzskatīta par nederīgu, ja tajā nav parakstītas apliecinājuma veidlapas par to, ka vēlētais balsojis personiski. Vēlētajū ārvalstīs vidū šī pasta balsošanas kārtība tiek uzskatīta par samērā sarežģītu, tāpēc tikai aktīvākie un motivētākie balsstiesīgie diasporas pārstāvji izmanto šo iespēju. Vairāk par grūtībām ar pasta balsošanas procedūru praksē skatīt sadaļā “Vēlēšanu pieejamības ierobežojumu analīze diasporā”.

Iepriekš aplūkotais regulējums attiecas uz balsošanas pa pastu nosacījumiem. Turpinājumā ir aplūkoti nosacījumi, ko veido spēkā esošais regulējums balsošanas klātienē nodrošināšanai.

1995. gada 25. maija Saeimas vēlēšanu likuma 43. pants nosaka, ka vēlēšanu iecirkņus ārvalstīs pēc Ārlietu ministrijas priekšlikuma CVK izveido Latvijas Republikas diplomātiskajās vai konsulārajās pārstāvniecībās (43. panta 1. daļa). Vienlaikus, saskaņojot ar Ārlietu ministriju, CVK var izveidot vēlēšanu iecirkņus arī citās šim nolūkam piemērotās telpās (43. panta 2. daļa).

Iecirkņu ārvalstīs izveidei būtiski ir nosacījumi, kas formulēti 1995. gada 10. maija likumā “Par pilsētu, rajonu, pagastu vēlēšanu komisijām un vēlēšanu iecirkņu komisijām” (likuma nosaukums mainīts 17.06.2020., kas stājas spēkā 15.01.2021., uz “Pašvaldības vēlēšanu komisiju un vēlēšanu iecirkņu komisiju likums”).

Šā likuma spēkā esošajā redakcijā 1. panta 5. punktā noteikts, ka Saeimas vēlēšanām, Eiropas Parlamenta vēlēšanām un tautas nobalsošanai, ievērojot vēlēšanu likumu nosacījumus, CVK var izveidot vēlēšanu iecirkņus ārvalstīs: 1) Latvijas Republikas diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs – pēc Ārlietu ministrijas priekšlikuma; 2) uz kuģiem ar Latvijas karogu, kas pierakstīti Latvijas Republikā, – pēc kuģa īpašnieka priekšlikuma; 3) citās piemērotās vietās – pēc vismaz 36 vēlētajū priekšlikuma.

Šāda pieeja ir spēkā pēc likuma grozījumiem, kas tika pieņemti 2018. gada 20. decembrī, un tie būtiski mainīja līdzšinējo kārtību. Līdz šim iecirkņus ārvalstīs pieteica un izveidoja Ārlietu ministrija, tagad līdz ar šiem grozījumiem Ārlietu ministrijas loma iecirkņu izveidē ir sašaurinājusies un vairāk atstāta Latvijas pilsoņu ārvalstīs pašorganizācijai (sagatavojot 36 vēlētāju priekšlikumu), savukārt grozījumos ietvertais 1.¹ pants paredz, ka atbildība par vēlēšanu iecirkņu ārvalstīs izveidi lielākā mērā attiecas uz CVK. Vairāk par grūtībām, kas saistītas ar vēlēšanu iecirkņiem, kas izveidoti pēc vismaz 36 vēlētāju priekšlikuma, skatīt sadaļā “Vēlēšanu pieejamības ierobežojumu analīze diasporā”.

Vēlētāju ārvalstīs aktivitāte un politiskā izvēle

Balsstiesīgo vēlētāju skaita apkopojums ārvalstīs liecina, ka uz katrām Saeimas vēlēšanām balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaits ārvalstīs palielinās: 1995. gadā balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaits ārvalstīs bija 26 159, un 2022. gadā šis skaits ir palielinājies vairāk nekā sešas reizes – līdz 162 049 pilsoņiem (1. tabula). Loģiski, ka līdz ar balsstiesīgo skaita ārvalstīs pieaugumu palielinās arī viņu īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem (no 1,96% 1995. gadā līdz 10,51% 2022. gadā).

Aplūkojot ārvalstīs nobalsojušo vēlētāju īpatsvaru pret balsstiesīgo skaitu, jāatzīmē,

ka šeit nav iespējams nošķirt diasporas pārstāvjus no tiem, kas īslaicīgi atrodas ārzemēs un izmanto iespēju nobalsot vēlēšanu iecirknī ārvalstīs. Uztveramības dēļ šeit un turpmāk tiks izmantots apzīmējums “ārvalstīs nobalsojušie”, kas ietver abas šīs grupas.

Aplūkojot ārvalstīs nobalsojušo skaitu un īpatsvaru no visiem balsstiesīgajiem ārvalstīs, redzams, ka 14. Saeimas vēlēšanās ir būtiski samazinājies gan ārvalstīs nobalsojušo skaits, gan viņu īpatsvars no visiem balsotājiem un arī balsstiesīgajiem ārvalstīs (2. tabula). Kopš 2010. gada, kad notika 10. Saeimas vēlēšanas, ārvalstīs nobalsojušo skaits pastāvīgi pieauga, sasniedzot savu maksimumu 13. Saeimas vēlēšanās (31 946 ārvalstīs nobalsojušo), taču 14. Saeimas vēlēšanās ārvalstīs nobalsoja tikai 25 960 vēlētāju. Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem ārvalstīs samazinās jau kopš 2010. gada, kad tika sasniegts maksimums (30,46%). Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem nobalsojušajiem 14. Saeimas vēlēšanās bija 2,83%. Vienkāršojot var teikt, ka no 10% balsstiesīgo (jeb visiem ārvalstu balsstiesīgajiem) savu politisko gribu pauž tikai nepilni 3% (14. Saeimas vēlēšanās – 2,83%).

Aplūkojot ārvalstīs nobalsojušo skaitu sadalījumā pēc līdzdalības veida (balsošana iecirknī vai pa pastu), redzams, ka 14. Saeimas vēlēšanās kopumā ir būtiski palielinājies pasta balsotāju īpatsvars: 13. Saeimas vēlēšanās pasta balsošanas iespēju izmantoja tikai

1. tabula. Balsstiesīgo skaits un īpatsvars ārvalstīs Saeimas vēlēšanās (1995–2022)

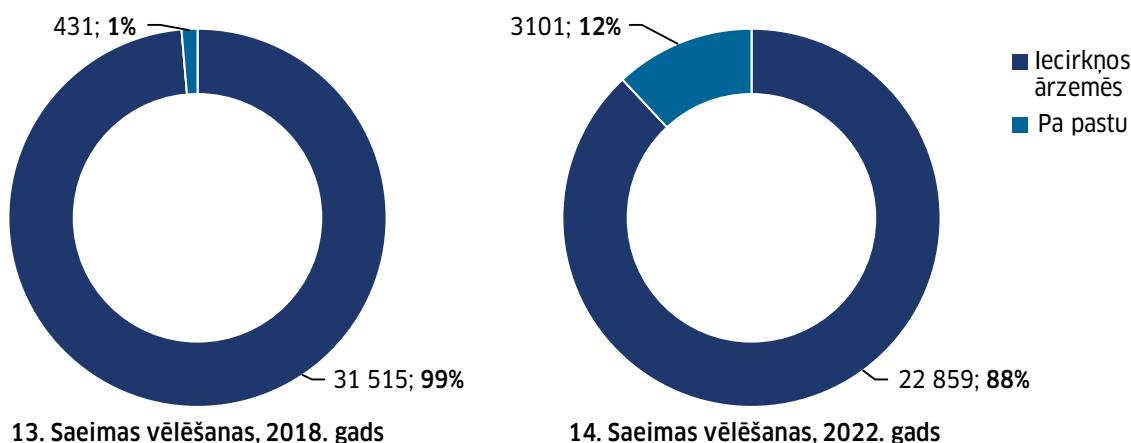
Gads	Saeima	Balsstiesīgo skaits ārvalstīs	Ārvalstu balsstiesīgo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem
1995	6.	26 159	1,96
1998	7.	30 218	2,24
2002	8.	32 315	2,31
2006	9.	33 873	2,27
2010	10.	42 724	2,79
2011	11.	51 975	3,37
2014	12.	87 493	5,64
2018	13.	134 806	8,70
2022	14.	162 049	10,51

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija, Lulle et al. (2015)

2. tabula. Ārvalstīs nobalsojušo vēlētāju aktivitāte Saeimas vēlēšanās (1995–2022)

Gads	Saeima	Kopā nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem	Ārvalstīs nobalsojušo skaits	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem ārvalstīs (%)	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem nobalsojušajiem (%)
1995	6.	79,10	12525	47,88	1,31
1998	7.	71,53	10602	35,09	1,10
2002	8.	71,36	7350	25,44	0,74
2006	9.	60,98	7490	22,38	0,83
2010	10.	63,12	12778	30,46	1,32
2011	11.	59,45	14273	27,34	1,56
2014	12.	58,85	23116	26,42	2,53
2018	13.	54,60	31946	23,70	3,78
2022	14.	59,41	25960	16,02	2,83

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija, Lulle et al. (2015)

3. attēls. Ārvalstīs nobalsojušo vēlētāju skaits iecirkņos ārzemēs un pa pastu: 13. Saeimas un 14. Saeimas vēlēšanu salīdzinājums

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

431 vēlētājs jeb 1% no ārvalstīs nobalsojušo skaita, 14. Saeimas vēlēšanās pasta balsošanas iespēju izmantoja 3101 vēlētājs jeb 12% (3. attēls).

Attiecībā uz vēlētāju aktivitāti ārvalstu iecirkņos jāsecina, ka 14. Saeimas vēlēšanās vēlētāju skaits ir būtiski samazinājies. Kopumā visos vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs 13. Saeimas vēlēšanās nobalsojušo skaits ir 31 515 vēlētāji, 14. Saeimas vēlēšanās – 22 859 vēlētāji.

Aplūkojot ārvalstu iecirkņu skaitu pēdējās trīs vēlēšanās, redzamas šādas tendences. 12. Saeimas vēlēšanās bija nodrošināti 98 iecirkņi 41 valstī, 13. Saeimas vēlēšanās tika organizēti jau 123 vēlēšanu iecirkņi, balsošana pa pastu notika 13 iecirkņos.

14. Saeimas vēlēšanās tika noorganizēti 82 iecirkņi un 22 pasta balsošanas komisijas ārvalstīs. Ir redzama sakarība, ka, samazinot vēlēšanu iecirkņu skaitu, daudzviet ir arī samazinājies nobalsojušo vēlētāju skaits. Galvenais samazinājums gan attiecībā uz iecirkņu, gan nobalsojušo skaitu vērojams Lielbritānijā, seko ASV, Īrija un Zviedrija (3. tabula).

Kā jau iepriekš minēts, salīdzinot ar 13. Saeimas vēlēšanām, 14. Saeimas vēlēšanās būtiski lielāks skaits vēlētāju ārvalstīs izmantoja iespēju balsot pa pastu. Kā redzams 4. tabulā, aktīvākie balsotāji pa pastu 14. Saeimas vēlēšanās bija vēlētāji Lielbritānijā, ASV un Vācijā.

3. tabula. Vēlēšanu iecirkņu un vēlētāju skaita dinamika vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs: 13. Saeimas un 14. Saeimas vēlēšanu salīdzinājums

	13. Saeima Iecirkņu skaits	13. Saeima Nobalsojušo vēlētāju skaits	14. Saeima Iecirkņu skaits	14. Saeima Nobalsojušo vēlētāju skaits
Kopā	123	31 515	82	22 859
Lielbritānija	19	10 735	9	4 984
ASV	21	2 285	11	1 342
Vācija	9	2 986	8	2 772
Īrija	4	1 931	1	1 137
Norvēģija	4	1 929	3	1 827
Zviedrija	6	1 978	1	1 425
Austrālija	5	878	6	671
Beļģija	1	790	1	888
Dānija	2	1 118	2	985
Kanāda	5	684	4	537
Nīderlande	1	938	1	1 058
Islande	1	353	1	460
Francija	2	323	2	398
Somija	1	361	1	572
Šveice	2	482	1	436
Igaunija	1	302	1	439
Spānija	2	252	3	573
Krievija	3	455	1	199
Citi (katrā nobalsojuši mazāk nekā 400)	34	2 735	25	2 156

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

4. tabula. Pasta balsošanas vēlētāju skaita dinamika vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs: 13. Saeimas un 14. Saeimas vēlēšanu salīdzinājums

Nr.	Iecirknis 13. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits pa pastu 13. Saeimas vēlēšanās	Nr.	Iecirknis 14. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits pa pastu 14. Saeimas vēlēšanās
1001	Amerikas Savienotās Valstis (Vašingtona)	138	2001	Pasta balsošanas komisija (Amerikas Savienotās Valstis)	394
1014	Austrijas Republika (Vīne)	7	2014	Pasta balsošanas komisija (Austrija)	134
			2015	Pasta balsošanas komisija (Apvienotie Arābu Emirāti)	10
			2016	Pasta balsošanas komisija (Baltkrievija)	16
			2020	Pasta balsošanas komisija (Dānija)	33
1021	Francijas Republika (Parīze)	29	2021	Pasta balsošanas komisija (Francija)	245
1026	Japāna (Tokija)	7	2026	Pasta balsošanas komisija (Japāna)	7
1027	Kanāda (Otava)	22	2027	Pasta balsošanas komisija (Kanāda)	70

Nr.	Iecirknis 13. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits pa pastu 13. Saeimas vēlēšanās	Nr.	Iecirknis 14. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits pa pastu 14. Saeimas vēlēšanās
1033	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Londona)	68	2033	Pasta balsošanas komisija (Apvienotā Karaliste)	575
			2038	Pasta balsošanas komisija (Nīderlande)	150
1039	Norvēģijas Karaliste (Oslo)	5	2039	Pasta balsošanas komisija (Norvēģija)	113
1040	Polijas Republika (Varšava)	2	2040	Pasta balsošanas komisija (Polija)	61
1042	Spānijas Karaliste (Madride)	12	2042	Pasta balsošanas komisija (Spānija)	181
			2043	Pasta balsošanas komisija (Somija)	79
			2045	Pasta balsošanas komisija (Turcija)	185
1047	Vācijas Federatīvā Republika (Berlīne)	78	2047	Pasta balsošanas komisija (Vācija)	334
1050	Zviedrijas Karaliste (Stokholma)	27	2050	Pasta balsošanas komisija (Zviedrija)	147
			2051	Pasta balsošanas komisija (Korejas Republika)	28
1052	Īrijas Republika (Dublina)	30	2052	Pasta balsošanas komisija (Īrija)	198
			2057	pasta balsošanas komisija (Kazahstāna)	5
			2062	Pasta balsošanas komisija (Ēģipte)	30
			2072	Pasta balsošanas komisija (Austrālija)	106
1097	Ķīnas Tautas Republika (Pekina)	6			
Kopā nobalsojušo skaits pa pastu ārvalstīs 13. Saeimas vēlēšanās		431	Kopā nobalsojušo skaits pa pastu ārvalstīs 14. Saeimas vēlēšanās		3101

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Vislielākais vēlēšanu iecirkņu skaita samazinājums, kā arī Saeimas vēlēšanās nobalsojušo skaita samazinājums 14. Saeimas vēlēšanās bija vērojams Lielbritānijā. Tāpēc izmaiņas Lielbritānijā ir aplūkotas detalizētāk (5. tabula). Redzams, ka 13. Saeimas vēlēšanās Lielbritānijā tika organizēti 19 vēlēšanu iecirkņi, kuros nobalsoja 10 735 vēlētaji. 14. Saeimas vēlēšanās Lielbritānijā tika organizēti tikai deviņi vēlēšanu iecirkņi, kuros nobalsoja 4984 vēlētaji. Tātad vēlēšanu iecirkņu bija par 10 mazāk, līdz ar to arī vēlētajū skaits bija vairāk nekā uz pusi mazāks. Rodas arī jautājumi, kādēļ Piterboro, kur 13. Saeimas vēlēšanās nobalsoja 1015 vēlētajū, vai Edinburgā, kur 13. Saeimas vēlēšanās nobalsoja 500 vēlētajū, proti, vietās ar ļoti lielu skaitu balsotāju, nebija/nevarēja noorganizēt vēlēšanu

iecirkņus 14. Saeimas vēlēšanās. Diasporas organizāciju sniegtā informācija fokusgrupu diskusijās liecina, ka galvenais iemesls, kādēļ Piterboro vairs netika organizēts vēlēšanu iecirknis, bija CVK piedāvātais nepietiekamais finansējums, kas nodrošināja tikai telpu ires vajadzības sešām stundām, bet tas ir nepietiekami, nemaz nerunājot par citām izmaksām (IT nodrošinājums, dokumentu drukāšana, atalgojums utt.).

Jāpiebilst, ka piedāvātā pasta balsošana kopumā nekompensēja balsotāju skaita samazinājumu, jo pasta balsošanā, ko nodrošināja 2033. pasta balsošanas komisija (Apvienotā Karaliste), piedalījās 575 vēlētaji. Vienlaikus jāatzīmē, ka tas ir vairāk nekā 13. Saeimas vēlēšanās, kad balsošanā pa pastu Lielbritānijā piedalījās 68 vēlētaji.

5. tabula. Vēlēšanu iecirkņu un vēletāju skaita dinamika vēlēšanu iecirkņos Lielbritānijā: 13. Saeimas un 14. Saeimas vēlēšanu salīdzinājums

Nr.	Iecirknis 13. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits 13. Saeimas vēlēšanās	Nr.	Iecirknis 14. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits 14. Saeimas vēlēšanās
1033	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Londona)	1390	1010	Apvienotā Karaliste (Londona)	888
1108	Apvienotā Karaliste (Londona)	957	1033	Apvienotā Karaliste (Londona)	526
			1063	Apvienotā Karaliste (Londona)	668
1035	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Straumēni)	918	1035	Apvienotā Karaliste (Straumēni)	881
1036	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Gērnsija)	315	1036	Apvienotā Karaliste (Gērnsija)	254
1101	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Bristole)	452	1049	Apvienotā Karaliste (Bristole)	368
1034	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Bredforda)	758	1034	Apvienotā Karaliste (Bredforda)	631
1102	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Derbija)	341			
1103	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Edinburga)	505			
1104	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Mančestra)	355			
1107	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Pīterboro)	1117			
1010	Apvienotā Karaliste (Birmingema)	450			
1121	Apvienotā Karaliste (Mārgeita)	437			
1105	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Mensfilda)	483			
1106	Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste (Nūrija)	436			
1049	Apvienotā Karaliste (Liverpūle)	295			
1063	Apvienotā Karaliste (Bostona)	590			
1098	Apvienotā Karaliste (Bērtona)	400			
1099	Apvienotā Karaliste (Vulverhemptona)	380			
1100	Apvienotā Karaliste (Notingema)	156			
			1053	Apvienotā Karaliste (Svonzi)	74
			1005	Apvienotā Karaliste (Northempton)	694
Kopā nobalsojušo skaits Lielbritānijā 13. Saeimas vēlēšanās		10735	Kopā nobalsojušo skaits Lielbritānijā 14. Saeimas vēlēšanās		4984

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Otrs lielākais samazinājums vēlēšanu iecirkņu un vēletāju ziņā ir vērojams ASV, arī tur iecirkņu skaits tika samazināts par 10 (no 21 iecirkņa 13. Saeimas vēlēšanās uz 11 iecirkņiem 14. Saeimas vēlēšanās). Vienlaikus jāatzīst, ka ASV vēlēšanās piedalās salīdzinoši

mazāks vēletāju skaits (arī Latvijas pilsoņu skaits ASV ir būtiski mazāks nekā Lielbritānijā), bet arī ASV gandrīz uz pusi samazinājās balsotāju skaits: 13. Saeimas vēlēšanās ASV nobalsoja 2285 vēletāji, 14. Saeimas vēlēšanās – 1342 vēletāji (6. tabula).

6. tabula. Vēlēšanu iecirkņu un vēlētāju skaita dinamika vēlēšanu iecirkņos ASV: 13. Saeimas un 14. Saeimas vēlēšanu salīdzinājums

Nr.	Iecirknis 13. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits 13. Saeimas vēlēšanās	Nr.	Iecirknis 14. Saeimas vēlēšanās	Nobalsojušo skaits 14. Saeimas vēlēšanās
1001	Amerikas Savienotās Valstis (Vašingtona)	195	1001	Amerikas Savienotās Valstis (Vašingtona)	164
1002	Amerikas Savienotās Valstis (Čikāga)	276	1002	Amerikas Savienotās Valstis (Čikāga)	173
1004	Amerikas Savienotās Valstis (Denvera)	61	1004	Amerikas Savienotās Valstis (Denvera)	60
1006	Amerikas Savienotās Valstis (Sanktpēterburga)	86			
1007	Amerikas Savienotās Valstis (Mineapole)	141	1007	Amerikas Savienotās Valstis (Mineapole)	81
1008	Amerikas Savienotās Valstis (Bostona)	150	1008	Amerikas Savienotās Valstis (Bostona)	136
1009	Amerikas Savienotās Valstis (Ņujorka)	348	1009	Amerikas Savienotās Valstis (Ņujorka)	259
1018	Amerikas Savienotās Valstis (Frīholda)	74			
1032	Amerikas Savienotās Valstis (Hjūstona)	24			
1054	Amerikas Savienotās Valstis (Indianapole)	57	1054	Amerikas Savienotās Valstis (Indianapole)	58
1060	Amerikas Savienotās Valstis (Kalamazū)	78			
1064	Amerikas Savienotās Valstis (Detroitā)	47			
1065	Amerikas Savienotās Valstis (Sanfrancisko)	131	1065	Amerikas Savienotās Valstis (Sanfrancisko)	102
1066	Amerikas Savienotās Valstis (Filadelfija)	59			
1067	Amerikas Savienotās Valstis (Milvoki)	63	1067	Amerikas Savienotās Valstis (Milvoki)	73
1068	Amerikas Savienotās Valstis (Grandrapidi)	34			
1075	Amerikas Savienotās Valstis (Portlenda)	46			
1076	Amerikas Savienotās Valstis (Ročestera)	26			
1083	Amerikas Savienotās Valstis (Klīvlenda)	63			
1084	Amerikas Savienotās Valstis (Losandželosa)	216	1006	Amerikas Savienotās Valstis (Losandželosa)	133
Kopā nobalsojušo skaits ASV 13. Saeimas vēlēšanās		2285	Kopā nobalsojušo skaits ASV 14. Saeimas vēlēšanās		1342

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Salīdzinot vēlētāju ārvalstīs politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, redzams, ka 14. Saeimas

vēlēšanās ārvalstu vēlētāju vidū salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par sarakstiem, kas ieguva vietas 14. Saeimā: 15. “Progresīvie”

7.1. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 14. Saeimas vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle un ārvalstīs balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Jaunā Vienotība”	18,97%	26,11%	↑
2.	“Latvijas Krievu savienība”	3,63%	2,30%	↓
3.	Zaļo un Zemnieku savienība	12,44%	5,94%	↓
4.	“Tautas kalpi Latvijai”	1,00%	1,45%	↑
5.	“Suverēnā vara”	3,24%	2,57%	↓
6.	“Kristīgi progresīvā partija”	0,15%	0,14%	↓
7.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	4,81%	2,66%	↓
8.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	6,80%	7,05%	↑
9.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	1,13%	1,09%	↓
10.	Partija “Vienoti Latvijai”	0,15%	0,19%	↑
11.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”- “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	9,29%	7,19%	↓
12.	“Latvija pirmajā vietā”	6,24%	4,74%	↓
13.	Konservatīvie	3,09%	2,84%	↓
14.	Politiskā partija “Katram un katrai”	3,67%	6,64%	↑
15.	“Progresīvie”	6,16%	14,34%	↑
16.	“Attīstībai/Par!”	4,97%	5,32%	↑
17.	“Apvienība Latvijai”	0,33%	0,42%	↑
18.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija”	11,01%	6,84%	↓
19.	Politiskā partija “Republika”	1,76%	1,53%	↓

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

(par 8% vairāk), 1. “Jaunā Vienotība” (par 7% vairāk). Nedaudz lielāks īpatsvars (zem 1%) ārvalstu balsotāju ir nobalsojuši arī par sarakstiem: 8. Politiskā partija “Stabilitātei!”, 16. “Attīstībai/Par!” (7.1. tabula).

Par 14. sarakstu politiskā partija “Katram un katrai”, kas neieguva vietas Saeimā, ārvalstu vēlētāji ir nobalsojuši par 3% vairāk.

Saraksti, par kuriem ārvalstu vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem vēlētājiem, ir: 3. Zaļo un Zemnieku savienība (par 6% mazāk), 18. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 4% mazāk), 11. Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”-“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 2% mazāk), 12. “Latvija pirmajā vietā” (par nepilnu 1% mazāk).

Arī par 7. sarakstu “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija, kas neiekļuva Saeimā, ārvalstu vēlētāji ir nobalsojuši mazāk (par 2%).

Turpinājumā vēlētāju ārvalstīs politiskā izvēle salīdzinājumā ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, aplūkota padziļināti trīs valstīs – Lielbritānijā, Vācijā un Norvēģijā, jo šajās valstīs ir lielākais nobalsojušo skaits.

Lielbritānijā nobalsojušo skaits deviņos iecirkņos klātienē ir 4984 vēlētāji. No tiem derīgās zīmes, par kurām saskaitīti rezultāti, ir 4933. Rezultātu apkopojumā ir iekļauti arī 2033. pasta balsošanas komisijas (Apvienotā Karaliste) iecirkņa rezultāti (575 nobalsojušie, 400 derīgas zīmes). Tātad rezultāti apkopoti par 5333 vēlētājiem Lielbritānijā.

Salīdzinot vēlētāju **Lielbritānijā** politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, redzams, ka 14. Saeimas vēlēšanās Lielbritānijas vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par sarakstiem, kas ieguva vietas 14. Saeimā: 15. “Progresīvie” (par 6% vairāk), 8. Politiskā partija “Stabilitātei!” (par 5% vairāk) (7.2. tabula).

Par 14. sarakstu politiskā partija “Katram un katrai”, kas neieguva vietas Saeimā, Lielbritānijas vēlētāji ir nobalsojuši par 5% vairāk.

Saraksti, par kuriem Lielbritānijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem vēlētājiem, ir: 3. Zaļo un Zemnieku

savienība (par 5% mazāk), 18. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 5% mazāk), “Jaunā Vienotība” (par 2% mazāk), 11. Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 2% mazāk). Par 12. sarakstu “Latvija pirmajā vietā” un 16. sarakstu “Attīstībai/Par!” Lielbritānijā nobalsojušo īpatsvars ir mazliet mazāks, bet tas nesasniedz 1% starpību.

Arī par 7. sarakstu “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija, kas neiekļuva Saeimā, Lielbritānijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk (par 1%).

7.2. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 14. Saeimas vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle, ārvalstīs kopumā balsojušo vēlētāju izvēle un Lielbritānijā balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no Lielbritānijas vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās*	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Jaunā Vienotība”	18,97%	26,11%	16,78%	↓
2.	“Latvijas Krievu savienība”	3,63%	2,30%	4,01%	↑
3.	Zaļo un Zemnieku savienība	12,44%	5,94%	7,16%	↓
4.	Tautas kalpi Latvijai	1,00%	1,45%	2,12%	↑
5.	“Suverēnā vara”	3,24%	2,57%	3,21%	↓
6.	“Kristīgi progresīvā partija”	0,15%	0,14%	0,13%	↓
7.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	4,81%	2,66%	3,62%	↓
8.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	6,80%	7,05%	11,89%	↑
9.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	1,13%	1,09%	1,73%	↑
10.	Partija “Vienoti Latvijai”	0,15%	0,19%	0,19%	↑
11.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	9,29%	7,19%	6,75%	↓
12.	“Latvija pirmajā vietā”	6,24%	4,74%	6,17%	↓
13.	Konservatīvie	3,09%	2,84%	2,78%	↓
14.	Politiskā partija “Katram un katrai”	3,67%	6,64%	9,13%	↑
15.	“Progresīvie”	6,16%	14,34%	12,38%	↑
16.	“Attīstībai/Par!”	4,97%	5,32%	4,28%	↓
17.	“Apvienība Latvijai”	0,33%	0,42%	0,34%	↑
18.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija”	11,01%	6,84%	5,87%	↓
19.	Politiskā partija “Republika”	1,76%	1,53%	1,48%	↓

* % no vēlētājiem, kas nobalsojuši 9 vēlēšanu iecirkņos Lielbritānijā klātienē un pasta balsojumā. Kopumā 5333 vēlētāji (derīgās zīmes: 4933 klātienē un 400 pa pastu).

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Vācijā nobalsojušo skaits astoņos iecirkņos klātienē ir 2772 vēlētāji. No tiem derīgās zīmes, par kurām saskaitīti rezultāti, ir 2754. Rezultātu apkopojumā ir iekļautas arī 2047. pasta balsošanas komisijas (Vācija) iecirkņa rezultāti (334 nobalsojušie, 265 derīgas zīmes). Tātad rezultāti apkopoti par 3019 vēlētājiem Vācijā.

Salīdzinot vēlētāju **Vācijā** politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, redzams, ka 14. Saeimas vēlēšanās Vācijas vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par sarakstiem, kas ieguva vietas 14. Saeimā: 15. “Progresīvie” (par 9% vairāk), 1. “Jaunā Vienotība” (par 4% vairāk) (7.3. tabula). Par 16. sarakstu “Attīstībai/Par!” nobalsojušo īpatsvars Vācijā ir mazliet lielāks, bet tas nesasniedz 1% starpību.

Par 14. sarakstu politiskā partija “Katram un katrai”, kas neieguva vietas Saeimā, Vācijas vēlētāji ir nobalsojuši par 3% vairāk.

Saraksti, par kuriem Vācijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem vēlētājiem, ir: 3. Zaļo un Zemnieku savienība (par 5% mazāk), 18. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 4% mazāk), 11. Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 1% mazāk). 8. Politiskā partija “Stabilitātei!” (par 1% mazāk), 12. “Latvija pirmajā vietā” (par 1% mazāk).

Arī par 7. sarakstu “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija, kas neiekļuva Saeimā, Vācijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk (par 2%).

7.3. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 14. Saeimas vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle, ārvalstīs kopumā balsojušo vēlētāju izvēle un Vācijā balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no Vācijas vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās*	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Jaunā Vienotība”	18,97%	26,11%	23,42%	↑
2.	“Latvijas Krievu savienība”	3,63%	2,30%	2,32%	↓
3.	Zaļo un Zemnieku savienība	12,44%	5,94%	7,15%	↓
4.	“Tautas kalpi Latvijai”	1,00%	1,45%	2,12%	↑
5.	“Suverēnā vara”	3,24%	2,57%	3,54%	↑
6.	“Kristīgi progresīvā partija”	0,15%	0,14%	0,07%	↓
7.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	4,81%	2,66%	2,48%	↓
8.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	6,80%	7,05%	5,43%	↓
9.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	1,13%	1,09%	0,93%	↓
10.	Partija “Vienoti Latvijai”	0,15%	0,19%	0,17%	↑
11.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	9,29%	7,19%	8,25%	↓
12.	“Latvija pirmajā vietā”	6,24%	4,74%	5,17%	↓
13.	Konservatīvie	3,09%	2,84%	2,82%	↓
14.	Politiskā partija “Katram un katrai”	3,67%	6,64%	7,45%	↑
15.	“Progresīvie”	6,16%	14,34%	14,57%	↑
16.	“Attīstībai/Par!”	4,97%	5,32%	5,13%	↑
17.	“Apvienība Latvijai”	0,33%	0,42%	0,63%	↑
18.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija”	11,01%	6,84%	6,56%	↓
19.	Politiskā partija “Republika”	1,76%	1,53%	1,79%	↑

* % no vēlētājiem, kas nobalsojuši 8 vēlēšanu iecirkņos Vācijā klātienē un pasta balsojumā. Kopumā 3019 vēlētāji (derīgās zīmes: 2754 klātienē un 265 pa pastu).

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Norvēģijā nobalsojušo skaits trīs iecirkņos klātienē ir 1827 vēlētāji. No tiem derīgās zīmes, par kurām saskaitīti rezultāti, ir 1799. Rezultātu apkopojumā ir iekļautas arī 2039. pasta balsošanas komisijas (Norvēģija) iecirkņa rezultāti (113 nobalsojušie, 88 derīgas zīmes). Tātad rezultāti apkopoti par 1887 vēlētājiem Norvēģijā.

Salīdzinot vēlētāju **Norvēģijā** politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, redzams, ka 14. Saeimas vēlēšanās Norvēģijas vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par 15. sarakstu "Progresīvie" (par 3% vairāk) (7.4. tabula). Par 8. sarakstu Politiskā partija "Stabilitātei!" un 12. sarakstu "Latvija pirmajā vietā" nobalsojušo īpatsvars Norvēģijā ir mazliet lielāks, bet tas nesasniedz 1% starpību.

Par 14. sarakstu politiskā partija "Katram un katrai", kas neieguva vietas Saeimā, Norvēģijas vēlētāji ir nobalsojuši par 5% vairāk.

Saraksti, par kuriem Norvēģijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem vēlētājiem, ir: 1. "Jaunā Vienotība" (par 2% mazāk) un 18. "Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija" (par 1% mazāk). Par 3. sarakstu Zaļo un Zemnieku savienība, 11. sarakstu Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!" – "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK" un 16. sarakstu "Attīstībai/Par!" nobalsojušo īpatsvars Norvēģijā ir mazliet mazāks, bet tas nesasniedz 1% starpību.

Arī par 7. sarakstu "Saskaņa" sociāldemokrātiskā partija, kas neiekļuva Saeimā, Norvēģijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk (par 2%).

7.4. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 14. Saeimas vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle, ārvalstīs kopumā balsojušo vēlētāju izvēle un Norvēģijā balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās	% no Norvēģijas vēlētājiem, kas piedalījās 14. Saeimas vēlēšanās*	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	"Jaunā Vienotība"	18,97%	26,11%	16,64%	↓
2.	"Latvijas Krievu savienība"	3,63%	2,30%	1,64%	↓
3.	Zaļo un Zemnieku savienība	12,44%	5,94%	11,98%	↓
4.	Tautas kalpi Latvijai	1,00%	1,45%	2,38%	↑
5.	"Suverēnā vara"	3,24%	2,57%	2,91%	↓
6.	"Kristīgi progresīvā partija"	0,15%	0,14%	0,21%	↑
7.	"Saskaņa" sociāldemokrātiskā partija	4,81%	2,66%	2,60%	↓
8.	Politiskā partija "Stabilitātei!"	6,80%	7,05%	7,10%	↑
9.	Politiskā partija "Tautas varas spēks"	1,13%	1,09%	1,11%	↓
10.	Partija "Vienoti Latvijai"	0,15%	0,19%	0,48%	↑
11.	Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!" – "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK"	9,29%	7,19%	8,43%	↓
12.	"Latvija pirmajā vietā"	6,24%	4,74%	6,36%	↑
13.	Konservatīvie	3,09%	2,84%	2,44%	↓
14.	Politiskā partija "Katram un katrai"	3,67%	6,64%	9,01%	↑
15.	"Progresīvie"	6,16%	14,34%	9,27%	↑
16.	"Attīstībai/Par!"	4,97%	5,32%	4,72%	↓
17.	"Apvienība Latvijai"	0,33%	0,42%	0,74%	↑
18.	"Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija"	11,01%	6,84%	9,75%	↓
19.	Politiskā partija "Republika"	1,76%	1,53%	2,23%	↑

* % no vēlētājiem, kas nobalsojuši 3 vēlēšanu iecirkņos Norvēģijā klātienē un pasta balsojumā. Kopumā 1887 vēlētāji (derīgās zīmes: 1799 klātienē un 88 pa pastu).

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

13. Saeimas un 14. Saeimas vēlēšanu salīdzinājums uzrāda gan pozitīvas, gan negatīvas tendences. Par pozitīvu tendenci jāuzskata pasta balsotāju skaita palielinājums 14. Saeimas vēlēšanās. Kā negatīvas tendences jāatzīmē, pirmkārt, vēlēšanu iecirkņu skaita būtiska samazināšanās 14. Saeimas vēlēšanās,

kas samazināja iespējas diasporas pārstāvjiem piedalīties vēlēšanās un sekmēja to, ka vēlēšanās piedalās tikai politiski aktīvākie diasporas locekļi. Otrkārt, problemātisks šķiet arī 14. Saeimas vēlēšanās konstatētais nederīgu pasta aplokšņu (924) un nederīgu vēlēšanu zīmju (164) pa pastu lielais skaits.

DIASPORAS LĪDZDALĪBAS EIROPAS PARLAMENTA VĒLĒŠANĀS ANALĪZE

Eiropas Parlamenta vēlēšanu regulējums attiecībā uz vēlētājiem ārvalstīs

EP vēlēšanu regulējums katrās vēlēšanās nedaudz tiek mainīts, tomēr jāuzsver vairākas būtiskas izmaiņas, kas notikušas attiecībā uz EP vēlēšanu regulējumu 2019. gadā un 2024. gadā. 2019. gadā pirmo reizi tika organizēti arī vēlēšanu iecirkņi ārvalstīs, jo iepriekš ārvalstu vēlētāji EP vēlēšanās varēja piedalīties tikai pa pastu (Lulle et al. 2015). 2019. gada EP vēlēšanās no 1000 vēlēšanu iecirkņiem pirmo reizi bija izveidoti arī 44 vēlēšanu iecirkņi 38 ārvalstīs. 2024. gada vēlēšanās ārvalstīs tika izveidots 51 iecirknis.

Otrs būtiskais aspekts, kas mainījās uz 2024. gada EP vēlēšanām, – lai nobalsotu vēlēšanu iecirknī, vairs nevajadzēja iepriekš reģistrēties, un vēlētāja atbilstība (tas, vai viņš/ viņa ir iekļauts vēlētāju reģistrā) tika pārbaudīta e-vidē. 2019. gadā vēlētāju uzskaitē EP vēlēšanās lietoja iepriekš izveidotus vēlētāju sarakstus. Katrs vēlētājs bija reģistrēts noteiktā iecirknī, kurā bija jābalso vēlēšanu dienā. Balsošanai vēlēšanu iecirknī ārvalstīs bija jāreģistrējas iepriekš vai nu tiešsaistē, izmantojot Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes vēlēšanu iecirkņa maiņas e-pakalpojumu, vai personīgi, iesniedzot pieteikumu Latvijas Republikas diplomātiskajai vai konsulārajai pārstāvniecībai. Kopumā tas vēlētājam būtiski atviegloja piedalīšanos vēlēšanās ārvalstīs.

Balssšana pa pastu no ārvalstīm

Latvijas pilsoņiem, kuri uzturas ārvalstīs, bija jāpiesakās, izmantojot Valsts pārvaldes pakalpojumu portālā Latvija.lv un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes oficiālajā tīmekļvietnē pieejamu bezmaksas elektronisko pakalpojumu “Vēlētāja datu pārvaldība” (e-pakalpojums).

Balssšanai pa pastu varēja pieteikties nepilna mēneša laikā – no 2024. gada 4. maija līdz 31. maijam. Pēc veiksmīgas pieslēgšanās e-pakalpojumam vēlētājam bija iespēja iepazīties ar informāciju par balsošanas kārtību, lejuplādēt balsošanas materiālus un izvēlēties vēlēšanu zīmi, kas atbilst tam kandidātu sarakstam, par kuru viņš vēlas balst.

Vēlētājam pašam bija jāizdrukā vēlēšanu materiāli, jāizdara sava izvēle un balsojums jānosūta iecirkņa komisijai balsošanai pa pastu Rīgā (adrese: Smilšu iela 4, Rīga, Latvija, LV-1050). Par derīgām tika uzskatītas pasta aplokšnes, kas iecirkņa komisijā balsošanai pa pastu tika saņemtas līdz balsu skaitīšanas sākumam jeb 2024. gada 9. jūnija rītam.

Ārvalstīs izveidotie vēlēšanu iecirkņi

Vēlēšanu iecirkņi pēc Ārlietu ministrijas priekšlikuma tika izveidoti diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs, kā arī citās piemērotās vietās – pēc vismaz 36 vēlētāju priekšlikuma. Priekšlikums par vēlēšanu iecirkņa izveidošanu ārvalstīs bija jāiesniedz ne agrāk kā 120 dienu un ne vēlāk kā 75 dienas pirms vēlēšanām, priekšlikumā bija jānorāda iecirkņa nosaukums, adrese un ieteiktās vēlēšanu iecirkņa komisijas sastāvs (3–7 Latvijas pilsoņi), norādot komisijas locekļu, priekšsēdētāja un sekretāra kandidātus.

Vēlētāju ārvalstīs aktivitāte un politiskā izvēle

Kā jau minēts iepriekš, vēlētājiem, Latvijas pilsoņiem, kuri 2024. gada EP vēlēšanu laikā neatradās Latvijā, bija dota iespēja nobalsot ārvalstīs, un to varēja izdarīt divos veidos – pa pastu un vēlēšanu iecirknī. 2024. gada

EP vēlēšanu rezultāti parāda, ka atvieglotās vēlēšanu procedūras būtiski palielināja ārvalstīs nobalsojušo skaitu. 2019. gada EP vēlēšanās ārzemēs nobalsoja tikai 2955 vēlētaji, 2024. gada EP vēlēšanās ārvalstīs piedalījās vairāk nekā divas reizes lielāks vēletāju skaits – 6809 vēletāji (8. tabula). No visiem balsstiesīgajiem 2024. gada EP vēlēšanās nobalsoja 33,82% (521 219 vēletāji).

Lai gan kopumā vēletāju aktivitāte 2024. gada EP vēlēšanās ir uzskatāma par zemu, pozitīvi jāvērtē tas, ka tai nav bijusi tendence pazemināties, drīzāk – palielināties – gan visu vēletāju kontekstā, gan attiecībā uz vēletājiem ārvalstīs.

Kā jau minēts, 2024. gada EP vēlēšanās bija nodrošināta iespēja balsot gan pa pastu, gan uz vietas vēlēšanu iecirknī. No 6809 vēletājiem 1497 savu izvēli izdarīja, balsojot pa pastu. Jāatzīmē, ka salīdzinoši liels īpatsvars

posta balsojumā bija nederīgas aploksnes (655). Tas liecina, ka vēletājiem nebija skaidra pasta balsošanas procedūra un turpmāk to nepieciešams pilnveidot un skaidrot.

Izņemot pasta balsošanas komisijas datus, par kuriem nav precīzāku datu par valsti, kurā īstenota balsošana, redzams, ka balsošana bija iespējama 50 vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs, kuros nobalsoja 5312 vēletāju. Visaktīvāk EP vēlēšanās 2024. gadā piedalījās Vācijas balsotāji – 676 vēletāji piecos iecirkņos (9. tabula). Otrajā vietā ir Beļģija – 666 balsotāji vienā iecirknī Briselē. Trešajā vietā balsotāju skaita ziņā ir Lielbritānija – 632 vēletāji (3 iecirkņos), kas tomēr ir būtiski mazāk nekā līdzdalība Saeimas vēlēšanās, ko var skaidrot daļēji arī ar to, ka Lielbritānija vairs nav ES sastāvā. Līdzīgi arī ASV vēletāju EP vēlēšanās ir būtiski mazāk – tikai 322 balsotāji četros iecirkņos.

8. tabula. Ārvalstīs nobalsojušo vēletāju aktivitāte EP vēlēšanās (2004-2024)

Gads	Kopā nobalsojušo skaits	Kopā nobalsojušo īpatsvars no visiem balsstiesīgajiem	Ārvalstīs nobalsojušo skaits	Ārvalstīs nobalsojušo īpatsvars no visiem nobalsojušajiem (%)
2004	577 879	43,34	2574	0,45
2009	797 219	53,69	1215	0,15
2014	445 225	30,24	2888	0,65
2019	474 390	33,53	2955	0,62
2024	521 226	33,82	6809	1,31

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

9. tabula. Ārvalstīs nobalsojušo vēletāju skaits EP vēlēšanās dažādos vēlēšanu iecirkņos ārvalstīs (2024)

Iecirknis EP vēlēšanās 2024. gadā	Nobalsojušo skaits EP vēlēšanās 2024. gadā
Vācija (5 iecirkņi)	676
Beļģija (1 iecirknis)	653
Lielbritānija (3 iecirkņi)	632
Nīderlande (1 iecirknis)	419
ASV (4 iecirkņi)	322
Norvēģija (2 iecirkņi)	320
Zviedrija (1 iecirknis)	270
Kanāda (2 iecirkņi)	252
Dānija (1 iecirknis)	203
Francija (2 iecirkņi)	170
Īrija (1 iecirknis)	151
Somija (1 iecirknis)	133
Austrija (1 iecirknis)	120
Igaunija (1 iecirknis)	104
Austrālija (2 iecirkņi)	102
Citas (katrā mazāk nekā 100 nobalsojušo, kopā 23 valstis)	785
Kopā	5312

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Salīdzinot vēlētāju ārvalstīs politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos (10.1. tabula), redzams, ka 2024. gada EP vēlēšanās ārvalstu vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par sarakstiem, kuri ieguva vietu Eiropas Parlamentā: 9. “Progresīvie” (par 17% vairāk!), 15. “Jaunā Vienotība” (par 8% vairāk).

Saraksti, par kuriem ārvalstu vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem vēlētājiem, ir: 3. Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 5% mazāk); 1. “Saskaņa” sociāldemokrātiskā

partija (par 4% mazāk); 4. “Latvija pirmajā vietā” (par 3% mazāk); 5. “Latvijas attīstībai” (par 3% mazāk); 8. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 3% mazāk).

Turpinājumā vēlētāju ārvalstīs politiskā izvēle salīdzinājumā ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos, aplūkots padziļināti trīs valstīs – Vācijā, Beļģijā un Lielbritānijā, jo šajās valstīs ir lielākais 2024. gada EP vēlēšanās ārvalstīs nobalsojušo skaits.

10.1. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 2024. gada EP vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle un ārvalstīs balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	7,13%	2,66%	↓
2.	JKP Jaunā konservatīvā partija	1,50%	1,77%	↑
3.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	22,07%	16,92%	↓
4.	“Latvija pirmajā vietā”	6,16%	2,55%	↓
5.	“Latvijas attīstībai”	9,36%	6,32%	↓
6.	“Centra partija”	1,72%	1,02%	↓
7.	“Apvienība Jaunlatvieši”	2,13%	1,20%	↓
8.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu apvienība, Liepājas partija”	8,18%	5,22%	↓
9.	“Progresīvie”	7,45%	24,21%	↑
10.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	0,34%	0,18%	↓
11.	Kustība “Par!”	0,32%	1,10%	↑
12.	“Suverēnā vara”	2,62%	0,94%	↓
13.	“Tauta. Zeme. Valstiskums”	0,58%	0,52%	↓
14.	Zaļo un Zemnieku savienība	2,28%	0,76%	↓
15.	“Jaunā Vienotība”	25,09%	33,05%	↑
16.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	1,98%	0,93%	↓

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Vācijā nobalsojušo skaits piecos iecirkņos klātienē ir 676 vēlētāji. No tiem derīgās zīmes, par kurām saskaitīti rezultāti, ir 666. Salīdzinot vēlētāju Vācijā politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos (10.2. tabula), redzams, ka 2024. gada EP vēlēšanās Vācijas vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par sarakstiem, kuri ieguva vietu Eiropas Parlamentā: 9. “Progresīvie” (par 17% vairāk), 15. “Jaunā Vienotība” (par 4% vairāk).

Saraksti, par kuriem Vācijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk salīdzinājumā ar visiem vēlētājiem, ir: 3. Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 4% mazāk); 1. “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija (par 4% mazāk); 4. “Latvija pirmajā vietā” (par 3% mazāk); 5. “Latvijas attīstībai” (par 4% mazāk); 8. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 1% mazāk). Kopumā Vācijas iedzīvotāju izvēles ir līdzīgas kā vidēji ārzemēs nobalsojušo vidū.

10.2. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 2024. gada EP vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle, ārvalstīs balsojušo vēlētāju izvēle un Vācijā balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem Vācijā, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	7,13%	2,66%	2,40%	↓
2.	JKP Jaunā konservatīvā partija	1,50%	1,77%	1,95%	↑
3.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	22,07%	16,92%	17,57%	↓
4.	“Latvija pirmajā vietā”	6,16%	2,55%	3,15%	↓
5.	“Latvijas attīstībai”	9,36%	6,32%	4,50%	↓
6.	“Centra partija”	1,72%	1,02%	0,90%	↓
7.	“Apvienība Jaunlatvieši”	2,13%	1,20%	2,10%	↓
8.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija”	8,18%	5,22%	7,06%	↓
9.	“Progresīvie”	7,45%	24,21%	23,72%	↑
10.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	0,34%	0,18%	0,15%	↓
11.	Kustība “Par!”	0,32%	1,10%	1,05%	↑
12.	“Suverēnā vara”	2,62%	0,94%	2,25%	↓
13.	“Tauta. Zeme. Valstiskums”	0,58%	0,52%	1,20%	↑
14.	Zaļo un Zemnieku savienība	2,28%	0,76%	1,05%	↓
15.	“Jaunā Vienotība”	25,09%	33,05%	29,28%	↑
16.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	1,98%	0,93%	1,65%	↓

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Beļģijā nobalsojušo skaits vienā iecirknī klātienē ir 653 vēlētāji. No tiem derīgās ziemes, par kurām saskaitīti rezultāti, ir 651. Salīdzinot vēlētāju Beļģijā politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos (10.3. tabula), redzams, ka 2024. gada EP vēlēšanās Beļģijas vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par sarakstiem, kuri ieguva vietu Eiropas Parlamentā: 9. “Progresīvie” (par 16% vairāk), 15. “Jaunā Vienotība” (par 12% vairāk).

Saraksti, par kuriem Beļģijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem

vēlētājiem, ir: 3. Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 5% mazāk); 1. “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija (par 4% mazāk); 4. “Latvija pirmajā vietā” (par 5% mazāk); 5. “Latvijas attīstībai” (par 1% mazāk); 8. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 4% mazāk).

Kopumā Beļģijas iedzīvotāju izvēles arī ir līdzīgas kā vidēji ārzemēs nobalsojušo vidū, vienlaikus var izcelt, ka tieši šeit ir visvairāk 15. saraksta “Jaunā Vienotība” atbalstītāju (37%).

10.3. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 2024. gada EP vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle, ārvalstīs balsojušo vēlētāju izvēle un Beļģijā balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem Beļģijā, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	7,13%	2,66%	2,76%	↓
2.	JKP Jaunā konservatīvā partija	1,50%	1,77%	1,54%	↑
3.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	22,07%	16,92%	16,59%	↓
4.	“Latvija pirmajā vietā”	6,16%	2,55%	1,23%	↓
5.	“Latvijas attīstībai”	9,36%	6,32%	8,29%	↓
6.	“Centra partija”	1,72%	1,02%	0,61%	↓
7.	“Apvienība Jaunlatvieši”	2,13%	1,20%	0,31%	↓
8.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija”	8,18%	5,22%	4,45%	↓
9.	“Progresīvie”	7,45%	24,21%	23,50%	↑
10.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	0,34%	0,18%	0,00%	↓
11.	Kustība “Par!”	0,32%	1,10%	1,08%	↑
12.	“Suverēnā vara”	2,62%	0,94%	0,61%	↓
13.	“Tauta. Zeme. Valstiskums”	0,58%	0,52%	0,31%	↓
14.	Zaļo un Zemnieku savienība	2,28%	0,76%	1,08%	↓
15.	“Jaunā Vienotība”	25,09%	33,05%	37,33%	↑
16.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	1,98%	0,93%	0,31%	↓

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Lielbritānijā kopumā nobalsojušo skaits trijos iecirkņos klātienē ir 632 vēlētāji. No tiem derīgās zīmes, par kurām saskaitīti rezultāti, ir 626. Salīdzinot vēlētāju Lielbritānijā politisko izvēli ar visiem vēlētājiem, kuru balsis ir apkopotas vēlēšanu rezultātos (10.4. tabula), redzams, ka 2024. gada EP vēlēšanās Lielbritānijas vēlētāji salīdzinoši vairāk balsu atdevuši par 9. sarakstu “Progresīvie” (par 17% vairāk).

Saraksti, par kuriem Lielbritānijas vēlētāji ir nobalsojuši mazāk, salīdzinot ar visiem vēlētājiem, ir: 3. Nacionālā apvienība “Visu

Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” (par 5% mazāk); 1. “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija (par 2% mazāk); 4. “Latvija pirmajā vietā” (par 2% mazāk); 5. “Latvijas attīstībai” (par 5% mazāk); 8. “Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija” (par 3% mazāk).

Salīdzinot ar citām aplūkotajām valstīm, Lielbritānijā dzīvojošie Latvijas pilsoņi mazliet biežāk izvēlējušies balsot par dažādām nelielām mazpazīstamām partijām, kas netika ievēlētas.

10.4. tabula. Politiskās izvēles salīdzinājums 2024. gada EP vēlēšanās: visu vēlētāju izvēle, ārvalstīs balsojušo vēlētāju izvēle un Lielbritānijā balsojušo vēlētāju izvēle, %

Nr.	Saraksts	% no visiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	% no ārvalstu vēlētājiem Lielbritānijā, kas piedalījās 2024. gada EP vēlēšanās	Vairāk vai mazāk, salīdzinot ar visiem
1.	“Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija	7,13%	2,66%	4,63%	↓
2.	JKP Jaunā konservatīvā partija	1,50%	1,77%	2,40%	↑
3.	Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”	22,07%	16,92%	16,93%	↓
4.	“Latvija pirmajā vietā”	6,16%	2,55%	3,67%	↓
5.	“Latvijas attīstībai”	9,36%	6,32%	4,47%	↓
6.	“Centra partija”	1,72%	1,02%	1,92%	↑
7.	“Apvienība Jaunlatvieši”	2,13%	1,20%	2,88%	↑
8.	“Apvienotais saraksts – Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija”	8,18%	5,22%	4,63%	↓
9.	“Progresīvie”	7,45%	24,21%	24,92%	↑
10.	Politiskā partija “Tautas varas spēks”	0,34%	0,18%	0,48%	↑
11.	Kustība “Par!”	0,32%	1,10%	0,96%	↑
12.	“Suverēnā vara”	2,62%	0,94%	1,60%	↓
13.	“Tauta. Zeme. Valstiskums”	0,58%	0,52%	1,12%	↑
14.	Zaļo un Zemnieku savienība	2,28%	0,76%	1,92%	↓
15.	“Jaunā Vienotība”	25,09%	33,05%	25,40%	↑
16.	Politiskā partija “Stabilitātei!”	1,98%	0,93%	2,08%	↑

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

Attiecībā uz vēlēšanu pieejamību un vēlētāju aktivitāti 2024. gada EP vēlēšanās identificētās tendences ir jāvērtē pozitīvi: ir palielinājies gan iecirkņu skaits, gan vēlētāju aktivitāte, kas, tiesa, ir daudz mazāka nekā Saeimas vēlēšanās, bet

lielāka nekā 2019. gada EP vēlēšanās. Būtiskas problēmas tomēr var konstatēt attiecībā uz balsošanas pa pastu procedūras ievērošanu. Tas nozīmē, ka šī procedūra ir vai nu jāpadara vienkāršākā, vai vairāk jāskaidro.

VĒLĒŠANU PIEEJAMĪBAS IEROBEŽOJUMU ANALĪZE DIASPORĀ

BALSOŠANA KLĀTIENĒ VĒLĒŠANU IECIRKŅOS ĀRVALSTĪS

Salīdzinoši jaunais regulējums, kas paredz, ka, sagatavojot 36 vēlētāju priekšlikumu, Latvijas pilsoņi paši var iniciēt izveidot vēlēšanu iecirkni ārvalstīs, gan intervijās, gan diskusijā tika plaši apspriests un vērtēts neviennozīmīgi. No vienas puses, tika pausts viedoklis, ka Latvija kā valsts kopumā ir ļoti pretimnākoša, ka ļauj diasporai pašai iesaistīties vēlēšanu procesa organizēšanā, kas citās valstīs nav izplatīta prakse:

“Protams, Latvija ir unikāla valsts, kura ļauj vēlētājiem pašrocīgi veidot iecirkņus. Valsts var to arī nedarīt. Tas ir kaut kas jauns un unikāls; citas valstis to neapraktizē.” (CVK pārstāvis)

No otras puses, šī iespēja rada arī daudz izaicinājumu CVK kā uzraugošajai organizācijai, lai nodrošinātu, ka visas procedūras tiek ievērotas. Piemēram, CVK pārstāve norāda, ka darbs, kas bija jāiegulda, lai atbalstītu un nodrošinātu 12 pašiniciēto iecirkņu darbu, bija lielāks “nekā ar Latvijas 945 iecirkņiem”.

Tieši tāpat arī vēlēšanu iecirkņu organizatoriem, kas paši ierosināja izveidot vēlēšanu iecirkni ārvalstīs, tas bija liels izaicinājums, jo viņiem bija sarežģīti nodrošināt visas administratīvās prasības. Šeit tiks uzskaitītas tikai neliela daļa no norādītajām problēmām. Pirmkārt, diasporas pārstāvjiem ir sarežģīti pēc noteiktas formas savākt 36 parakstus:

“Bija jautājumi, vai šiem parakstiem jābūt uz vienas lapas vai dažādām lapām... No vienas puses, var saprast likumdevēju vēlmi pārliecināties par nodomu nopietnību. No otras puses, es saprotu diasporu, kurai ir jāsavāc 36 paraksti – tas nav tik vienkārši, ja visi dzīvo izklaidus un ja to nevar darīt elektroniski (bieži vien viņiem arī nav šo elektronisko parakstu), uz vienas lapas savākt visus 36 parakstus ir izaicinājums.” (CVK pārstāvis)

“Ja viņiem ir jāsavāc 36 e-paraksti, ņemot vērā, ka lielai daļai diasporas vispār nav

e-parakstu, vai arī tev ir jābrauc pie visiem uz mājām savākt parakstus, kā, piemēram, tagad es zinu, Kanāriju salās tika darīts un citur, ka vienkārši viens aktivists ņem mašīnu un brauc pie tiem 35 cilvēkiem, mēģina visu nomenedžēt, lai vispār savāktu parakstus. Tas ir ārkārtīgi grūti un ierobežo.” (Politiskās partijas pārstāvis)

Otrkārt, intervijas dalībnieku vērtējumā iecirkņa organizētājiem piedāvātā atbildība nav konkurētspējīga (īpaši Lielbritānijā, Īrijā un Vācijā), un faktiski diasporas pārstāvji iecirkņa organizēšanu uztver kā brīvprātīgo darbu vai hobiju un savā ziņā arī mazliet vieglprātīgi pret to izturas, un neuzskata, ka visas procedūras ir tik svarīgi ievērot. Vienlaikus CVK pārstāvji informēja, ka viena vēlēšanu iecirkņa nodrošināšana valstij izmaksā vidēji 2000 EUR. Mazliet vieglprātīgo attieksmi ilustrē piemēri, ka vēlēšanu iecirkņu organizatoriem nešķiet svarīgi, ka tiešā vēlētāju reģistra pārbaude tiek veikta plānotā iecirkņa telpās, nevis organizatora mājās (bet svarīgs ir interneta nodrošinājums tieši iecirkņa vietā), šeit gan, iespējams, ir arī tehniskas problēmas “ģenerālmēģinājuma” laikā pieklūt konkrētajām telpām:

“Kad mēs tajā ģenerālmēģinājumā (jo mums ir tas tiešais vēlētāju reģistrs, kur ir jābūt stabilam internetam, jo ir jāpārbauda tie dati) noteicām obligāti, ka ir jābūt tajā vietā, kur notiks vēlēšanas. Nevis mājās vai birojā, bet tajā vietā tieši.” (CVK pārstāvis)

CVK pārstāvju vērtējumā Ārlietu ministrija pēc veiktajām likuma izmaiņām attiecībā uz pašiniciētajiem iecirkņiem jauno pieeju diasporā pietiekami labi nenokomunicēja un diasporas pārstāvji palika apmulsuši un neizpratnē, kādēļ vairs nevar vērsties vēstniecībās.

“Ko mēs arī redzējām, ka tad, kad Ārlietu ministrija kūrēja arī ārvalstu iecirkņus (no vēstniecības kaut ko piepalīdzēja), tad to

pašveidoto iecirkņu skaits bija daudz lielāks. Pēc tam pārgāja viss uz diasporu pašu, un mēs tikai to procesu koordinējam – uzreiz tas skaits nokrita. Jo uz vietas tad ir tā sasaiste, un arī cilvēki nevarēja saprast, kāpēc Ārlietu ministrija ar viņiem vairs nerunā pēkšņi. [...] Un tad izrādījās, ka likums ir mainīts.”

(CVK pārstāvis)

Tāpēc būtu nepieciešams uzlabot informācijas apmaiņu starp ĀM, konkrēti vēstniecībām, un diasporu, piesaistot CVK pārstāvjus.

Intervijās izskanēja viedoklis, ka loģiskāka pieeja būtu, ja tiktu saglabāti iepriekšējie iecirkņi, kas vēsturiski ir pastāvējuši, nodrošinot to darbu tādā veidā, kā tas bija iepriekšējās vēlēšanās, un tikai jauniem iecirkņiem būtu jāievēro šī jaunā procedūra ar 36 parakstiem:

“Daudziem, protams, tas raisīja neizpratni. Jo iecirkņi ir bijuši tajās vietās ilgu laiku, tāpēc daudziem bija neizpratne, kāpēc ir jāvāc paraksti uz katrām vēlēšanām. Manuprāt, šajā ziņā valsts varētu iet vairāk preti diasporai, piemēram, saglabājot šo parakstu sistēmu jaunajās vietās, kur rodas jaunas idejas par iecirkņiem, bet tur, kur vēsturiski ir bijuši iecirkņi un viss ir bijis kārtībā, nevajadzētu viņus apgrūtināt ar šo formālo prasību pēc parakstiem. Tur ir arī vajadzīga Ārlietu ministrijas un vēstniecību darbinieku iesaiste.”

(CVK pārstāvis)

Citi interviju dalībnieki norādīja, ka nepieciešams vienkāršot iecirkņu izveidošanas procedūras, samazinot administratīvo slogu diasporas pārstāvjiem – aktīvistiem, kas uzņemušies organizēt vēlēšanu iecirkni:

“Manuprāt, ir korelācija starp to, cik ir iecirkņu un cik daudz ir nobalsojuši vēlēšanās. Līdz ar to ir maksimāli jāatvieglo iecirkņu veidošana uz vietas kopienās ārpus vēstniecībām, ārpus konsulātiem. [...] Ir maksimāli jāvienkāršo iecirkņu izveide pēc iespējas tuvāk cilvēkiem.”

(Politiskās partijas pārstāvis)

“Arī agrākas aptaujas un pētījumi rāda, ka cilvēki aiziet nobalsot tad, kad tas ir viegli,

kad tev nav jābrauc simtiem un tūkstošiem kilometru.” (Politiskās partijas pārstāvis)

Kopējais secinājums, kas izriet gan no CVK vēlēšanu aktivitātes un dokumentu analīzes, gan padziļinātajām intervijām – pēdējās Saeimas vēlēšanās vēlēšanu iecirkņu skaits bija nepietiekams, un tas būtiski ietekmēja diasporas iespējas piedalīties vēlēšanās:

“Uz visu Austriju bija tikai viens iecirknis, kas atrodas Vīnē. Man pāri par 100 eiro izmaksāja aizbraukt uz turieni, plus es tam veltīju visu dienu – tajā dienā es neko citu nevarēju darīt. Un cik daudz ir tādu cilvēku, kas tā var plānot? Iepriekšējās vēlēšanās bija vairāk iecirkņu arī citās pilsētās, bet šobrīd ir tikai Vīnē.”

(Politiskās partijas pārstāvis)

“Kas attiecas uz iesaisti, piemēram, vēlēšanās, manuprāt, būtu jābūt vairāk iecirkņiem. Jo šobrīd ir ļoti maz iecirkņu, kas nozīmē, ka ir ļoti tālu jābrauc, un arī ir ļoti īsi darbalaiki.” (Politiskās partijas pārstāvis)

EP vēlēšanās izaicinājums bija arī vēlēšanu sarakstu salīdzināšana dažādās ES valstīs, jo saskaņā ar EP vēlēšanu regulējumu ES pilsonim ir tiesības balsot gan mītnes valstī, gan izcelsmes valstī, bet nedrīkst balsot divas reizes. Bija 2500 personu, kas bija jāizņem no Latvijas vēlēšanu reģistra, jo persona bija reģistrēta mītnes valsts vēlēšanu reģistrā. Dažkārt bija situācijas, kad pats Latvijas pilsonis par to nemaz nebija informēts, un tas radīja neapmierinātību un pārpratumus. Šis gan ir jautājums, ko nepieciešams sakārtot ES līmenī:

“Mums 2500 cilvēku bija, kuri mums bija jāatrod un jāizņem no saraksta Latvijā ārā, jo Francijā kaut kādā pilsētā viņu ir ierakstījuši iekšā. Cilvēks sen vairs tur nedzīvo, viņš ir citur, bet viņš ir sarakstā. Un tad mums ir dusmīgi cilvēki – kāpēc es nevaru balsot šeit? Es saku – mums atnāca pavēste. Bet es tur negribu! Es saku, labi, bet mēs nevaram jūs no tā saraksta izņemt. Jums pašam ir jāraksta iesniegums, un tiem cilvēkiem ir jūs jāizņem. Bet šī ir problēma visur Eiropā. [...] Tā ka tas ir vēl viens moderns izaicinājums.”

(CVK pārstāvis)

BALSOŠANA PA PASTU

Kopumā likumā noteiktā pasta balsošanas procedūra ir uzskatāma par samērā komplicētu, jo, kā parāda prakse, kļūdas tiek pieļautas vairākos posmos. Vēlētāji neizprot daļu no prasībām (piemēram, par vairākām aploksnēm), pavirši izlasa instrukcijas un, piemēram, nenorāda kārtas numuru, ar kādu vēlētājs ir reģistrēts vēlētāju sarakstā balsošanai pa pastu; ievieto pasta aploksnē vairākas vēlēšanu aploksnas vai nenosūta pasta aploksnī laikus (šāda problēma lēnā pasta pakalpojumu dēļ ir identificēta Austrālijas pasta vēlētāju gadījumā).

“Ja viņiem tur kaut kas jāmeklē, jāklīšķina, jāprintē, jāliek nezin cik konvertos, nezin kas jāraksta virsū – viņiem tas liekas pārāk sarežģīti.” (Politiskās partijas pārstāvis)

Daļai vēlētāju balsošana pa pastu ir sarežģīta arī tīri tehnisku iemeslu dēļ, jo nav ērtas piekļuves printerim (daudziem ārvalstīs dzīvojošajiem mājās nav printera), daļai arī trūkst prasmes izmantot Latvijas e-pakalpojumus, jo ikdienā tas netiek darīts.

“Es pieteicos balsošanai pa pastu, lai es redzētu, kāda ir tā sistēma, un manā skatījumā viņa bija diezgan sarežģīta, jo tur ir jāprintē. Ļoti daudziem latviešiem ārzemēs nemaz printeru nav. Un tad nu ej un meklē, kurā vietā tu vari izprintēt. Tas ir apgrūtināošs faktors manā skatījumā.”

(Politiskās partijas pārstāvis)

“Es Anglijā savu eID esmu izmantojis precīzi nevienu reizi pa 12 gadiem. Es zinu cilvēkus,

kas viņu ir izmantojuši 1 vai 2 reizes. Es esmu bijis tas, kas viņiem palīdz ar to tikt galā. Priekš tiem, kas to ir izmantojuši pa 10 gadiem divas reizes, Anglijā tas nav vienkārši. Tas ir vienkārši ārprāts! Tā sistēma, sevišķi, ja tu mēģini lejuplādēt programmas Anglijā, viņas nereti lejuplādējas apmēram 2 stundas. Vajadzīgi karšu lasītāji – par laimi, viņi visi ir derīgi; par nelaimi, viņi ir jāpērk priekš tās vienas reizes izmantošanas. Tad, kad tev viņu nākamreiz vajadzēs pēc 3 gadiem, tu pirksi jaunu, jo iepriekšējo tu vairs neatradīsi. Un tā var turpināt un turpināt. eID, lai cik viņš būtu lielisks un ērts Latvijā, ir neapprakstāms murgs ārzemēs.”

(Diasporas organizācijas pārstāvis)

Intervijās izskanēja viedoklis, ka viens no iespējamajiem risinājumiem, kā veicināt vēlētāju aktivitāti, varētu būt elektroniskā balsošana. Viens no intervētajiem partiju pārstāvjiem norādīja, ka elektroniskā balsošana varētu sākotnēji tikt izveidota kā pilotprojekts tieši diasporas vēlētāju iesaistei:

“Tātad viens, par ko mēs esam agrākās vēlēšanās iestājušies, ir interneta balsošanas risinājums, kaut vai kā pilotprojekts tieši diasporai, lai pārlicinātos par tā ietekmi uz balsošanas aktivitāti. Pie tam, ņemot vērā, ka diasporā balsotāju skaits ir samērā mazs, pat ja kaut kas noiet greizi, tas neapdraud visu vēlēšanu leģitimitāti. To var pēc tam vienkāršāk atrisināt.”

(Politiskās partijas pārstāvis)

INFORMĒŠANAS PASĀKUMU NEPIECIEŠAMĪBA

Gan fokusgrupu diskusijās, gan intervijās tika izteikts viedoklis, ka informatīvie pasākumi par vēlēšanām diasporā ir nepieciešami vairāk un arī ātrāk, jo vēlēšanu iecirknis ārvalstīs ir jāpiesaka laikus un arī balsošana pa pastu ir jāīsteno laikus, lai nebūtu kā Austrālijā, kad pasta darba kavēšanās dēļ pasta sūtījumi tiek kavēti un pasta aploksnas atzītas par nederīgām. Vairākkārt tika atzīts, ka informēšana, īpaši sociālajos medijos, nebija pietiekama:

“Kā es teicu, vairāk informatīvie pasākumi sociālajos medijos. Piemēram, Facebook. Es Facebook neredzēju nevienu paziņojumu, man neviens baneris neizlēca. Cilvēkam pašam tad ir ļoti jāinteresējas, kā to īstenot. Es domāju, ka vajadzētu vairāk informatīvos pasākumus par vēlēšanām un sākt ātrāk to reklāmu, kad un kā iespējams balsot, kur balsot utt.”

(Politiskās partijas pārstāvis)

Vairākās valstīs diasporas organizāciju pārstāvji, kas paši arī organizēja vēlēšanu iecirkņus savās mītnes pilsētās, aktīvi organizēja arī informēšanas pasākumus. Īpaši svarīgi informēšanas pasākumi ir tieši attiecībā uz EP vēlēšanām, jo to nozīmi diasporas pārstāvji izprot mazāk:

“Mēs radījām paši savu informāciju. Mēs sākām ar to, ka mēs zinājām, ka cilvēki nesaprot EP. Mums bija trīs Zoom lekciju sērija ar Andri Gobiņu no Eiropas kustības Latvijā. Pirmais vienkārši paskaidrot, kas ir EP, un tad otrais un trešais bija vairāk par tiem kandidātiem. Mēs ņēmām to informāciju no CVK, bet mēs uztaisījām savus rakstus par to ar ļoti detalizētām instrukcijām. Mums arī bija maza aptauja, ko mēs izsūtījām ar LNAK apkārtrakstu. Un tad mums arī Toronto ir ļoti aktīvi pensionāri un koris, tā ka mēs gājām runāt ar pensionāriem uz diviem viņu saietiem. Sandra Kalniete arī

uzrunāja pensionārus. Mēs bijām uz kori arī pastāstīt. Tā ka tiešām bija ļoti jāpiestrādā. [..] Un mēs arī likām visu informāciju angļu valodā. Ir daudzi, kas prot latviski, bet viņiem ir daudz vieglāk visu izlasīt un visam izsekot angļu valodā.”

(Diasporas organizācijas pārstāvis)

Tātad diasporas pārstāvju motivēšanai piedalīties vēlēšanās, īpaši EP vēlēšanās, nepietiek tikai ar CVK izplatīto informāciju. Diasporas pārstāvjiem ir interese gan par dažādām informatīvām lekcijām saistībā ar vēlēšanām, gan par konkrētai valstij un iecirknim precizētām instrukcijām. Lietderīgi ir apmeklēt un sniegt informāciju dažādos pasākumos, piemēram, kora vai deju kopas mēģinājumos, svētkos, dažādos saietos. Būtiski, ka vairākās valstīs diasporas organizācijas informāciju sagatavo arī angļu valodā, jo tā diasporas pārstāvjiem ir vieglāk uztverama.

DIASPORAS IECIRKŅU ORGANIZATORU PIEREDZE

Lai iegūtu padziļinātu ieskatu par to, kas diasporas pārstāvjus, kuri uzņēmušies organizēt vēlēšanu iecirkņus ārvalstīs, motivē to darīt, ar kādām grūtībām viņi saskaras un kas, viņuprāt, būtu uzlabojams, lai veicinātu vēlēšanu aktivitāti un novērstu šķēršļus dalībai vēlēšanās, tika veiktas divas fokusgrupas diskusijas (FGD) ar sešiem diasporas pārstāvjiem no dažādām pasaules valstīm (Spānija, ASV, Lielbritānija, Vācija), kuri bija uzņēmušies vēlēšanu iecirkņu organizēšanu ārvalstīs (vēl viena vēlēšanu iecirkņa ārvalstīs organizētāja, kura nevarēja piedalīties FGD, savu viedokli iesūtīja rakstiski). Pirms tam notikušajā FGD ar mediju pārstāvjiem piedalījās arī pārstāves no Austrālijas un Īrijas, kuras vienlaikus bija arī vēlēšanu iecirkņa organizatores savā valstī. Viņas izteica savu viedokli par iecirkņu veidošanas praktiskajiem aspektiem un novērtēja diasporas aktivitāti vēlēšanās, tāpēc šajā analizē atspoguļota arī viņu pieredze. Vēl viena respondente gan pārstāvēja vēlēšanu iecirkņu organizētājus, gan piedalījās citā fokusgrupā kā PBLA pārstāve.

Vēlēšanu iecirkņu organizēšanas praktiskie aspekti. Vēlēšanu iecirkņu organizēšanas praktisko aspektu vērtējumā tika izceltas grūtības risināt birokrātiskās procedūras, kā arī dažādu prasību nodrošināšanas specifika tieši konkrētajā mītnes zemē.

Kā pirmais pasākums, lai varētu organizēt vēlēšanu iecirkni, tiek norādīta nepieciešamība savākt 36 potenciālo vēlēšanu parakstus. Par šo prasību tika saņemts visvairāk komentāru. Lielākā daļa vēlēšanu iecirkņu organizētāju norādīja, ka, izvēloties organizēt vēlēšanu iecirkni, šī prasība nesagādā pārāk lielas problēmas. Viena respondente sacīja: *“Mani uzrunāja goda konsuls. Un es teicu – tas ir pilsoņa pienākums, mēģināsim! Savākt tos 36 parakstus nebija problēma. Un tagad, kad ir padzirdējuši, ka mums diezgan labi gāja ar tiem vēlētajiem – mums bija vairāk, nekā mēs iedomājāmies vai gaidījām, tad pārējie saka – mums varbūt arī vajadzēja.”*

Daži dalībnieki norādīja, ka 36 parakstus savākt nav problemātiski, bet tas prasījis daudz laika lielo attālumu dēļ mītnes zemē. Savukārt citi, lai arī parakstu savākšana grūtības nesagādāja, apšaubīja šīs procedūras lietderību: *“Mēs ļoti centāmies savākt vairāk nekā 36, manuprāt, savācām pat 73. Un tas bija pats vienkāršākais. Mēs aizbraucām uz viena deju kolektīva mēģinājumu, uz otra deju kolektīva mēģinājumu, aizbraucām uz kora mēģinājumu un to visu izdarījām. Es nezinu, vai tur tiešām vajadzēja būt tiem 36, vai nebūtu pieticis kaut vai ar 20, vai kaut vai ar to, ka cilvēki pasaka, ka ir gatavi organizēt.”*

Daži apšaubīja nepieciešamību pēc 36 parakstiem tajos iecirkņos, kuri jau iepriekš sekmīgi darbojušies: *“Tas varētu attiekties tikai uz jaunizveidojamiem iecirkņiem, visu citu iecirkņu gadījumā uz iecirkņa nepieciešamību norāda iepriekšējās vēlēšanās iecirkni nobalsojušo skaits.”*

Nespēja laikus savākt nepieciešamos parakstus tika minēts kā viens no iemesliem, kādēļ netika atvērts vēlēšanu iecirknis: *“Mēs šoreiz uz Eiropas vēlēšanām neveidojām, jo mums likās, ka ļoti vēlu mums paziņoja un ka bija ļoti īss laiks, lai savāktu tos 36 parakstus dzīvajā. Un elektroniskos parakstus ļoti maz cilvēki lieto, tā lieta ir ļoti sveša un vēl neizprotama. No vienas puses, jūnijā arī bija visādi izlaidumi un tamlīdzīgi, bet pirmatnējais bija tie paraksti. Man liekas, mums bija kādas 2 nedēļas, un mēs nevarējām savākt 36 parakstus, kam ir derīgas pases.”*

Paraksti kā formalitāte: *“Mēs būtu varējuši tos 36 parakstus savākt, bet man tas liekas tāds tīri ķeksīša pasākums. Uz iepriekšējām vēlēšanām mēs vācām parakstus, bet trešā daļa no cilvēkiem, kas parakstījušies, nepiedalījās vēlēšanās dažādu iemeslu dēļ. Parakstus savākt jau nav grūti – aizej uz lielu pasākumu, apstaigā visus ar lapiņu un palīdz parakstus. Uz pagājušām vēlēšanām es Minneapolisā vācu Dziesmu svētku laikā parakstus, lai paspētu nodot jūlijā. Bet ko tas dod? Jo tie jau nav reālie vēlētajai.”*

Citi parakstu savākšanu atzīst par formālu, bet vajadzīgu procedūru, kas apliecināna topošā vēlēšanu iecirkņa komandas spēju organizēties un tikt galā ar grūtībām: *“Bet es to parakstu vākšanu tomēr uzskatu par kaut kādu tādu nepieciešamu daļu. Principā ar to tā komanda, kas šo iecirkni veido, pierāda to, vai viņi ir gatavi, tā teikt, iet cauri visām grūtībām un šo risku uzņemties.”* Respondente arī norāda, ka labi saprot risku, ko uzņemas CVK, uzticot diasporas cilvēkiem pašiem organizēt vēlēšanu iecirkņus, tāpēc uzskata, ka *“šie birokrātiskie šķēršļi ir kaut kādā ziņā attaisnojami”*.

Vēl cita respondente norādīja, ka vēlēšanās ārvalstīs piedalās ne tikai diasporas pārstāvji, bet arī cilvēki no Latvijas un citām valstīm, kas tajā dienā uzturas konkrētajā valstī. Tāpēc diasporas vēlēšanu iecirkņi ārvalstīs ir nozīmīgi arī Latvijā pastāvīgi dzīvojošajiem pilsoņiem.

Atsevišķi var runāt par iepriekšējo pieredzi, kas palīdz izlemt par vēlēšanu iecirkņa organizēšanu. Organizējot vēlēšanu iecirkni vienās vēlēšanās, nākamajās šī procedūra jau ir pazīstamāka un neliekas tik sarežģīta. Vēl kāda no iecirkņu veidotājiem norādīja, ka izšķirties par iecirkņa ārvalstīs izveidošanu palīdzējusi dalība vēlēšanu procesa organizēšanā pirms 30 gadiem, vēl atrodoties Latvijā. Var secināt, ja cilvēks ir piedalījies vēlēšanu procesa organizēšanā, tad ir liela iespēja, ka arī nākamajā reizē viņš iesaistīsies.

Normatīvie akti, procedūras. Dokumenti, kas pienāk, parakstīti ar elektronisko parakstu, Latvijā ir pierasti un plaši izmantoti, bet diasporā, atkarībā no valsts, var sagādāt dažādus sarežģījumus: *“Mums daudziem nav tās eID kartes, jo mums viņas nav vajadzīgas. Mēs ikdienā nešķērsojam robežas.”*

Sadarbība ar CVK un procedūras: *“Manuprāt, bija sarežģīta komunikācija ar CVK. Pirmkārt, jau dēļ tā, ka lielākā daļa dokumentu atnāca elektroniski parakstīti – tādi, kurus nevarēja momentā atvērt un izlasīt. Mēs ikdienā neizmantojam Latvijas elektroniskā paraksta sistēmu. Un, ja mums e-pastā atnāk dokuments, normāls cilvēks vienkārši uzklikšķina, atver un izlasa. Man vajadzēja speciāli mājās atrast laiku un sameklēt eID karti, iespraust viņu, atvērt šo dokumentu, izlasīt, izprintēt, un tad es varēju iedot pārējiem komisijas locekļiem piekļuvi*

viņam. Un arī nebija saprotama dokumentu aprīte, nebija saprotams katrs solis.”

Daudz tika pieminētas arī birokrātiskās procedūras, ko varētu vienkāršot: *“Visādas tāmes, no kurām mēs mēģinājām atteikties, sakot, ka mums nevajag nekādu samaksu. Mēs jau bijām atteikušies, bet izrādījās, ka mēs nebijām ieklikšķinājuši “0” pie ēdināšanas, tā tad bija jāsūta vēlreiz. Tas viss, manuprāt, bija pārāk birokrātiski.”* Arī cits respondents izceļ dažādās birokrātiskās procedūras, kas var laupīt vēlmi turpmāk darboties vēlēšanu iecirknī: *“Visas tās lapas, kur tev ir jāpilda. Tādas mazas nianšes, kas nosit cilvēkam to štimungu, ka viņš atkal grib iet un darboties iecirknī. Mēs arī atteicāmies no visiem pabalstiem, tikai paņēmām iri priekš tās Bredfordas telpas. Bet tur man bija arī 2 vai 3 reizes kaut kas jāsūta, jo kaut kas bija atkal mazliet nepareizi, mazas nianšes.”*

Birokrātiju varētu mazināt, nedublējot un neprasot jau iepriekš nosūtītu informāciju: *“Birokrātija – lūdzu, taisām to mazliet vienkāršāk! Cik reižu man bija jāsūta uz CVK tā pati informācija par vēlēšanu komisiju! Jums taču visa tā informācija jau stāv centralizēti. Kāpēc man tas pats atkal jāizpilda?”*

Sarežģījumus rada pārrāvumi komunikācijā: *“Sākumā ar CVK viss gāja ļoti raiti – tad, kad viņiem no mums kaut ko vajadzēja. Bet tad, kad sākās, ka mums vajag, tad sākās riņķa dancis. Bet nu es saprotu, tā ir birokrātija. Vācijā mēs pie viņas esam pieraduši. Un arī tas, ka tu sūti 10 reizes vienu un to pašu. Tad viņiem nav kāda konta numura, tad viņiem vēl kaut kā nav. Bet mēs skatāmies savos izejošajos e-pastus – tas viss ir nosūtīts! Tu sūti, sūti, sūti. Un mums ir tāda situācija šobrīd, ka mums vienam vēlēšanu komisijas loceklim vēl joprojām nav samaksāta alga, jo no Latvijas puses rādās, ka konts ir bloķēts. Mēs te sūtījām savā starpā šurpu turpu pa centam, viss notiek! Kāpēc no Latvijas rādās, ka konts ir bloķēts, es nezinu. Un 3 reizes es esmu sūtījusi e-pastu ar lūgumu risināt šo problēmu, ir klusums.”*

Kā īpaša tēma saistībā ar vēlēšanu nodrošināšanu diasporā parādās e-paraksta nepieciešamība. Kāda respondente, tieši vēlēšanu iecirkņa darbības iespaidota, nolēmusi šo rīku ieviest arī sev: *“Daudziem nav šis e-paraksts, jo mēs Vācijā brīnišķīgi bez viņa iztiekam. Es braukšu tūlīt uz Latviju, taisīšu e-parakstu. Es*

esmu vienkārši spiesta sev to uztaisīt, jo arī, ja mēs gribam pieteikties projektos, kas ir paredzēti diasporai, lai tas viss ietu raitāk, mums ir vajadzīgs e-paraksts.”

Nākamā problēma, ar ko saskaras vēlēšanu iecirkņu organizētāji diasporā, ir telpu nodrošinājums. Veiksmīgākā gadījumā tās tiek nodrošinātas sadarbībā ar goda konsuliem. Citi tās atrod sadarbībā ar kādām diasporas organizācijām vai paši meklē, kur irēt.

Daži respondenti norādīja, ka vēlēšanu iecirkņa organizēšanu apgrūtina speciālās prasības vēlēšanu iecirkņa telpām un tā nodrošinājumam: *“Nav vienkārši. Tev ir kursi jāiziet. Tam internetam tur ir jābūt. Īrijā, atšķirībā no tās pašas Austrālijas, mums nav savas telpas. Mums nav kā “Straumēni” Anglijā. Mums tas būtu jāirē. Un tev jau sanāk, ka jāirē ne tikai uz iecirkņa darba laiku, bet vēl jau tās balsis jāskaita! Un tam cilvēkam arī tā visa nakts tur ir jāsež.”* Tāpat neskaidribas rada jautājums par telpu īres apmaksu – fokusgrupā izskanēja arī versija, ka telpu īre vēlēšanu iecirknim netiekot apmaksāta.

Tiem, kam palaimējas izmantot goda konsula telpas, reizēm jāsaskaras ar ierobežojumiem to izmantošanā: *“Mums bija goda konsula telpās. Un uz striktiem noteikumiem – neko līmēt nekur nedrīkst. Tad mēs meklējām tādas plastilīniņus, ar ko var pielīmēt. Nedod dievs, kaut kur krāsa noies. Tā, lai viss ir clean!”* Citā gadījumā goda konsuls, lai arī neļauj izmantot savas telpas, piedāvā apmaksāt citas: *“Mums telpas ir jāmeklē brīvajā tirgū. Jo goda konsulam bija laikam slikta pieredze pirms kādiem pāris gadiem, ka viņam tikko balti nokrāsotās sienas dabūja pāris švīkas, jo tur izgāja cauri 300 cilvēki. Bet viņš tajā ziņā bija atsaucīgs un teica, ka viņš mums ir gatavs viņas apmaksāt.”*

Ja telpas tiek meklētas brīvajā tirgū, tad par tām jākonkurē ar citām organizācijām vai privātpersonām. Turklāt jāparedz, ka šai telpai jābūt pieejamai ne tikai vēlēšanu dienā, bet arī CVK noteiktajā ģenerālmēģinājumā: *“Šoreiz ļoti vēlu mēs saņēmām informāciju par ģenerālmēģinājumu. Tur es to mazliet pārmetu CVK, jo tām biedrībām, kurām ir jāmeklē brīvajā tirgū tās telpas, jārēķinās, ka tām telpām ir jābūt principā tieši tām pašām, kurās es eju nedēļu vēlāk iekšā uz vēlēšanām. Sākotnēji man CVK teica – nē, nē, mēs šoreiz iztiksim bez ģenerālmēģinājuma, tur bija principā kaut kāda*

kļūda komunikācijā. Un man bija ļoti grūti dabūt šo telpu ģenerālmēģinājumam. Tas ir tas, ko mēs no CVK noteikti lūgtu arī nākošgad, šie datumi. Telpas ir pirmais, kas mums ir jānodrošina, pat pirms šiem 36 parakstiem.”

Viena respondente norādīja, ka vēlēšanu iecirkni veidojusi savā dzīvesvietā, kur iespējams nodrošināt arī nepieciešamo interneta pieslēgumu.

Pašu biedrības telpu izmantošana ļauj ietaupīt īres maksas: *“Mums kā mazajam centram viss bija pilnīgi uz brīvprātības principiem, un mēs vispār atteicāmies no finansējuma. Es pieļauju, ka Eiropā vai citur, kur ir daudz lielāki centri, tas ir citādāk. Mums tas darba apjoms nebija tik liels. Pašu telpas, pašu cilvēki, pašu brīvprātīgais darbs. Nedomāju, ka kāds sagaidītu par to dienu vai par to darbu... mēs neesam tā pieraduši.”*

Sadarbība ar CVK. Par sadarbību ar CVK pārstāvjiem dominējošais bija uzskats, ka sadarbība ir produktīva, korekta un komentāri par nepilnībām ir jāvērtē nevis kā kritika, bet gan kā ieteikumi, lai šo sadarbību vēl vairāk uzlabotu. Kā norāda respondente: *“Sadarbība ar CVK abās reizēs bija ļoti veiksmīga, korekta un atbalstoša. Diemžēl nevaru to pašu vienmēr teikt par sadarbību ar vēstniecību, tāpēc priecājos, ka pēdējās Saeimas vēlēšanās diasporas vēlēšanu iecirkņiem bija nodrošināta tiešāka saikne uzreiz ar CVK, vēstniecības iesaisti mazinot.”* Arī cits respondents atzīst: *“Informācija, ko mēs dabūjām [no CVK] – super, tur man nav nekādas bažas par to. Varbūt es esmu jau pieradis pie tās sistēmas, un man nebija bail zvanīt. Atradu Arvidu [no CVK] – ļoti, ļoti super cilvēku, ar ko es varēju parunāties par visādām problēmām. Ja man kaut ko vajadzēja pusnaktī vai 3 no rīta, es biju drošs, viņš pacēla telefonu un parunājās.”*

Komandas maiņa kā iespējamais tehnisko sarežģījumu iemesls sadarbībā ar CVK: *“Man liekas, ka šogad bija tajā visā procesā vairākas tādas aizķeršanās tieši laika ziņā CVK vadības un komandas maiņas dēļ. Iepriekš uz Saeimas vēlēšanām visa tā procedūra un viss, ko mums vajadzēja darīt, likās daudz strukturētāks, un mēs jau zinājām vairākas lietas jau vismaz nedēļu uz priekšu. Šoreiz tas viss bija mazliet haotiskāk.”*

Kā negatīvie aspekti pamatā tiek minētās birokrātiskās procedūras, kuru neizskaidrošana

rada negatīvu pieredzi: “Piemēram, kā izveidot vēlēšanu iecirkņi – viņi iedeva saiti uz likumu. Nopietni? Tas ir cilvēcīgā valoda?” Vienlaikus trūkst saprotamas informācijas, kā realizēt kādu procedūru: “Pienāca e-pasts, ka ir jāiznīcina [neizmantotie materiāli]. Kā tev ir jāiznīcina? Ar papīra smalcinātāju vai jāsadedzina? Nav konkrēti pateikts, kas jādara. Tikpat labi es varu aiziet un izmest miskastē – esmu iznīcinājis. Bet ir jābūt konkrētai darbībai, kas tev ir jāveic. Tev ir jāasmalcina, tev ir jāsadēzina vai tev ir jāzēdara kaut kas cits.”

Daļa komentāru skar tieši vēlēšanu iecirkņu organizēšanas praktiskos aspektus un ir aplūkoti iepriekš. Tika norādīts, ka tika ievērotas laika zonas: “Tie kursi... Šoreiz pozitīvais, ka viņi tomēr bija domājuši par Austrāliju un laika zonām, man nebija jāceļas divos naktī, lai sēdētu un klausītos divas stundas.” Kādu respondenti neapmierināja ģenerālmēģinājuma norisei piedāvātais laiks: “Vienīgā problēma bija ģenerālmēģinājumu laiki. Vienīgā iespēja to izdarīt bija viena diena plkst. 6 no rīta pēc mūsu laika. Man darbā ir jābūt 8, tas nozīmē, ka mēs satikāties ar otru komisijas locekli 6 no rīta (man tas apmēram bija stundas brauciens), un tajās telpās, kur mums notika vēlēšanas, mēs uztaisījām ģenerālmēģinājumu. Es saprotu, ka cilvēkiem ir jāstrādā Latvijā kaut cik normālā darba laikā, bet šīnī gadījumā varbūt vajadzēja būt kaut kādās maiņās, kur atbalsta arī tās valstis, kurām ir liela laika starpība ar Latviju.” Laika zonu starpība svarīga arī brīžos, kad respondents strādā savā darbā mītnes zemē un nevar pielāgoties Latvijas iestāžu darba laikam: “Tad, kad viņiem vajag, mums ir jāreaģē ātri. Bet mēs visi strādājam pilnu laiku. Viņiem vajag e-pastu līdz pieciem, bet es vēl piecos esmu darbā!”

Arī kursus tiek aicināts vairāk iejusties diasporas cilvēku situācijā, nevis tikai no Latvijas skatupunkta: “Es visās apmācībās, kas tika organizētas, piedalījos, bet viņi vairāk stāsta to no Latvijas puses. Mums diasporā tomēr mazliet savādāk tas viss process noris. Gribējās vairāk cilvēcīgāku to attieksmi.”

Sadarbībā ar CVK vairāki respondenti, neatkarīgi viens no otra, pieminēja konkrētu cilvēku, kas viņiem palīdzējis atrisināt problēmas: “Arvids – tas ir vispār zelta cilvēks CVK. Viņš jebkuru problēmu, kas ar IT lietām saistāma, atrisina ļoti ātri. Viņš ir sarakstāms un

sazvanāms jebkurā diennakts laikā. Es nezīnu, viņam piemineklis Latvijā ir jāceļ. Arī tās IT lietas – viss ir uzrakstīts tik gudri, ka tu katru otro vārdu vienkārši nesaproti, ko tas nozīmē, ja tu neesi ikdienā tajā sistēmā iekšā. Bet viņš to visu tik ļoti vienkārši paskaidroja, ka viss tapa skaidrs.”

Kopumā tiek labi novērtēta iespēja, ka nepieciešamā informācija, apmācības bija pieejamas ierakstā, dodot iespēju to apgūt piemērotā laikā: “Šogad viņi bija daļēji gājuši pareizu ceļu, ka viņiem bija ļoti daudz jau ierakstā, īpaši tās programmas, ko mēs izmantojam. Viņi bija to tekstu ierunājuši vienreiz, lai nevajadzētu runāt sausu muti un stāstīt 20 reizes visiem. Bet attiecīgi tāpēc tas viss process mums, diasporas aktivistiem, kļuva tāds nepersonīgāks un sausāks, un bija tā sarežģīti – nu kurā mirklī es tagad to jautājumu uzdošu. Ir skaidrs, ka CVK pašiem ir vienkārši ļoti maza kapacitāte, viņiem ir jāvada visi Latvijas iecirkņi. Un patiesībā CVK grib, lai visa diaspora balsotu pa pastu – tas ir skaidrs. Jo valstij mēs izmaksājam ļoti lielu naudu.”

Iespējams, notikusi kāda kļūda komunikācijā, jo vienā no fokusgrupām respondenti diskutēja, ka viņiem radies iespaids – vajadzētu atteikties no atalgojuma par darbu vēlēšanu iecirknī. Tas secināts no sarunām par finansējuma trūkumu un sarežģījumu dēļ nokārtot visus dokumentus, lai šo atalgojumu saņemtu: “Kad seminārā pasaka – ja jums ir iespēja, atsakieties no saviem atalgojumiem, tad paliek skumji mazliet. – To seminārā teica? – Tas varētu būt tā kā mazliet zemteksts, jo mēs zinām, cik grūti ir visu to lietu izpildīt un tad vēl maksāt nodokļus... Mēs neviens neesam ņēmuši atalgojumu. Tikai ires maksu mēs ņēmām – tas bija visvienkāršākais.” Atalgojums, lai arī neliels, salīdzinot ar darba apjomu un mītnes zemes algām, ar savu privāto datoru izmantošanu u. tml., tiek uztverts kā nopelnīta samaksa, ko var ziedot labdarībai vai iztērēt svinīgās pēcvēlēšanu pusdienās kopā ar pārējiem iecirkņa darbiniekiem.

Vienlaikus atlīdzība nav noteicošais: “Es domāju, ka samaksa nekad nebūs tik liela, lai es teiktu, ka es ņemšu no sava labi apmaksātā darba atvaļinājumu un to man visu nosegs tā stundu likme CVK. Tas jebkurā gadījumā atdursies pret brīvprātību. Parasti ir tāds foršs kodols, kuri arī labprāt tam visam kopā iziet

cauri. Tā simboliskā samaksa vai pusdienas, tas vienkārši ir kā tāds bonusušs. Pēc tam komanda var aiziet kopā vakariņās un nosvinēt kopā padarīto darbu. Nedomāju, ka lielāka samaksa kaut ko mainīs, jo tur ir jābūt ļoti apzinīgam cilvēkam, kurš vispār uzņemas šo procesu darīt, un, man liekas, šim apzinīgumam ir jānāk neatkarīgi no algas. Jo, protams, mēs neviens neesam profesionāli ierēdņi, kuri to dara uz visām vēlēšanām un tautas balsošanām utt.”

Vēlēšanu iecirkņu organizēšana prasa daudz resursu: “Pēdējās Saeimas vēlēšanas [pie mums] nenotika, jo nebija, kas uzņemas organizēšanu. Tas prasa ļoti daudz laika! Ir jāņem atvaļinājuma dienas, jo tev ir jābrauc parakstīt līgumu par telpām. Tas nav tā, ka es savā pusdienas pārtraukumā izskriešu to izdarīt. Man vajag pusi dienas, lai aizbrauktu uz Minheni un atbrauktu atpakaļ. Mums tālākais no komisijas locekļiem brauca gandrīz 150 kilometru. Amerikā ir ļoti lieli attālumī, bet arī šeit, Vācijā, mēs nedzīvojam visi koncentrēti.”

Kā brīvprātīgi darba darītāji vēlēšanu iecirkņu organizētāji arī gaida personīgāku kontaktu, atgriezenisko saiti no CVK vai Ārlietu ministriju: “Būtu super, ja būtu tā personīgā lieta varbūt no vēstniecības vai kaut kurienes – sak, jums ir bijis iecirknis pēdējo reizi, vai jūs esat ar mieru vēl vienu reizi turpināt to iecirkni? Tūlīt tu jūties labāk. Šoreiz mums bija pašiem jāpiesakās gandrīz, ka mēs gribam būt iecirknis. Cilvēki domā, ka mēs bijām absolūti gone crazy, ka mēs gribam būt atkal iecirknis.”

Papildus iepriekš teiktajam var izdalīt **atšķirību starp Saeimas un EP vēlēšanu organizēšanu**. Tas parādījās diskusijās ar ASV un Austrālijas pārstāvjiem, kuru valstis nav ES dalībvalstis, kas ne politiski, ne arī ģeogrāfiski neatrodas Eiropā. Tika uzsvērta nepieciešamība nodrošināt arī papildu informatīvo kampaņu gan par EP struktūru un vēlēšanu būtību, gan par EP deputātu kandidātiem.

Kā norādīja respondente, viņa uzrunāta organizēt vēlēšanu iecirkni kā jaunās diasporas pārstāve: “Vecās trimdas cilvēki nesaprot, kas ir EP vēlēšanas, un viņi atteicās organizēt. Tāpēc tika uzrunāta jaunā diaspora, un es uzreiz piekritu, jo sapratu, cik liela nozīme ir EP vēlēšanām ne tikai Latvijai, bet visai Eiropai, un arī mums, latviešiem ASV, kuriem ir vēl joprojām saikne ar Latviju.”

Pastāv neskaidrība, ar ko atšķiras Saeimas un EP vēlēšanas: “Mums vajadzēja to aģitāciju jau sākt daudz agrāk un skaidrot cilvēkiem, kas ir EP vēlēšanas. Ir jābūt maksimāli daudz informācijai no Latvijas, kaut vai izdales materiāliem, ko mēs varam piespraust baznīcā pie ieejas pie sienas jau pusgadu iepriekš, vai kaut kādas brošūriņas, kuras mēs varam cilvēkiem izsūtīt. Mums ir “Čikāgas Ziņas”, avīze, kas iznāk reizi mēnesī, kurā mēs jau būtu varējuši ielikt rakstu kaut vai pusgadu iepriekš un katrā izdevumā kādu maziņu rakstiņu un aģitēt, un aģitēt, un aģitēt. Sociālajiem medijiem ir liels spēks. Mēs būtu varējuši arī dalīties ar šo informāciju jau laicīgāk. Saeimas vēlēšanās nav nekas jāskaidro, tur visi zina un visi dara.”

Daudzi diasporā nesaprot, kāpēc viņiem jāpiedalās EP vēlēšanās: “Viena lieta ir tehniskā sagatavotība no iecirkņa puses, bet otra lieta ir vēlēšanu gatavība. Saeimas vēlēšanas ir viena lieta, bet EP vēlēšanas diasporā tomēr skan drusku citādi. Tā jau ir grūti dabūt cilvēkus uz vēlēšanām, pārliecināt, ka viņiem ir jāvēl Saeima. Un Eiropas Parlaments ir vēl kaut kas tālāks un nesaprotamāks.”

Tika arī norādīts uz labajiem piemēriem, kad pati diaspora veica skaidrojošo darbu par EP vēlēšanām: “Skatoties uz pēdējām EP vēlēšanām – bija pāris labi piemēri. Man liekas, ka LNAK, kas ir Kanādas biedrība, bija ļoti labu projektu veidojuši, SIF atbalstītu. Viņiem Eiropas kustības vadītājs Andris Gobiņš Zoom ļoti vienkārši un atraktīvi, un jauki visu izstāstīja. Un viņi centās visiem to video izplatīt, un viņiem arī tie cipari ļoti pieauga vēlēšanu iecirknī Toronto. Tad PBLA sarunāja ar žurnālistu Raudsepu tādu isu rakstu, kas atkal ir cita veida formāts, ka ir vienkārši rakstīts materiāls. Un, ja tev ir laiks, bet tu negribi skatīties video, tad apsēdies un izlasi kaut ko par katru partiju. Arī ELA centās kopā ar Eiropas jauniešiem Instagram vidē taisīt tādus mazus skaidrojumus. Tā ka, man liekas, tās jumta organizācijas gāja pareizā virzienā.”

Kā īpaša grupa izdalīta Latvijas pavalstnieki, kuri neprot latviešu valodu un ikdienā nepiedalās latviešu sabiedrības dzīvē: “Daudzi angļiski runājošie, viņi nerunā latviski, viņi nenāk sabiedrībā. Jaunā paaudze, kas ir apzinājušies – o, tas atver Eiropas durvis, ja man ir tā [Latvijas] pavalstniecība. Un mums arī Mineapolē ir daudzi tādi – viņi neparādās

latviešos, viņi nerunā latviešu valodā. Un mums ir uzdevums saprast, vai viņi kaut kādā veidā kaut kad iesaistīsies balsošanā, kā mēs viņus varam motivēt iesaistīties, un vai ir pareizi viņus motivēt iesaistīties, ja viņi tikai vairāk vai mazāk pašu ērtībai izmanto Latvijas pavalstniecību.” Tomēr citi norāda, ka arī šie latviski nerunājošie tautieši meklē savu vietu latviešu sabiedrībā un pilsonība viņiem nav tikai ērtības dēļ: “Uz pēdējām vēlēšanām un arī uz pašākumiem mums sāk nākt cilvēki, kas ir pilnīgi angļiski runājoši un kas nav līdz šim nākuši uz centru. Un viņiem ir svarīga tā Latvijas piederība. Ne tikai cilvēkiem ap 50, kuriem parādās interese par to, ka bērnībā viņi ir dejujuši, un vecmāmiņas ar viņiem ir runājušas latviski. Bet arī gluži jauni cilvēki, kas ļoti, ļoti gribēja nokārtot Latvijas pasi. Un, es domāju, ne tikai ērtību ziņā.”

Vēlēšanu komisiju locekļiem jābūt gataviem arī skaidrot jautājumus, kas skar pašu vēlēšanu procedūru. Vēlētāji grib zināt, kā noris vēlēšanas, ar ko atšķiras Saeimas un EP vēlēšanas, kur aiziet nodotās balsis. “Es sapratu, ka arī EP vēlēšanas ir aktuālas, ne tikai Saeimas, jo mēs reprezentējamies Eiropā, kādus cilvēkus mēs sūtām. Bet mēs Austrālijā par to maz zinājām. Tāpēc mēs mēģinājām mazliet izglītot, kas ir tas Eiropas Parlaments, ko tas dara, cik reīzu tribīnē kurš kāpis.”

Komisijas locekļiem labi jāpārzina un jāskaidro arī vēlēšanu procedūra: “Jo bija jautājums – vai mēs no Rīgas vēlam vai mēs varam vēlēties pa visu Latviju? Otrs pārpratumš – es gribētu balsot par trim cilvēkiem, bet viņi katrs ir savā partijā. Nu nevar trīs vēlēšanu zīmes ielikt, tad tas neskaitās. Tur bija apjukums. Austrālijas lielā parlamenta vēlēšanās var izvēlēties un sanumurēt cilvēkus, kā tu viņus gribi.”

Uzlabojumi vēlēšanu iecirkņu organizēšanas procesā. Kā vienu no risinājumiem fokusgrupas diskusiju dalībnieki piedāvāja izveidot vietni/portālu, kur secīgi, pa soļiem, apkopot vēlēšanu iecirkņa organizēšanai nepieciešamie darāmie darbi: “Es pilnīgi noteikti ieteiktu izveidot kādu portālu, kur var cilvēki ielogoties, kaut vai ar divu veidu autentifikāciju, izdarīt, kas viņiem ir jāizdara, atklikšķināt visu, kas atklikšķināms. Atvieglot birokrātiju. Tur ir dažādi pieņemšanas un nodošanas akti, rīkojumi un viss kas, kam mums ir jāseko – tas viss varētu būt vienkārši vienā portālā apkopots,

kur katrai vēlēšanu komisijai ir atsevišķa piekļuve un kur katrs vienkārši atzīmē, ko viņi ir izdarījuši, ko nav izdarījuši, kas vēl vajadzīgs, kas nav, un tādā veidā.” Šāda platforma, kur uzskatāmā veidā pieejama visa nepieciešamā informācija, palīdzētu labāk saplānot veicamos darbus un to secību.

Diskusijās tika ierosināts arī diasporā balsu skaitīšanas laikā nodrošināt vēlēšanu zīmju digitālu skenēšanu: “Ko es ierosinātu pēc Saeimas balsošanas, ka varbūt mēs varam lietot optical mark reader vai kādu tādu lietu, ka automātiski paņem. Latvijā Saeimas vēlēšanās jums ir tas ir optical mark reader, un to varētu varbūt izmēģināt, vai tā lieta iet vai tā lieta neiet.”

Palīdzība ierīkot vēlēšanu iecirkni pirmo reizi, atsūtot palīgā cilvēku no Latvijas vai diasporas, kam bijusi pieredze, organizējot vēlēšanu iecirkņus: “Dažiem ir bailes, jo viņi nav strādājuši iepriekš iecirknī. Tad mēs aizdomdam cilvēkus. Teiksim, es varētu aizbraukt un padzīvot Edinburgā trīs dienas un palīdzēt darboties tajā iecirknī. To varētu padomāt – aizdot cilvēku, lai brauktu kaut kur citur.” Tam piekrit arī citi respondenti: “It īpaši tajās vietās, kur pirmoreiz cilvēki to dara. Tā kā mēs šogad Minhenē. Ikdienā mums ir citas darbības sfēras, un tā zinošā cilvēka pietrūka. Jā, mums bija diasporas atbalsta čats, kur mēs savā starpā varējām uzdot jautājumus – ja tu nezināji, tad tur kāds noteikti zināja. Tas bija ļoti, ļoti forši.”

Vēlēšanu aktivitātes paaugstināšana diasporā. Viens no ieteikumiem, kā diasporā palielināt vēlēšanu aktivitāti – ieviest elektroniskās balsošanas sistēmu, īpaši neprecizējot procedūru. Tomēr bažas raisa iepriekš pieminētās problēmas ar eID kartes esamību vai nolasišanu, vai iespēju iestatīt SmartID ārpus Latvijas reģistrētos telefonos: “Šoreiz mēs sapratām, ka mums nebūs iecirkņa, bet mēs balsosim pa pastu. Kāpēc mēs tik viegli palaidām, nenoorganizējām iecirkni, jo domājām – o, mēs varēsime balsot pa pastu. Bet mēs domājām, ka tas būs vecais pasta balsošanas variants, ka nevajadzēs eID kartes. Es atklāti pateikšu, es pirmoreiz pati savu kartiņu izmantoju. Tad mēs sapratām, ka puse no mūsu balsotājiem, kam ir pase, viņi nav izņēmuši eID kartes. Un tad vēl otra puse no tiem eID karšu turētājiem – viņi tos kodus ir kaut kur nolikuši un nevar atrast. Tā ir vispār pilnīgi jauna ķīniešu ābece. Es beidzot izgāju cauri, saņēmos, nopirku

karšu lasītāju un izgāju tam visam cauri. Un tad noteikti, kad nāks mobilā pasu stacija, es teikšu – ņemiet eID karti, pārbaudiet, lai jūsu kodi nepaliek veci! Un tad mēs domājam nākošo soli, tīri tehnoloģisko, ka varbūt būs viens kompjuters mūsu baznīcā, kas būs kā centrs, kā vieta, kur būs karšu lasītājs pielikts, ko varēs izmantot publika. Jo tādiem cilvēkiem... Amerikā, teiksim, ar savu kredītkarti tev ir visa identifikācija izdarīta.”

Pasta balsošana tika atzīta par piemērotu (īpaši Austrālija un ASV), bet tika norādīts uz problēmu ar laika plānojumu: “Tā diena, kad varēja sākt pieprasīt pasta balsošanu, bija tā diena, kad arī būtu jānosūta, lai nodrošinātu, ka tā balss nokļūst Rīgā.” Turklāt daļa respondentu atklāja, ka nebija ievērojuši, ka mainījušies pasta balsošanas nosacījumi, tas ir, ka nav jānosūta uz vēstniecību pase, bet pašiem jādrukā un jānosūta uz Latviju vēlēšanu zīme.

Pasta balsošana tiek atbalstīta valstīs, kurās ir lieli attālumi un kur arī mītnes zemes vēlēšanās pastāv iespēja balsot pa pasu. Tomēr kopumā daudzi diasporā uzskata, ka pasta balsošana nav risinājums: “Un ar to pasta balsošanu tev ir pašam jāizprintē, pašam jāaizsūta... Cilvēki ir slinki mūsdienās, viņi grib – atsūtiet ar jau uzlīmētu marku; kam man jātērē savi līdzekļi... Ja jūs man to visu apmaksājat, tad es varbūt piedalīšos. Cilvēki vienkārši ir slinki, mazaktīvi.” Pieredze ar pasta balsošanu Lielbritānijā ir pozitīva, bet tā organizēta citādāk: “Man bija pasta balsošana nupat Anglijā, jo man ir dubultpilsonība. Man atsūtīja visu pa pasu. Tas bija super. Vēlēšanu zīmes, aploksni, visu! Es tikai ieliku ķeksi, ķeksi, ķeksi un atkal ielieku pastā, un aizsūtu atpakaļ.” Iebildes: “Bet tur jāskatās no otras puses – tev atsūtīs veselu saīni ar visām vēlēšanu zīmēm, un tu sūtīsi tikai vienu atpakaļ. Tur tai medaļai vienmēr ir tās divas puses. Gribētos, lai cilvēki paši būtu aktīvāki un ne tik slinki. Ja tu negribi braukt, nu paņem un izprintē, un aizsūti.”

Respondenti norāda, ka būtu lietderīgi cilvēkus diasporā pamudināt, uzmundrināt organizēt vēlēšanu iecirkņus: “Tā uzmundrināšana. Turēt cilvēkus kopā. Mēs Anglijā nejutāmies, ka mēs bijām kopīgi. Un tur bija daudzi centri, kur varēja darīt, bet nedarija.”

Tiek norādīts, ka ir nepieciešams vairāk iecirkņu: “Ja gribas klātienē balsot, tad vēlēšanu iecirkņiem ir jābūt katrā lielajā pilsētā. Jo

tās lielās pilsētas – tie ir tādi centri, kur cilvēki satiekas. Un tad cilvēks varbūt – ja man tikai 100 kilometru jābrauc, es aizbraukšu, bet, ja man ir vairāk jābrauc, tad es nebraukšu vēlēt. Bet kuri būs tie, kas katrā lielajā pilsētā atvērs tos iecirkņus?” Ir daudzas vietas, kur vispār iepriekš nav bijuši vēlēšanu iecirkņi: “Skotijā ir ļoti daudz latviešu, bet viņiem nekad nav bijis iecirkņa Edinburgā, Aberdinā vai Glāzgovā. Tad viņi brauc uz Bredfordu – tie ir 300 kilometru. Varbūt ieminēties vēstniecībām, lai viņi paskatās uz karti un saka – šeit būtu labi, ja būtu iecirknis. Un kaut kā uzmuninātu tautu, lai viņi tur nodibinātu.” Arī citi respondenti tam piekrit: “Tā būtu laba ideja, jo vēstniecībai ir pārskats, cik daudz latviešu ir konkrētā pilsētā. Tur ir jāveic liels analītiskais darbs – tas tā ir, bet tad arī varētu meklēt cilvēkus, kas būtu gatavi tur atvērt vēlēšanu iecirkni.”

Lai arī kopumā atbalsts atsevišķam vēlēšanu apgabalam diasporai pētījumā netika pausts, viens no respondentiem to atbalstīja: “Es esmu vienmēr ticējis, ka mums vajadzētu uztaisīt diasporas vēlēšanu apgabalu Saeimas vēlēšanām. Tas uzmuninātu tos 400 000 cilvēkus, kas ir 20% no Latvijas, kas dzīvo ārpus Latvijas, ka viņiem pašiem tagad ir savs cilvēks, kas varētu sēdēt Saeimā un uzskatīt vairāk diasporas intereses – es domāju, tas tūlīt palielinātu aktivitāti. Jo es skatos visos tajos rakstos, ko katra partija izsūta – gandrīz nekas nav minēts par diasporu. Nu daži kādreiz kaut ko pieliek klāt, bet tikai puse no tām partijām kaut ko atzīmē par diasporu. Es tiešām domāju, ka diaspora kā 6. vēlēšanu apgabals būtu super.” Kā pirmais iebildums šai idejai tika norādīts, ka “tur ir vajadzīgi aktīvi cilvēki, kuri grib iesaistīties politikā”. Savs cilvēks no diasporas, kurš labi pārzina tās problēmas, tika atzīts par labu risinājumu: “Piemēram, Eiropas līmenī tā pati Elīna Pinto, kura mums Eiropā bija pazīstama kā ļoti aktīva diasporas pārstāve. Diaspora viņu būtu ievēlējusi, bet ir skaidrs, ka Staķim bija daudz lielāks bonuss tieši valsts iekšienē vēlēšanu ziņā. Tur ir mūžīgā diskusija, cik ļoti mums, ārzemēs dzīvojot, vajadzētu noteikt to, kas notiek valsts iekšienē, lai atkal nenotiek kaut kāds konflikts starp to, kāpēc tiem gudriniekiem, kuri tagad dzīvo ārzemēs, reizi gadā atlido uz Latviju un nu māca mums dzīvot; kāpēc mums Saeimā šādi pārstāvji būtu vajadzīgi. [...] Bet, ja diaspora sevi identificētu

ar konkrētu cilvēku, kurš pēc tam viņu pārstāv, protams, tā ir pavisam cita veida motivācija piedalīties vēlēšanās.”

Iespēja savu balsi atdot arī par citu vēlēšanu apgabalu, ne tikai Rīgas, tika atbalstīta, taču vēlēšanu iecirkņu darbinieki paši norādīja uz iespējamiem tehniskiem sarežģījumiem šajā procesā: “Mēs esam iecirknī redzējuši, ka nāk cilvēki un saka – bet es taču esmu no Latvijas, kāpēc man tagad par Rīgas apgabalu ir jābalso. Bet skaidrs, ka tas nav praktiski izdarāms, jo kā es savā iecirknī izlikšu nevis tikai Rīgas apgabala 19 sarakstus, bet arī visu pārējo apgabalu sarakstus? Tad tas jau ir kaut kāds nākamais digitalizācijas solis, ka es to cilvēku piesēdinu pie datora vēlēšanu iecirknī un viņš izdrukā to sarakstu, ko viņš ir izdomājis. Un tas ir droši vien tas risinājums, kāpēc pasta balsošana ir vērtīga. Ja tu balso pa pastu, tad daudz vienkāršāk ieviest šo variantu, ka tu vari izvēlēties, par kuru apgabalu tu balso. Bet vecmodīgi, klātienē, uz papīra iecirknī, tas nav izdarāms fiziski. Mums 20 kilogramus materiālus atsūtīja uz Saeimas vēlēšanām. Pieliekot vēl pārējos Latvijas apgabalus klāt, mēs jau esam pie 40–50 kilogramiem, un to vēl pareizinot uz visiem 40 iecirkņiem, kas varbūt ir uz Saeimas vēlēšanām... nē, tā ir utopija.”

Iespējams, to var veicināt arī biežākas politiku vizītes diasporā: “Tie politiķi, kas bija atbraukuši uz Angliju, kas runājās... Kaimiņš ar savu partiju bija atbraucis kādas divas vai trīs Saeimas atpakaļ. Kāda viņam bija piekrišana! Jo viņš bija tur. Vai es piekritu viņa idejām, tā ir personīga lieta. Tā ka tam ir ļoti liela nozīme.”

Ne tikai vienkāršotas birokrātiskās procedūras, bet arī valodas, tostarp angļu valodas, lietojums: “Vienkārši elementāri soli pa solītim, bet ļoti vienkāršā valodā. Jo kad no Latvijas nāk dažreiz materiāli par politiskām lietām, tad mums cilvēki šeit saka – es nesaprotu. Es esmu latvietis, es runāju latviešu valodā, bet es nesaprotu to tekstu! Vai nevarētu novienkāršot to tekstu? Un es saprotu, ka reizēm tā valoda ir tik ļoti profesionalizēta, ka, vienkāršojot uz kaut kādu līmeni, es nezinu, 9. klases līmeni, tas arī daudz panāktu.”

Izskanēja ieteikums jau laikus izglītot jaunāko paaudzi par vēlēšanām, lai viņos būtu interese un diaspora piedalītos Latvijas vēlēšanās arī turpmāk. “Mēs esam tie, kam

30+ un 40+, kam ir bērni pusaudžu vecumā. Mums jābūtu piemērs. Ja tu gribi būt latvietis tā līdz saknei, tev ir jābūt aktīvam. Vienalga, cik nogurdinoši brīžiem tas ir; vienalga, kā tev negribas tajā sestdienā braukt uz kora mēģinājumu vai iet uz dejām, vai iet uz skoliņu. Tev tas ir jādara. Jo vecāki būs aktīvāki un rādīs savu piemēru, jo arī bērni būs nākotnē tādi, kādi ir vecāki.” Kā viena no iespējām minētas Latvijas politiķu vizītes diasporas skolās, 2 × 2 un 3 × 3 nometnēs, kur jauniešiem stāstītu par politiskajām norisēm.

Rezumējot var piebilst: vēlēšanas diasporā nav tikai politiskās pārstāvniecības jautājums, bet arī veids, kā Latvijas valstspiederīgie ārvalstīs apliecina savu piederību valstij un kopības sajūtu. Vēlēšanu iecirkņu organizētāji norādīja, ka vēlēšanas ir arī sabiedriska pasākums: “Lai piesaistītu vairāk cilvēku vēlēšanu dienā, rīkojam arī papildu pasākumus vēlēšanu dienā – pirmajā reizē ekskursiju ar gidu pa pilsētas centru, izstaigājot Latvijas kontūru (tas bija simtgades gads), otrajā – kopīgu pikniku parkā ar mūsu latviešu skoliņas skolotājas rīkotām aktivitātēm bērniem. Nesaku, ka tas pamudināja vēlēt kādu, kurš citādi to nebūtu darījis, bet tos, kuri jau bija izlēmuši vēlēt, no pieejamajiem balsošanas veidiem – balsot pa pastu, braukt uz vēstniecību Madridē vai pie mums –, pamudināja gan izvēlēties iecirkni Valensijā.”

Austrālijas pārstāve norādīja, ka viņas mītnes zemē, kur dalība parlamenta vēlēšanās ir obligāta, tās tradicionāli tiek organizētas kā pilsoņu kopā pulcēšanās pasākums: “Mums Austrālijā pēc likuma ir jāiet balsot. Ja mēs neierodamies, mūs soda. Tas tiek apvienots ar citām izdarībām, piemēram, cep barbekjū dešinas, ko daži sauc par demokrātijas dešīnām, un tas iet labdarībai. [...] Mums viena latvieta strādā ceļojumu aģentūrā un teica, ka viņai būtu vajadzējis noorganizēt kaut kādu ceļojumu nedēļas nogalē uz Adelaidi, paņemt Latvijas pasi līdzī, nobalsot un tad braukt visiem kopā uz viņa laukiem. Bet tas nesanāca.”

Fokusgrupas diskusijas dalībnieki atzīst: “Diasporā tas noteikti nav formāls pasākums – atnākt tikai nobalsot. Tā ir iespēja cilvēkiem satīties, iepazīt vienam otru, pasēdēt uz lievenīša un parunāties vai iedzert kafiju. Tā ir tā kopā būšana. Mums Minhenē visu vēlēšanu dienu bija ļoti, ļoti pozitīva atmosfēra. Mēs ar katru, kas atnāca, runājāmies. Jo mums jau arī

kā biedrībai ir interese, lai viņi nāk uz mūsu organizētajiem pasākumiem, lai viņi iesaistās korī. Mums tā diena bija riktīgi forša. Un tam ir jāvelta laiks – komunikācijai ar tautiešiem.”

Diasporas pārstāvji norādīja, ka vēlēšanas cilvēkiem ārvalstīs ir arī iemesls satīties un pabūt kopā, tāpēc vēlēšanām nav jābūt *“bezpersoniskām un oficiālām”*. Lai arī dažādu pasākumu rīkošana vienlaikus ar vēlēšanām prasa papildu cilvēku iesaisti (vēlēšanu komisiju locekļi vēlēšanu dienā nevar ar to nodarboties), taču tas dod pacilātības sajūtu un cerību, ka vēlētāju skaits šajā iecirknī citos gados varētu būt lielāks: *“Saeimas vēlēšanās daudzi cilvēki palika līdz beigām un pat gaidīja, lai uzzinātu rezultātu. Mums ir latviešu klubs Bredfordā, kas pārdod latviešu alu, un tad viņi visi tur tusē, un tad mēs arī dabūjām dziedātājus un tā. Tā ka piekritu – tā ir vieta, kur cilvēki tiekas.”*

Lai arī procentuāli aktivitāte varētu būt augstāka, respondenti norāda, ka diaspora ir aktīva, kad nepieciešams patiešām mobilizēties, piemēram: *“Par Valodas referendumu mums nobalsoja daudzas reizes vairāk nekā visās citās vēlēšanās. Astonos vakarā aizvērās vēlēšanu iecirknis, un tā rinda bija līdz vienam naktī. Un visus pieņēma. [...] Tā ka pateikt, ka diaspora nav aktīva – es tam pilnīgi nevaru piekrist. Ja ir kaut kas tiešām svarīgs, tad arī diaspora spēj mobilizēties un parādīt, un aiziet, un nobalsot.”* Vēlētāju aktivitāte ir arī politisku, politisko ideju jautājums: *“Ja neiet balsot EP vēlēšanās un Saeimas vēlēšanās, tur vaina nav jāmeklē diasporā, bet – kāpēc par šiem politiskiem negrib iet un balsot? Nevar teikt, ka diaspora nav aktīva. Mēs esam līdz vienam naktī stāvējuši rindā, lai nobalsotu!”*

Diasporas pārstāvji ir aktīvi un radoši, risinot problēmas, tostarp organizējot vēlēšanu norisi. Fokusgrupā respondents izteica ideju rīkot dažādu vēlēšanu iecirkņu un diasporas organizāciju grupu kopā ar CVK, kur varētu izrunāt radušās problēmas un lemt par iespējamām izmaiņām: *“CVK tādu komisiju, kur pieņem arī cilvēkus no diasporas, un, kad viņi kaut ko plāno, tad cilvēki varētu parunāties ar viņiem. Iztaisīt komisiju, kur arī no ELA's vai ALA's. Un izrunāt šitās lietas.”* Otrās fokusgrupas diskusijā atklājās, ka Vācijas pārstāvji (vienlaikus arī PBLA pārstāvji) vēlēšanu laikā pēc pašu iniciatīvas veidojuši WhatsApp grupu pārējo vēlēšanu iecirkņu dalībnieku

atbalstam. Iesākto iniciatīvu viņi turpina, domājot par plašāku sadarbību ar pārstāvjiem no citiem iecirkņiem. Tas liecina, ka vēlēšanas diasporai ir svarīgs pasākums, kurā diaspora grib piedalīties un grib rast mehānismus, lai to nodrošinātu atbilstošā kvalitātē: *“Mēs ar PBLA iniciatīvu apvienojāmies kādi 9 vai 10 iecirkņi. Un tad es uz katru oficiālo CVK e-pastu rakstīju paralēli čatā – re kur, atceramies, CVK mums ir tikko atsūtījuši e-pastu, atbildiet viņiem tad un tad. Tad, kad vajadzēja materiālus iznīcināt, tad bija uzreiz iespēja uzdot jautājumu – kā mēs iznīcināsim, dedzināsim vai metīsim miskastē? Tādi pavisam ikdienišķi jautājumi, kur citi no pieredzes tev uzreiz iedod minūtes laikā atbildi, kā tas ir bijis pirms diviem gadiem, un tev nav jāsgaida atbilde no CVK. Un arī vēlēšanu dienā, protams, ir jautri dalīties ar selfijiem un ar to, kā kuram tas iecirknis ir iekārtots. Tā ka tas vienkārši arī viens otru motivē, un atkal ir iespēja tikloties un iepazīt tos trakos latviešus visā pasaulē.”* Šo platformu diasporas pārstāvji plāno uzlabot un izmantot arī nākamajās Saeimas vēlēšanās. Tiek domāts arī par digitālo platformu, kur tiktu apkopoti vajadzīgie dokumenti: *“Tādu platformu gribētos uz nākamajām vēlēšanām, lai var mierīgi saprast – labi, šo jau es esmu izdarījusi, tagad man ir 5. solis, es esmu nonākusi kaut kāda procesa vidusdaļā. To ļoti garo instrukciju, kas, protams, ir ļoti birokrātiskā valodā, droši vien var ielikt kādā tabulā un pārskatāmākā veidā. Un tad droši vien arī nepazustu tās atbildes, kuras CVK tik ļoti izmisīgi no mums gaidīja, ja tā procedūra būtu strukturētāka.”*

Jau panākts rezultāts sadarbībai ar CVK: *“Mēs PBLA līmenī esam vienojušies par kopīgu sarunu ar CVK, kad mēs iesim un sēdīsimies ar viņiem pie viena galda, lai runātu, kā šos diasporas procesus uzlabot, ar skatu uz Saeimas vēlēšanām. Viens ir tas, kā mēs aktivizējam vēlētājus; otrs ir tieši tas iecirkņu darbs. Kā to formālo procesu atvieglot. Jo uz Saeimas vēlēšanām mēs nebūsim 12, bet droši vien jau, cerams, 40 vai pat 50, un WhatsApp čats ar 40 dalībniekiem – tas būs izaicinājums.”*

Novērtēt darbu, ko dara diasporas vēlēšanu iecirkņu organizētāji. *“Tiem, kas ir diasporā un kas ir aktīvi, viņiem Latvija ir ļoti svarīga. Tie darbi, ko dara diaspora, ir lieli un svarīgi. Mēs arī gribam no Latvijas dabūt to sajūtu, ka arī mēs viņiem esam svarīgi.”*

Padarīta darba sajūta, gandarījums: “Pēc tam bija sajūta kā pēc ļoti labi padarīta darba. Tas bija laikam pats svarīgākais. Es ceru, ka tas pulks ar cilvēkiem, kuri grib līdzdarboties, vaļrosies, ka kļūs lielāks. Mēs ar vienu komisijas locekli kopā braucām mājās, un es viņai prasu – nu, Saeimas vēlēšanas? Viņa saka – noteikti! Ir azarts, un tas, ka tu redzi tās smaidīgās cilvēku sejas, kuri nāk iekšā un ir pateicīgi, ka ir iespēja nobalsot klātienē – tas dod ļoti lielu motivāciju. Tas laikam ir tas svarīgākais – sajūst to pateicību no vēlētājiem.”

Diasporas pienesums Latvijai: “Mēs redzam, ka ir jau diasporas pārstāvji, kuri ir

redzami Latvijas politiskajā bildē, vai tas ir tas pats Kariņa kungs vai Elīna Pinto, vai Levita kungs, kurš arī bija ļoti ilgi diasporā. Viņiem droši vien tas sākums vienmēr ir grūts, jo ir tas – ko tad tu nāc no ārzemēm un māci mums tagad dzīvot? Bet, no otras puses, protams, tā kvalitatīvi skatoties, viņu pienesums noteikti ir gana nozīmīgs un liels. Bet droši vien kaut kāda interese diasporai vēl vairāk piedalīties vēlēšanās būs, jo vairāk tādi diasporas cilvēki atgriezīsies un paši ies politikā, lai vienkārši arī parādītu, ka viņi var kaut ko mainīt. Jo, man liekas, citādāk ir grūti to aktivitāti paaugstināt.”

DIASPORAS ORGANIZĀCIJU LOMA UN IESPĒJAS VĒLĒŠANU KONTEKSTĀ

Lai iegūtu padziļinātu ieskatu par to, kā diasporas organizācijas saskata savu lomu un iespējas nodrošināt sabalansētu informāciju par dažādām partijām diasporai, kā arī to pieredzi centienos veicināt diasporas aktivitāti vēlēšanās, tika organizētas trīs fokusgrupas diskusijas ar 10 diasporas organizāciju pārstāvjiem, kas pārstāvēja gan diasporas jumta, gan lokālās organizācijas ar dažādu pieredzi vēlēšanu iecirkņu organizācijā, informatīvā atbalsta sniegšanā un ar vēlēšanām saistītā koordinēšanas darbā.

Pirmais jautājumu bloks bija saistīts ar mērķi izzināt **diasporas organizāciju pārstāvju vērtējumu par to, cik nozīmīga Latvijas valstij un sabiedrībai ir diasporas aktīva piedalīšanās vēlēšanās**. Atbildot uz šo jautājumu, daļa respondentu norādīja, ka apzinās to, ka Latvijā ir divējāds viedoklis par to, vai diasporai būtu jāpiedalās vēlēšanās, un ka daļa Latvijas sabiedrības ir negatīvi noskaņoti pret diasporas devumu. Kā to rezumēja viens no respondentiem: “Es varu teikt no savas puses, ka, cik man ir zināms, vairums Latvijā dzīvojošo latviešu nav tajās pozitīvākajās domās (es tagad mēģinu izteikties politikorekti) par tiem, kuri ir pārcēlušies uz dzīvi citās valstīs. [...] Līdz ar to es neesmu pārliecināts, ka Latvijā dzīvojošajiem latviešiem tas, ka ārzemēs dzīvojošie latvieši piedalās vēlēšanās, rada jebkādas pozitīvas asociācijas.” Arī pašā diasporā, kā norāda cita respondente, ir cilvēki, kas neuzskata, ka diasporai vajadzētu piedalīties Latvijas vēlēšanās: “Mums,

protams, ir latvieši, kas domā, ka man nevajadzētu būt teikšanai par to, kas notiek Latvijā, jo es nedzīvoju Latvijā.” Tomēr gan šī respondente, gan visi pārējie pauž pretēju uzskatu, proti, ka diasporas dalībai vēlēšanās ir būtiska nozīme, gan raugoties no pašas diasporas, gan Latvijas sabiedrības skatupunkta, jo, šīs pašas respondentes vārdiem runājot: “Es teikšu jā, tāpēc ka mums ir jābūt par globāliem latviešiem. Diemžēl tik daudz ir izbraukuši no Latvijas, ka mēs visi pa visu pasauli veidojam latviešu tautu un Latvijas nākotni.” Turklāt, kā uzsvēra vairāki respondenti, daļa diasporas labi apzinās to, ka iespēja dzīvot ārpus Latvijas, bet vienlaikus saglabāt iespēju iesaistīties tai būtiskos politiskajos procesos, t. i., piedalīties vēlēšanu procesā, ir privilēģija, kādas nav lielā daļā citu pasaules valstu, tāpēc tā arī ir aktīvi jāizmanto. Kā to raksturo viena no respondentēm: “Es domāju, ka ir privilēģija būt Latvijas pilsonim, dzīvojot ārpus Latvijas. Jā, tā vienkārši ir privilēģija un pienākums piedalīties visās iespējamās balsošanās, kas parasti ir bijušas Saeimas vēlēšanas.” Līdzīgu viedokli pauž arī cita respondente: “Esmu dzirdējusi vairākkārt šo faktu, ka Latvija ir vienīgā valsts pasaulē, kura piedāvā vispār diasporai šādus [vēlēšanu] iecirkņus veidot. Tā ka tā mums arī ir ļoti ekskluzīva iespēja, ka CVK ar saviem darbiniekiem, kurus var uz pieciem pirkstiem saskaitīt, uzņemas šo darbu. Tā ka, man liekas, tas noteikti ir ļoti atbalstāms, ka tur vienkārši ir ļoti liels darbs jāiegulda, lai diaspora to arī izmantotu un šī aktivitāte paaugstinātos.”

Tāpat izskan viedoklis, ka piedalīšanās vēlēšanās ir ne tikai privilēģija, bet arī diasporā dzīvojošo Latvijas pilsoņu pienākums, kura izpildīšana apliecina Latvijā dzīvošajai pilsoņu daļai, ka aizbraukušajiem joprojām rūp Latvijas valsts un tur palikušie: *“Mans personīgais viedoklis ir tāds, ka visiem tiem, kuriem ir valsts pilsonība, ir arī savs pienākums iesaistīties tās valsts notikumos, vienalga, cik tuvu vai tālu tas ir. Ja tevi tas neinteresē un tu negribi, tad atsakies – un tāda iespēja visiem arī pastāv. Tas, ko es sajūtu no Latvijas valsts – to rūgtumu par to, ka aizbraukušie ir projām. Tas veids, kā mēs to varam ietekmēt, ir parādīt, ka mums vēl arvien tā valsts rūp. Un mēs varam izrādīt, ka mums tā valsts rūp, caur iesaistīšanos. Un iesaistīšanās var izskatīties dažādi, bet arī, starp citu, caur vēlēšanām.”*

Kā būtisks iemesls, kāpēc abām pusēm – gan diasporai, gan Latvijas valstij un sabiedrībai – ir būtiska diasporas iesaiste ne tikai vēlēšanās, bet Latvijas politiskajos procesos vispār, tiek minēts arī tas, ka tas veicina saiknes saglabāšanu ar Latviju, kā arī palīdz saglabāt nacionālo identitāti. Kā to rezumē viena no respondentēm: *“Man liekas, ka tas ir ļoti pareizi, ka diasporai ir šī iespēja piedalīties vēlēšanās, jo mēs redzam, ka Latvija ir viena no valstīm ar vislielāko procentuālo diasporu, un tas arī ir valsts interesēs piedāvāt pēc iespējas vairāk instrumentu diasporai saglabāt šo saikni ar Latviju un kaut cik vispār sekot līdzī šādiem ikdienas aktuālajiem procesiem, ne tikai uzturēt kultūru, kura varbūt ir beztermiņa, ka tur es arī varbūt varu nelasīt ziņas, bet sajūst savu latvisko identitāti, bet tieši ar šo iespēju piedalīties.”* Cits respondents papildina: *“Tas palīdz uzturēt saikni ar Latviju, sevišķi, ja viņi [diasporas vēlētāji] par to domā kā par valsti, uz kuru viņi apsver domu kaut kādā punktā nākotnē atgriezties.”*

Motīvs par to, ka dalība vēlēšanās ir būtiska no pašas diasporas skatupunkta, tāpēc ka daļa no tās tuvākā vai tālākā nākotnē plāno atgriezties Latvijā, izskan arī citu respondentu sacītajā. Viņi norāda, ka tieši tāpēc diasporai ir būtiski ne tikai sekot līdzī tam, kas notiek Latvijā, bet arī aktīvi piedalīties procesos, kas ietekmē tās nākotnes virzību, tostarp ietekmējot vēlēšanu rezultātus un līdz ar to – valdības sastāvu. Kā norāda viena no respondentēm: *“Visi patur prātā domu,*

ka viņi atgriezīsies Latvijā. [...] Un kas tad viņus sagaida tur – tāda valdība, ko būs vēlējuši tie, kas vēlē – tas ir, lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju.” Cita respondente uzsver, ka, tieši piedaloties vēlēšanās un tādējādi ietekmējot valsts attīstību, var palielināties iespēja, ka tā attīstīties tādā virzienā, kas varētu sekot diasporas atgriešanās: *“Man šķiet, tas ir ļoti svarīgi, lai diaspora balsotu. Pirmkārt, lai mums būtu iespēja izteikt savu balsi par to valsti, uz kuru mēs tādā gadījumā varbūt gribētu atgriezties. Jo ir viena liela daļa, kas tieši tāpēc ir aizbraukuši.”*

Vēl viens iemesls, kāpēc diasporai ir būtiski un kāpēc tā, pēc vairāku respondentu domām, vēlas piedalīties vēlēšanās, ir vēlme, pieņemot izsvērtus lēmumus un balsojot par iespējami labākajiem kandidātiem, palīdzēt saviem Latvijā palikušajiem tuviniekiem un draugiem, uz kuriem vēlēšanu rezultāti atstāj lielāku ietekmi nekā uz viņiem pašiem (*“lai mēs varētu ietekmēt un palīdzēt tiem saviem tuviniekiem, kas tur vēl arvien dzīvo”*). Respondente, kas pārstāv tālo (ārpus Eiropas dzīvojošo) diasporu, uzsver, ka nav runa tikai par radniekiem un draugiem, bet valsts attīstību vispār: *“Man liekas, ka pārsvarā Austrālijas balsotāji domā par to, kā mēs varam nobalsot, lai Latvijai ir vislabāk. Nevis, ka tie likumi uz mums attiecas, bet kā Latvijai vislabāk.”*

Visbeidzot, kā iemesls, kāpēc, raugoties no Latvijas skatupunkta, nav mazsvarīgi, ka diaspora piedalās vēlēšanās, tiek uzsvērts tas, ka diaspora, dzīvojot ārpus Latvijas, iegūst citu pieredzi, kas var sniegt jaunu skatījumu uz valstij būtiskiem attīstības jautājumiem. Kā norāda viena no respondentēm: *“Protams, diasporai ir jāpiedalās un vajag piedalīties, jo tur var būt plašāks skatījums uz dažiem jautājumiem, kas var būt vērtīgi.”* Cita respondente viņu papildina: *“Manuprāt, tie aizbraukuši latvieši, kas ir aizbraukuši dažādu iemeslu dēļ, bet kaut kādā mērā viņi varbūt ir proaktīvāki par esošo situāciju un aizbraukuši tāpēc, ka viņi ir gatavi kaut ko darīt vai kaut kādas apmierinātības vai neapmierinātības dēļ. Un šī jauniegūtā pasaules pieredze ir tā, ar kuru viņi tad pēc tam balso, un man šķiet, ka tas pilnīgi noteikti ir jāņem vērā.”* Protams, tiek uzsvērts arī tas, ka diasporai īpaši jāpievērš uzmanība tiem politiskās dienaskārtības jautājumiem, kas skar pašu diasporu, jo *“ļoti bieži ir bijis tā, ka kaut*

ko pieņem, bet patiesībā tas galīgi neņem vērā diasporas vajadzības kaut kādā ziņā”. Tādējādi diasporas dalība vēlēšanās ir būtiska arī no šā skatupunkta – lai tiktu ievēlēti tādi cilvēki, kas ņem vērā arī diasporas vajadzības.

Otrs jautājumu bloks, par ko tika spriests diskusijās, bija par **diasporas organizāciju lomu vēlēšanu procesā**. Kā norāda organizāciju pārstāvji, aplūkojot šo jautājumu, jāņem vērā tas, ka diasporā darbojas dažādas organizācijas, no kurām daļa kā savu pamata funkciju ir definējušas latviskās kultūras un/vai izglītības veicināšanu, kā arī identitātes uzturēšanu diasporā. Kā norāda viena no respondentēm, ir saprotams, ka šādas nelielas organizācijas (biedrības) pilsoniskajām un politiskajām aktivitātēm, tostarp vēlēšanu procesam, ne savu pamatfunkciju, ne kapacitātes dēļ īpašus resursus nevelta: “*Ir vienkārši biedrības, kuras ir pilsoniski un politiski aktīvākas, un ir tādas, kurām tā kultūra ir tuvāka. Un man liekas, ka tas ir ļoti pareizi, un mēs nedrīkstam piespiest katrai biedrībai doties iekšā politikā un domāt par vēlēšanu nodrošināšanu.*” Vienlaikus arī tie respondenti, kuri pārstāv tieši šādas organizācijas, norāda, ka, tuvojoties vēlēšanām, viņi savos iekšējos saziņas kanālos (piemēram, WhatsApp čatos) mēdz savstarpēji dalīties ar informāciju par vēlēšanu norisi un mudinājumiem tajās piedalīties: “*Ko mēs parasti, kad ir vēlēšanas, jā, ierakstām mūsu čatiņos – ejam, vēlam utt. Un ieliekam varbūt vēl kādu politisko kalkulatoru vai ko, lai piemērotu partiju. Bet principā tā nav mūsu tēma, ar ko mēs darbotos.*”

Runājot par to diasporas jumta organizāciju pieredzi, kuras vienu vai vairākas reizes uzņēmušas vēlēšanu iecirkņa organizēšanu, tiek norādīts, ka tās pašas vairāk vai mazāk aktīvi arī izplata informāciju un veicina vēlēšanu aktivitāti, jo pēc savas pieredzes un novērojumiem saprot, ka šāds darbs ir ļoti nepieciešams. Kā to paskaidro viena no respondentēm: “*Piemēram, Vācijas gadījumā daudziem tas bija kā pārsteigums – kā? Vai es varu vēlēties par Latvijas kandidātiem, ja man nāk vēstules tikai par Vācijas kandidātiem? [...] Mēs tieši skaidrojām par to, ka tu arī vari vēlēties par Latvijas kandidātiem. Vai, piemēram, ja Vācijā jau 16 gadus veci jaunieši drīkstēja vēlēties, tad Latvijā tikai no 18 gadiem. Tā ka mums bija ļoti daudz tādi pavisam praktiski skaidrojošie faktori.*”

Diskusijās gan atklājās, ka šo organizāciju veiktais informatīvais darbs ir atšķirīgs. Daļa organizāciju sev pieejamajos veidos izplata tikai Latvijā gatavotu saturu par vēlēšanu norisi, kam, kā to skaidro viena no respondentēm, ir divi iemesli: “*Man jāsaka, ka mēs gan neveidojam savu saturu. Divu iemeslu dēļ. Viena ļoti liela daļa Apvienotajā Karalistē dzīvojošo latviešu seko līdzī Latvijas ziņām un resursiem, līdz ar to viņiem ir pieejamība tam, kas tur notiek, ieskaitot politiskās reklāmas, aģitāciju utt. Otrkārt, [...] lai vienkārši izvairītos un nepateiktu kaut ko, kas nav precīzi, ko parasti arī pati CVK ļoti uzsver. Līdz ar to mēs lielākoties dalāmies tikai ar pieejamo informāciju gan no CVK, gan vēstniecības, kas parasti ir par to, kur ir iespēja balsot, kad tas notiks u. tml.*” Kā redzams, būtiska nozīme ir tam, ka organizācija darbojas Lielbritānijā, kur liela daļa diasporas ir nesenie izbraucēji, kas lielā mērā vēl dzīvo Latvijas informatīvajā laukā, turpretī situācija citās valstīs, it īpaši – kontinentos, ir pavisam citāda. Šo atšķirību skaidri iezīmē arī viena no respondentēm: “*Mums Eiropā vēl arvien ir tā lielā priekšrocība, ka lielākā daļa vēl ļoti labi pārzina latviešu valodu. Vai mūsu bērniem tas būs tikpat viegli, tas būs cits jautājums. Bet es domāju, ka tālākai diasporai diasporas mediji ir pilnīgi citā līmenī, vienkārši tāpēc, ka viņi tās Latvijas ziņas padara pieejamas ar citām latviešu valodu zināšanām vai citu latviešu valodu. Arī, ja domā vai runā par to, cik komplicēti kādreiz Latvijā latviešu valodu izmanto, tad sarežģītākā veidā, piemēram, no iestāžu puses, tad tālākai diasporai ir tiešām ļoti svarīgi, lai tas tiek pārtulkots viņiem pieejamākā valodā.*” Lai gan respondente vairāk runā par mediju lomu informācijas izplatīšanā, tomēr šis atšķirības ņem vērā arī organizācijas, kas darbojas ārpus Eiropas, arī vēlēšanu kontekstā radot pilnīgi jaunu saturu, ar ko uzrunāt diasporu. Par šādu piemēru stāsta Kanādas pārstāve, norādot, ka pirms pēdējām Eiroparlamenta vēlēšanām viņas pārstāvētā jumta organizācija gan veidoja lekciju sēriju (Zoom formātā), kurā tika skaidrota EP loma un nozīme, kā arī analizēts katras partijas piedāvājums, gan veidoja un izplatīja informatīvus rakstus par vēlēšanu procesu, kā pamatu izmantojot CVK sagatavoto informāciju, tomēr tā tika gan tulkota angļu valodā, gan papildināta, ņemot vērā vietējās diasporas specifiku:

“Mēs ņemām to informāciju no CVK, bet mēs uztaisījām savus rakstus par to ar ļoti detali-zētām instrukcijām. [...] Tie materiāli no CVK neder cilvēkiem, tur nav pietiekami detaļas. Un arī mēs likām visu angļu valodā. Ir daudzi, kas prot latviski, bet viņiem ir daudz vieglāk visu izlasīt un visam izsekot angļu valodā.”

Būtiski, ka arī citas jumta organizācijas, kā PBLA un ELA, vēlēšanu kontekstā aktīvi rada jaunu saturu – vebinārus, tiešsaistes lek-cijas, video rullišus, rakstu sērijas, bukletus utt. –, ar kuru starpniecību informēt un ai-cināt diasporu piedalīties vēlēšanās. Faktiski šā informatīvā satura ir tik daudz, ka viena no problēmām, ar ko jumta organizācijām ir jārēķinās, ir informācijas pārsātinājums: *“Kas ir bijis mūsu lielākais izaicinājums, ka mēs nevēlamies dublēt darbus, labi saprotot to, cik ļoti viegli cilvēks var pazust informācijas apjomos. Ja katrs sāks producēt savus bukletus un info grafikus utt., tad kaut kādā brīdī cilvēki brīnīsies, kas tad īsti ir kas.”* Vienlaikus šī pati respondente norāda, ka, par spīti lie-lajam informatīvajam darbam un līdz ar to arī organizāciju resursiem, kas tiek ieguldīti diasporas informēšanā, rezultāts nav tik liels, kā to varētu gaidīt: *“Jāatzīst gan, ka es brīnos, kur tie cilvēki īsti slēpjas, jo man tā sajūta pēc šī tiešām vērienīgā projekta bija, ka mēs gājām pa it kā visiem Eiropas lielākajiem kanāliem, cenšoties atrast to diasporu, un vēlēšanu rezul-tāts beigās šā vai tā ir nožēlojams.”*

Runa ir par 2024. gada Eiroparlamenta vēlēšanu rezultātiem, kuru zemos rādītājus, kā norāda arī organizāciju pārstāvji, ietek-mēja arī citi faktori. Kā galvenos viņi min to, ka, pirmkārt, daudzi diasporas pārstāvji bal-so par savu mītnes zemju deputātiem (*“ES tā specifika ir tā, ka, ja es, piemēram, atrodos jau ilgi, manā gadījumā Vācijā, tad varbūt es aktīvi pieņemu lēmumu vēlēties par Vācijas kandidātu, jo es saku, ka man vairāk nav tik aktīva saikne ar Latvijas kandidātiem”*), otrkārt, daļai diaspo-ras cilvēku nav izpratnes par EP darbu un no-zīmi vai arī tā darbība šķiet pārāk tālu (*“Par EP vēlēšanām kā tādām cilvēkiem ir mazāka interese, jo viņi neizprot līdz galam. Jo īpaši tie, kas mazāk iedzīlīnās, mazāk interesējas par tādiem jautājumiem. Viņi izprot mazāk to bū-tību un to vajadzību, līdz ar to arī tas noteikti izskaidrotu mazāku līdzdalību EP vēlēšanās”*); *“EP vēlēšanas ir ļoti specifiskas. Amerikai,*

Austrālijai un Kanādai viņas ir daudz par tālu, daudz par abstraktu”). Līdz ar to faktiski in-formatīvajam darbam ar diasporu kontekstā ar EP vēlēšanām būtu jābūt vēl pat daudz lielākam nekā ar Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanām, ko labi apzinās arī organizāciju pārstāvji: *“Saeimas vēlēšanās ir vieglāk piesais-tīt dalībniekus, jo tur cilvēki apmēram zina, ka tas notiek, un var palīdzēt viņiem uzzināt, kur un kā nobalsot. Bet bija daudz lielāks izaicinā-jums pārliecināt cilvēkus, kāpēc ir svarīgi bal-sot arī EP vēlēšanās.”* Organizāciju pārstāvju ieskatā izaicinājumu rada arī tas, ka Latvijas puse neveic pietiekamu informēšanas darbu, un organizācijas pēc savas iniciatīvas pašas rada jaunu informācijas saturu. Kāda res-pondente saka: *“Tad, kad mēs esam pieteikuši vēlēšanu iecirkni, tad, protams, no CVK mēs saņemam tos obligātos materiālus – tur, ma-nuprāt, ir kādi 2–3 plakāti un arī tas plakāts, kas ir jālīmē iekšā pašā iecirknī un iecirkņa kabīnēs. Bet tāds informatīvs materiāls par to, kas ir EP vēlēšanas, kāpēc ir svarīgi tajās pie-dalīties, vai kāpēc ir svarīgi piedalīties Saeimas vēlēšanās – tādas informācijas īsti nav.”* Tiek minēta arī mediju loma, caur ko uzrunāt un aicināt diasporu piedalīties vēlēšanās, turklāt uzsverot, ka tiem ir jābūt gan diasporas, gan Latvijas medijiem: *“Tam ir jābūt abās pusēs. Mums ir vietējie mediji, mums ir vietējais radio raidījums, mums ir vairāki vietējie ziņu portāli, Facebook grupas u. tml. Tur, protams, apmai-nās ar informāciju. Bet cilvēki ļoti bieži iet pēc pirmavota – tās ir latviešu ziņu lapas – tas pats TvNet, Delfi, Apollo un kas nu cilvēkam ir bijis ierasts. Es tāpēc neteiktu, ka viens vai otrs ir risinājums, ja grib sasniegt visus cilvēkus. Tiem ir jābūt abiem viennozīmīgi.”* Līdz ar to viens no ieteikumiem, kas izskanēja diskusijā, bija – arī Latvijas medijiem pievērst lielāku uzmanību tam, lai to saturs var uzrunāt arī diasporu: *“Kaut kādā mērā veidot kampaņas nedaudz iekļaujošākas uz latviešiem, kas nedzi-vo Latvijā. Varbūt tajā brīdī, kad runa ir par politiku, tiešām drusciņ piedomāt pie tā, lai tā informācija un prezentācija būtu pieejama un uztverama ne tikai kaut kādam šauram vietē-jam Latvijas iedzīvotāju lokam.”*

Vēl kritiskāk organizāciju pārstāvju vēr-tē Latvijas politisko partiju iesaisti diasporas aktivitātes veicināšanā. Viena responden-te uzdod jautājumu: *“Tās partijas, kuras ir*

uzrunājušas diasporu, kuras ir tiešām braukušas un taisījušas kampaņas, tām ir diasporā izdevies neapraķstāmi labi. Tad jautājums ir kaut kādā līmenī aĶġārni – kāpēc Latvijas partijas nebrauc un neuzrunā diasporu, apzinoties, ka viņas varētu iegūt ļoti daudz vēlētajus?” Cits organizācijas pārstāvis uz šo jautājumu arī mēģināja atbildēt: “Iespējams, ka viņi vienkārši nesaskata mūs kā lielu potenciālu. Izbraukusi tā saujiņa latviešu, no kuriem droši vien neviens tāpat nebalsos, kāpēc mums tērēt laiku un naudu (un tie abi divi ir resursi), lai brauktu uz ārzemēm, meklētu iespējas viņus satikt, tur jāorganizē viņus savākt kopā.” Arī cita respondente politisko partiju neieinteresētību diasporas uzrunāšanā skaidro ar to, ka tur vēlētajū skaits ir pārāk zems, ka neatmaksājas viņu uzrunāšanā ieguldīt resursus: “Tas ir tāds koks ar diviem galiem, ka, kamēr diasporā tā vēlētajū aktivitāte būs tik zema, tad partijām vienkārši nav praktisku interešu tērēt savus resursus, lai uzrunātu diasporu, nerunājot par kaut kādu avio biļešu pirkšanu pirmsvēlēšanu režīmā. [...] Tā ka, man liekas, tā ir tāda pilnīgi matemātiska skaitīšana, un tās partijas, kuras uzrunā diasporu, ir tās, kuru komandās ir diasporas pārstāvji – tā pati “Jaunā Vienotība” un “Progresīvie” šajā gadījumā. Kamēr mēs paši diasporā nespēsim būt aktīvāki, lai pierādītu, ka mums ir svarīgi piedalīties vēlēšanās un pieprasīt izteikt savu viedokli, tikmēr būs grūti no partijām kaut ko pieprasīt. Jo kam viņām to darīt, ja viņi savas vietas Saeimā var iegūt arī ar Latvijas iedzīvotāju balsīm. Un tā diasporas politika ir tomēr diezgan specifiska, piemēram, ja mēs skatāmies tēmu – remigrācija. Tā ka, ja kāda partija tagad sāktu strādāt pie konkrētām diasporas tēmām, tad viņām arī ir daudz lielāka kapacitāte vajadzīga, lai cilvēki lasītu un iedziļinātos diasporai svarīgos tematos, lai vispār viņu programmā kā tādu atsevišķu daļu norādītu.”

Apzinoties šos apstākļus, vairāki organizāciju pārstāvji tomēr aicina Latvijas politiskās partijas ieguldīt vairāk resursu diasporas uzrunāšanā, jo “partijām ir jābūt tām, kas savus vēlētajus apzina un kas izstāsta saviem vēlētajiem, kāpēc tieši par viņiem vēlē un kaut kādus solījumus sniegt. Tā ka es domāju, ka partijām būtu jāstrādā pie tā, lai pirms vēlēšanām tomēr veidotu kaut kādas grupas, kas brauc uz ārzemēm un meklē tos sakarus, kur tie latvieši

dzīvo, vai tas ir Toronto, vai tas ir Dublinā, vai vienalga kurā lielākā katras valsts pilsētā, kur rīkot sanāksmes, kur ir partiju pārstāvji, kas izskaidro cilvēkiem, ko viņi iegūs no tā, ka mēs ievēlēsim tieši tos partiju pārstāvjus, tieši tos cilvēkus. Otrkārt, ja viņi to nespēj izdarīt, tad vismaz sūtīt kaut kādu komunikāciju ar organizāciju vadītājiem.” Turklāt netiek runāts tikai par potenciālo vēlētajū uzrunāšanu pirms vēlēšanām, bet arī par starpvēlēšanu periodu, kurā politiķiem būtu vairāk jārikojas tādā veidā, lai tuvinātos saviem vēlētajiem, tostarp diasporā. Šeit būtiski, ka, dzīvojot diasporā, cilvēkiem rodas iespēja redzēt to, kā politiķi komunicē ar saviem vēlētajiem citās valstīs, kas arī atstāj noteiktu iespaidu uz to, ko viņi sagaida no Latvijas politiķiem, un tas bieži vien ir krasi atšķirīgi. Sevišķi spilgti to raksturo Īrijā un Lielbritānijā bāzēto organizāciju pārstāvji, kuri norāda, ka turienes politiķi ikdienā ir ļoti tuvu saviem vēlētajiem, ar viņiem ir iespējama tieša komunikācija, un viņi sniedz ātrus problēmu risinājumus. Saproņams, ka, ikdienā saskaroties ar šādu attieksmi un komunikāciju un vienlaikus saskatot to, ka Latvijas politisko partiju pārstāvji neizrāda lielu interesi par diasporas uzrunāšanu, rodas vilšanās, kas savukārt var radīt noraidošu attieksmi pret jebkādu dalību Latvijas politiskajos procesos, tostarp vēlēšanās. (“Mums katram mazajam reģionam ir savs pārstāvis parlamentā, un viņam var rakstīt par visādām problēmām. [...] Tādi sikumi! Tāda komunikācija ar vēlētajū! Un tai pašā laikā, kad es esmu nobalsojis par savu pārstāvi un viņš ir ticis Anglijas analogā Saeimā, un, kad viņš lielajās vēlēšanās balso par to pašu, par ko es balsotu, tur sēžot, tos pašus likumus pieņemt vai nepieņemt, es jūtos reprezentēts. Tas ir kaut kas tāds, ko es no Latvijas nekad neesmu jutis.”)

Par diasporas vilšanās sajūtu un tās ietekmi uz dalību vēlēšanās tika runāts arī jautājumu blokā – **ieteikumi vēlēšanu procesa un diasporas aktivitātes uzlabošanā**. Kā norāda organizāciju pārstāvji, diaspora nav homogēna, tajā ir ļoti dažādu pieredžu un attieksmju cilvēki, un visus iesaistīt pilsoniskajās aktivitātēs, tostarp vēlēšanās, visticamāk, nav iespējams vai arī tas ir ļoti grūti. Kā viena no šādām grupām tiek minēti tieši tie cilvēki, kuri ir vilušies Latvijas valstī un

sabiedrībā, tāpēc atsakās iesaistīties jebkādas pilsoniskajās aktivitātēs. Kā to raksturo viena no respondentēm: *“Mums atkal Frankfurtē ir gana daudz... ekonomiskie bēgļi ir tāds ļoti krass apzīmējums, bet vienkārši jaunā diaspora, kuri vienkārši ekonomisku apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz Vāciju. Un tur arī cilvēki saka – es esmu atbraucis, jo es esmu vilies Latvijas valdībā, krīzes gados neguvu nekādu atbalstu, un tāpēc es principiāli nepiedalīšos Latvijas vēlēšanās, jo es negribu tur iesaistīties. Tā ka arī tas ir viens no viedokļiem.”* Arī cita respondente pauž līdzīgu novērojumu, lai gan tas skar ne tikai to vilšanos, arī aizvainojuma sajūtu pret Latvijas valsti, ko izjūt aizbraucēji, bet vispārēju vilšanos politiskajā sistēmā un politiķos, kāda nereti vērojama arī Latvijas iedzīvotājos: *“Man toties liekas, ka ļoti daudzi no aizbraukušajiem arī nes zināmu rūgtumu. Tas rūgtums ir jūtams arī Latvijas sabiedrībā. Un es domāju, ka tas ir tas, kas, visdrīzāk, veļ vēlēšanu līdzdalību uz leju. Tā sajūta – ko nu es, te priekš manis nekas nav, mana balss šā vai tā neko neietekmēs. Un to ir ļoti žēl redzēt, jo mums jau ir vairāki piemēri, kur katra balss ir pamatīgi mainījusi vēlēšanu rezultātus.”*

Papildus šai vilšanās un rūgtuma sajūtai tiek minēta arī neuzticēšanās, kuras dēļ tāpat daļa diasporas neizjūt vēlmi piedalīties vēlēšanās. Šādu situāciju, balstoties personīgā piemērā, piemin arī viena respondente: *“Viņa [draudzene] teica – jā, Latvijā viņa nebalso vispār. Viņa saka – es neuzticos Latvijas politiķiem. Bet Norvēģijā, kur viņa tagad dzīvo un kur viņa varēja nobalsot pašvaldības vēlēšanās, viņa aizgāja, jo viņa teica, ka viņai ir lielāka uzticēšanās norvēģu politiķiem. Tā ka tas ir vēl viens tāds interesants aspekts, varbūt uz ko varētu paskatīties kā uz vienu no iespējamajiem iemesliem, kāpēc latvieši mazāk balso ārzemēs.”* Šī pati respondente arī norāda, ka, iespējams, šādas neuzticēšanās iemesls ir tas, ka cilvēki neseko līdz Latvijas notikumiem un attīstībai. Viņa pati to dara, un viņai liekas, ka *“Latvijas politika uzlabojas kopumā un kultūra, un korupcija samazinās, bet, ja cilvēks neseko līdz un viņa informētība ir vairāk palikusi 15 gadus atpakaļ, viņam varbūt tā bilde liekas tumšāka, nekā šobrīd varbūt ir.”*

Par līdzīgu tendenci runā arī citi respondenti, atzīstot, ka tad, *“kad mēs pamestām Latviju (tas ir par tiem, kas dzīvo ilgstoši*

emigrācijā), mēs atstājām Latviju tādu, un mēs atceramies viņu tādu, kādu mēs viņu atstājām tādā brīdī un tādā gadā, un ar tādu valdību. Un mums šis priekšstats par to, kas notiek Latvijā, ir saglabājies no tā laika, kad mēs tur dzīvojām. Ziņās izlasīt ir viena lieta, un tur aizbraukt uz vienu dienu – tā arī ir viena lieta. Bet dzīvot tur iekšā un just visu valdības darba rezultātu attiecībā uz nodokļiem, attiecībā uz ierobežojumiem un daudzām citām lietām ir kaut kas pavisam cits.”

Lai mazinātu šādu informācijas un izpratnes trūkumu par šā brīža aktuālo situāciju Latvijā, atkārtojas jau iepriekš izskanējis ieteikums: *“Tas, ko, manuprāt, vajadzētu tālāk darīt un pie kā vajadzētu piestrādāt – šo partiju atpazīstamību un darbu nest ārā no tā varbūt elitārā politiskā līmeņa un padarīt cilvēcīgāku. Piemēram, veidot jauniešu organizācijas un to politisko darbu vienkārši pludināt sabiedrībā, un to pašu darīt arī diasporā. Jo, man liekas, ļoti daudzi galu galā nesaprot, ko īsti tās partijas dara, kāda ietekme... visi var ar lielāko prieku kritizēt, bet īsti nesaprot, ko partijas dara.”*

Cita grupa, par kuras aktivizēšanu vairāki organizāciju pārstāvji ir visai skeptiski, ir tie cilvēki, kurus pilsoniskās un politiskās aktivitātes, iespējams, nekad nav interesējušas un, visticamāk, arī neinteresēs, jo *“tie, kas ir sociāli aktīvi, aktīvi savā diasporā, aktīvi savā dzīvē – tie arī piedalās vēlēšanās, tie dzied kori, tie taisa kultūru, un tie sēž Zoom un runā par to. Tie, kuri nav aktīvi, tie arī neies uz vēlēšanām jebkurā gadījumā. Saprotiet, cilvēks tāds ir. Ir aktīvi cilvēki, un ir neaktīvi cilvēki.”* Arī cita respondente norāda: *“Mēs esam tajā burbulī, un mums liekas – kā tas varbūt, ka cilvēki neaizgāja uz vēlēšanām vai ka nezināja. Bet ir tie pārējie 98%, kurus tas vienkārši neinteresē. Viņiem pietiek ar pīrādziņu pasākumiem un kultūras uzturēšanu tādā tirā latviskā nozīmē. Bet kā viņus sasniegt – man liekas, par to jau mēs cīnāmies, nezinu, cik, pēdējos gadus. Kopš neatkarības mēs par to cīnāmies, lai diaspora būtu aktīvāka.”*

Diskutējot par veidiem, kā tomēr sasniegt lielu daļu diasporas un kā mudināt cilvēkus piedalīties vēlēšanās, izskanēja vairāki novērojumos balstīti rosinājumi, piemēram, diasporas partijas izveide (*“..vajadzētu izveidot diasporas partiju, kas pārstāv diasporu Latvijas*

valdībā. *Es domāju, ka tas ir absolūti nepieciešams, ņemot vērā mūsdienu situāciju, kad, es nezinu, trešā daļa dzīvo ārpus Latvijas teritorijas. [...] Un tad arī diasporai būtu lielāks pamatojums un arī interese piedalīties šajās vēlēšanās*”); diasporas mudināšana iegūt eID karti, kas atrisinātu tehniskās problēmas, kuras daudziem rodas, vēloties piedalīties balsošanā pa pastu (*“Vēstniecība ir ļoti aktīvi mudinājusi dabūt eID kartes, tieši lai būtu tā iespēja parakstīties elektroniski un balsot. Tātad tā var būt būtu viena lieta – iedrošināt. Gandrīz tāds seminārs – dabūjiet karti!”*); aktīvāka diasporas uzrunāšana organizēt vēlēšanu iecirkņus, panākot, ka cilvēkiem ir ērtāk doties nobalsot, jo, ja tas tiks izdarīts vienreiz, tad ir lielākas cerības, ka viņi to darīs regulāri (*“Es domāju, ka to aktivitāti varētu noteikti palielināt, pirmkārt, gan pašai vēstniecībai, gan CVK esot aktīvākiem – ziņojot un palīdzot šiem vēlēšanu iecirkņiem būt. Tad, kad cilvēki aizies nobalsot vienu reizi, viņi būs daudz aktīvāki piefiksēt, iet vai neiet, kad tas notiek nākošo reizi”*).

Tāpat tika apspriests, vai diasporas aktivitāte varētu paaugstināties gadījumā, ja diasporā nodotās balsis netiktu pieskaitītas Rīgas vēlēšanu apgabalam, bet gan tam apgabalam, ko izvēlas pats vēlētājs. Šajā ziņā gan nevalda vienprātība. Daži organizāciju pārstāvji norāda, ka, visticamāk, šāds risinājums aktivitāti palielinātu un līdz šim viņi ir saskārušies ar vēlētāju vilšanos šajā jautājumā (*“Un faktiski ir daudz pārmetumu, kāpēc es nevaru balsot par savu Latgales, vai tā ir Rēzekne, vai vēl kaut kāda vieta, bet man ir jābalso, un aizies viss Rīgai. Es negribu, un es neiešu, un viss. Lūk, tāpēc es atbalstu, ka būtu tikai godīgi, par cik emigranti ir no visas Latvijas, nevis tikai no Rīgas te atbraukuši, tad attiecīgi, ja ir tāda iespēja balsot no ārzemēm, tad ir jādod iespēja izvēlēties no visiem iespējamajiem reģioniem”*), citi atzīst, ka viņi savu organizāciju iekšienē šādu variantu nav apsprieduši, jo *“mūs visnotaļ apmierina tas, ka mēs esam tajā Rīgas apgabalā, līdz ar to nav bijusi vajadzība diskutēt par to”*. Tomēr galvenais arguments, kādēļ lielākā daļa organizāciju pārstāvju neizvirza šo kā būtiski nepieciešamu izmaiņu vēlēšanu procesā, ir izpratne par to, ka to būtu ļoti sarežģīti organizēt no tehniskā viedokļa. Šādu skatījumu pauž arī viena no respondentēm, kas pati

ir vadījusi vēlēšanu iecirkni: *“Tā balsošana par savu novadu vai reģionu noteikti arī ir ļoti laba ideja, bet ir skaidrs, ka viņa ir realizējama tikai pasta balsošanā, kur tu vari pats tad internetā izdrukāt to sarakstu, ko tev vajag. Jo fiziski CVK nevarēs visā pasaulē nodrošināt visu reģionu sarakstus, jo tā ir tāda makulatūra, kura tiks sūtīta pāri visai pasaulei.”* Šā paša iemesla dēļ arī cita respondente dod priekšroku nevis balsošanai par dažādiem reģioniem, bet diasporas vēlēšanu apgabala izveidei: *“Mēs esam diskutējuši plašākos pulciņos par to, ka tas varbūt nav gluži pareizi, ka mūs tikai pievieno Rīgai, bet man šķiet, ka tas ir sarežģīti praktiski – gan nodrošināt, gan izvēlēties, gan izdomāt, kā būtu pareizāk vai nebūtu pareizāk. Var būt, ka diaspora kā atsevišķs apgabals būtu pareizāk. [...] Ja būtu tāds diasporas atsevišķs apgabals, droši vien tas būtu interesanti tādā ziņā, ka politiķi būtu vairāk motivēti uzrunāt diasporu. Bet es domāju, ka tas nav vienīgais risinājums.”*

Kā viens no papildu pievilksanas spēkiem, kas diasporu mudina doties uz vēlēšanu iecirkni, tiek minēts arī tas, ka tas diasporas dzīvē ir būtisks notikums, kas saistīts ne tikai ar savas balss atdošanu, bet arī sociālo un kultūras dzīvi. Kā norāda viena no respondentēm: *“Mēs tajā pašā dienā paralēli blakus telpā vēlēšanu iecirknim taisījām folkloras kopas koncertu. Un arī uz Saeimas vēlēšanām mēs tajā pašā ēkā bijām noīrējuši citu telpu, kur bija kafijas galds un bija kora koncerts. Es esmu to no Amerikas arī bieži dzirdējuši, ka tie ir kā svētki, tāpēc arī cilvēki ir gatavi daļēji arī tās 2–3 stundas varbūt tādā Amerikas vai Austrālijas gadījumā braukt, jo viņi tur neuzturas tikai tās 5 minūtes, bet viņi tur labprāt uzkavējas vēl 2 stundas, lai ar visiem satiktos un papļāpātu.”* Šādam vērojumam piekrit arī daļa citu respondentu, turklāt šī pati respondente tieši šajā socializēšanās veicināšanā saskata arī potenciālo diasporas organizāciju devumu, jo tieši tām ir iespējas paralēli vēlēšanām organizēt arī citus kultūras un sociālos pasākumus: *“Tas ir tas, ko var tāda vietējā biedrība darīt – blakus nodrošināt kaut kāda veida saviesīgu kopā būšanu, lai pieliktu klāt to sajūtu – labi, es varu arī aizbraukt uz vēlēšanām kopā ar saviem bērniem, es tos bērnus varu tikmēr iestumt folkloras kopas koncertā, kamēr es pats uzturos blakus telpā vēlēšanu iecirknī.”*

Tas varbūt ir tas, ko var darīt tās biedrības, kurām tā kultūra ir tā stiprā puse.” Vienlaikus cita respondente, kura tāpat atzīst, ka vēlēšanas ir sociāls notikums, norāda, ka tādējādi iespējams aktivizēt tikai daļu vēlētāju, jo citi dotu priekšroku attālinātai (elektroniskai) balsošanai. *“Līdz ar to iespējam pilnīgi noteikti ir jābūt abām, jo – kas der vienam, tas neder otram. Bet jā, tā ir socializēšanās arī.”*

Rezumējot viens no organizāciju pārstāvjiem norāda, ka vislielākā nozīme diasporas aktivizēšanā tomēr būtu jāpievērš informatīvai

kampanijai, kurā tiktu atgādināts, ka katrai vēlētāja balsij ir nozīme, jo *“cilvēkiem vajag to atgādinājumu, ka vēlē ir svarīgi. Varbūt vajag mazliet jautrāku aicinājuma kampanju. Bet, manuprāt, vajag mazliet mazināt to sajūtu, ka vēlēšanas ir nāvīgi nopietni. Jā, ir cilvēki, uz kuriem tas arī darbojas, bet, ja mēs skatāmies uz iepriekšējo vēlēšanu apmeklētību (starp citu, ne tikai Latvijas kontekstā), tad nopietni un svarīgi, un “Tev tas ir jādara kā pilsonim!”*, *“Tā ir atbildība!”* – tie ir saukļi, kas ne sevišķi darbojas.”

DIASPORAS MEDIJU LOMA INFORMĀCIJAS IZPLATĪŠANĀ PAR VĒLĒŠANĀM

Lai noskaidrotu diasporas mediju pārstāvju domas par to, kāds ir bijis un kā mainījies vēlēšanu atspoguļojums šajos medijos, kā tiek izvēlēts uz vēlēšanām vērsta saturs, kā kopumā diasporas mediji saskata savu lomu un atbildību vēlētāju informēšanā un ko varētu darīt, lai veicinātu diasporas politisko līdzdalību, tika veikta viena fokusgrupas diskusija ar četrus dažādu diasporas mediju pārstāvjiem (portāls *Baltic-Ireland*, Adelaides Latviešu biedrības laikraksts “Ziņotājs” un radioprogramma, sociālais medijs “Tauta”, biedrība “*Latviesi.com*”).

Pirmajā jautājumā blokā fokusgrupas dalībnieki tika aicināti izteikt viedokli par to, **vai viņu pārstāvētie mediji vispār aplūko vēlēšanu norises Latvijā.** Diskusiju gaitā izskanēja atšķirīgi viedokļi par diasporas mediju lomu un iespējām atspoguļot vēlēšanas. Viena respondente atzīmēja, ka viņas pārstāvētais medijs 2018. gadā, atsaucoties uz Latvijas politiķu iniciatīvu, mēģināja aktīvi iesaistīties priekšvēlēšanu debatēs, tomēr rezultāts bija apšaubāms: *“Tas, manuprāt, bija 2018. gads, kad ļoti aktīvi sāka mūs uzrunāt tieši dažādi partiju pārstāvji. [...] Pēkšņi visiem likās interesanti, ka tie latvieši ārpus Latvijas varētu būt tādi saprotošāki un atbalstošāki. Jo, kā mēs zinām, daudzi latvieši, ne visi, bet daudzi ir kaut kādā veidā aizvainojušies uz Latviju, viņi ir pametuši mājas, un tā. Un tad viņi rada te tādu auglīgu vietu kaut kādu provokāciju sēšanai. Mēs it kā mēģinājām atspoguļot dažādus tos viedokļus, un tās sarunas mums bija ar diezgan daudziem politiķiem, bet tas izvērtās*

par tādu farsu.” Viņas novērojums liecina, ka, neraugoties uz vēlmi atspoguļot politiku, komunikācijas veidi un politiķu pieeja nereti ir bijusi nevietā, radot attieksmi, ka politika ir *“netīra spēle”*.

Cita respondente norādīja, ka viņas pārstāvētais medijs par vēlēšanām informē, galvenokārt izmantojot CVK sniegto informāciju, jo citas iespējas ir ierobežotas budžeta dēļ. Viņas pieredze ar vēlēšanām liecina, ka politisko aktivitāti nosaka lielākoties politiķu pašu darbs. Piemēram, lai gan bija organizētas diskusijas un pasākumi, uzvarētāji vēlēšanās bieži vien bija tie, kuri aktīvi strādāja sociālajos tīklos, nevis tie, kas piedalījās mediju pasākumos. *“Īrijā iepriekšējās Saeimas vēlēšanās uzvarēja tie, kuri pat nebija aicināti uz šo [priekšvēlēšanu debatēm]. Jo to televīziju jau neviens neskatās. Vienkārši apgūst to SIF naudu forši, un tas ir viss! Jo mums pirmā un otrā vietā bija tie, kas diskusijā vispār nebija aicināti.”* Šis fakts parāda, ka medijs var sniegt informāciju, taču tā nav pietiekama, lai nodrošinātu vēlētāju aktivitāti.

Cita respondente uzsvēra: lai gan viņas pārstāvētais medijs cenšas sniegt pieejamu informāciju par vēlēšanām, politiķi nereti neizrāda interesi par viņu reģionu, tādējādi šī informācija ir ierobežota – *“tikai tas, ko mēs varbūt skatāmies Latvijas Televīzijas raidījumos visādos kanālos, arī internetā, kas ir pieejams. Bet tā neviens mūs atsevišķi neuzrunāja”*, tā norādot uz nepieciešamību pēc mērķtiecīgākas politisko partiju un valsts institūciju komunikācijas.

Turpinot sarunu par **informācijas avotiem, ko diasporas mediju pārstāvji izmanto saistībā ar Latvijas vēlēšanām**, viena respondente sacīja, ka viņu organizācija saņem informāciju gan no vēstniecības, gan no CVK, tomēr šī informācija bieži nav pietiekama, lai aktīvi iesaistītu vēlētājus. *“Mums bija laba sadarbība ar vēstniecību,”* viņa teica, piebilstot, ka paši meklējuši un snieguši informāciju, kas cilvēkiem ir nepieciešama. Daudzi diasporas locekļi joprojām ir atkarīgi no sarunām ar radiem un draugiem Latvijā, lai saprastu, kādi ir viņu balsošanas pienākumi un iespējas, jo *“bija daži, kas konkrēti atnāca un zināja – tikai dodiet man to vēlēšanu zīmi, es jau zinu, man te ir sarakstīts, man pa telefonu noteica, kas man jābalso”*.

Par to, kāda **informācija varētu palīdzēt diasporai iesaistīties vēlēšanās**, mediju pārstāvji piedāvāja dažādas idejas un ieteikumus. Viena respondente uzsvēra, ka politiķiem ir jābūt godīgiem un jāsniedz patiesa informācija par savu darbu, nevis tikai jāpalielina pašiem savas algas. Viņa sacīja, ka Latvijas sabiedriskajiem medijiem vajadzētu regulāri demonstrēt, ko politiķi patiešām dara, nevis gaidīt līdz vēlēšanām. *“Ja grib, lai par viņiem balso, tad Latvijas sabiedriskie mediji... Varbūt reizi mēnesī vai vismaz reizi ceturksnī viņi parādās, ka viņi kaut ko dara,”* viņa teica, norādot uz informācijas trūkumu un nepieciešamību pēc caurredzamības.

Cita respondente šim viedoklim pievienojās, uzsverot, ka sabiedrībā pastāv bažas par to, kādi cilvēki tiek ievēlēti un kādi ir viņu nodomi. *“Cilvēkiem šī neuzticība... Viņiem sola, ka kaut kas mainīsies,”* viņa piebilda, norādot, ka solījumu nepildīšana veicina neuzticību. Abas respondentes piekrita, ka politiskās atbildības trūkums ir būtisks jautājums, kas prasa mediju un sabiedrības uzmanību.

Vēl cita respondente uzskata, ka ir svarīgi, lai sabiedrība sāktu pieprasīt atbildību no politiķiem, īpaši attiecībā uz viņu apmeklējumiem un solījumiem. Viņa uzsvēra, ka medijiem ir jāuzdod jautājumi un jāpieprasa politiķu skaidrojumi par viņu rīcību. *“Ja mēs sāksim prasīt, tad ir jāmainās,”* viņa teica, norādot uz aktīvas pilsoniskās līdzdalības nozīmi.

Diskusija par mediju lomu un politisko atbildību attiecībā uz vēlēšanām. Mediju pārstāvji izteica viedokli arī par to, cik grūti

ir atmaskot politiķus un sniegt auditorijai nepieciešamo informāciju. Tā viena respondente pauda nožēlu, ka žurnālistiem ir grūti atklāt patiesību, jo politiķi bieži slēpj savas darbības. Lai gan ir vēlēšanās un politiskā aktivitāte, mediji saskaras ar birokrātiskiem šķēršļiem. *“Kamēr man nav notiesājoša sprieduma, es jau nevaru,”* viņa sacīja, skaidrojot, ka, neraugoties uz pieejamajiem pierādījumiem, mediju rokas ir sasietas. Cita respondente piebilda, ka ir svarīgi prasīt politisko atbildību no politiķiem, lai veicinātu skaidrību un uzticību sabiedrībā. Viņa uzsvēra, ka medijiem jāprasa, lai politiķi atklāti runātu par savu darbu un sniegtu konkrētu informāciju. Tas ne tikai palīdzētu diasporai labāk saprast, par ko balsot, bet arī veicinātu atbildīgu politiku.

Cita respondente pievērsās tam, ka latvieši ārzemēs vēlas lepoties ar savu identitāti, taču politiķi viņus uzrunā tikai pirms vēlēšanām. *“Uzrunā tikai uz vēlēšanu laiku, nedomā tālāk uz priekšu,”* viņa kritizēja, uzsverot, ka ir nepieciešama ilgtermiņa attiecību veidošana, lai saglabātu latvisko identitāti jaunajām paaudzēm. Tam piekrita vēl viena respondente, sakot, ka ir jāatjauno saikne ar Latvijas valsti un jāpalīdz jauniešiem saglabāt latviskumu, piemēram, mācoties valodu un piedaloties kultūras pasākumos.

Diskusijā tika izcelta arī atšķirība starp Saeimas, pašvaldību un EP vēlēšanām. Viena respondente uzsvēra, ka pašvaldību vēlēšanas ir lokālas un diasporai nav jākontrolē šie jautājumi. Viņasprāt, diasporu patiesi interesē Saeimas vēlēšanas, jo tās ietekmē valsts nākotni. *“Pašvaldībām jālemj tur, kur tu dzīvo,”* viņa skaidroja.

Cita respondente uzskata, ka ir nepieciešams skaidrot, kā EP vēlēšanas ietekmē Latvijas pārstāvību Eiropā. Viņa minēja, ka medijiem jāpievērš uzmanība, lai cilvēki saprastu, ko nozīmē balsot par frakcijām, nevis tikai par konkrētām personām.

Apspriežot **iespējamās izmaiņas vēlēšanu sistēmā un informācijas plūsmā**, viena no respondentēm uzsvēra, ka efektīva dalība prasa vienkāršāku vēlēšanu sistēmu un skaidru informāciju no oficiāliem (Latvijas) medijiem. Viņasprāt, ir svarīgi, lai informācija nāktu no uzticamiem avotiem, nevis no sociālajiem tīkliem, kas var izplatīt nepatiesu vai manipulētu saturu.

Cita respondente norādīja, ka diasporai ir bijusi aktīva loma, it īpaši pēdējās vēlēšanās. Viņa minēja pozitīvus piemērus, kad diasporas mobilizācija ir bijusi izteikta, piemēram, Valodas referenduma laikā, kad cilvēki bija gatavi stāvēt rindās līdz balsošanas beigām. Tas liecina par to, ka diaspora spēj mobilizēties un piedalās, ja jautājums ir svarīgs.

Kāds cits respondents piekrita, ka diasporas aktivitāte ir augusi un ka tas ir jāuztver pozitīvi, nevis negatīvi. Viņš sacīja, ka ir svarīgi, lai komunikācija ar diasporu notiktu regulāri un būtu iekļauta politiskajā dienaskārtībā. Ja tas nenotiek, tad nevajag brīnīties par zemo diasporas iesaisti vēlēšanās.

Diskusijā izskanēja arī **ieteikumi, kā veicināt diasporas aktivitāti vēlēšanās**. Viena respondente pauž, ka politiķiem ir jāuzņemas lielāka atbildība par to, ko viņi solījuši, un jāsadarbojas ar medijiem, lai sniegtu skaidras un saprotamas atskaites par paveikto. Tāpat tika uzsvērts, ka sabiedrības informētība par politiku ir būtiska, lai cilvēki justos motivēti piedalīties vēlēšanās.

Kopumā diskusijā tika uzsvērtas diasporas dalības vēlēšanās nozīme Latvijas politiskajā dzīvē, vienlaikus norādot uz nepieciešamību uzlabot informācijas plūsmu un skaidrību par politiskajiem procesiem. Visi diskusijas dalībnieki piekrita, ka politiskajai atbildībai

ir jābūt centrālajam jēdzienam, kas veicinātu aktīvāku diasporas dalību. Būtiska ir arī mediju loma, jo tie var aktīvi veicināt politisko atbildību un sniegt diasporai nepieciešamo informāciju. Mediju pārstāvji jūt nepieciešamību pēc skaidras, pieejamas un godīgas informācijas par politiķu darbu un atbildību. Lai veicinātu diasporas vēlēšanu aktivitāti, medijiem būtu jāuzrunā sabiedrība un jāriko diskusijas par politisko atbildību un nepieciešamību pēc kompetentiem politiķiem.

Diskusija arī atklāja birokrātiskus un praktiskus izaicinājumus, kas jārisina, lai uzlabotu diasporas vēlēšanu līdzdalību. Svarīgi ir nodrošināt skaidru un saprotamu informāciju par vēlēšanu iecirkņu organizēšanu un meklēt modernākus risinājumus, piemēram, elektronisko balsošanu, tādējādi atvieglojot diasporas iesaisti un līdzdalību Latvijas politiskajos procesos.

Diskusija arī parādīja, ka diasporas mediju pārstāvji ir apzinājušies savu lomu, izaicinājumus un ierobežojumus saistībā ar vēlēšanu atspoguļošanu. Medijiem ir jāklūst aktīvākiem, motivējot vēlētajus piedalīties. Ir svarīgi attīstīt stratēģijas, kas veicinātu dialogu starp politiķiem un diasporas medijiem, un mērķtiecīgai informācijas plūsmai ir jāstiprina diasporas politiskā iesaiste.

VĒSTNICĪBU UN KONSULĀRĀ DIENESTA LOMA UN IESPĒJAS VĒLĒŠANU KONTEKSTĀ

Lai noskaidrotu vēstniecību un konsulārā dienesta darbinieku viedokli par to, ko var un ko vajadzētu darīt vēstniecībām un goda konsuliem, lai veicinātu diasporas aktivitāti vēlēšanās un politisko aktivitāti kopumā, tika veiktas divas fokusgrupas diskusijas ar 12 respondentiem, 3 vēstniekiem un 9 dažāda ranga vēstniecību un to konsulāro nodaļu darbiniekiem, kas pārstāvēja ASV un dažādas Eiropas valstis.

Diasporas iesaiste vēlēšanās. Viens no centrālajiem diskusijā bija viedoklis, ka, ņemot vērā diasporas lielo skaitu, tās iesaiste ir būtiska Latvijas nākotnei. Kā uzsvēra viena no respondentēm: *“Vai tas būtu attiecībā uz vēlēšanām, aktivizēt sabiedrību, vai tas būtu attiecībā uz citām aktivitātēm. Protams,*

visredzamākās vienmēr ir kultūras aktivitātes. Bet arī politiskā vai profesionālā iesaiste [ir svarīga]. Tā ka viennozīmīgi šis darbs turpinās visos līmeņos.” Šis viedoklis izceļ to, ka diasporai svarīga loma ir tikai kultūrā, bet arī politiskajos un profesionālajos procesos, un to, ka Latvijas valsts potenciāls attiecībā uz ārvalstīs dzīvojošajiem latviešiem ir stratēģiski nozīmīgs.

Tika uzsvērts, ka diasporas struktūra mainās – tajā arvien vairāk iekļaujas jauni cilvēki, kas pēdējo desmit vai divdesmit gadu laikā ir izbraukuši no Latvijas. Kā norādīja viens no diskusijas dalībniekiem, arvien vairāk cilvēku, kas izbraukuši no Latvijas pēdējo 10–20 gadu laikā, vēlas saglabāt saikni ar dzimteni caur politiskajām aktivitātēm,

piemēram, vēlēšanām. *“To vietu aizņem jaunā diaspora, kas ir iebrukuši no Latvijas pēdējo 10–20 gadu laikā un tagad ir tapuši aktīvi arī latviešu sabiedrībā. Un [vēlēšanas] ir veids, kā tā saikne ar dzimteni tiek saglabāta politiski.”* Tātad jaunie cilvēki, kas emigrējuši relatīvi nesen, vēl jūt spēcīgu saikni ar Latviju, un viņu iesaiste vēlēšanās tiek uztverta kā veids, kā šo saikni uzturēt. Taču atšķirības starp dažādām diasporas grupām ir ļoti izteiktas, un tas ietekmē arī politiskās līdzdalības intensitāti.

Diasporas grupu dažādība un atšķirības. Diskusijā tika uzsvērtas diasporas nevienādība, īpaši attiecībā uz dzīvesvietu un profesionālo statusu. Lielajās pilsētās, piemēram, Londonā, dzīvojošie latvieši bieži vien ir augsta līmeņa profesionāļi ar spēcīgu politisko apziņu. Kā izteicās viena no respondentēm, Londona un citas lielās metropoles ir mājvieta *“intelektuāli augsti novērtētiem profesionāļiem, kas iesaistās ļoti dažādos procesos”*. Viņa turpināja, norādot, ka *“viņiem ir arī augsta politiskā apziņa un augsta interese piedalīties politikā un politikas virzīšanas procesos”*. Šie cilvēki redz balsstiesības kā ļoti nozīmīgu daļu no savas pilsoniskās apziņas un aktīvi piedalās vēlēšanās.

Tomēr ne visiem diasporas pārstāvjiem ir raksturīga tik aktīva politiskā līdzdalība. Attālākos reģionos, kur dzīvo latvieši, kuriem ir mazāka piekļuve informācijai un resursiem, vēlēšanas var nebūt prioritāte. *“Daļa, kas dzīvo attālākos [rajonos] un kas varbūt ir vienkāršāku profesiju pārstāvji, tie, kas ikdienā neseko līdzī politikai, neseko ģeopolitiskiem procesiem, tiem droši vien šī iespēja ir mazāk [svarīga],”* teica respondente, norādot uz politiskās iesaistes nevienmērīgumu dažādās diasporas grupās. Viņai pievienojās arī citas valsts pārstāve: *“Ir ļoti daudz cilvēku, kuri dzīvo vai nu tālu no vēstniecības, no galvaspilsētas, vai no kādiem latviešu centriem. Bet otrs arī – viņus neinteresē dažādu iemeslu dēļ. Un šī cilvēku kategorija nav līdz šim bijusi aizsniedzama nevienam. Un, ja jūs man prasītu, kā viņus aizsniegt, es teiktu, ka lielu daļu no viņiem nekā. Tas ir daudzšķautņains un pietiekami komplekss jautājums. Bet, protams, darbs ir jāturpina.”*

Diasporas motivācija un šķēršļi politikajai līdzdalībai. Runājot par veidiem, kā diasporu būtu iespējams motivēt piedalīties

vēlēšanās, respondenti norādīja, ka tehniskie risinājumi – e-vēlēšanas vai plašāks iecirkņu tīkls – nav galvenie faktori, kas veicinātu vēlēšanu aktivitāti. Kā atzīmēja viens no respondentiem, *“tas, vai būs e-opcijas vai būs labākas pasta opcijas, vai būs plašāks iecirkņu tīkls, noteikti nebūs iemesls, lai pats kā vēlētājs būtu ieinteresēts un kā vēlētājam būtu interese un tā pilsoniskā apziņa un identitāte balsot”*. Praktiskie risinājumi var atvieglot balsstiesību īstenošanu, taču galvenā problēma ir diasporas pilsoniskās apziņas un politiskās motivācijas līmenis. Turklāt jāņem vērā, ka šī problēma sakņojas dziļākos sabiedriskos procesos, kas nav raksturīgi tikai diasporas sabiedrībai, ko spilgti raksturo viena no respondentēm: *“Vai neaktivitāte ir tikai tāpēc, ka ir viens vēlēšanu iecirknis un tev ir jābrauc uz viņu un tā? Jā, tas noteikti. Mēs esam par vēlēšanu sistēmu, kurā ir ērti katram aiziet, jo vēlēšanu iecirknis ir pie mājas; ejot garām, es nobalsošu, ja man tas sanāk. Mēs kaut kādā veidā, manuprāt, esam palaiduši garām audzināt to, ka tas ir arī pienākums. Ka tev ir arī tiesības un ka tev ir arī pienākums tādā veidā, ka tā praktiski ir lielākā no politiskajām tiesībām, kas tev ir – tiesības vēlēties, valsts Satversmes 1. pants u. tml. Vai tas tiek pietiekami kaut kādā veidā sabiedrībā popularizēts, ieaudzīnāts? Tiklīdz tas man nav pie mājas un man nav ērti, starp dārziņu un vēl kaut ko, tā es to labāk nedarīšu. Bet nu tāda ir šobrīd tā sistēma.”* Cita respondente piebilda: *“No manas pieredzes raugoties, diaspora ārvalstīs jau nav atšķirīga no vēlētājiem Latvijā. Un tas noskaņojums jau tāpat pārceļas uz citām valstīm, kur cilvēki dzīvo. Līdz ar to mēs jau šobrīd nerisinām jautājumu, ka ir zema diasporas aktivitāte vēlēšanās, bet ir ārkārtīgi augsta Latvijā – tā nav. Šī problēma pastāv gan vienā, gan otrā pusē. Tas ir kopumā par sabiedrības aktivitāti, sociālo noskaņojumu, izglītību, iesaisti.”* Līdz ar to jāsecina, ka vienkārša vēlēšanu procesa pieejamība nevar atrisināt dziļākas problēmas, kas saistītas ar motivāciju piedalīties politiskajos procesos.

Diasporas politiskās aktivitātes veicināšana ir atkarīga no Latvijas politiķu un valsts institūciju iesaistes un komunikācijas ar ārvalstīs dzīvojošajiem latviešiem. Fokusgrupu dalībnieki uzsvēra, ka tieša saziņa no Latvijas politiķu puses un skaidra atgriezeniskā saite par paveikto darbu ir kritiski

faktori, kas varētu motivēt diasporu aktīvāk piedalīties vēlēšanās. *“Politiku veido politiķi. Pirmā ieinteresētā grupa ir pati politiskā vide,”* sacīja viens respondents.

Tomēr, kā tika konstatēts, daudzi vēlētāji, tostarp diasporas pārstāvji, izjūt šaubas un stereotipus par vēlēšanu nozīmīgumu. Viens no respondentiem norādīja: *“Parlamenta vēlēšanās vienmēr ir bijusi problēma, ka cilvēkiem ir priekšstats un stereotipi par to, ka – nu ko tā mana balss dos? Šis ir vienkārši saknē jāizslēdz ārā.”* Šis izteikums izgaismo būtisku problēmu, kas saistīta ar uztveri par vēlēšanu ietekmi, un politiķiem ir jāizstrādā stratēģija, lai mazinātu šādus stereotipus, skaidri parādot, kā katra indivīda balss var ietekmēt valsts politiku un nākotni.

Uzticības veidošana Latvijas politiskajai sistēmai ir vēl viens svarīgs aspekts diasporas motivēšanā. Diasporas vēlētājiem bieži vien trūkst informācijas par Latvijas politiskajiem procesiem un deputātu paveikto darbu. *“Diasporai ir ļoti minimāla informācija par to, kas ir izdarīts, kas tiek darīts un kas tiks darīts,”* piebilda kāds respondents. Tāpēc ir nepieciešams nodrošināt pastāvīgu un pieejamu informāciju par Latvijas politiķu un parlamenta darbu, īpaši izceļot pozitīvos rezultātus un konkrētas politiskās iniciatīvas, kas tieši ietekmē vēlētājus gan Latvijā, gan ārpus tās.

Politiķu komunikācijai ar diasporu jābūt proaktīvākai un strukturētākai. Viens no dalībniekiem uzsvēra, ka politiskā vide ir pirmais un svarīgākais elements, kas var motivēt cilvēkus piedalīties vēlēšanās. Tieši politiķiem ir jānodrošina skaidra un uzticama saziņa ar vēlētājiem, lai veidotu izpratni par to, kā katra balss var ietekmēt valsts politiku un kāds ir reālais politiķu paveiktais darbs: *“Kas ir izdarīts, kas tiek darīts un kas tiks darīts, un kādus rīkus un līdzekļus attiecīgais politiķis izmanto, lai kaut kādus mērķus sasniegtu – tai cilvēku kategorijai, kas interesējas par šiem procesiem, tas viņus vēl vairāk ieinteresētu būt klāt un zināt, un turēt rūpi par to, lai konkrētā balss aiziet viņu interesējošā politika labā.”*

Uzticēšanās valsts institūcijām ir būtisks faktors, kas ietekmē diasporas politisko iesaisti. Respondenti norādīja, ka Latvijas sabiedrības kopējā neuzticēšanās valsts institūcijām atspoguļojas arī diasporā. *“Jo Latvijā tas, ko redzam jau tiešām ilgu gadu garumā,*

ir ārkārtīgi zemais sabiedrības uzticēšanās līmenis valsts institūcijām, politiķiem, valdībai... Tā atmosfēra pārceļas arī uz diasporu ļoti lielā mērā,” precizēja viens no respondentiem. Šī noskaņa ir būtisks šķērslis, lai diaspora kļūtu aktīvāka politiskajos procesos, jo kopējais politiskais klimats Latvijā ietekmē arī ārvalstīs dzīvojošo latviešu uztveri par Latvijas politiku. *“Un tad, kad tas mainīsies Latvijā, un tad, kad mainīsies kopējais noskaņojums un atmosfēra Latvijā, tad tas arī mainīsies diasporā ārvalstīs.”*

Tādējādi tika secināts: lai palielinātu diasporas politisko iesaisti, ir jāveicina uzticība un jāstiprina komunikācija starp politiķiem un diasporu. Tas ne tikai uzlabos informētību par politiskajiem procesiem, bet arī veicinās aktīvāku dalību vēlēšanās un citās politiskās aktivitātēs.

Diskusija par iespējamu diasporas vēlēšanu apgabala izveidi. Diskusijās par diasporas politisko aktivitāti tika pieļauta doma, ka, iespējams, būtu nepieciešams izveidot atsevišķu diasporas vēlēšanu apgabalu vai vismaz ļaut diasporas vēlētājiem balsot par citiem reģioniem, nevis tikai Rīgas reģionu. Kā norādīja viens no dalībniekiem, *“cilvēki vienmēr ir neapmierināti ar to, ka ir jābalso par Rīgas apgabalu Saeimas vēlēšanās”.* Šis viedoklis atspoguļo plaši izplatīto sajūtu, ka Rīgas vēlēšanu apgabals neatspoguļo diasporas intereses un vajadzības, kas var būt saistītas ar viņu dzimto vietu Latvijā.

Tomēr šī ideja saskaras arī ar izaicinājumiem. Kā minēja cits respondents, *“es baidos, ka šis nestabilais vēlētāju skaits varētu radīt... Pie proporcionālās sistēmas kādā veidā dabūt to, cik tai diasporai ir un vai diaspora Eiropā, ASV un Austrālijā domā vienādi”*, uzsverot – ja tiktu veidots atsevišķs diasporas vēlēšanu apgabals, būtu svarīgi ņemt vērā diasporas dažādību un to, vai vēlētāji ir vienoti savās interesēs.

Cits respondents tam piekrita: *“Manuprāt, pat ja kādas pārmaiņas, hipotētiski, notiktu, lielākā daļa cilvēku pat nepamanītu, ka kaut kas tāds ir noticis.”* Tātad, pat ja tiktu ieviestas izmaiņas, tas varētu neradīt ievērojamu interesi vai izpratni par balsu nodošanas procesu, jo daudzi cilvēki varētu neapzināties, kādas iespējas viņiem ir.

Diskusijas dalībnieki arī uzsvēra, ka ir būtiski veidot vienotu sajūtu par diasporas

grupu, kuri balso par Latviju, neatkarīgi no tā, kur viņi dzīvo. *“Kaut kādā ziņā man ir sajūta, ka te ir tāds informācijas vakuums,”* sacīja viens respondents, norādot uz to, ka diasporas locekļi var būt izolēti no notikumiem Latvijā un, iespējams, nav informēti par to, kas notiek viņu dzimtajā reģionā. Tas var radīt haosu, kad vēlētajiem cenšas saprast, par ko balsot, balstoties uz ierobežotu informāciju.

Lai uzlabotu situāciju, būtu vērts apsvērt iespēju ļaut diasporas vēlētajiem balsot par reģiona sarakstiem, par cilvēkiem, kurus viņi pazīst un kuri ir viņu draugi, radi vai kaimiņi. Kā uzsvēra viens no dalībniekiem, *“vidējam latvietim, kas dzīvo ārvalstīs, visciešākais kontakts tomēr veidojas ar to savu dzimto vietu”*. Šāda pieeja varētu veicināt lielāku diasporas politisko aktivitāti un motivāciju piedalīties vēlēšanās, jo vēlētajiem justos tuvāki politiskajiem procesiem savā dzimtajā reģionā.

Vēstniecību un vēstnieku loma diasporas aktivizēšanā. Vēstniecību un vēstnieku loma diasporas mobilizēšanā ir sarežģīta un daudzšķautņaina, jo, lai gan vēstniecībām ir nozīmīga funkcija sabiedrības informēšanā un mobilizēšanā, to ietekme uz politisko līdzdalību ir ierobežota. Vēstniecības darbojas galvenokārt kā atbalsta struktūras, nodrošinot praktisko palīdzību vēlēšanu organizēšanā un veicinot saziņu ar diasporu, taču tām nav iespēju tieši ietekmēt politisko aktivitāti. Kā atzina viens respondents, *“vēstniecības neaģitē par konkrētiem politiskajiem spēkiem un nespēj solīt reālus labumus”*, kam piekrita arī cita respondente: *“Mēs neaģitējam ne par vienu politisko spēku. Un arī solīt nevienam mēs neko nevaram. Tā ka vēstniecību lomas šeit nav. Kā saka, mēs varam aktivizēt savu diasporu un strādāt ar viņiem, bet tiktāl, cik tas ir no Latvijas, kā saka, tie griesti uzlikti.”* Tādējādi vēstniecību loma politiskās līdzdalības veicināšanā ir drīzāk atbalstoša, nevis vadoša. Šis ierobežojums nozīmē, ka galvenais uzsvars tiek likts uz komunikāciju un atbalstu, nevis uz aktīvu aģitāciju vai politisko kampaņu organizēšanu.

Viens no galvenajiem vēstniecību uzdevumiem ir vēlēšanu praktiskā organizēšana un diasporas informēšana par gaidāmajām vēlēšanām. Kā norādīja respondents, *“mēs popularizējam pirms vēlēšanām visvairāk sociālajos tīklos – ka notiks vēlēšanas, kur notiks, kā var*

nobalsot, īpaši izcēlām arī šo pasta balsošanas iespēju, ka tāda ir”. Vēstniecības aktīvi izmanto digitālās platformas, lai informētu diasporu par vēlēšanu norisi un iespējamajām balsstiesību īstenošanas formām. Sociālie tīkli ir kļuvuši par būtisku kanālu saziņā ar diasporu, īpaši tajās valstīs, kur latviešu kopienas ir ģeogrāfiski izkliedētas un ir grūti sasniegt katru individuāli.

Tomēr vēstniecībām ir arī plašāks mērķis – veicināt piederības sajūtu Latvijai un stimulēt diasporu pašorganizēties. Kā norādīja viens respondents: *“Mēs izmantojam katru iespēju, lai runātu gan par to, kas ir piederības sajūta Latvijai, gan viņu veicinātu un aicinātu cilvēkus arī pašorganizēties, jo nevar tikai ar karotīti visu ielikt mutē, vajag būt kaut kādai motivācijai arī no iekšpuses.”* Tiek uzsvērts, ka vēstniecības ne tikai sniedz informāciju, bet arī cenšas izglītēt un veicināt sabiedrības izpratni par piederību Latvijai kā nozīmīgu faktoru. Lai diaspora kļūtu aktīvāka, nepieciešama arī iekšēja motivācija un izpratne par pilsoniskajām tiesībām un pienākumiem.

Lai gan vēstniecības neveic tiešu politisku aģitāciju, tās sadarbojas ar diasporas organizācijām un kopienām, nodrošinot vēlēšanu praktisko norisi. *“Mēs strādājām kopīgi ar kopienām, ar centriem, mēs strādājam kopā ar Amerikas Latviešu apvienību. Mēs, protams, sniedzam padomu, bet Eiroparlaments varbūt nebija tās vēlēšanas, kur vēstniecība bija ļoti, ļoti aktīvi iesaistīta.”* Vēstniecības dažādos līmeņos sadarbojas ar diasporas pārstāvjiem, bet to aktivitāte atkarīga no vēlēšanu svarīguma konkrētajā kontekstā – EP vēlēšanās vēstniecības loma var būt mazāk izteikta nekā Saeimas vēlēšanās.

Kā sacīja kāds respondents, vēstniecības bieži vien ir iesaistītas sarežģītā procesā, lai nodrošinātu iecirkņu izveidi, un tās bieži vien sadarbojas ar diasporas organizācijām, lai to panāktu. *“Diasporas pārstāvji, kas uzņemas šos iecirkņus organizēt, ļoti labprāt vaicā vēstniecības viedokli un ļoti labprāt sadarbojas. Gan vienā, gan otrā gadījumā vēstniecības ir iesaistījušās un sniegušas atbalstu.”* Vēlētajū iecirkņu organizēšana, īpaši vietās, kur diasporas kopienas ir aktīvas, ir svarīgs uzdevums, kas prasa gan juridisku, gan praktisku vēstniecību atbalstu. Iecirkņu organizēšana bieži vien ir izaicinājums, īpaši vietās, kur

diasporas aktivitāte ir vājāka vai tehniskās prasības izpildīt ir sarežģītāk. *“Ne visi spēj tehniski nodrošināt tās prasības, kas ir sistēmām un datiem,”* atzina viens respondents, piebilstot, ka vēstniecības bieži vien palīdz praktiski un organizē tehnisko darbu. Cita respondente piebilda: *“Mūsu šī [2024.] gada pieredze ir, ka vēstniecība sedza tikai savu vēstniecības iecirkni, kas tā arī bija pēc visiem normatīvajiem regulējumiem. Ka katrs pārējais iecirknis atbild par sevi pats. Bet mēs savā starpā sazinājāmies un konsultējāmies par dažādiem administratīviem jautājumiem. Cilvēkam, kas ikdienā dara kādus citus darbus, kas nestrādā ar dokumentiem un normatīvajiem aktiem un tā tālāk – diasporas pārstāvjiem dažiem varētu būt sarežģīti šo iecirkni noorganizēt. Jo process nav vienkāršs.”* Tātad, lai gan dažos gadījumos iecirkņu izveide var šķist vienkārša, realitātē process ir komplicēts un prasa aktīvu vēstniecības līdzdalību.

Papildus vēlēšanu tehniskajai organizēšanai vēstniecības arī aktīvi veicina komunikāciju ar diasporu. Kā izteicās viens respondents, *“vēstniecībai, manuprāt, ir jāatrod visi iespējamie veidi – gan caur sociālajiem tīkliem, gan caur grupām, gan caur pasākumiem, gan caur koriem... atkārtot 100 reizes, ka Latvija ir tavas mājas”.* Vēstniecības mēģina saglabāt diasporas emocionālo saikni ar Latviju, izmantojot kultūras un sociālās aktivitātes kā līdzekļus, ar ko stiprināt piederības sajūtu. Taču izpratne par pilsoniskajiem pienākumiem un tiesībām ne vienmēr ir tikpat spēcīgi attīstīta, jo, kā atzina respondents, cilvēki bieži vien *“grib atcerēties savas tiesības un aizmirst savus pienākumus”.*

Svarīga loma vēlēšanu organizēšanā ir arī goda konsuliem, īpaši tajās valstīs, kur nav viegli nodrošināt vēlēšanu iecirkņus. *“Tas, kas palīdz vēlēšanās, tie ir, protams, goda konsuli,”* teica viens no dalībniekiem, norādot uz to, ka goda konsuli bieži vien ir atbalsta punkti, lai nodrošinātu vēlēšanu norisi valstīs, kur latviešu kopienas ir mazāk izteiktas. Vēlētāju iecirkņu izveide prasa ne tikai praktisku darbu, bet arī juridisku saskaņošanu ar rezidences valsts likumdošanu, kas ir laikietilpīgs un resursus prasošs process.

Tādējādi vēstniecību loma diasporas politiskās līdzdalības veicināšanā ir daudzpusīga, bet tai ir savi ierobežojumi. Vēstniecības

strādā, lai organizētu vēlēšanas, tās uztur piederības sajūtu, taču politiskā aktivitāte daudz vairāk ir atkarīga no pašas diasporas motivācijas un resursiem.

Diskusijās tika uzsvērts, ka dalība vēlēšanās diasporā bieži vien kalpo arī kā sociāla aktivitāte. Tā, piemēram, Norvēģijā vēlēšanas tika raksturotas kā iespēja pulcēties kopā, radot kopības izjūtu. Kā izteicās viena respondente: *“Tie, kas atnāk novēlēt, vienalga, vai viņš nāk vēlēt pret valsti, vai viņš nāk vēlēt par valsti, viņam rodas tā piederības sajūta. Un pārsvarā tie paši cilvēki atgriežas vēlēšanās pēc tam un paņems līdzi vēl kādu.”* Tātad vēlēšanas ne tikai stiprina politisko iesaisti, bet arī rada piederības sajūtu diasporai.

Turklāt svarīga loma ir jaunajai paaudzei. Respondenti uzsvēra, ka vecāku iesaiste un viņu bērnu atvešana uz pirmajām vēlēšanām var radīt jaunajiem latviešiem dziļāku saikni ar dzimteni un izpratni par viņu vietu Latvijas nākotnē. Kā izteicās viens no diskusijas dalībniekiem: *“Vecāki atved savus jauniešus, kas ir uzauguši šeit, kam ir pirmās vēlēšanas... tam bērnam arī rodas pilnīgi savādāka sajūta par to, kāda ir viņa nozīme Latvijai [..].”*

Finansējuma nepieciešamība vēlēšanu aktivitātes uzlabošanai. Diskusijās par to, vai ir nepieciešams palielināt finansējumu vēlēšanu aktivitātes uzlabošanai, tika izceltas vairākas būtiskas atziņas. Respondenti uzsvēra, ka bez papildu finansējuma ir grūti nodrošināt nepieciešamos resursus, lai organizētu vēlēšanas efektīvi un sekmīgi. Kā norādīja viens no dalībniekiem: *“Par finansējumu – noteikti jā. Jo tas ir tas, ko daudzi teica – ja mēs gribam lielāku aktivitāti.”* Tā ir skaidra atziņa, ka aktīva līdzdalība ir tieši saistīta ar resursiem, kas nepieciešami, lai veiktu visus organizatoriskos uzdevumus.

Tāpat tika norādīts, ka vēstniecībās, kurās ir ierobežots darbinieku skaits, ir grūti paveikt visus uzdevumus saistībā ar vēlēšanu organizēšanu. *“Latvijas vēstniecības lielākajā daļā mēs esam trīs diplomāti. Maksimums dažās mums vēl ir trīs līgumdarbinieki,”* uzsvēra kāds respondents. Šī ierobežotā kapacitāte liek domāt par nepieciešamību pēc papildu resursiem, lai nodrošinātu kvalitatīvu vēlēšanu procesu.

Dažās valstīs, piemēram, Vācijā, ir novērots, ka diasporas pārstāvji, kas aktīvi iesaistās

vēlēšanu iecirkņu organizēšanā, bieži atsa-
kās no atalgojuma. *“Mēs esam novērojuši, ka
Vācijas diaspora, kas ir tiešām šajos lielajos
centros, viņi ļoti bieži atsakās no atalgojuma,”*
teica kāds no dalībniekiem. Tas norāda uz
to, ka daļu aktīvo dalībnieku motivē ne tikai
finansiāls ieguvums, bet arī pilsoniskās at-
bildības izjūta. Taču tas nenozīmē, ka finan-
sējuma trūkums nav problēma; šis aspekts ir
kritisks, lai nodrošinātu, ka iecirkņu organizē-
šanā ir pietiekami daudz cilvēku un resursu,
jo vēlēšanu iecirkņa darba organizēšana un
visu nepieciešamo procesu nodrošināšana uz
vēlēšanām prasa būtiskus resursus: *“Trīs cil-
vēkiem visu dienu darboties – tas ir krietni par
maz.”* Svarīgi ir arī tas, ka trūkst kvalificētu
cilvēku, kas varētu organizēt vēlēšanas, un
papildu finansējumu varētu izmantot, lai pie-
saistītu papildu palīgus. *“Tas varētu būt viens
no veidiem, kā varbūt, pirmkārt, dabūt citus
cilvēkus, kas varētu nākamajās vēlēšanās pie-
dalīties,”* skaidroja respondents. Šis ir svarīgs
aspekts, jo, lai arī esošie dalībnieki ir dedzīgi
un motivēti, ir jādomā par to, kā iesaistīt jau-
nus cilvēkus un radīt ilgtermiņa interesi par
Latvijas politiku.

Tādējādi skaidrs: lai palielinātu vēlēšanu
aktivitāti diasporā, ir nepieciešams ne tikai
palielināt finansējumu, bet arī radīt struktu-
rālas izmaiņas, kas veicinātu proaktīvu pieeju
iecirkņu organizēšanā un jaunu dalībnieku
iesaistīšanā.

**Informatīvā darba uzlabošana diaspo-
rā.** Vēstniecību pārstāvji norādīja uz vairā-
kām problēmām, kas saistītas ar informāci-
jas izplatīšanu un pieejamību vēlēšanu laikā,
kā arī ieteica, kā šo darbu uzlabot. Viens no
būtiskākajiem ierosinājumiem – nodrošināt
ātrāku un proaktīvāku informācijas apriti.
*“Informācija dažādos [momentos] no sociālo
tīklu viedokļa publicitātes veikšanai varbūt va-
rēja būt nedaudz ātrāka,”* atzina kāds respon-
dents, norādot, ka ātra informācijas piegāde
ir kritiska, lai vēstniecības varētu laikus in-
formēt diasporu.

Respondenti izteica arī kritiskas piezīmes
par to, ka CVK informācija par balsošanas
kārtību vēlēšanās nāca pārāk vēlu. Kā pie-
mērs tika minēta situācija Beļģijā, kur vietējie
latvieši jau kopš rudens saņēma informāciju
no Beļģijas iestādēm par savām balsstiesībām,
taču CVK informatīvā kampaņa sākās tikai

pavasari: *“Informācija par to, kāda būs balso-
šanas kārtība, nāca ļoti, ļoti vēlu.”* Tas radīja
neskaidrības un jautājumus par balsošanas
procesu, piemēram, vai nepieciešama iepriek-
šēja reģistrācija. Tas liecina, ka informācijas
piegādei jābūt daudz ātrākai un precīzākai,
lai novērstu šādas neskaidrības, kas varētu
ietekmēt vēlēšanu lēmumus.

Lai informatīvais darbs būtu efektīvāks,
respondenti ieteica aktīvāk izmantot dažādus
informācijas kanālus, kas sasniedz diasporu.
Kā norādīja viens no dalībniekiem: *“Tas, ko
mēs varam praktiski darīt, prasīt, lai mums ie-
spējami vairāk tā informācija ir, un mēģināt no
savas puses viņu iespējami vairāk nodot caur
visiem iespējamiem kanāliem.”* Tiek izmanto-
ti gan sociālie tīkli, gan diasporas grupas,
kori un pat vietējie veikali, kur tiek izplatīta
informācija, jo šīs vietas tiek uzskatītas par
uzticamām latviešu kopienas vidū.

Vēl viens būtisks aspekts ir diasporas
dzīve divos informācijas “burbuļos” – vienā,
kas nāk no Latvijas, un otrā, kas veidojas
no rezidences valsts publiskās informācijas.
*“Ārvalstīs latvieši seko tiem informācijas ka-
nāliem, kas ir Latvijā, bet viņi paralēli dzīvo
arī citā informācijas burbulī, kas ir konkrētās
valsts publiski pieejamā informācija,”* skaidroja
viens respondents. Tas var radīt sajukumu, jo
informācija no Latvijas un rezidences valsts
bieži ir atšķirīga. Tāpēc, lai uzlabotu infor-
matīvo darbu, svarīgi ir nodrošināt skaidru
un savlaicīgu informāciju, kas ņem vērā arī
lokālo kontekstu un specifiku, tādējādi novēr-
šot pārpratumus.

Informatīvā darba uzlabošana prasa ciešā-
ku sadarbību starp CVK, Ārlietu ministriju un
vēstniecībām, kā arī proaktīvu un savlaicīgu
informācijas piegādi, izmantojot gan digitā-
los, gan tradicionālos kanālus, lai sasniegtu
iespējami plašāku diasporu.

**Ieteikumi vēlēšanu aktivitātes uzlaboša-
nai diasporā.** Diskusijās par diasporas vēlē-
šanu aktivitāti tika izteikti vairāki priekšliku-
mi, kā uzlabot iesaisti vēlēšanās un palielināt
Latvijas pilsoņu interesi par politisko dzīvi.
Respondenti uzsvēra, ka ir svarīgi mērķtiecīgi
uzrunāt diasporu un informēt par to, kādi ir
viņu pienākumi un tiesības attiecībā uz balso-
šanu. Kā norādīja viens diskusijas dalībnieks:
*“.. ja mēs gribam lielāku aktivitāti... Cilvēki
nezina. Viņi elementāri nezina, ka viņiem*

ir iespēja organizēt šos vēlēšanu iecirkņus.” Tādējādi ir nepieciešams veidot skaidrāku izpratni par to, kā notiek vēlēšanu process un kādas ir iespējas piedalīties tajā.

Vēl viens svarīgs ieteikums ir elektroniskie risinājumi, kas varētu padarīt balsošanu pieejamāku. *“Ja mēs ejam tajā e-virzienā, tad droši vien, ka tas būtu viens no variantiem, kā iet līdzī laikam,”* uzsvēra viens dalībnieks. Elektroniskā balsošana nodrošinātu ērtāku piekļuvi un mazinātu administratīvo slogu, kas saistīts ar tradicionālajām balsošanas metodēm. It īpaši tāpēc, kā teica cits respondents, ka *“pasta balsošana šodienas apstākļos vairs nestrādā”*, kas liecina, ka ir jāsāk domāt par modernizētiem un efektīviem risinājumiem. Pat tie respondenti, kuri uzskata pasta balsošanas iespēju par ļoti pozitīvu un noderīgu, norādīja uz problēmu: *“Balsošana pa pastu bija labs un ērts risinājums, tomēr pēc vēlēšanu rezultātu saskaitīšanas mēs arī saņēmām komentārus no mūsu diasporas gan Beļģijā, gan Luksemburgā [...] Pēc pasta balsojuma saskaitīšanas netika atsevišķi izdalīts, no kurām valstīm un cik ir saņemti balsojumi un kāda ir tā balsojuma specifika. Līdz ar to šobrīd mēs varam tikai minēt, piemēram, Beļģijā un Luksemburgā, kur tiešām ir aktīva diaspora, cik šis balsis papildus ir aizgājušas uz vēlēšanu komisiju Rīgā. Tas bija tāds nedaudz demotivējošs faktors mūsu diasporai saistībā ar balsojumu pa pastu.”*

Ir jāuzlabo informācijas apmaiņa un izglītošana par vēlēšanu procesu. Kā sacīja viens dalībnieks, *“mums ir nepieciešams skaidrojošais darbs, lai sasniegtu arī tos latviešus, kas dzīvo un strādā un ikdienā par politiku Latvijā neinteresējas”*. Šis aspekts ir svarīgs, jo daudzi diasporas locekļi var nebūt informēti par politisko situāciju Latvijā un par to, kāpēc viņu balss ir svarīga. *“Jo to mēs esam bieži dzirdējuši – kāda starpība, vai es tur iešu vai neiešu, tāpat viss jau pirms tam ir noorganizēts, sarunāts. Es teiktu – vairāk dialogu, bet ar tādu sajūtu, ka viņi ir nepieciešami – gan valstij, gan mūsu bērniem nākotnē arī šeit.”*

Pēc respondentu domām, vēlēšanu organizēšanu pozitīvi ietekmētu labāka sadarbība ar Latvijas diasporas organizācijām. *“Ļoti labi ir, ja mēs sākam runāt ar latviešiem, motivēt arī viņus organizēt.”* Sadarbība ar vietējām organizācijām veicinātu efektīvāku vēlēšanu iecirkņu izveidi un nodrošinātu, ka diasporas locekļi ir informēti un aktīvi.

Kopumā respondenti secināja: lai uzlabotu diasporas vēlēšanu aktivitāti, ir nepieciešams apvienot mērķtiecīgu komunikāciju, elektroniskos risinājumus, izglītošanu par vēlēšanu procesu un aktīvu sadarbību ar diasporas organizācijām. Tas sekmētu sajūtu, ka katra balss ir svarīga un ka diasporas dalība politiskajā dzīvē ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums.

POLITISKO PARTIJU PĀRSTĀVJU SKATĪJUMS UZ DIASPORAS LĪDZDALĪBU

Lai iegūtu padziļinātu ieskatu par Latvijas politiķu skatījumu uz diasporas līdzdalību, vai diaspora tiek saskatīta kā nozīmīgs vēlētais, vai viņu vajadzības tiek īpaši apspriestas un adresētas, un faktoriem, kas motivē vai kavē diasporas aktivizēšanu vēlēšanu kontekstā, tika veiktas deviņas padziļinātas intervijas ar deviņu Latvijas politisko partiju pārstāvjiem.

Pirmais jautājumu bloks bija mērķēts uz **politiķu personīgo pieredzi ārvalstīs un viņu skatījumu uz diasporu**. Tika arī lūgts vērtējums, vai diasporas devums, tostarp aktīva dalība vēlēšanās, ir būtiski nozīmīgs Latvijas sabiedrībai. Pamatā intervētie politiķi ir kādu laiku dzīvojuši ārzemēs (strādājot, studējot vai kā deputāti Eiropas Parlamentā) un guvuši personīgu ieskatu diasporas dzīvē.

Vairāki respondenti arī pašlaik, dzīvojot Latvijā, joprojām saglabā saites ar citu valsti.

Diasporas devumu Latvijas sabiedrībā kā īpaši nozīmīgu vērtē tie deputāti, kas paši joprojām definējami kā diasporas pārstāvji. Lai arī Latvijā ricībpolitika, pēc respondentu teiktā, bieži tiek vērtēta finansiālā izteiksmē, izmērīta naudā, *“diasporas ieguldījums ir ne tikai finansiāls, bet arī sociālā kapitāla, zināšanu pārneses veidā un arī tajā skaitā pilsoniski politiskās kultūras veidošanā, transformēšanā”*. Diaspora kā īpašs spēks uz Latvijas politiskās kartes spilgti izpaudies 2012. gada referendumā par valsts valodu, kad plaši atspoguļota gan stāvēšana rindās, gan diasporas augstā aktivitāte, kas parādīja, ka mobilizēta diaspora var būt nozīmīgs politiskais spēks.

Turpmāko jautājumu mērķis bija izzināt Latvijā reģistrēto politisko partiju pārstāvju **redzējumu par diasporu vēlēšanu kontekstā**. Daļa atbilžu koncentrējās uz diasporas saistību ar Latviju un sekojoši ar dalību vēlēšanās. Cilvēkus, kurus neinteresē Latvijā notiekošais, nav nepieciešams īpaši mudināt piedalīties vēlēšanās: *“Cilvēkiem, kas nejut saikni [ar Latviju] nekādā formā, kāpēc viņam būtu jāpiedalās vēlēšanās. Tikai tāpēc, ka viņš kaut kad nomināli ir bijis Latvijas pilsonis, bet viņu nekas ar to nesaista un viņam nav šīs vai nu praktiskās, vai emocionālās saiknes?”* Nepieciešama līdzdalība, bet kvalitatīva, ne tikai skaitliska.

Tiek norādīts uz to, kā pasaulē valstis nodrošina saikni ar diasporu, un dalība vēlēšanās ir viens no veidiem, kā to panākt: *“Īrijā, kam ir ļoti liela diaspora, diasporai nav tiesību piedalīties parlamenta vēlēšanās. Ir atkal citas valstis, kur ir atsevišķs diasporas apgabals, kur ievēl konkrētu skaitu deputātu, kas pārstāv diasporu kā vēl vienu vēlēšanu apgabalu. Latvijā mēs esam atraduši ļoti labu modeli, kā diaspora piedalās vēlēšanās, jo tas ir viens no veidiem, kā uzturēt ciešu saiti ar mūsu pilsoņiem, kas ir ļoti svarīgi valstij.”*

Daļa respondentu uzskata, ka diasporas aktivitātes palielināšanās varētu būtiski izmainīt politisko spēku līdzsvaru, tāpēc ilgstoši pie varas esošās partijas nevēloties šo aktivitāti diasporā veicināt: *“To parādīja 2018. gads, kad KPV LV dabūja 15%. Protams, ka tur droši vien pieviltoja uz leju – viņiem mazliet noņēma un pielika citiem, bet tāpat tur bija jūtama masveidība.”* Savukārt citas partijas interešu lokā, kā norādīja politiķis, ir uzlabot ekonomisko situāciju Latvijā, jo nevar aicināt atgriezties cilvēkus, ja Latvijā situācija nav atbilstoša: *“Pašreizējā brīdī mēs runājam par kopējām Latvijas problēmām, par nepieciešamību stiprināt Latvijas valsts ekonomiku, lai pavērtos iespējas arī visiem tiem latviešiem, kas vēlas atgriezties.”*

Jautājumu par **diasporas aktivitāti vēlēšanās vērtējumu** mērķis bija apzināt, vai Latvijas politiskās partijas analizē, par ko balso Latvijas diaspora un kas nosaka tās politiskās izvēles. Saņemtās atbildes ļauj secināt, ka politiķi šos jautājumus ir vērtējuši. Tomēr, kā norādīja viena respondente, vēlēšanu rezultāti tiek vērtēti galvenokārt no resursu

viedokļa – skatoties, kur organizēt ārvalstu vizītes un kādas papildu aktivitātes.

No iepriekšējā jautājuma izriet nākamais jautājumu loks – **kā uzrunāt diasporu**. Politiķi vērtēja, vai diasporas uzrunāšanai (piemēram, izstrādājot partiju programmas un vēlēšanu aktivitātes) ir nepieciešams veidot kādu īpašu politisko piedāvājumu, vai arī vēlētajiem ārvalstīs nebūtu jānodala no visa Latvijas vēlētajū kopuma, piedāvājot visiem vēlētajiem vienādu vīziju par Latvijas nākotni.

Viena no iespējām ir atzīt diasporu kā atsevišķu grupu, izdalot t. s. “5. novadu”, un atbilstoši ar to strādāt. Tomēr diasporas kā īpašas grupas izdališanu neviennozīmīgi varētu vērtēt Latvijā dzīvojošie pilsoņi: *“Tur ir tāds ļoti liels jutīgums no Latvijas cilvēku puses, kāpēc tiem “nodevējiem” ir vajadzīgs kaut kāds īpašs sarkanais paklājs.”* Tika arī norādīts, ka diasporas vēlētajiem balsojot bieži domājot nevis par savu situāciju diasporā, bet gan par savu draugu un paziņu situāciju Latvijā, kā viņi to saprot. Īpaši jautājumi, ko piedāvāt diasporai vēlēšanās, varētu būt EP vēlēšanās, kad tiek risināti dzīvei Eiropā kopīgi jautājumi, pārāk neizceļot diasporu kā īpašu grupu: *“Šoreiz EP vēlēšanu programmā bija punkts par pārrobežu attālināto darbu, kam ir vajadzīgs Eiropas līmeni vienkāršotāks regulējums. Tas ir vairāk tiem, kuri varētu gribēt atgriezties Latvijā, bet saglabāt sev iespējas strādāt starptautiskās kompānijās, bet vienlaikus tas var būt svarīgi arī Latvijas cilvēkiem.”* Cits aktuāls jautājums varētu būt mēģinājums panākt, lai netiek piemērota paaugstināts nekustamā īpašuma nodoklis, ja cilvēks nav deklarēts īpašumā, jo dzīvo ārpus Latvijas. Šis risinājums varētu būt diskutabls, jo dod īpašus nosacījumus diasporas pārstāvjiem, taču pētījumi liecina, ka īpašums ir viens no faktoriem, kas veicina piesaisti un palielina iespēju atgriezties Latvijā. Turklāt daudzi neesot informēti, ka viņiem ir iespējas balsot Latvijā pašvaldību vēlēšanās, ja viņiem pašvaldībā pieder īpašums.

Daļa politiķu norādīja, ka jāvērtē arī ieguldītie līdzekļi pret iespējamiem ieguvumiem. Diaspora ir ģeogrāfiski izkliedēta un sadalīta savās politiskajās simpātijās. Partijām jākalkulē, kādus līdzekļus un enerģiju tā var ieguldīt, lai uzrunātu savu elektorātu diasporā, un kāds varētu būt no tā ieguvums: *“Tīri tehniski atbildot, protams, ka mēs apsveram un*

partija vienmēr ir domājusi arī par to, kā uzrunāt diasporu. Tas ir skaidrs. Bet jautājums, vai tu tur ieguldi un brauc, un tiecies 10 reizes, vai uztaisi kaut kādu sociālo tīklu kampaņu vai ko tamlīdzīgu.” Diaspora ir ļoti dažāda, un arī līdzekļi, kā to uzrunāt, atšķiras. “Vecā diaspora bija daudz aktīvāka, jo viņi bija politiski aktīvi. Un tad jaunā, ekonomiskā diaspora, nosacīti ekonomiskie migranti, viņi bieži ir politiski mazāk aktīvi un mazāk ieinteresēti vai neapmierināti ar Latvijā notiekošo un daudz uzņēmīgāki pret dažādām populistiskām idejām.”

Vēl kāds politiķis norādīja, ka diasporas aktīvais vēlētais gan vēsturiski (trimda), gan pēc profesionālām pazīmēm (jaunā diaspora, īpaši Latvijas institūciju ārvalstīs darbinieki) balso pamatā par pašlaik pozīcijā esošajām un nacionāli konservatīvām partijām. Šīs kategorijas vēlētāji arī esot motivētāki un disciplinētāki attiecībā uz vēlēšanām nekā opozīcijas partiju potenciālais elektorāts. Tāpēc (īpaši) situācijā, kad konkrētā partija vairs nesaņem valsts finansējumu un tai ir ierobežotākas iespējas doties ārvalstu braucienos pie diasporas, partijas izvēlas koncentrēt savas aktivitātes uz vēlētājiem Latvijā. Citas partijas pārstāve uzskata, ka diasporas daļa (jaunieši pilsētās), vērtējot pēc tās izvēlēm, varētu būt viņu elektorāts, kas tomēr pietiekami aktīvi neatnāk uz vēlēšanām un nepauž savu izvēli.

Uzklausot politiķu viedokli par **balsošanas praktiskiem risinājumiem, mērķis bija noskaidrot**, kādus pasākumus vajadzētu veikt, lai uzlabotu diasporas vēlētāju aktivitāti, piedaloties vēlēšanās. Tika piedāvāti konkrēti risinājumi (piemēram, elektroniskā balsošana, atsevišķs vēlēšanu iecirknis diasporai, iespēja diasporas balsis pieskaitīt jebkuram vēlēšanu apgabalam, ne tikai Rīgai), kā arī piedāvāt kādus jaunus, iepriekš neapskatītus risinājumus.

Iespēju diasporas pārstāvjiem savu balsi atdot arī par dažādu Latvijas vēlēšanu apgabalu kandidātiem vairumā tika atbalstīta. “Būtu pareizi balsot personificētāk, ka neietu tās balsis tikai Rīgai. Piemēram, arī mani atbalstītāji – viņi meklē mani diasporā, bet es tur neesmu, jo viņiem ir Rīgas saraksts, bet es vienmēr kandidēju no Vidzemes.” Kādas partijas pārstāvis atbildēja, ka viņa partija šo jautājumu jau iekļāvusi Saeimas darba kārtībā un drīzumā par to sāksies diskusija.

Cita respondente šo iespēju vērtēja kritiski, jo šīs izmaiņas var būt interesantas ļoti mazam vēlētāju lokam, turklāt – no partijas resursu viedokļa – aģitācijas pasākumi diasporā jānodrošina nevis viena, bet visu sarakstu pārstāvjiem, jo nav skaidrs, par kuru Latvijas vēlēšanu apgabala iecirkni varētu būt ieinteresēti balsot konkrētās diasporas grupas pārstāvji. Vēl tika norādīts, ka jāizvērtē visas procedūras nianšes, lai pārāk nesarežģītu vēlēšanu komisijas diasporā darbu: “Ja vēlē par pieciem apgabaliem, no praktiskā viedokļa tas prasa piecas atsevišķas skaitīšanas komisijas. Tas ir pieckāršs darbs tajā iecirknī.”

Domas par elektronisko balsošanu bija atšķirīgas. Kā pozitīvais tika norādīta iespēja nobalsot vienkāršāk, tomēr pastāv lielas bažas par drošības riskiem – “sakompromitējot” pat vienu nelielu iecirkni, var tikt apšaubīti visas Latvijas vēlēšanu rezultāti. Par labu šai piesardzībai tika minēti argumenti, ka arī citur pasaulē šos risinājumus plaši neizmanto. Turklāt Latvijas valsts savai diasporai jau piedāvājot salīdzinoši plašas iespējas piedalīties vēlēšanu procesā.

Kā norāda kāds politiķis, viņš atbalstījis elektroniskās balsošanas ideju, līdz padziļināti iedziļinājies un secinājis, ka šī sistēma nenodrošina pietiekamā apjomā anonimitāti (balss vienmēr būs elektroniski izsekojama), kā arī pastāv vēlēšanu nozagšanas, sakompromitēšanas risks.

Kā viena no alternatīvām eID kartei tiek piedāvāta iespēja piedalīties vēlēšanās, autorizējoties ar internetbankas starpniecību: “Daudz ērtāk reģistrēties ar Smart ID. Jo cilvēki vēlas, lai viņi to vienkārši varētu izdarīt. Ja viņiem tur kaut kas jāmeklē, jāklīšķina, jāprin-tē, jāliek nezin cik konvertos, nezin kas jāraksta virsū – viņiem tas liekas pārāk sarežģīti.” Vēl tiek piedāvāta iespēja reģistrēt savu unikālo e-pastu, ko lieto tikai saziņā ar vēlēšanu iecirkni, ar to arī paužot savu gribu vēlēšanās.

Pret to, ka dažās valstīs dalība vēlēšanās ir obligāta, ka par neierašanos tiek piemērots naudassods, attieksme pamatā bija noraidoša. Tika uzsvērts, ka piespiedu vēlēšanu gadījumā cilvēki varētu nepaust savu tiešo gribu, bet balsot “par spīti”, “kā sliktāk”, tādējādi “at-riebjoties” par nepieciešamību obligāti piedalīties vēlēšanās. Kopumā politiķi uzskata, ka obligāta uzspiešana nav labākais risinājums:

“Jautājums, cik kvalitatīvs ir tas balsojums. Ir teorijas, ka patiesībā nav no svara, kā balso neinformētais vēlētājs, ka tur galu beigās tāpat izšķirs tā mazā daļa informētais vēlētājs.”

Tomēr atsevišķi politiķi nav noraidoši pret vēlēšanu noteikšanu par obligātām: *“Es personīgi nemaz neiebilstu pret zināmu naudas sodu, ja cilvēks nepiedalās vēlēšanās. Tev ir pienākums arī pret savu valsti, pret savu sabiedrību. Var nebūt naudassods, varbūt mēs kaut ko inovatīvāku varam izdomāt. Bet tas nekādā gadījumā nav ne cilvēku tiesību pārkāpums, ne ierobežojums, ka tev ir obligāti jāiet uz vēlēšanām.”*

Vairums politiķu bija pret atsevišķu vēlēšanu apgabalu diasporai. Kā galvenais arguments tika minēts, ka Latvijas nākotne jālemj pamatā cilvēkiem, kas dzīvo Latvijā. Aktīvajai diasporas daļai jāpiedāvā pieejamākas iespējas piedalīties vēlēšanās, taču *“vai mēs gribam, lai Latvijas valsti, un valsti definē arī teritorija, atsevišķi pārstāvētu arī aizjūras teritorijas? Diaspora tomēr ir pilsoņi, kas nedzīvo Latvijā”*. Galvenais panākt, lai diasporas pārstāvjiem būtu viegli nobalsot, lai varētu izvēlēties vēlēšanu apgabalu, par kura pārstāvjiem atdot balsi. Cita respondente saskatīja arī konstitucionālas problēmas. Ja diasporas aktivitāte nav augsta, tad atsevišķs vēlēšanu apgabals var sniegt nepamatoti augstu pārstāvniecību: *“Esmu diezgan skeptiska par vēlēšanu sistēmas izmaiņām, kamēr diaspora pati neparāda, ka viņi ir aktīvi balsotāji. Tajā brīdī, kad diaspora sāks aktīvi balsot, tad ir pamats domāt par atsevišķa vēlēšanu apgabala izveidi. Pretējā gadījumā tur ir konstitucionāla problēma, jo diasporas vēlētāja balsij pie zemas aktivitātes būs lielāks svars nekā Latvijas vēlētāja balsij.”*

Kā risinājums norādīta vajadzība atbalstīt vēlēšanu iecirkņu veidošanu diasporā, maksimāli vienkāršojot iecirkņu izveidošanu pēc iespējas tuvāk vēlētājiem: *“Manuprāt, ir korelācija starp to, cik ir iecirkņu un cik daudz ir nobalsojuši vēlēšanās.”* Vēlēšanu iecirkņa izveidošana nozīmē, ka tajā vietā ir noteikta aktīvu cilvēku kopa, kuri savukārt stimulē arī citus cilvēkus atnākt uz viņu izveidoto vēlēšanu iecirkni. Tā ir arī atbildība: *“Viņi jūtas atbildīgi parādīt Latvijas priekšā, ka vispār tur kāds ir aizgājis nobalsot. Tur ieslēdzas tāds sociālais mehānisms, kas ļoti mobilizē kopienu.”* Kāds cits politiķis norāda, ka

atbalsta nepieciešamību veidot vairāk vēlēšanu iecirkņu, taču tas jānodrošina valstij (piemēram, Ārlietu ministrijai), nevis diasporas pārstāvjiem.

Saistībā ar iecirkņu skaita palielināšanu politiķi aicina padomāt arī par finansiālajām izmaksām: *“Teorētiski jā; praktiski ir jāsaprot, ka iecirkni uzturēt – tās ir lielas izmaksas. Vēlēšanas jau tā ir diezgan dārgs process. Vai tas palielinātu vēlētāju aktivitāti diasporā, ja mēs palielinātu iecirkņu skaitu reiz divi – droši vien, bet es domāju, ka ne proporcionāli tam, kāds būtu izmaksu pieaugums.”* Citi riski, saistīti ar vēlēšanu iecirkņu skaita palielināšanu, tiek saskatīti iespējamā pozīcijas partiju ietekmes pieaugumā, norādot, ka, palielinoties diasporas pārstāvniecībai vēlēšanās, vēlēt varētu nākt tieši pie varas esošo partiju elektorāts.

Tika uzsvērtas arī balsošana pa pastu, kas ieviesta, domājot tieši par ārzemēs attālāk dzīvojošajiem latviešiem: *“Pasta balsošana tika speciāli ieviesta, lai ļoti atvieglotu dalību Latvijas vēlēšanās, lai nav vienmēr jābrauc 1000 kilometru līdz iecirknim. Nav vairs arī pase nekur jāsūta, kas prasa palikšanu bez ceļošanas dokumenta uz kādu laiku. Pasta balsošana ir ļoti, ļoti atvieglota.”*

Informācijas pieejamība par notiekošo Latvijā, tostarp par vēlēšanu procesiem, procedūru, par politiķiem, kuri piedalās. Īpaši norādīts, ka reģistrēties pasta balsošanai, lai ievērotu termiņus, nepieciešams laikus – kad Latvijā kampaņas, vēlēšanu cīņa, debates tikai sākušās. *“Līdz ar to nav tā informatīvā spiediena un arī pieejamības par to, par ko īsti balsot un ka vispār ir jābalso.”* Jāveido arī aktīvākas informatīvās kampaņas, īpaši sociālajos tīklos. Daudzi cilvēki diasporā, lai arī vēlas piedalīties vēlēšanās, laikus nepievērš uzmanību tehniskiem jautājumiem, piemēram, dokumentu derīguma termiņam, savlaicīgai reģistrācijai pasta balsošanai u. tml. Turklāt šīm kampaņām, kā norāda politiķi, jābūt nevis formālām, bet mērķētām konkrētai grupai, piemēram, Lielbritānijā vai Īrijā. Informācijai jābūt regulārai, nevis tikai pirms vēlēšanām: *“Ja mēs gribam paturēt šos cilvēkus kaut kur tuvāk Latvijai, tad ir jārunā katru dienu. Bet, ja tikai pirms vēlēšanām, tad tas izskatās tā – jūs mūs atceraties tikai pirms vēlēšanām.”* Arī citas politiskās partijas pārstāvis pauž līdzīgu viedokli: *“Un jo mēs biežāk darām šādas lietas*

un aktivitātes, jo viņi arī atceras un varbūt vairāk pieslēdzas. Ne tikai tā – pēkšņi pirms vēlēšanām izsūta e-pastu no partijas B un tad pēkšņi cer, ka visi ies un nobalsos. Tā saikne ir nepārtraukti jāuztur.”

Noslēdzošajā daļā politiķi tika lūgti **papildināt intervijas tēmu loku** ar tādām, kas nav sākotnēji iekļautas vadlīnijās un kuras būtu svarīgi aplūkot pētījumā. Kā problēmjautājums tika norādīta cilvēku pasivitāte un intereses zudums par politiskajiem procesiem, īpaši ekonomisko migrantu vidū.

Tika norādīts, ka krieviski runājošie Latvijas valstspiederīgie ātrāk zaudē saikni ar Latviju un iekļaujas krievu, poļu, lietuviešu un citās migrantu kopienās. Tāpēc arī vēlēšanās piedalīties viņiem ir mazāka motivācija.

Kopumā politiķi norādīja, ka jādomā, kā atvieglot diasporas pārstāvjiem dalību vēlēšanās, lai būtu iespēja paust savu viedokli arī tiem ārvalstīs dzīvojošiem vēlētājiem, kuri būtu gatavo vēlēt, bet nevar to izdarīt, piemēram, lielā attāluma līdz vēlēšanu iecirknim vai sarežģītas elektroniskās sistēmas dēļ.

Tiek norādīts, ka vēlēšanu aktivitāte, lai arī lēni, bet pieaug. *“Kopumā jāsaka, ka nav viss drūmi, jo izskatās, ka cilvēku skaits, kas piedalās vēlēšanās, aug. Tas joprojām ir ļoti*

zems procentuāli, bet tas aug. Kas nav izpētīts, vai viņš aug tāpēc, ka arvien vairāk cilvēku ir prom, vai aug tāpēc, ka cilvēki ir motivētāki.” Kā arī jādomā, kā jauniešos radīt interesi par politiku un vēlēšanu procesu, lai aktivitāte nemazinātos.

Vēl respondenti norādīja, ka daļai cilvēku nav uzticības – gan politikai, gan vēlēšanu procesam kopumā: *“Es domāju, ka tur tā problēma lielā mērā ir tāda, ka mums visiem kopā – ne tikai politiskām partijām, bet arī NVO un pilnīgi visai pilsoniskai sabiedrībai – vajadzētu veicināt, ka politika un darbošanās politikā, un darbošanās politiskajās partijās nav kaut kas nenormāli slikts.”* Latviešu sabiedrībai nav raksturīgi pārāk interesēties par politiku, tāpēc vēlēšanu cīņas parasti aktivizējas pēdējos mēnešos pirms vēlēšanām. *“Manuprāt, tāds tipiskais latvietis aktīvi neseko līdzī politikai un politiskajiem procesiem ikdienā.”* Cilvēki aktivizējas tad, kad tas viņiem šķiet īpaši svarīgi: *“Jo tu labāk dzīvo, komfortablāk, jo tev ir mazāka motivācija iet vēlēt. Tev ir sajūta, ka viss ir kārtībā. Vēsturiskā pieredze rāda – tad, kad ir krīzes, lielāki satricinājumi, cilvēki mobilizējas un iet balsot. Tā ka varbūt kaut kāds rādītāju kritums ir labs signāls, ka cilvēki dzīvo labi.”*

PARTIJU PROGRAMMU ANALĪZE

Analīze veikta par 2024. gada EP un 2022. gada Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanās startējušo politisko partiju programmām, pievēršoties jautājumiem, kuri ir nozīmīgi diasporas latviešiem. Analīze balstīta Visvalža Valtenberga pētījumā “2024. gada Eiroparlamenta vēlēšanās kandidējošo politisko partiju piedāvājuma analīze” izstrādātajā metodoloģijā un rezultātos, papildinot to ar 2022. gada vēlēšanu datiem.

Lai novērtētu partiju nostāju jautājumos, kuri skar diasporas intereses, partiju priekšvēlēšanu programmas tika analizētas pēc tā, cik lielā mērā tajās atspoguļotas tēmas un jautājumi, kuri varētu būt nozīmīgi ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas iedzīvotājiem (integrācija, sociālā iekļaušanās, ekonomiskā aktivitāte, veselības un izglītības pakalpojumu pieejamība, kultūras saglabāšana, digitalizācija un transnacionālais dzīvesveids kopumā).

Galvenās tēmas, kas atspoguļotas partiju priekšvēlēšanu programmās un skar diasporas intereses

1. Migrācijas/remigrācijas atvieglošana

Gandrīz visas partijas uzsver ekonomiskās stabilitātes un uzlabotu dzīves apstākļu nozīmi, darba vietu radīšanu, ģimeņu atbalstu un sociālo pakalpojumu uzlabošanu, kas ir svarīgi faktori, lai mudinātu ārvalstīs dzīvojošos atgriezties Latvijā. 2022. gadā vairākas partijas remigrācijas atbalstīšanu savās programmās pieminēja tieši, bet 2024. gadā tiešas atsauces uz remigrācijas politiku partiju programmās sastopamas reti.

Tiešs atbalsts: *Pilnveidosim remigrācijas atbalsta pasākumus, padziļināti sadarboties ar tautiešiem ārvalstīs (Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, 2022); Piesaistīt cilvēkresursus*

un finanšu investīcijas Latvijas ekonomikā, īpaši veicinot tautiešu remigrāciju, stiprināt saites ar diasporu ("Jaunā Vienotība", 2022); Lai veicinātu dzimstību un apturētu cilvēku aizbraukšanu, lai panāktu vismaz 100 tūkstošu Latvijas pilsoņu atgriešanos, izveidosim Nacionālās attīstības fondu, novirzot tam 250 tūkstošus eiro no katras ārvalstu investora ģimenes, kam tiks piešķirta pastāvīgā uzturēšanās atļauja. [...] Lai Latvija būtu valsts, no kuras nebrauc prom, bet tie, kuri ir aizbraukuši, atgrieztos ("Latvija pirmajā vietā", 2022).

Netiešs atbalsts, radot remigrācijai pievilcīgus apstākļus: Eiropas iekšējās drošības stūrakmens ir arī demogrāfijas un tautas ataudzes veicināšana. ES ir jāatbalsta ģimenes un bērni, dzimstības veicināšana dalībvalstīs, nevis jāveicina imigrācija. Piemēram, mājokļa atbalsta pasākumi ir joma, kurā ES var īstenot mērķētas iniciatīvas (Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!" – "Tēvzemei un Brīvībai /LNNK", 2024).

2. Vienotāki un pieejamāki pārrobežu e-pakalpojumi

Partiju programmās šādi e-pakalpojumi nav minēti, tomēr vairākās programmās pausts atbalsts digitālās transformācijas veicināšanai, tostarp vienotas digitālās identitātes izveidei, kas varētu sekmēt arī citu pakalpojumu ieviešanu.

Netiešs atbalsts, veicinot digitālo prasmju un iespēju attīstīšanu: *Rūpēsimies par investīcijām digitālo prasmju pilnveidošanā, lai vairotu drošību globālajā tīmeklī, mākslīgā intelekta izmantošanu, e-pakalpojumu apguvi un citas ar jaunajām tehnoloģijām saistītas prasmes visām paaudzēm, lai stiprinātu ikviena iedzīvotāja konkurētspēju un radītu darba iespējas* (Zaļo un Zemnieku savienība, 2024); *Veicināsim sabiedrības digitālo prasmju uzlabošanu un padarīsim efektīvākus valsts sniegtos pakalpojumus* (Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!" – "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK", 2022); *Latvija dzīvos digitālāk. Tāldarbs ar zibensātru 5G internetu, digitālais eiro un simtiem citu lietu, kas digitāli strādās ātrāk un vienkāršāk – no biļetēm transportā līdz vēlēšanu biļeteniem, no pilsoņu līdzdalības publiskajā pārvaldē līdz personalizētai medicīnai* ("Attīstībai/Par!", 2022); *Ieviest vienotas un*

efektīvas publiskās pārvaldes digitālo sistēmu ("Jaunā Vienotība", 2022); *E-pārvaldes un atvērto datu jomā Latvija būs TOP 3 Eiropā* (Konservatīvie, 2022).

3. Vienotu elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu pieejamība

Vienotu elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu pieejamība partiju programmās netiek tieši minēta, taču vairāku partiju programmās ir uzsvērtas kultūras satura nozīme nacionālās identitātes saglabāšanā.

Netiešs atbalsts: *Iestāsimies par Eiropas kultūras un mediju telpas stiprināšanu un pieejamību, kopjot nacionālo mantojumu, veicinot jaunradi un sekmējot radošus risinājumus kopīgajiem izaicinājumiem* ("Progresīvie", 2024); *Informācijas telpas drošību stiprinās kvalitatīvs sabiedriskais mediju saturs un globālo sociālo mediju regulējums* ("Attīstībai/Par!", 2022); *Nodrošināt daudzveidīgu, kvalitatīvu un aizsargātu mediju telpu valsts valodā* ("Jaunā Vienotība", 2022); *Veicināsim latviešu valodas, latviskās kultūras un tradīciju, mākslas un radošo nozaru attīstību. Sekmēsim kultūrizglītības stiprināšanu un kultūras mantojuma saglabāšanu* (Zaļo un Zemnieku savienība, 2022).

4. Atbalsts iedzīvotāju pārrobežu mobilitātei

Partijas savās programmās pauž netiešu atbalstu, aicinot uzlabot transporta infrastruktūru, brīvu kustību Šengenas zonā, nodrošinot vispārēju ekonomisko stabilitāti.

Netiešs atbalsts: *Neatņemama ES iezīme ir brīva pārvietošanās. Lai ikviens no mums varētu to izmantot, jāstrādā pie integrētas, dabai draudzīgas, drošas un pieejamas sabiedriskā transporta sistēmas, kuras centrā ir dzelzceļš* ("Progresīvie", 2024).

5. Pensiju un sociālo pabalstu vieglāka pārņemšana

Vairāku partiju programmas aicināja uz vienotu sociālo politiku un minimālo ienākumu, tostarp vienotu minimālo pensiju, ieviešanu, kas ietvertu arī iespējamību atvieglot dažādu pabalstu pārņemšanu starp valstīm.

Netiešs atbalsts: *Taisnīga dzīvošana – Latvijas cilvēku algu un pensiju izlīdzināšanās*

ar ES valstu vidējo līmeni ir garants tam, ka valsts dzīvos un cilvēki nepametīs Latviju. Nabadzībai un pārmērīgai šaura slāņa bagātībai nav jābūt Latvijas vizītkartei Eiropā. Esam par vienādām starta pozīcijām visām ES valstīm veselībā, izglītībā, pensiju sistēmā. ES jau ir noteikusi minimālās algas apmēru, laiks noteikt arī minimālās pensijas (JKP Jaunā konservatīvā partija, 2024); Nodrošināt sociālā budžeta ilgtspēju cienīgām vecumdienām (“Jaunā Vienotība”, 2022); Celt pensiju neapliekamo minimumu līdz ar minimālo algu (“Suverēnā vara”, 2022); Paaugstināsim minimālo pensiju bāzi un iestāsimies par tādu valdības politiku, kas vairo senioru labklājību (Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, 2022).

6. Akadēmisko kvalifikāciju, izglītības diplomu automātiska atzišana

Lielākā daļa partiju savās programmās neskar šo tēmu, lai arī izglītības izcilības veicināšana un birokrātisko šķēršļu mazināšana izglītībā, kas pieminēta vairāku partiju programmās, arī netieši atbalsta šo mērķi. Tiešs atbalsts: ES iegūtiem izglītības diplomiem jātiek automātiski atzītiem citās dalībvalstīs (“Progresīvie”, 2024).

Netiešs atbalsts: Eiropas universitāšu vi-dei ir jābūt vienotai, saskaņojot semestru un eksāmenu periodus ES, standartizētu vērtējumu sistēmu, labāku nokārtoto eksāmenu atzišanu, ieviešot digitālu studentu apliecību un izveidojot portālu centralizētai pieteikšanās procedūrai Eiropas universitātēs (“Latvijas attīstībai”); Ar universitātēm apvienotu inovāciju centru izveide, kas veicinātu talantīgu cilvēku pārcelšanos uz Latviju mācību un darba nolūkos (Latvijas Krievu savienība, 2022); Lai augstskolās būtu izcila izglītības kvalitāte, piesaistīsim labākos ārvalstu mācībspēkus bez ierobežojuma pasniegt citās ES oficiālajās valodās (“Latvija pirmajā vietā”, 2022).

7. Lielāka Eiropas atbalsta sniegšana latviešu valodas un Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā

Šī joma partiju programmās uzsvērtā diezgan daudz. Vairākas partijas akcentējušas Latvijas kultūras un valodas saglabāšanas nozīmīgumu, aicinot uz ES atbalstu šajās jomās.

Netiešs atbalsts: Stiprināt nacionālo identitāti un Latvijas kultūrvērtības (“Jaunā Vienotība”, 2022).

Tiešs atbalsts: Latvijas publiskajā telpā ir jārunā latviski, jānodrošina latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas nosargāšana. Latviešu valodai un kultūrai jābūt dzirdamai un sadzirdētai Eiropā. [...] Panāksim pastāvīgu ES finansējumu latviešu valodas un kultūras nesējiem, digitālā satura veidošanai latviski, izbeidzot atkarību no atsevišķiem projektiem un valdības budžeta labvēlības (JKP Jaunā konservatīvā partija, 2024).

8. LGBTQI+ laulību un partnerattiecību atzišana

Šo tēmu partijas savās programmās lielākoties neaplūko, vairāku partiju programmās vairāk vai mazāk atklāti iebilsts pret izmaiņām tradicionālajās ģimenes struktūrās, uzsverot konservatīvās vērtības.

Tiešs atbalsts: Ieviest faktiskās kopdzīves regulējumu (“Jaunā Vienotība”, 2022).

Netiešs atbalsts: Ir jāpieņem “horizontālā” Direktīva par vienlīdzīgu attieksmi neatkarīgi no reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas, kuru EK ierosināja jau 2008. gadā. (Kustība “Par!”, 2024); Iestāsimies par laulību vienlīdzību visā ES. Valstīm jāatzīst arī ģimenes, kas reģistrētas citā dalībvalstī (“Progresīvie”, 2024); Ierobežosim nauda runu, aizliegšim vērsties pret personām seksuālās vai dzimuma identitātes dēļ. Iestāsimies par visu laulību vienlīdzību un transpersonu identitātes cieņpilnu apstiprinājumu (“Progresīvie”, 2022).

9. Veselības aprūpes vienlīdzība visās ES valstīs

Vairākas partijas savās programmās uzsver vienlīdzīgas Eiropas iedzīvotāju tiesības saņemt kvalitatīvu ārstēšanu, diagnostiku, rehabilitāciju un pieeju zālēm – vienādām izredzēm izdzīvot un kvalitatīvi atgriezties dzīvē.

Tiešs atbalsts: Jāizveido solidārāka un vienotāka Eiropas veselības aprūpes sistēma, kas ļautu pacientiem izvēlēties efektīvāko ārstēšanu arī citās valstīs, ne tikai savā mītnes zemē, un tas tiktu segts no valsts budžeta, nevis pacientam būtu jāvāc ziedojumi, kā tas nereti šobrīd notiek (Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, 2024).

2024. gada EP un 2022. gada Latvijas Saeimas vēlēšanu programmās izteikto partiju nostāju analīze parāda, ka diasporu skarošie jautājumi ir ieguvuši zināmu lomu politiskajā diskursā. Gan migrācijas un remigrācijas atvieglošana, gan pārrobežu e-pakalpojumu pieejamība un digitālās transformācijas atbalsts parādās kā tēmas, kas var veicināt ne tikai diasporas atgriešanos Latvijā, bet arī aktīvāku iesaisti vēlēšanu procesos. Tomēr ir novērojama tendence, ka daudzas partijas, lai gan atbalsta jautājumus, kas varētu būt svarīgi diasporai, nesniedz konkrētus

risinājumus, īpaši attiecībā uz remigrācijas politiku un e-pakalpojumu attīstību. Tādējādi, lai gan ir redzami pozitīvi signāli attiecībā uz kultūras un valodas saglabāšanu, kā arī sociālo politiku, būtu nepieciešams aktīvāk uzrunāt diasporu tai svarīgajos jautājumos, kas līdz šim darīts reti. Politiskās partijas, apzinoties diasporas lomu Latvijas attīstībā, varētu labāk izstrādāt un attīstīt stratēģijas, kas ne tikai atbalsta integrāciju un mobilitāti, bet arī stiprina nacionālo identitāti un kopienu saikni ar dzimteni, veicinot aktīvāku dialogu un iesaisti.

KVANTITATĪVO DATU ANALĪZE

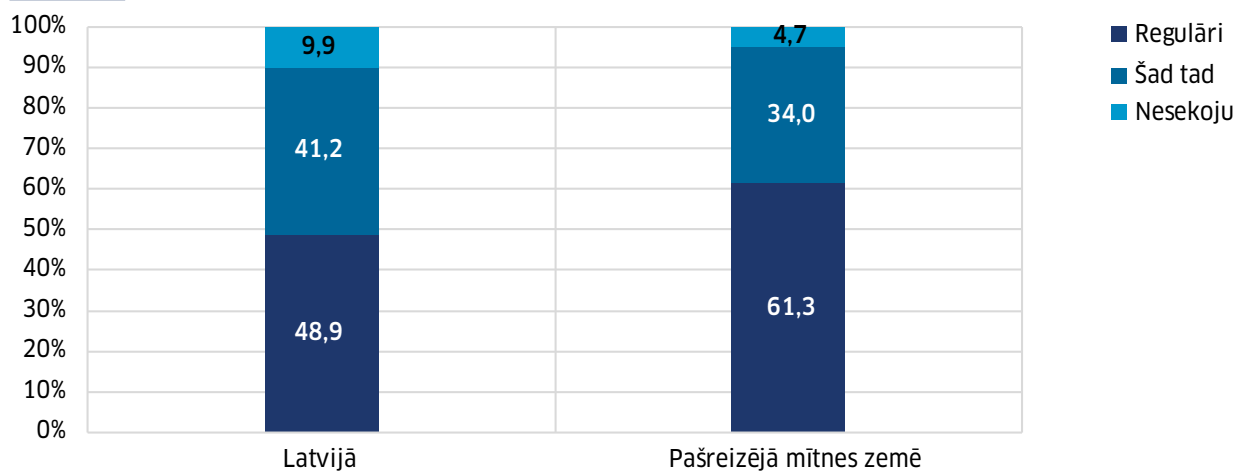
INTERESE UN INFORMĀCIJA PAR POLITIKU, POLITISKĀ UZTICĒŠANĀS

Lai noskaidrotu, cik lielā mērā ārvalstīs dzīvojošos Latvijas diasporas pārstāvjus vispār interesē politiskie procesi, aptaujā tika noskaidrots, vai viņi seko vai neseko līdzī politiskajiem un sabiedriskajiem notikumiem Latvijā un viņu pašreizējā mītnes zemē. Atbildes liecina, ka, lai gan respondentus vairāk interesē notikumi pašreizējā mītnes zemē, gandrīz puse (48,9%) turpina aktīvi sekot līdzī notikumiem Latvijā un 41,2% par tiem interesējas vismaz šad tad (4. attēls).

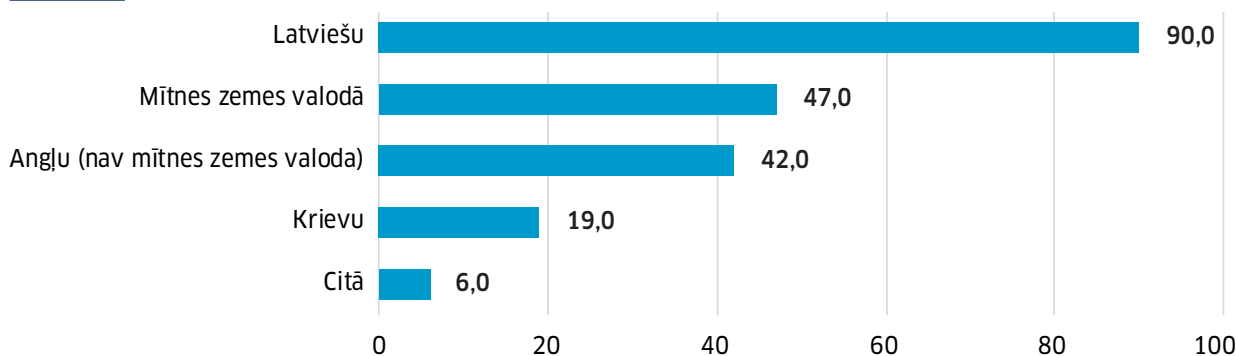
Absolūtais vairākums (90%) Latvijas diasporas pārstāvju iegūst šādu informāciju latviešu valodā. Gandrīz puse (47%) aktuālo informāciju iegūst mītnes zemes valodā, tātad ir spējīgi pilnvērtīgi sekot līdzī notikumiem savā pašreizējā mītnes zemē. 42% informāciju

iegūst medijos angļu valodā, kaut paši nedzīvo valstī, kurā oficiālā valoda ir angļu valoda, kas norāda uz anglofonās vides un starptautisko mediju ārkārtīgi lielo ietekmi mūsdienās. Piektā daļa (19%) respondentu informāciju par politiskajiem notikumiem iegūst medijos krievu valodā, turklāt iespējams, ka reāli šis skaits ir lielāks (ņemot vērā, ka anketa tika piedāvāta tikai latviešu valodā) (5. attēls). Tātad Latvijas diasporā vērā ņemama loma ir arī krievu valodas videi un medijiem krievu valodā. Tiesa, aptaujā nav precizēti konkrēti mediji, t. i., nav iespējams noteikt, cik lielā mērā tiek izmantoti Krievijas oficiālie mediji un cik – Krievijas opozīcijas mediji, Latvijas mediji krievu valodā vai kādi citi kanāli.

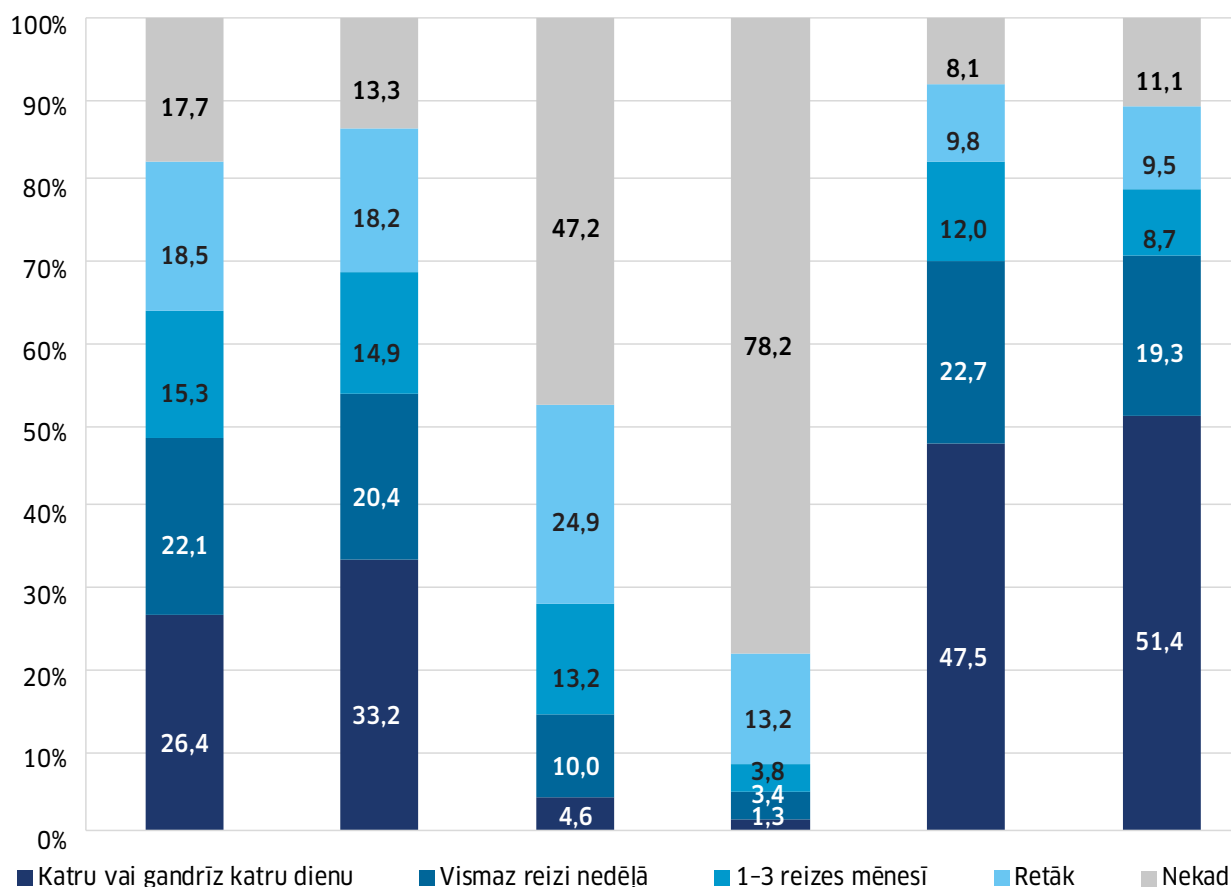
4. attēls. Vai sekojat līdzī politiskajiem notikumiem (%)

5. attēls. Kurā valodā iegūstat informāciju par politiskajiem notikumiem (%)

6. attēls. Kur iegūstat informāciju (%)

Aptaujā apkopota informācija par galvenajiem kanāliem, kuros diasporas pārstāvji iegūst informāciju. Atbildes liecina (6. attēls), ka pēdējo gadu laikā Latvijas diasporā ir ievērojami pieaugusi interese par mītnes zemes vietējiem informācijas kanāliem, ko var skaidrot ilgais mītnes zemē jau nodzīvotais laiks. Pieaugusi arī sociālo tīklu loma: tajos katru vai gandrīz katru dienu informāciju iegūst aptuveni puse (51,4%) respondentu, un vēl 19,3% tos skatās vismaz reizi nedēļā, bet tikai 11,1% sociālos tīklus nelieto.

Respondentu vidū joprojām ļoti populāri ir Latvijas komerciālie mediji (Delfi, TvNet u. c.) – 33,2% tajos informāciju iegūst katru vai gandrīz katru dienu, 20,4% – vismaz reizi nedēļā. Tas nozīmē, ka ar tajos izvietoto informāciju arī ir iespējams samērā labi sasniegt Latvijas diasporas pārstāvjus. Tikai nedaudz mazāka daļa izmanto Latvijas sabiedriskos medijus (TV, Radio, LSM u. c.) – 26,4% Latvijas diasporas pārstāvju ar tajos publicēto informāciju iepazīstas katru vai gandrīz katru dienu, 22% – vismaz reizi nedēļā. Tātad

sabiedriskajos medijos publicētā informācija var daudz maz efektīvi sasniegt aptuveni pusi diasporas pārstāvju.

Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālos informāciju iegūst salīdzinoši neliela daļa respondentu – tikai 14,6% ar tiem iepazīstas vismaz reizi nedēļā, 13,2% – vismaz reizi mēnesī. Salīdzinājumā ar 2014. gadu, kad pirmoreiz tika apkopota informācija par diasporas mediju lietošanas paradumiem, diasporas mediju lietotāju skaits ir pieaudzis. Vienlaikus ļoti neliela daļa (8,5%) diasporas vismaz reizi mēnesī lasa drukātos diasporas medijus (avīzes). Jāatzīmē, ka aptaujā iegūtos datus par diasporas mediju lietošanas biežumu var ietekmēt tas, ka uz pētījumu salīdzinoši mazāk atsaucās krievu tautības emigranti, tāpēc reālais diasporas mediju lietotāju skaits varētu būt mazāks nekā aptaujā konstatētais. Ziņu kanāli mūsdienās ir tik ļoti dinamiski un savijušies, ka lasītāji ne vienmēr spēj nodalīt, vai iegūst informāciju sociālajos tīklos vai kādos diasporas medijos. Precīzāku lasītāju skaitu iespējams iegūt no pašiem diasporas medijiem.

7. attēls. Uzticēšanās dažādām institūcijām (0-10)

Nemot vērā, ka līdzdalība politiskajos procesos ir saistīta ar uzticēšanos politiskajām institūcijām (Almond & Verba 2015; Mishler & Rose 2005), aptaujā iekļauti jautājumi arī par uzticēšanos dažādām iestādēm un institūcijām, izsakot vērtējumu skalā no 0 (nemaz neuzticos) līdz 10 (pilnībā uzticos). Atbildes (7. attēls) liecina, ka joprojām zemākais vērtējums ir Latvijas valdībai – 4,3, taču tas ir daudz augstāks nekā 2014. gadā – 1,5 – un vairs nav būtiski zemāks nekā Latvijas iedzīvotāju vidū kopumā (Mieriņa 2015). Lai gan zināmu pozitīvu novirzi varbūt ieviesušas metodoloģijas atšķirības (šogad anketa bija tikai latviešu valodā un aptaujā piedalījās mazāk krievvalodīgo, kas tipiski ir neapmierinātāki ar Latvijas valdību, turklāt aptaujas dati nav statistiski svērti), tomēr starpība ir pārāk liela, lai to izskaidrotu tikai ar metodoloģijas atšķirībām. **Diasporas pārstāvju neapmierinātība ar Latvijas valdību, kas bija patiesi graužoša 2014. gadā, ir nedaudz mazinājusies.** Latvijas diasporas pārstāvji visvairāk uzticas pašreizējās mītnes zemes valdībai (vidējais vērtējums 6,5). Līdzīgs vērtējums pausts arī 2014. gadā (5,9; Mieriņa 2015). **Ievērojami palielinājusies uzticēšanās arī Eiropas institūcijām:** 2014. gadā EP sniegtais vērtējums bija 3,8, šogad Eiropas institūcijām – 6 balles. Uzticēšanās pašvaldībai savukārt nav pieaugusi būtiski: 2014. gadā vidējais vērtējums tām bija 3,8; šogad – 4,5, un šobrīd **vairs nevar apgalvot, ka diaspora vairāk uzticētos pašvaldību vadībai nekā valsts centrālajai vadībai.** Iespējams, daļēji tas izskaidrojams ar ilgāku ārvalstīs pavadīto

laiku (zaudēta saikne ar pašvaldību), bet varbūt savu lomu nospēlējusi arī pašvaldību reforma, kas daļu iedzīvotāju attālinājusi no saviem pārstāvjiem.

Pozitīvi vērtējams tas, ka diasporas pārstāvjiem ir salīdzinoši augsts uzticēšanās līmenis Latvijas Centrālajai vēlēšanu komisijai (vidējais vērtējums 6,2). Tomēr satraucoši, ka **10% nav pilnīgi nekādas uzticēšanās CVK** (vērtējums 0) un kopumā 25% drīzāk neuzticas, nekā uzticas CVK (vērtējums zem 5 skalā no 0 līdz 10). **Salīdzinoši mazāk uzticas CVK tie, kas dzīvo Apvienotajā Karalistē un Īrijā** (vidēji 5). Tātad ir jāturpina darbs pie CVK tēla uzlabošanas, veicinot pārliecību sabiedrībā par godīgām un atklātām demokrātiskām vēlēšanām, meklējot iemeslus, kādēļ tieši Britu salās šī uzticēšanās ir tik zema.

Aptaujas dati sniedz zināmu priekšstatu par neuzticēšanās cēloņiem. Piemēram, **jo mazāk cilvēks seko līdzī notikumiem Latvijā, jo mazāka ir uzticēšanās CVK** (11. tabula). Papildus milzīga atšķirība veidojas atkarībā no tā, kurā valodā cilvēks iegūst informāciju: **CVK daudz vairāk uzticas tie, kas informāciju iegūst latviešu valodā, daudz mazāk – tie, kas informāciju iegūst krievu valodā.** Kopumā tie, kas vairāk seko līdzī mītnes zemes informācijai mītnes zemes valodā (t. i., ir vairāk ieinteresēti politikā kopumā), vairāk uzticas CVK nekā tie, kurus politiskie notikumi īpaši neinteresē. Protams, iespējama arī pretēja saistība – ka tie, kas netic vēlēšanu godīgumam, arī neredz jēgu sekot līdzī politiskajiem procesiem.

11. tabula. Uzticēšanās CVK atkarībā no informācijas ieguves par sociālajiem un politiskajiem notikumiem (skalā no 0 līdz 10)

Seko līdz notikumiem...	Latvijā	Regulāri	7,1
		Šad tad	5,7
		Nesekoju	3,7
	Jūsu pašreizējā mītnes zemē	Regulāri	6,5
		Šad tad	5,8
		Nesekoju	5,7
Šo informāciju iegūst...	Latviešu valodā	Nav izvēlēts	4,3
		Izvēlēts	6,4
	Angļu valodā	Nav izvēlēts	6,3
		Izvēlēts	6,1
	Mītnes zemes valodā	Nav izvēlēts	5,8
		Izvēlēts	6,7
	Krievu valodā	Nav izvēlēts	6,5
		Izvēlēts	5,2
	Citā valodā	Nav izvēlēts	6,2
		Izvēlēts	6,3

12. tabula. Uzticēšanās CVK atkarībā no izmantotajiem informācijas kanāliem (skalā no 0 līdz 10)

Latvijas sabiedriskajos medijos (TV un radio programmās, portālā LSM u. c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	7,0
	Vismaz reizi nedēļā	6,6
	1-3 reizes mēnesī	6,5
	Retāk	5,8
	Nekad	4,4
Latvijas komerciālajos medijos (Delfi, TvNet u. c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	6,9
	Vismaz reizi nedēļā	6,5
	1-3 reizes mēnesī	6,1
	Retāk	5,7
	Nekad	4,8
Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālos (latviesi.com, baltic-ireland.ie u. c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	5,6
	Vismaz reizi nedēļā	6,3
	1-3 reizes mēnesī	6,5
	Retāk	6,3
	Nekad	6,1
Drukātajos diasporas medijos (avīzēs)	Katru vai gandrīz katru dienu	5,3
	Vismaz reizi nedēļā	7,0
	1-3 reizes mēnesī	6,3
	Retāk	6,0
	Nekad	6,2
Mītnes zemes vietējos informācijas avotos	Katru vai gandrīz katru dienu	6,6
	Vismaz reizi nedēļā	6,2
	1-3 reizes mēnesī	6,2
	Retāk	5,3
	Nekad	5,2
Sociālajos tīklos (<i>Facebook, Twitter</i> u. c.)	Katru vai gandrīz katru dienu	6,3
	Vismaz reizi nedēļā	6,3
	1-3 reizes mēnesī	6,3
	Retāk	5,5
	Nekad	6,6

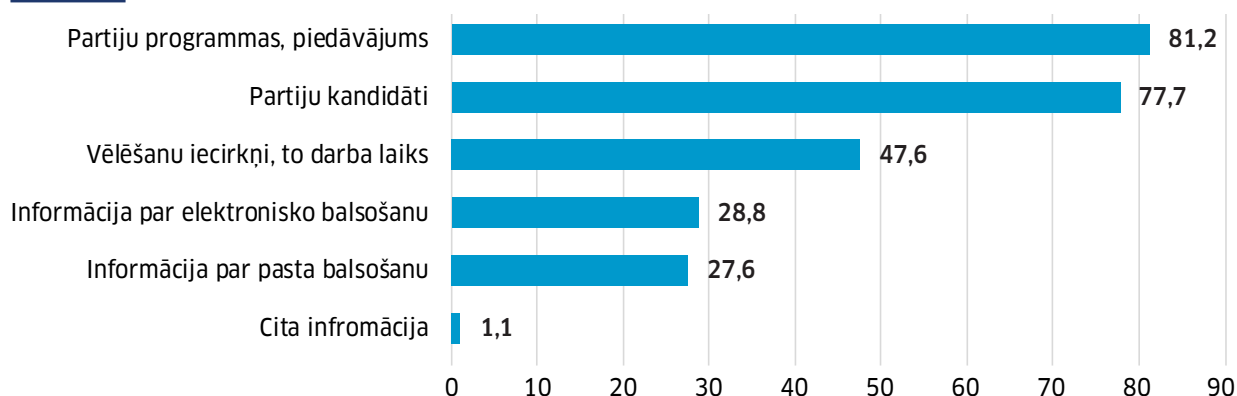
Tie ārvalstīs dzīvojošie, kuri izmanto Latvijas sabiedriskos medijos, CVK uzticas vairāk nekā tie, kas tos izmanto reti vai neizmanto nekad (12. tabula). Respondentu atbildes liecina, ka līdzīgi **pozitīva loma, veicinot uzticēšanos vēlēšanu procesam Latvijā, ir ne tikai Latvijas sabiedriskajiem, bet**

arī komerciālajiem medijiem. Diasporas mediju lietošanai šāds pozitīvs iespaids novērojams nav, tātad – **diasporas mediji šobrīd neveicina uzticēšanos CVK.** Arī sociālajiem tīkliem nav izteiktas ietekmes uz uzticēšanos vēlēšanu procesam Latvijā.

8. attēls. Vai īpaši meklēja informāciju saistībā ar pēdējām Saeimas vai EP vēlēšanām (%)

9. attēls. Kādu informāciju meklēja (%)

Bāze: meklēja informāciju saistībā ar vēlēšanām.

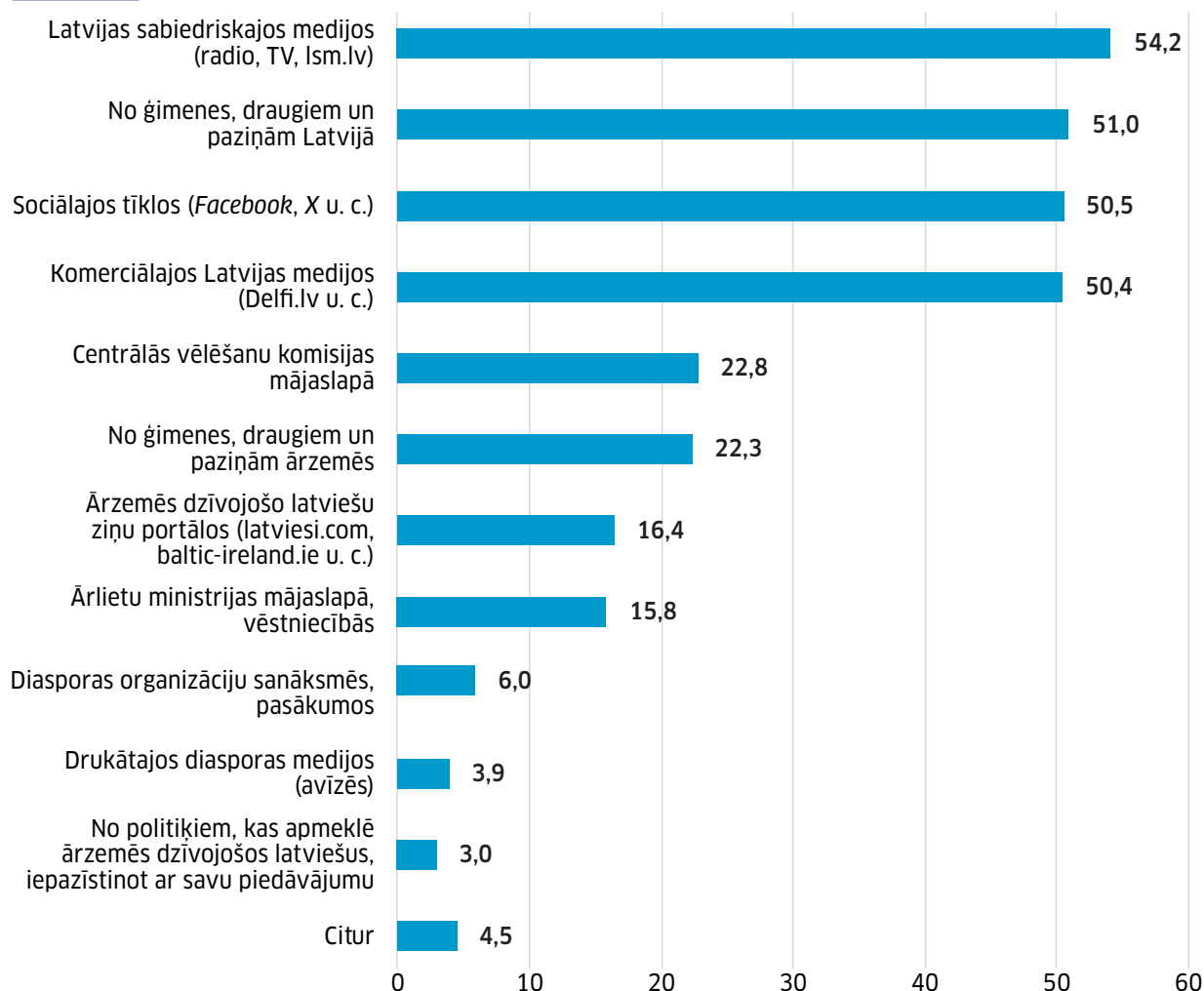
Cits: iespēja balsot Latvijā; Info par vietējo vēlēšanu iecirkni; informācija par balsošanu ārpus Latvijas; informācija par Dānijas kandidātiem dāņu medijos; jautājums mazliet nekorekts. Tas, ka es skatījos, meklēju kādu info – tas bija, lai iepazītos, bet ne tāpēc, ka interesēja; kandidātu pagātne politikā un paveiktais; ko LV cilvēki saka par tiem, neoficiāli; kur un kā balsot; Latvijas, Amerikas, pasaules izdzīvošana; par kuras valsts sarakstiem balsot; partiju vīzija, nostāja jautājumā par bezkontroles seksuālās orientācijas mācīšanu skolās; piedalījos vēlēšanu iecirkņa darbā; rīki, kas ļauj noskaidrot partiju atbilstību uzskatiem; Saeimas vēlēšanās pati vadīju vēlēšanu iecirkni Islandē; sīkāka informācija par izmantoto balsošanas sistēmu; vadīju EP vēlēšanu komisiju; vai var balsot tikai par atsevišķiem kandidātiem; vēlēšanu iecirknis ārvalstīs; vēlēšanu organizēšana; vienīgais balsošanas iecirknis bija Dublinā. Iepriekšējo reizi bija Ziemeļīrijā; viss ar to saistītais, jo paši organizējām vēlēšanu iecirkni Vācijā.

41,3% respondentu atzīst, ka īpaši meklējuši informāciju saistībā ar pēdējām Saeimas vai EP vēlēšanām (8. attēls). Visbiežāk tā bijusi informācija par partiju programmām, piedāvājumu (81,2% gadījumu) vai partiju kandidātiem (77,7%). Piektā daļa diasporas pārstāvju (jeb 47,6% no tiem, kas vispār meklējuši informāciju) meklējuši informāciju par vēlēšanu iecirkņiem, to darba laiku. Vēl daļa meklējuši informāciju par pasta vai elektroniskās balsošanas iespējām (9. attēls).

Visbiežāk (aptuveni puse respondentu) informāciju par vēlēšanām ieguvuši Latvijas sabiedriskajos medijos, komerciālajos Latvijas medijos, sociālajos tīklos vai no ģimenes, draugiem un paziņām Latvijā – līdzīgi katrā no šiem kanāliem (10. attēls). Samērā daudzi (22,8%) informāciju meklējuši CVK mājaslapā, 16,4% – diasporas medijos, 15,8% – Ārlietu

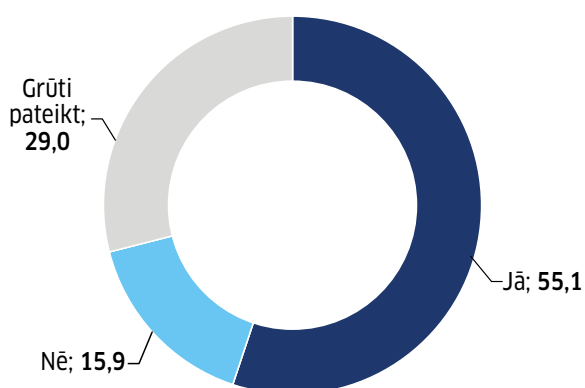
ministrijas mājaslapā vai vēstniecībās. Ļoti neliela daļa interesentu informāciju meklē un iegūst diasporas organizāciju sanāksmēs, pasākumos vai no politiķiem, kas apmeklē ārzemēs dzīvojošos latviešus. Var secināt, ka sarunas par politiskiem jautājumiem diasporas mītnes zemes pasākumos nav sevišķi izplatītas. Tie, kas minēja citu atbildi, visbiežāk norādījuši, ka vēlēšanas viņus neinteresē un viņi tajās nepiedalās. Viena respondente norāda: “Pēdējās ES vēlēšanās bija grūti atrast informāciju par iecirkņa darba laiku. Informācija nav skaidra. Kāpēc nevarēja balsot agrāk. Uz e-pastu jautājumu par darba laiku nejauši aizsūtīju Pilsonības dienestam. Atbilde pēc būtības nepienāca arī pēc dienas. Informēju papildus e-pastā, ka esmu sazvāņijusi vēlēšanu komisiju. It kā pamata jautājums, kad vaļā iecirknis.”

10. attēls. Kur ieguva informāciju par vēlēšanām (%)

Bāze: meklēja informāciju saistībā ar pēdējām Saeimas un/vai EP vēlēšanām.

11. attēls. Vai diasporas medijiem būtu plašāk jāatspoguļo jautājumi, kas saistīti ar vēlēšanām Latvijā (%)

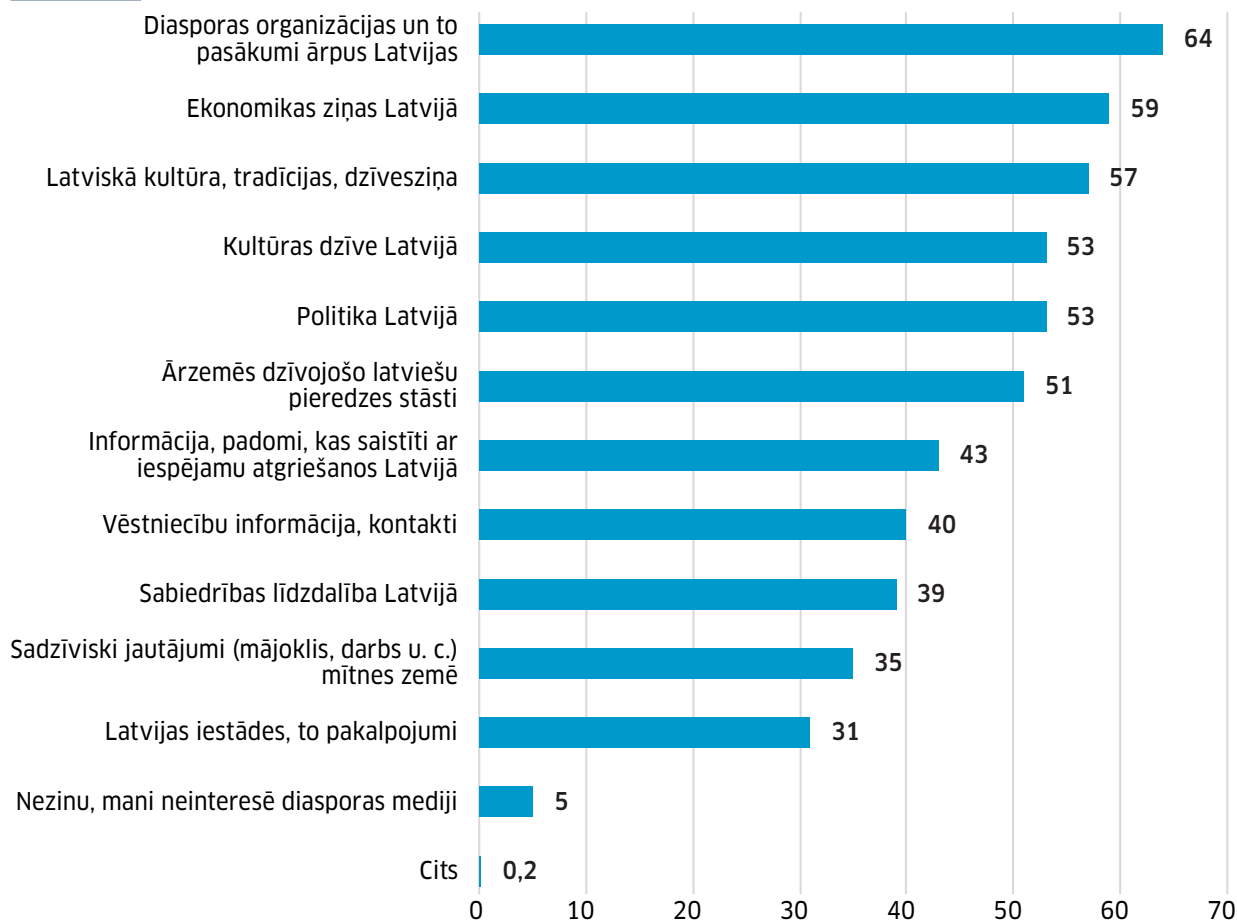

Lielākā daļa respondentu uzskata, ka diasporas medijiem būtu plašāk jāatspoguļo jautājumi, kas saistīti ar vēlēšanām Latvijā (11. attēls).

Uz jautājumu, kādu saturu viņi sagaida no diasporas medijiem, lielākā daļa respondentu atbild, ka diasporas medijiem jāatspoguļo

informācija par diasporas organizācijām un to pasākumiem ārpus Latvijas, latvisko kultūru, tradīcijām un dzīvesziņu, ekonomikas ziņas Latvijā, kultūras dzīve Latvijā, politika Latvijā un ārzemēs dzīvojošo latviešu pieredzes stāsti (12. attēls).

12. attēls. Tēmas, kuras būtu jāatspoguļo diasporas medijiem (%)

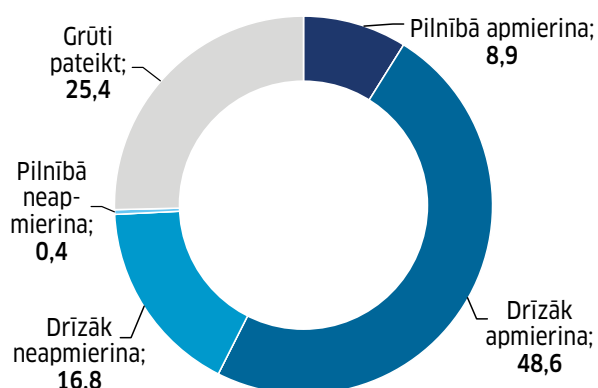
Cits: diasporas latviešu – uzņēmēju – pieredze ārzemēs; LV sportisti ārzemēs; konservatīvie viedokļi; latviešu valodas situācija Latvijā; piedāvāt Latvijas jauniešiem darboties/piedalīties Latvijas ekonomikā vai tās labā, neatgriežoties Latvijā.

Tas, ka tik daudzi (53%) vēlas diasporas medijos redzēt ziņas par politiku Latvijā, liecina par Latvijas politisko jautājumu aktualitāti vismaz nozīmīgai daļai ārvalstīs dzīvojošo. Papildus 39% vēlas lasīt par sabiedrības līdzdalību Latvijā, kas atspoguļo kopējo pilsoniskās aktivitātes līmeni daļā diasporas. Daudzi (43%) vēlas diasporas medijos redzēt informāciju un padomus, kas saistīti ar iespējamu atgriešanos, 40% – vēstniecību informāciju, kontaktus, 35% – informāciju par sadzīviskiem jautājumiem (mājokli, darbu u. c.) mītnes zemē. Tātad, pēc nozīmīgas daļas respondentu domām, šiem medijiem jāsniedz arī praktiska informācija, kas varētu būt noderīga lasītājiem.

Aptaujā tika noskaidrots arī, kā diasporas pārstāvji, kuri izmanto diasporas medijus, vērtē šo mediju satura kvalitāti. Atbildes liecina, ka visbiežāk – drīzāk apmierina (48,6%), tātad būtu vēlami arī kādi uzlabojumi. 8,9% ir pilnībā apmierināti ar diasporas mediju

satura kvalitāti, 17,2% – drīzāk neapmierināti vai neapmierināti (13. attēls). Visvairāk neapmierināto ir starp tiem, kas dzīvo Francijā, Nīderlandē un vāciski runājošajās mītnes zemēs – Vācijā, Austrijā un Šveicē (neapmierināti vismaz ceturtdaļa respondentu). Ļoti apmierināto visvairāk ir Norvēģijā un Īrijā.

13. attēls. Uztvertā diasporas mediju satura kvalitāte (%)

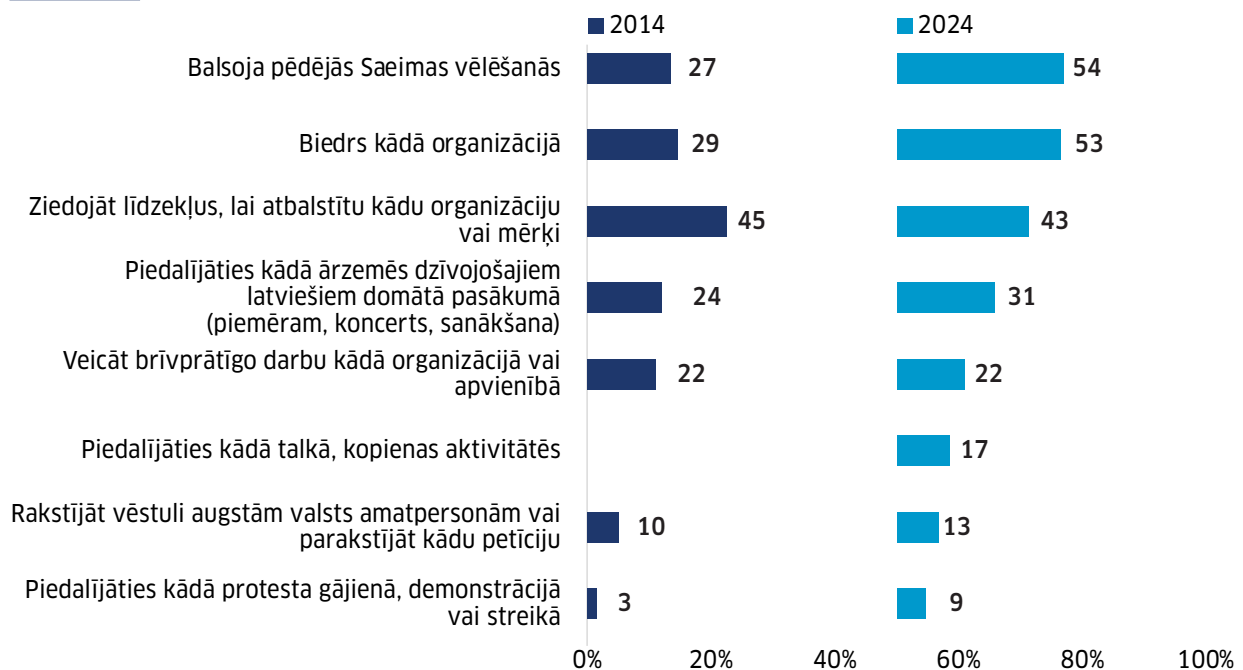
DIASPORAS POLITISKĀ LĪDZDALĪBA, BALSŠANA

Pētījumā tika uzdoti detalizēti jautājumi par dažādām politiskās līdzdalības formām. Daļu bija iespējams salīdzināt ar 2014. gada diasporas aptaujā iegūtajiem datiem, iegūstot priekšstatu par situācijās izmaiņām dinamikā. Tā, piemēram, 2014. gadā biežākais pilsoniskās iesaistes veids starp ārvalstīs dzīvojošajiem latviešiem bija līdzekļu ziedošana, lai atbalstītu kādu organizāciju vai mērķi (45%), un šī aktivitāte līdzīgi izplatīta bijusi arī 10 gadus vēlāk (43%) (14. attēls). Vienlaikus daudz vairāk respondentu norāda, ka ir balsojuši pēdējās Saeimas vēlēšanās (54% salīdzinot ar 27% 2014. gadā). Pēc oficiālās CVK informācijas, 14. Saeimas vēlēšanās 2022. gadā kopējā vēlēšanu aktivitāte bija nedaudz augstāka nekā 12. Saeimas vēlēšanās 2014. gadā (59,41% balsstiesīgo pilsoņu salīdzinājumā ar 58,85%). Iecirkņu skaits ārvalstīs gan samazinājies (no 98 iecirkņiem 2014. gadā līdz 81 iecirknim – 2022. gadā), turklāt 14. Saeimas vēlēšanās ārvalstu vēlēšanu iedzīvotāju īpatsvars bija krietni mazāks nekā 12. Saeimas vēlēšanās. Jāsecina, ka aptaujā tās specifika dēļ (fokuss uz politisko līdzdalību un jo īpaši uz balsošanu) tomēr ir bijuši īpaši ieinteresēti piedalīties tie, kuri ir pilsoniski aktīvi un balso, turpretī

tie, kuri nebalso, iespējams, arī aptaujā bija mazāk ieinteresēti. Tātad aptaujas datus var izmantot, lai saprastu balsošanas vai nebalsošanas motivāciju, bet ne – lai precīzi izvērtētu balsojušo skaitu.

Lai gan brīvprātīgo darbu dažādām organizācijām pēdējā gada laikā veikušo skaits salīdzinājumā ar 2014. gadu nav mainījies, ir ievērojami pieaugusi diasporas pārstāvju daļa, kuri ir kādas organizācijas biedri: no 29% 2014. gadā līdz 52% 2024. gadā. Var secināt, ka vērojamas formalizācijas tendences, organizācijām aktīvāk piesaistot biedrus. Kādā ārzemēs dzīvojošo latviešu pasākumā piedalījušies 31% (taču arī te jāņem vērā, ka reālais skaitlis varētu būt zemāks, ņemot vērā zemo krievvalodīgo Latvijas emigrantu līdzdalību šā gada aptaujā). Līdzīgi kā iepriekš, 13% respondentu pēdējā gada laikā rakstījuši vēstuli augstām valsts amatpersonām vai parakstījuši kādu peticiju, bet daudz vairāk nekā iepriekš – 9% – piedalījušies kādā protesta gājienā vai demonstrācijā. To, iespējams, var izskaidrot ar lielo dažādu protesta akciju skaitu 2024. gadā, kas saistīti ar dažādiem notikumiem pasaulē, tostarp konfliktu Gazas joslā un Krievijas agresiju pret Ukrainu.

14. attēls. Diasporas politiskā līdzdalība dinamikā (%)

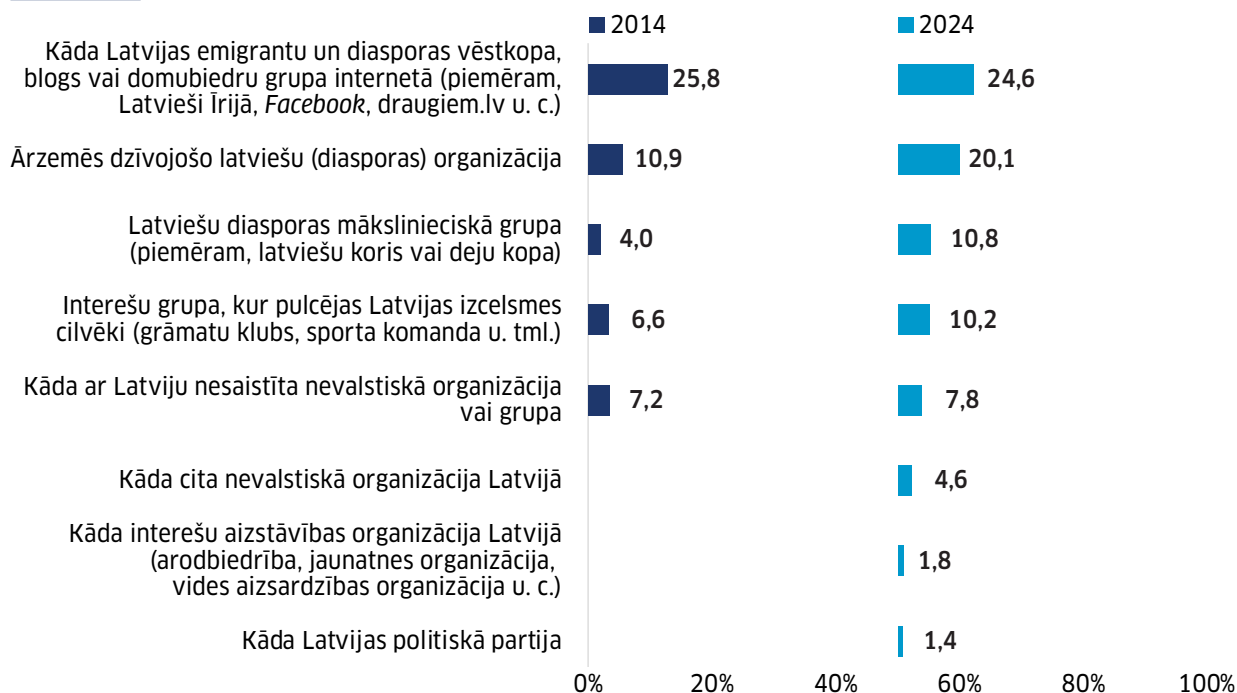

Uz jautājumu par līdzdalību nevalstiskajās organizācijās (NVO) 24,6% respondentu norādījuši, ka ir iesaistījušies kādā Latvijas emigrantu un diasporas vēstkopā, blokā vai domubiedru grupā internetā. Situācija salīdzinājumā ar 2014. gadu nav mainījies (tad interneta grupās iesaistījušies bija 25,8%). Ārzemēs dzīvojošo latviešu organizācijās iesaistījušies 20,1% respondentu, apstiprinot diasporas organizāciju biedru skaita pieauguma tendenci (Mieriņa et al. 2018). Aptuveni desmitā daļa respondentu iesaistījušies kādā latviešu diasporas mākslinieciskā grupā (korī, deju kolektīvā vai tamlīdzīgi) un/vai interešu grupā, kurā pulcējas latviešu izcelsmes cilvēki. Ar Latviju nesaistītās NVO vai grupās iesaistījušies tikai 7,8% respondentu. Tas liecina, ka diasporas organizācijas un grupas tiem ārvalstīs dzīvošajiem latviešiem, kas tajās iesaistās, ir pilsoniskās un sabiedriskās aktivitātes kodols. Tajās iesaistās pat tie, kuri citādi nav īpaši pilsoniski aktīvi

savā mītnes zemē. Arī respondentu iesaiste NVO Latvijā ir ļoti zema (4,6%). Kā secināts iepriekšējos pētījumos (ELA 2017), Latvijas NVO reti piedāvā attālinātas līdzdarbības iespējas, kuras būtu svarīgas cilvēkiem, kam klātienē līdzdalība nav iespējama. **Pavisam niecīga daļa diasporas pārstāvju ir kādas interešu aizstāvības organizācijas Latvijā biedri vai iesaistījušies kādā Latvijas politiskajā partijā** (15. attēls), bet interesanti, ka vismaz daži ir iesaistījušies mītnes zemes politiskajās partijās. 2,2% respondentu minējuši kādas citas organizācijas – visbiežāk draudzes. Vēl citi iesaistās grupās, kam nav organizācijas statuss, piemēram: “Darbojos dažās grupās, kam nav oficiāla NVO statusa. Piemēram, Latvijā veidota mājaslapa Ukrainas bēgļu atbalstam, kā arī starptautiskas brīvprātīgo komūnas Ukrainas atbalstam.” Tātad mūsdienās līdzdalības formas kļūst arvien daudzveidīgākas un dažkārt ir grūti klasificējamas.

15. attēls. Līdzdalība organizācijās (%)

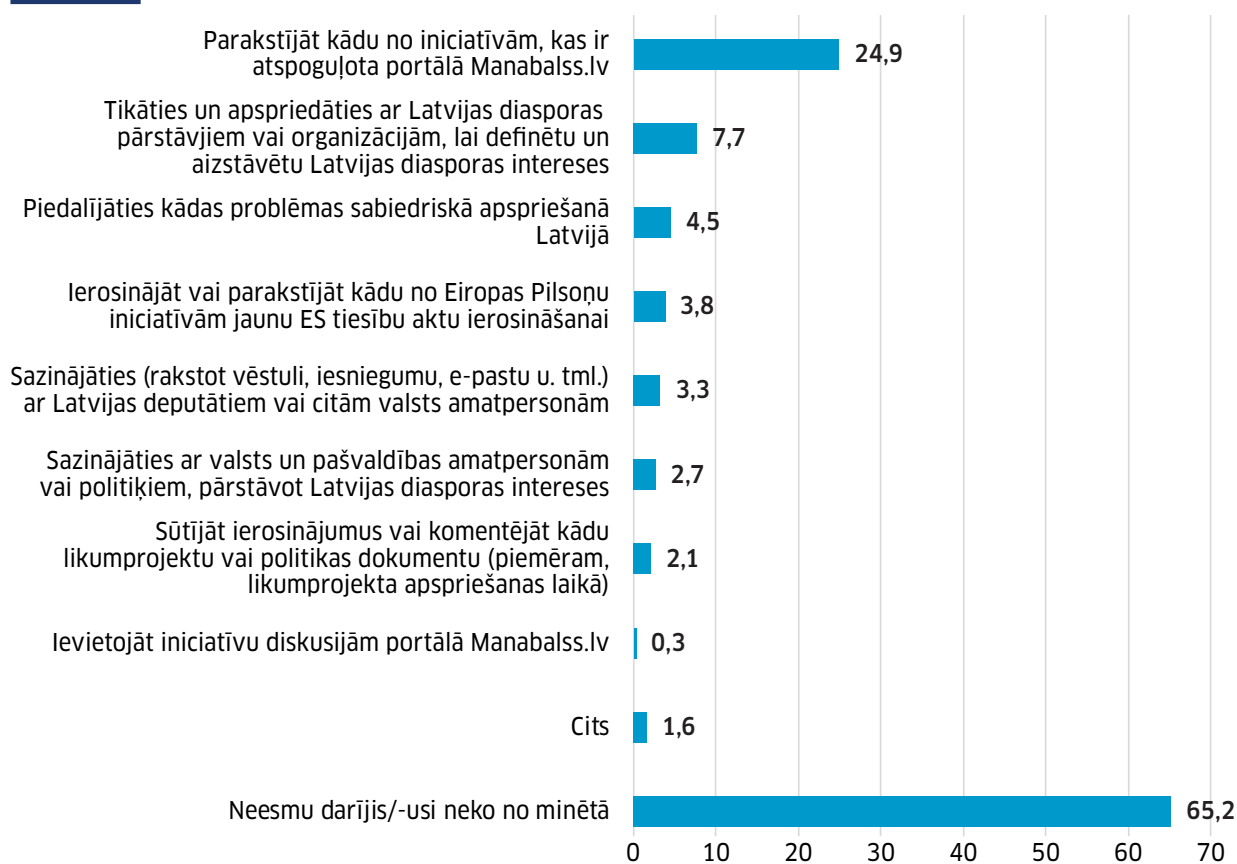

Cits: Reikjavīkas Latviešu skoliņa; 3x3 ģimeņu saiets; baznīcā; Beļģijas latviešu evaņģēliski luteriskā draudze; bez dziesmām un dejām ārzemēs latviešiem nav citu sabiedrisku organizāciju. Attiecīgi ne dziedu, ne dejuju; Birmingemas novusa klubs un LNF; budistu apvienība; cita nevalstiskā organizācija dzīvesvietas valstī; diasporas bērnu skoliņa; diasporas skola; dievkalpojumi latviešu valodā; draudze; draudze baznīcā, lūgšanu grupa; DVF; esmu vecāks bērnam, kas apmeklē kori un latviešu deju kopu; Facebook grupā; iedzīvotāju konsultatīvā padome; kādā Vācijas politiskā partijā; Kanādas Liberāļu partijā, aizstāvēt Latvijas intereses; korporācijas buršs; LA rezerviste; latviešu lut. draudze Zviedrijā; latviešu skoliņa bērniem; Latvijas sadraudzības biedrība; luterāņu draudze; ev. lut. draudze; Ocean Care; piedalos īru pasākumos; precizējot interešu grupu – latviešu sestdienas skola bērniem; profesionālās biedrībās un apvienībās; regulāri piedalos 3x3 nometnēs; šādas aktivitātes man nav pieejamas; studenšu korporācija; tikai starptautiskās profesionālās organizācijās; tuvu mā nav nekā; ukraiņu kara bēgļu atbalsta centrs.

Ir dažādi veidi, kā ārvalstīs dzīvojošie var censties ietekmēt politiskos procesus Latvijā. Kā liecina aptaujas dati, **savu politisko viedokli Latvijas diaspora visbiežāk ir paudusi, parakstot kādu iniciatīvu portālā manabalss.lv**; pēdējā gada laikā to darījuši 24,9% respondentu, turklāt šajā portālā bijušas arī diasporas pārstāvju ierosinātas iniciatīvas. 7,7% respondentu pēdējā gada laikā tikušies ar Latvijas diasporas pārstāvjiem un organizācijām, lai definētu un aizstāvētu diasporas intereses, tādējādi apliecinot šo organizāciju kā politiska mediatora lomu saskarsmē ar Latviju. Atsevišķos gadījumos izmantotas arī citas iespējas – 4,5% piedalījušies kādas

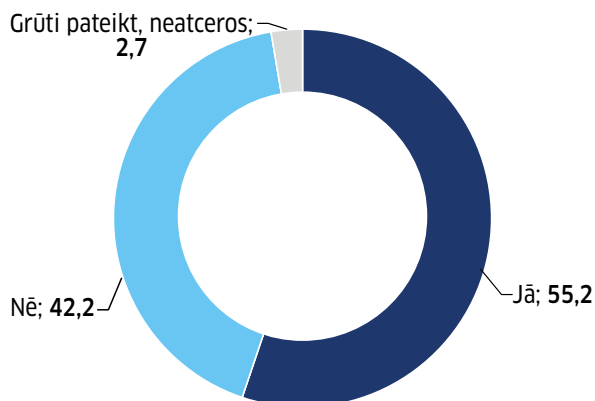
problēmas sabiedriskā apspriešanā Latvijā, 3,8% parakstījuši kādu no Eiropas Pilsoņu iniciatīvām jaunu ES tiesību aktu ierosināšanai, 3,3% sazinājušies ar Latvijas deputātiem vai citām valsts amatpersonām vēstuli vai iesniegumu veidā (16. attēls). Likumprojektu un citu politikas dokumentu komentēšana diasporā vēl nav kļuvusi populāra. **Aptuveni divas trešdaļas respondentu (65,2%) nav darījuši neko, lai ietekmētu politiskos vai sabiedriskos procesus Latvijā.** Diemžēl tas saistīts ne tikai ar iespēju trūkumu – kā liecina atvērtās atbildes, vismaz daļai trūkst pārlicības, ka politiskos procesus Latvijā vispār iespējams ietekmēt.

16. attēls. Uz Latviju vērstā politiskā un pilsoniskā aktivitāte pēdējo 12 mēnešu laikā (%)

Cits: atgādinu VID Latvijas likumus, pagaidām bez rezultātiem; biedrības valdes locekle 18 gadus; dažas aktivitātes Latvijas pašvaldībā, kurā ir īpašums; DV Fondā; Erasmus plus projekts ar Latviju un Franciju; es atbalstu kampaņu "Atkrievisko Latviju"; esmu aizpildījis aptaujas anketas un devis ierosinājumus un idejas; esmu rakstījis žurnālistiem Latvijā; ierosināju iniciatīvu, sazinoties ar diasporas biedrības valdi vai citu valsts diasporas pārstāvjiem; ierosinājumi tematiem un info Latvijas medijiem; iestājos Latvijas Republikas Zemessardzē; izplatījis informāciju par ES vēlēšanām un rīkojis seminārus; izteicu savu viedokli diskusijās (Facebook) par EP kandidātiem; kā mūziķis uzstājos Latvijā. Uz citu tautu fona spēlēju praktiski bez honorāra; komentēju diskusiju sabiedriskajos medijos; nav iespējas ietekmēt; nav jēgas; neticu nevienu no šīm aktivitātēm. Tu vari darīt jebko, bet tevi neviens neredz un nedzird. Dzird tikai miljonus; palīdz draugiem izprast un saredzēt LV politiķu korumpētību; politiskas aktivitātes ukraiņu atbalstam; publikācijas "Delfi" versijās; publiski pādu atbalstu konkrētam likumprojektam/jautājumam (sociālajos tīklos); rakstīju Latvijas Radio un Domburam; rīkoju vēlēšanu iecirkni EP vēlēšanās; saruna ar Latvijas TV, ar citu valsts diasporu kopienu vadītājiem; sazinājos ar pašvaldību un LDDK saistībā ar manis pārstāvētā uzņēmuma interesēm Latvijā; sazinājos ar saviem pārstāvjiem ASV Kongresā; tāpat nekas netiek ņemts vērā; Vācijas kontekstā vēstules ASV latviešu avīzei "Laiks"; ziedoju bezpeļņas organizācijai/projektam Latvijā.

17. attēls. Balsošana pēdējās EP vēlēšanās (%)

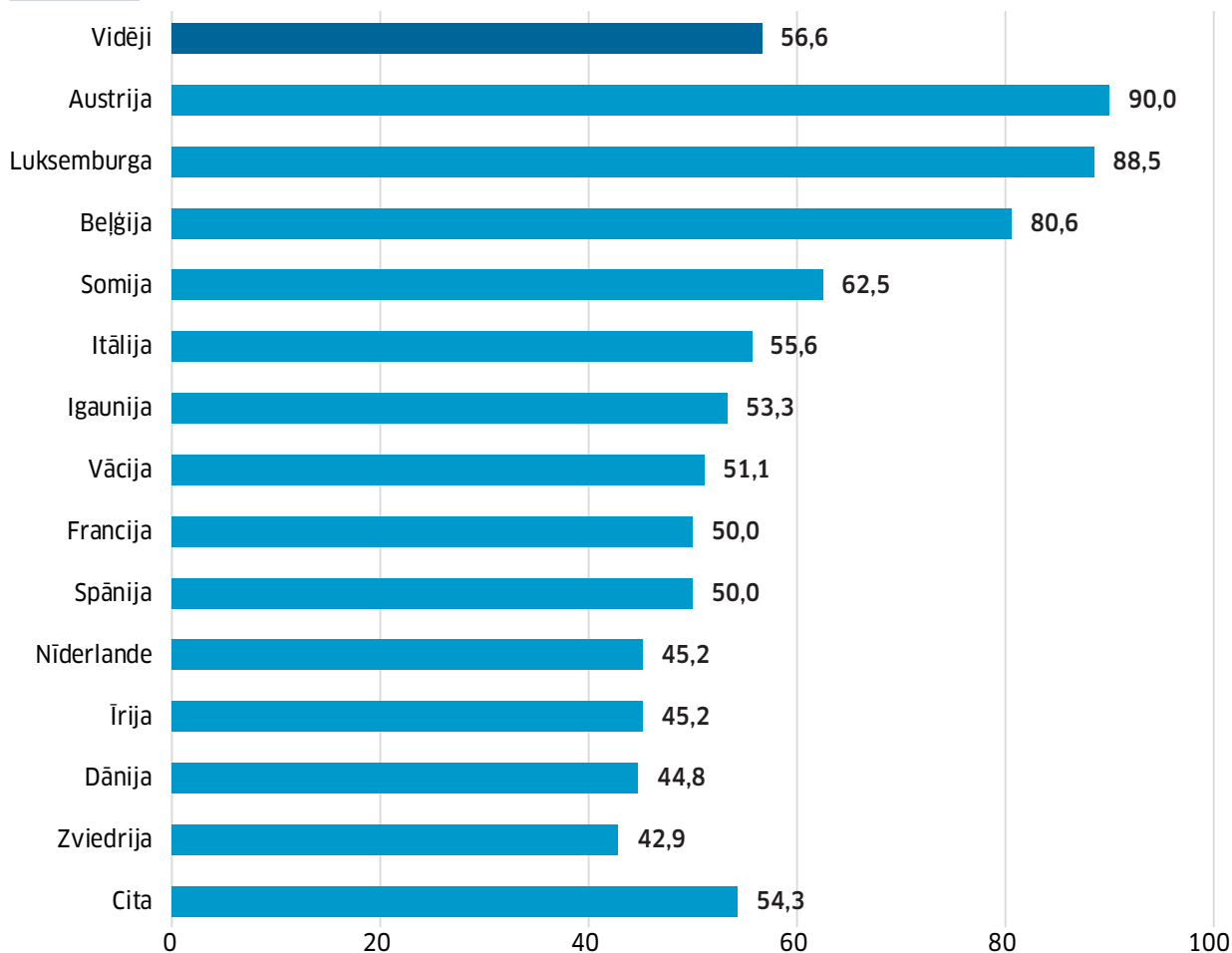

Bāze: bija tiesīgi piedalīties EP vēlēšanās.

Pēdējās EP vēlēšanās, kas norisinājās 2024. gadā, neilgi pirms aptaujas norises, piedalījušies 55,2% respondentu, kas bija tiesīgi šajās vēlēšanās piedalīties (17. attēls). No tiem **56,6% balsojuši par Latvijas kandidātiem.**

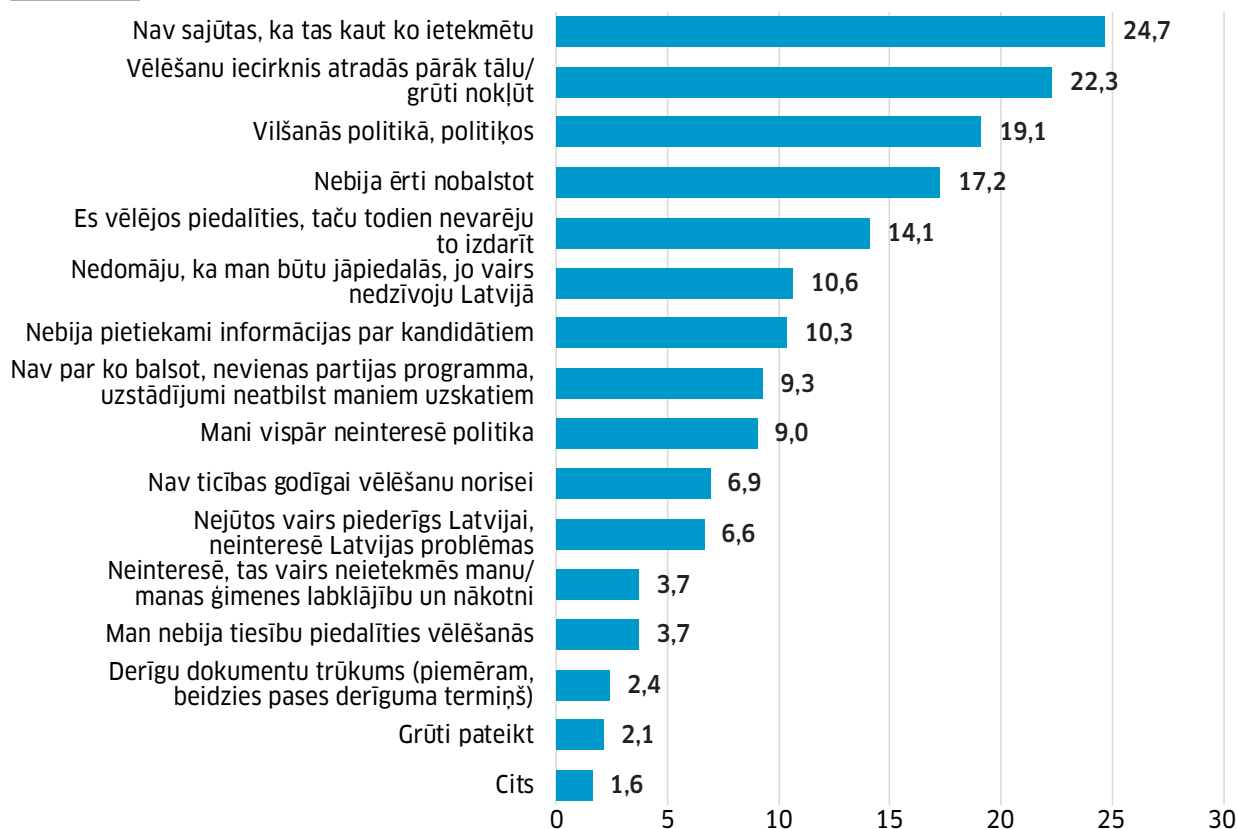
Par Latvijas kandidātiem visbiežāk balsojuši Austrijā, Luksemburgā un Beļģijā dzīvojošie respondenti, bet visretāk – puse vai pat mazāk – tie, kuri dzīvo Dānijā, Zviedrijā, Īrijā, Nīderlandē, Francijā un Spānijā (18. attēls). Balsošana par mītnes zemes kandidātiem EP vēlēšanās saistīta arī ar to, cik ilgi respondents dzīvo konkrētajā valstī. Tie, kas ārvalstīs dzīvojuši līdz 10 gadiem, savu balsi atdod pārsvarā par Latvijas kandidātiem, no tiem, kas citā valstī dzīvo 10–20 gadus, aptuveni puse izvēlas Latvijas kandidātus, turpretī tie, kas ārvalstīs dzīvojuši ilgāk, biežāk balso par mītnes zemes kandidātiem. Jāatzīmē tomēr, ka arī no tiem, kas ārzemēs dzīvojuši vairāk nekā 20 gadus vai pat visu mūžu, 43% atdevuši savu balsi par Latvijas kandidātiem, tātad – daudziem saikne ar Latviju saglabājas pietiekami spēcīga, un viņi izdara izvēli par Latvijas kandidātiem.

18. attēls. Vai balsoja par Latvijas kandidātiem (%)

Bāze: balsoja EP vēlēšanās.

19. attēls. Iemesli, kādēļ nebalsoja EP vēlēšanās (%)

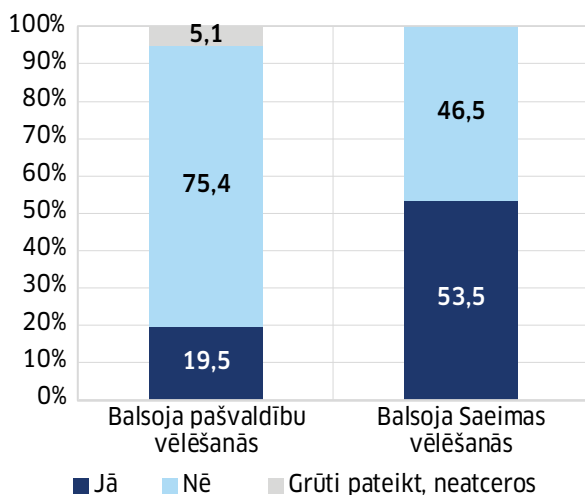

Cits: aizmirsu laikā elektroniski nosūtīt vēstuli ar balsojumu; es būtu balsojis Vācijā, ne Latvijā; tajā dienā man bija jāstrādā; es nebiju pieteicies vēlēšanās Vācijā, līdz ar to tas nebija iespējams; ģimenes situācija tajā laikā posmā paņēma visu uzmanību, bez iedziļināšanās negribēju piedalīties vēlēšanās; jo nebiju reģistrējies, lai varētu savā Vācijas iecirknī vēlēties. Domāju, ka varu jebkurā iecirknī vēlēties; lieki laika un resursu tērīni; mana dzimtene ir Latvija, bet mājas Grieķijā; nebija reģistrācijas vietējā vēlēšanu iecirknī; nebiju laikus reģistrējies; nebiju pietiekoši informēta par visu procesu; nepiedalos, jo rezultāti tiek viltoti; nepietiekama informācija par iespējām balsot ārzemēs; nesapratu, kā reģistrēties; nezināju, ka varu balsot pa pastu. Jo dzīvoju tālu no Latvijas diasporas centriem, un svētdienas man ir darbadienas; nokavēju pieteikšanās termiņu, kā eiropietis Īrijā, protams, par Īrijas kandidātu; nokavēju vēlēšanu datumu; nokavēju balsošanas datumu; nokavēju datumus, lai pieteiktos vēlēties; nokavēju pieteikšanos vēstuli balsojumam; noteiktajā dienā biju slimnīcā; pēdējais grūtniecības mēnesis un otra bērna dzimšana ap to laiku. Vēlēšanas nebija prioritāte, un es palaidu garam pieteikšanos uz iespēju balsot; pirms vēlēšanām bija jāiesniedz iesniegums, lai varētu iet uz vēlēšanām. Nepaguvu to izdarīt; sarežģīta procedūra, lai pieteiktos balsot par Latvijas, nevis mitnes zemes kandidātiem; sarežģīti apstākļi, ceļošana; svitrošana no vēlēšanu reģistra; tad, kad saliks cietumos tos, kas noveduši Latviju līdz galējai nabadzībai, tad noteikti piedalīšos. Valsts jaunās neatkarības laikā ir izsaimniekota, pārdota un izzagta, ... un tas turpinās, ņemot apgriezienus ar AirBaltic, Rail Baltica utt.; tuvākā Latvijas vēstniecība atrodas citā valstī; vēlēšanas Latvijā ir fiktīvs pasākums; vēlēšanu iecirknis atrodas Zviedrijā; veselības problēma.

Tie balsstiesīgie, kuri EP vēlēšanās nepiedalījās, minējuši ļoti dažādus iemeslus, kāpēc viņi tā rīkojušies (19. attēls). 24,7% – nav sajūtas, ka viņu balsojums kaut ko ietekmētu; 19,1% – ir vilušies politikā; 22,3% – vēlēšanu iecirknis atradās pārāk tālu; 17,2% – nebija ērti nobalsot; 14,1% – vēlējas balsot, bet tajā dienā to nevarēja. Var secināt, ka galvenie iemesli, kāpēc ārvalstīs dzīvojošie nebalso EP vēlēšanās, ir 1) neticība tam, ka balsošana kaut ko mainīs, un 2) reālās iespējas to izdarīt. Atvērtajās atbildēs vairākkārt norādīts, ka balsošanas procedūra, lai pieteiktos balsot par Latvijas kandidātiem, ir sarežģīta, un dažkārt cilvēki nokavējuši reģistrēšanos. Daļai nebija informācijas, ka iespējams balsot arī pa pastu.

Desmitā daļa respondentu nebalsoja, jo uzskata, ka viņam kā ārvalstīs dzīvojošam nebūtu jābalso par Latvijas kandidātiem; 6,6% Latvijas problēmas vairs principā neinteresē. Tāpat desmitajai daļai nebija pietiekami informācijas par kandidātiem, un/vai viņi neredzēja, par ko balsot – nevienas partijas programma un uzstādījumi neatbilda viņu uzskatiem. Var secināt, ka, nodrošinot vairāk informācijas par kandidātiem un pārliecinoties, ka partiju programmas uzrunā arī vēlētajus ārvalstīs, būtu iespējams celt vēlēšanu aktivitāti EP vēlēšanās. Satraucoši, ka 6,9% ārvalstīs dzīvojošo nepiedalījās vēlēšanās, jo netic to godīgai norisei.

20. attēls. Balsošana pēdējās Saeimas un Latvijas pašvaldību vēlēšanās (%)

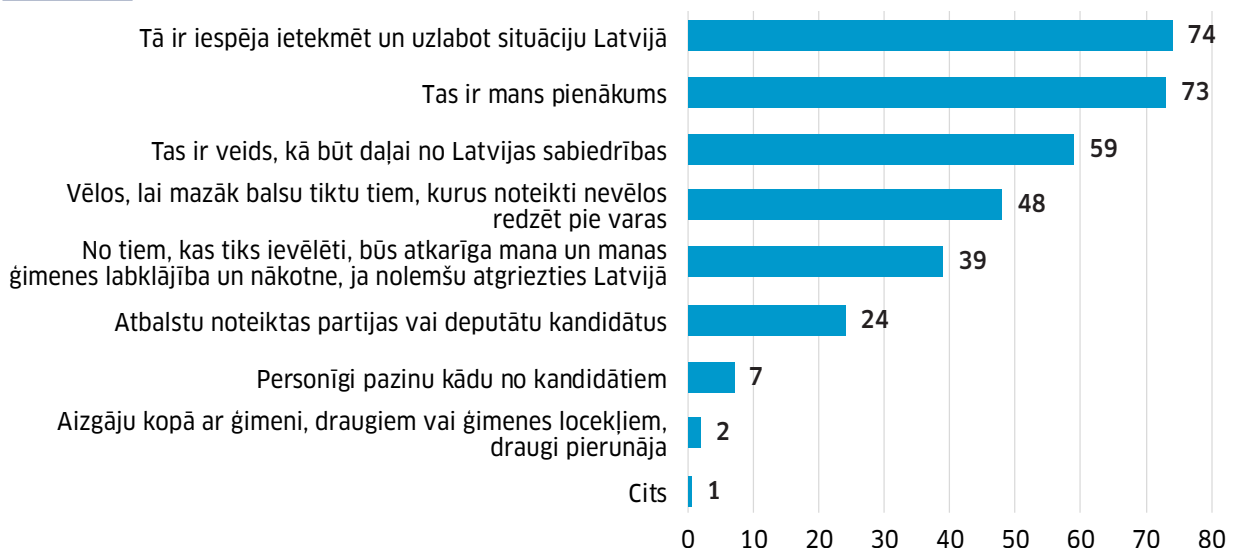
Līdzdalība Saeimas vēlēšanās ārzemēs dzīvojošo vidū ir līdzīgi augsta kā EP vēlēšanās. Pēdējās Saeimas vēlēšanās 2022. gadā piedalījās 53,5% respondentu. Šādā ziņā diasporas vēlēšanu līdzdalība kontrastē ar Latvijas iedzīvotājiem – Latvijā dalība EP vēlēšanās vienmēr bijusi izteikti zemāka. Iespējams, dzīvošana Eiropas Savienībā veicina Eiropas līmeņa vēlēšanu nozīmes apzināšanos. Visaktīvāk EP vēlēšanās balsoja Latvijas pilsoņi Beļģijā un Luksemburgā (attiecīgi 77,8% un 83,9%), kur atrodas ES institūciju centrālās

mītnes. Visneaktīvākie balsotāji bijuši respondenti Īrijā (40,3%), kas saskan arī ar iepriekšējās aptaujas konstatēto salīdzinoši lielo atsvešinātību un zemo pilsoniskās aktivitātes līmeni šajā valstī latviešu vidū (piemēram, ELA 2017).

Pēdējās pašvaldību vēlēšanās Latvijā savukārt piedalījās tikai 19,5% respondentu (20. attēls). Tas nav pārsteidzoši, ņemot vērā attālinātas balsošanas iespēju trūkumu.

Tie ārvalstīs dzīvojošie, kuri balsoja pēdējās Saeimas vēlēšanās, parasti kā iemeslu, kāpēc piedalās vēlēšanās, norāda to, ka tas ir viņu pienākums un iespēja ietekmēt un uzlabot situāciju Latvijā (73–74%); 59% tādā veidā apliecina savu piederību Latvijas sabiedrībai. Gandrīz pusi (48%) balsot motivēja nevēlēšanās redzēt pie varas noteiktus cilvēkus, t. i., viņi balsoja vairāk “pret” nekā par kādu sev tīkamu kandidātu. Tikai 24% balsoja tāpēc, ka atbalsta noteiktas partijas vai kandidātus. Daudzi (39%) balso, paturot prātā, ka no tiem, kas tiks ievēlēti, būs atkarīga viņu ģimenes labklājība un nākotne, ja viņi nolems atgriezties Latvijā (21. attēls). Var secināt, ka **balsošanas motivācija visbiežāk sakņojas pilsoniskajā pienākuma apziņā un vēlmē palīdzēt Latvijai un apliecināt savu piederību tai.**

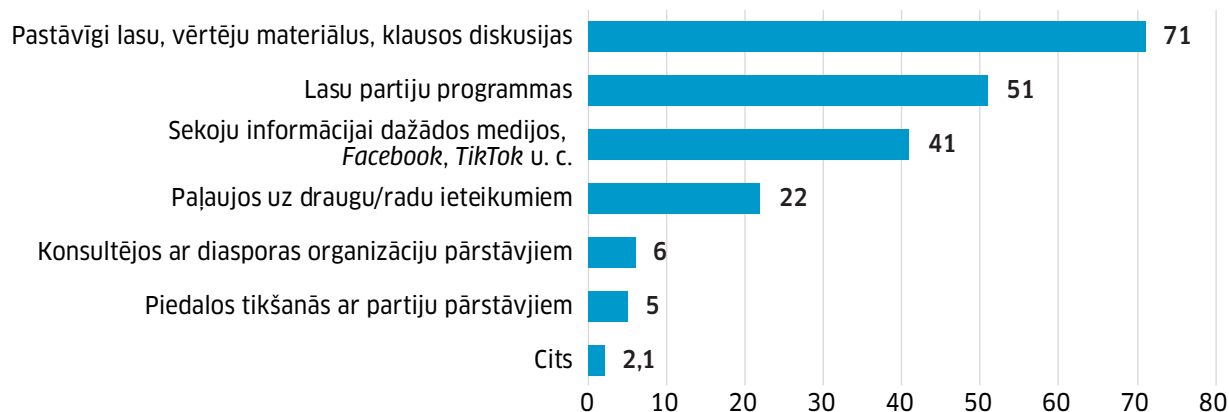
21. attēls. Iemesli balsošanai Latvijas Saeimas vēlēšanās (%)

Bāze: balsoja pēdējās Saeimas vēlēšanās.

Cits: atbalstīt sievietes politikā; balsoju par labu paziņu, palūdza. Taču uzskatu un izskatās, ka vēlēšanās visā pasaulē uzvar tie, “kurus vajag”; es vēlētos atgriezties, bet valdība un kā tā darbojas, mani tur prom no Latvijas; izdevīgi, ka lokāli var klātienē balsot un satikt draugus, kuri arī atnākuši atbalstīt Latviju; lai atspēkotu krievu ietekmi; nevaru atgriezties Latvijā, bet vienmēr domāšu par Latviju; no tiem, kas tiks ievēlēti, būs atkarīga manas Latvijā esošās ģimenes labklājība un nākotne; simpātisks politisks cilvēks savos darbos; skolā lika; tā ir privilēģija piedalīties demokrātiskā procesā. Ne visur pasaulē tas iespējams; tā kā var to darīt (kaut iesaku atņemt šīs tiesības pēc pieciem gadiem citās zemēs).

22. attēls. Kā izvēlas, par ko balsot (%)

Bāze: balsoja pēdējās Saeimas vēlēšanās.

Cits: apspriežu Latvijā dzīvojošo draugu grupā. Tas nenozīmē, ka paļaujos uz viņu ieteikumiem. Lēmumu pieņemu pati, tāpēc augstāk minētā atbilde (paļaujos uz draugu ieteikumiem) nebūtu pareiza; atbalstu Krieviju; atceros iepriekš sastrādātos darbus; atskatos uz neseno vēsturi; balsoju par noteiktu partiju; diasporas medijos; diskutēju ar draugiem Latvijā un diasporā; es zinu, ko kura partija pārstāv; esmu partijas biedrs; iepriekš bija parādījis sevi citā jomā, neesot vēl politikā; intuitīvi izvēlos partiju; izmantoju partiju testu, laikiem bija lsm.lv; izpildīju aptauju, kur varēja redzēt, kura partija no visām man ir piemērota; izvērtēju kandidātu darbus, ne [cenzēts]; kopumā jāizvērtē cilvēki un jāsaprot, kāds ir viņu fons. Skaļākie nav tie efektīvākie, bet tie diemžēl pārblauj tos, kuri iedziļinās problēmās un tiešām izvērtē labāko risinājumu, balstoties faktos, pieredzē un ieklausoties attiecīgo jomu speciālistos visos līmeņos; lasu starp rindām, dzirdu nepateikto un redzu nepadarīto un ignorēto. Priekš tā mediatori nav nepieciešami, ne arī eksperti, konsultanti un citādi mākslīgi radīti amati; lasu ziņas; loģiskā domāšana; LSM.lv partiju šķirotava; man ir partija, par ko es balsoju kopš 18 gadu vecuma, un mana izvēle ir palikusi nemainīga; medijs LSM.se, LTV; meklēju internetā par kandidātiem; nav jēgas lasīt, jo centriski labējs virziens ir statistisks; nesekoju un nelasu; paļaujos uz kompetentu sabiedrisko mediju izplatīto informāciju; parasti balsoju par vienu un to pašu partiju Latvijā; partijas ideoloģija; partiju šķirotava; pēc padarītā izvērtēšanas; pielaiķo partiju; pielaiķo partiju tipa rīks; pieredze un rūdījums; pirms vēlēšanām lasu programmas, izdaru savu profesionālo lēmumu un pārrunāju ar ģimeni un draugiem; raidījums "Jautājums no provinces"; sarakste ar partiju pārstāvjiem; sekoju līdz partiju darbiem; skolā izpētījam partijas; vērtēju, vai kandidātu solījumi atbilst to pārstāvēto partiju vērtībām, vai darbi atbilst solījumiem, pretrunas, skandāli utt.; vienkārši izlemju.

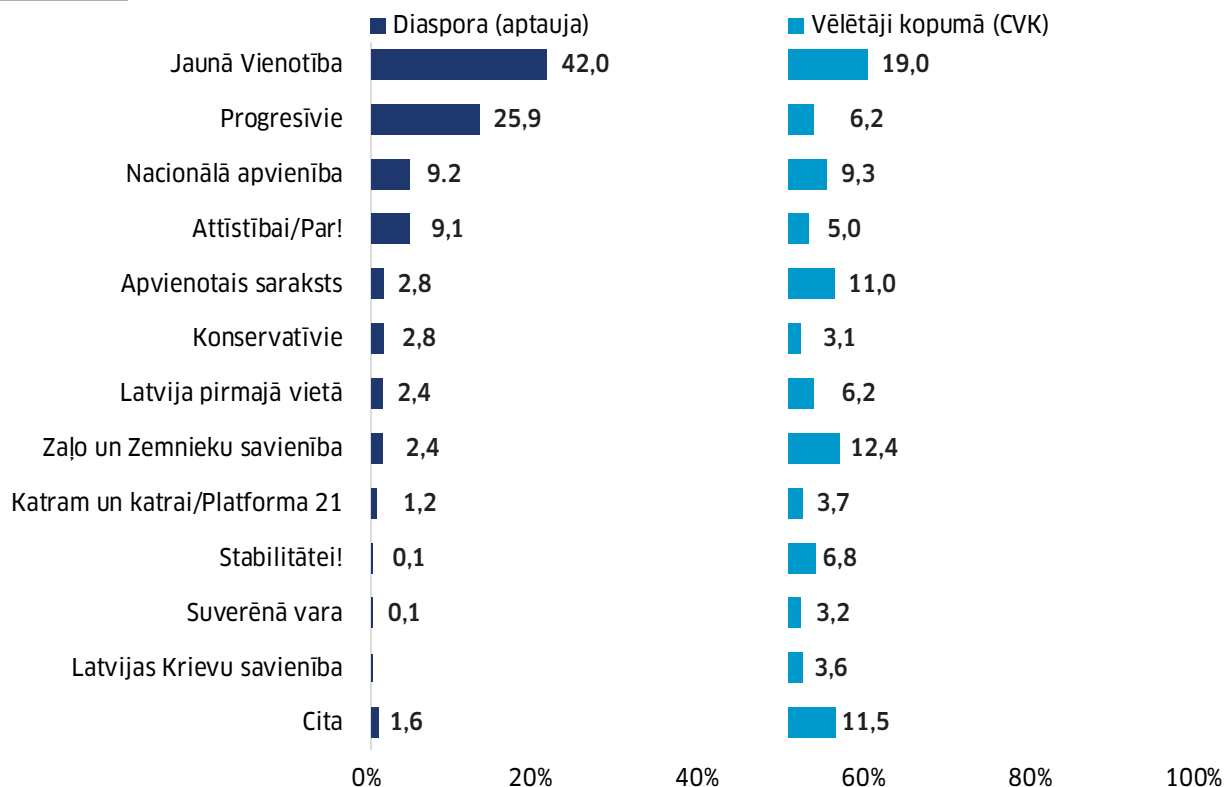
Uz jautājumu, kā viņi izvēlas, par ko balsot, lielākā daļa respondentu (71%) norāda, ka pastāvīgi lasa, vērtē materiālus, klausās diskusijas, puse (51%) lasa partiju programmas, 41% seko informācijai dažādos medijos, Facebook u. c. (22. attēls). Tik liela interese par politiskajām diskusijām, partiju programmām un oficiālo partiju sniegto informāciju liecina par lielas daļas ārvalstīs dzīvojošo **nopietno pieeju savai politiskajai izvēlei Saeimas vēlēšanās**. Daļa izmantojuši **LSM.lv** partiju šķirotavu vai citus partiju pielāgošanas testus.

Tikai nedaudzi minējuši, ka konsultējas savā izvēlē ar diasporas organizācijām vai tiekas ar partiju pārstāvjiem. Tas norāda, ka diasporas organizācijas šobrīd nespēlēt būtisku lomu ārvalstīs dzīvojošo politiskā informēšanā un izglītošanā, lai viņi izdarītu izvēli vēlēšanās. Arī politiķi interesi par diasporu, rīkojot diskusijas un iepazīstinot ar savu piedāvājumu, izrāda ļoti reti.

Aptaujā diasporas pārstāvjiem tika jautāts, par kuru partiju viņi nobalsoja pēdējās Saeimas vēlēšanās. Ceturtā daļa – 24,7% – to neatcerējās vai nevēlējās izpaust, taču pārējās

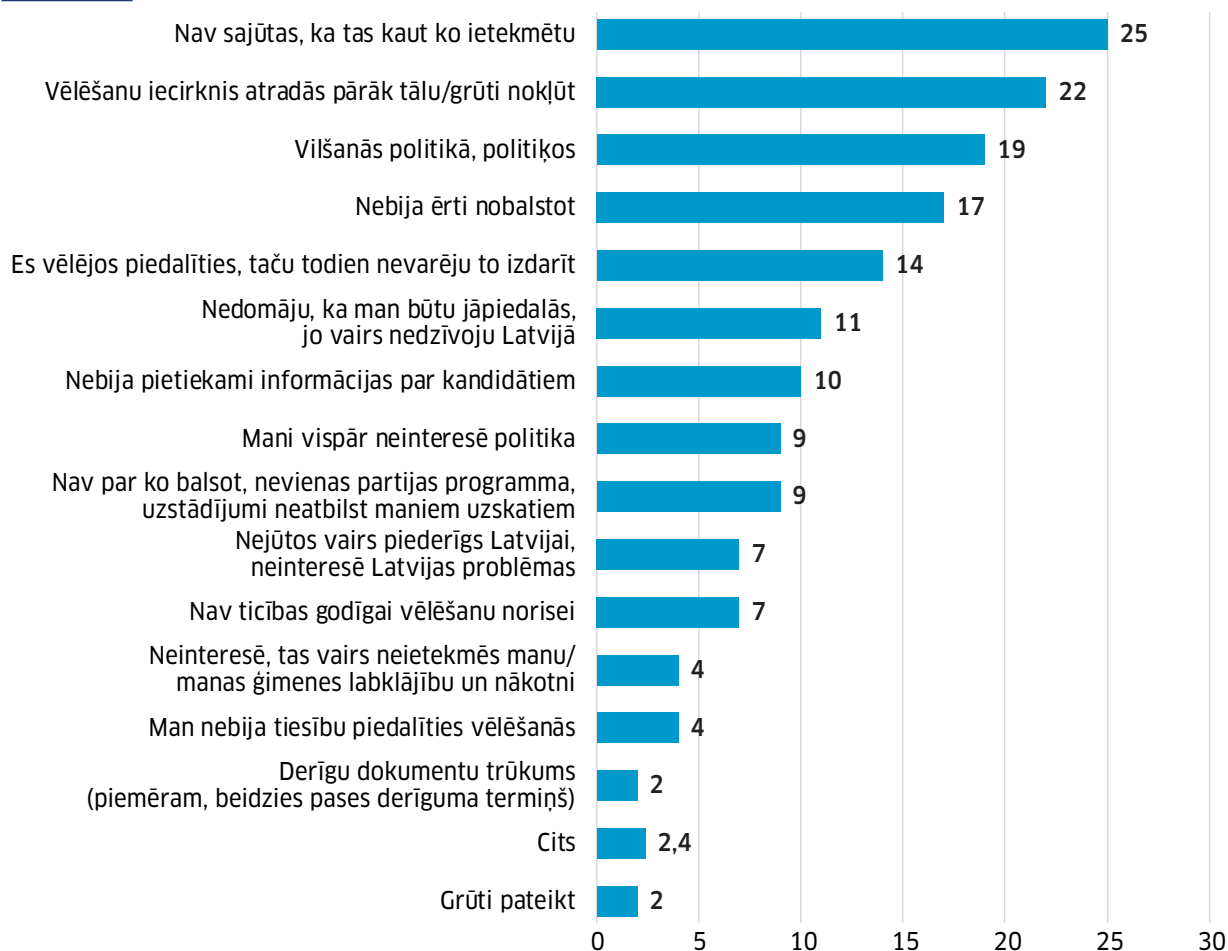
atbildes ļauj iegūt priekšstatu, kuras partijas iegūst no diasporas balsīm un kuras – zaudē (23. attēls). Vairums diasporas vēlēšanu balsojuši par "Jauno Vienotību" – 42%, kas ir ievērojami vairāk nekā vidēji 14. Saeimas vēlēšanās par šo partiju atdoto balsu daļa. Diasporas pārstāvji vēl izteikti vairāk nekā Latvijā dzīvojošie atbalsta "Progresīvos" – par viņiem balsojuši 25,9% – salīdzinot ar 6,2% kopējo vēlēšanās iegūto balsu skaitu. Šis rezultāts nav pārsteidzošs, ņemot vērā daudzu Eiropā dzīvojošo liberālākos vērtībuzskatus, pietuvojoties mītnes zemes iedzīvotāju vērtībām. Atbalsts Nacionālajai apvienībai diasporā bijis līdzīgs kā vidēji Latvijā, salīdzinoši daudzi balsi atdevuši par "Attīstībai/Par!" (9%). Diasporas vēlēšanu pārliecināt nav spējis Apvienotais saraksts (tikai 2,8% atbalsts diasporā – salīdzinot ar 11% iegūto balsu skaitu kopumā) un Zaļo un Zemnieku savienība (2,4% – salīdzinot ar 12,4% iegūto balsu skaitu). Ļoti maz respondentu izvēlējušies balsot par "Stabilitātei!", "Suverēno varu", "Latvijas Krievu savienību", "Katram un katrai", "Latvija pirmajā vietā" vai "Saskaņu".

23. attēls. Diasporas vēlētāju izvēle 2022. gada Saeimas vēlēšanās (%)

Bāze: balsoja Saeimas vēlēšanās un sniedza atbildi uz jautājumu.

24. attēls. Nebalsošanas Saeimas vēlēšanās iemesls (%)

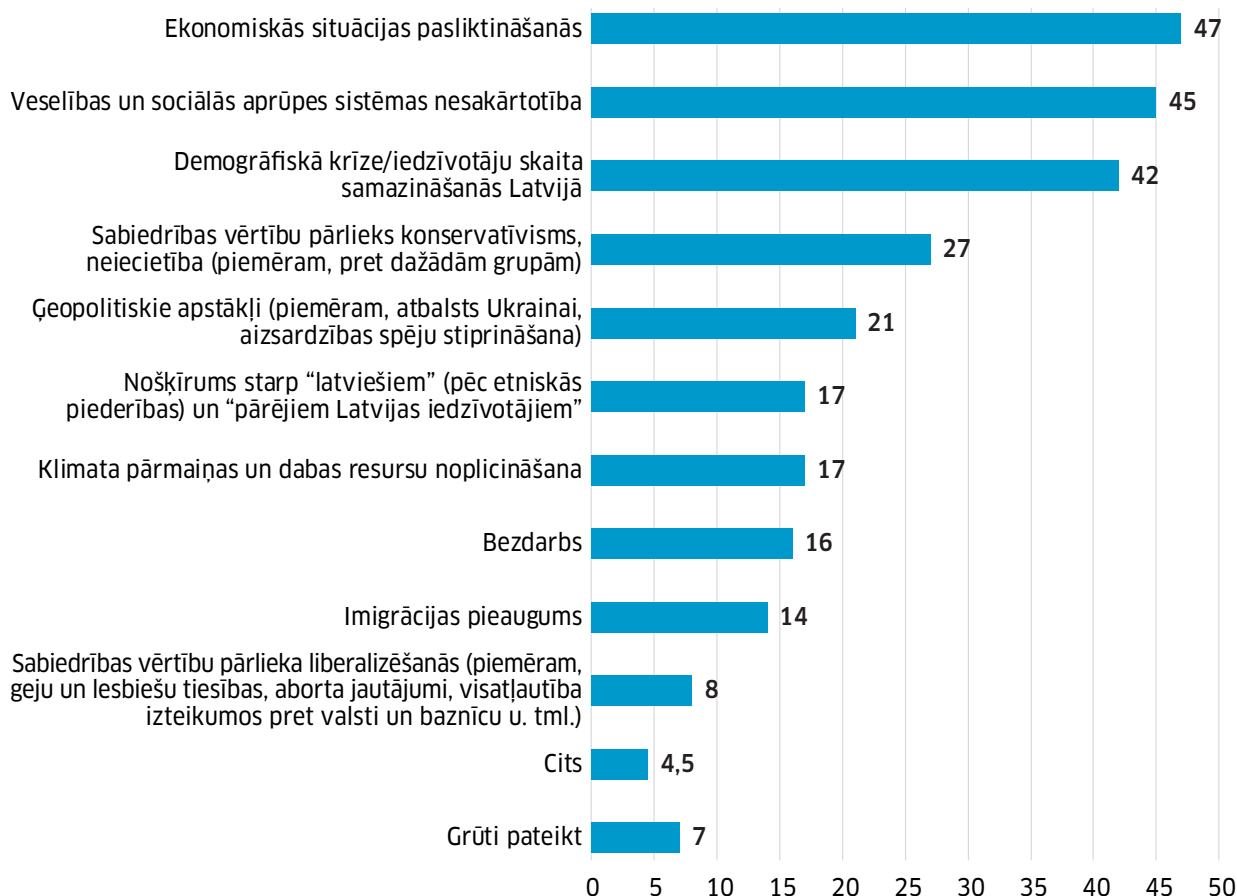
DIASPORAI AKTUĀLĀKIE JAUTĀJUMI UN TUVĀKĀS PARTIJAS

Uz jautājumu, kam, pēc viņu domām, vairāk vajadzētu pievērsties partijām, lielākā daļa norāda uz ekonomiskās situācijas pasliktināšanos (47%), veselības un sociālās aprūpes sistēmas nesakārtotību (45%) un demogrāfisko krīzi, Latvijas iedzīvotāju skaita samazināšanos (42%) (25. attēls). 27% satrauc Latvijas sabiedrības vērtību pārlieks konservatīvisms, neiecietība, 8% – sabiedrības pārlieka liberalizēšanās. Tikai 14% par būtisku risināmu problēmu un izaicinājumu uzskata imigrācijas pieaugumu, 17% satrauc nošķirums starp latviešiem un citiem Latvijas iedzīvotājiem. Klimata pārmaiņas uz pārējo problēmu fona satrauc salīdzinoši nelielu daļu respondentu (17%), ģeopolitiskie apstākļi – 21%. Kopumā rezultāti apliecina jau iepriekš aptaujās

konstatēto tendenci – **visaktuālākie jautājumi Latvijas pilsoņiem ir ekonomika, sociālie jautājumi un demogrāfija**. Sociālā spriedze un ģeopolitiskā situācija satrauc mazāku daļu respondentu.

Respondenti arī plaši izteikušies par citiem jautājumiem, kas viņus satrauc. Vairāk kārt minēta izglītības kvalitāte un nepietiekami ieguldījumi izglītībā un zinātnē. Daļu satrauc korupcija, valsts izzagšana, nevajadzīga birokrātija, citus – sociālie jautājumi vai ceļu stāvoklis. Vieni aicina uz desovietizāciju un derusifikāciju, citi turpretī sūdzas par attieksmes pasliktināšanos pret krievvalodīgajiem Latvijas pilsoņiem. Atbildes parāda, ka arī diaspora ir ļoti daudzveidīga un viens vienots piedāvājums tai nav iespējams.

25. attēls. Jautājumi un izaicinājumi, kuru risināšanai vairāk vajadzētu pievērsties partijām (%)

Piezīme: bija iespējams atzīmēt līdz trim atbildēm.

Cits: 1) tiesiskuma uzlabošana, lai veicinātu apstākļus ekonomikas izaugsmei, 2) valsts aparāta (ierobežoto resursu patēriņa) samazināšana; antipopulisms; atbalstu Krieviju; atlaist meļus, blēžus un zagļus!; augstākās izglītības kvalitātes trūkums, zemais finansējums; automatizācija, mākslīgais intelekts; būt godīgiem, nezagt; ceļi; cilvēktiesību un iecietības veicināšana. Savstarpējā saprašanās un līdzdzīvošana; darbaspēka nodoklis, tikai nevajag kā tagad, dekorācijas, bet reāli Eiropas, neapliekamie; definēt, kas ir Latvijas potenciāls ES. Definēt prioritātes. Ciešāka sadarbība ar Lietuvu un Igauniju,

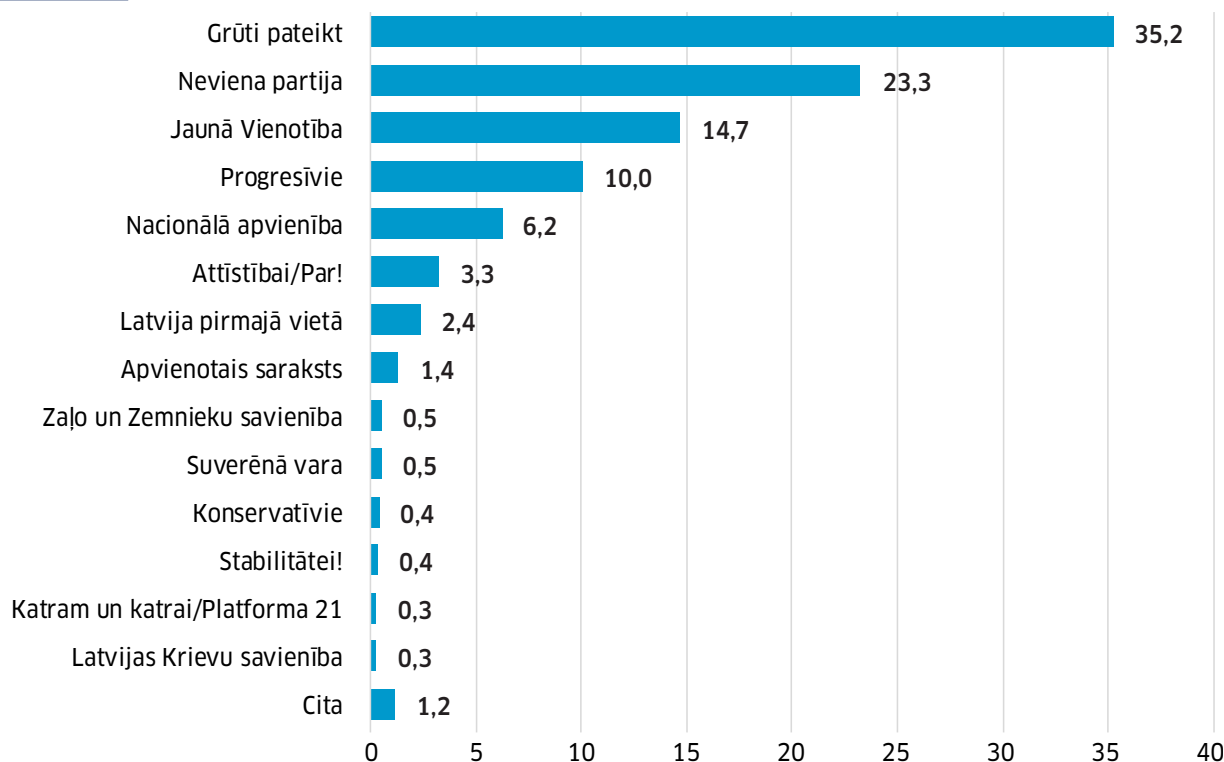

veidot Baltijas sadarbību dažādos līmeņos. Pārņemt citu valstu pieredzi, kuras ir daudz priekšā Latvijai, piemēram, skatīt Igaunijas modeli – ko Latvija varētu pārņemt no Igaunijas. Sociālās politikas reforma Latvijā; esmu pret Woke kultūru, taču atbalstu abortus un runas brīvību; ētika. Korespondence starp cilvēku un biznesu/valdību Latvijā. (Daudzas reizes saskārusies ar to, ka ne privāti uzņēmumi, ne valsts uzņēmumi nevar atsūtīt apstiprinājumu, ka e-pasts saņemts un ka tiks atbildēts noteiktā laikā); gribētu redzēt pa punktiem skrupulozi uzskaitītus LĪDZ GALAM UN REZULTATĪVI padarītos darbus. Neko negribētu dzirdēt par stratēģiskajiem nākotnes plāniem, tas līdz šim un visos gadsimtos ir bijis smieklīgi un bezrezultatīvi. Vīrs un vārds – uz padarīto darbu bāzes, parādi, uz ko potenciāli esi spējīgs. Secinājumus es izdarišu pati; neļēdzīgā nodokļu sistēma un naudas aprīte; ir vajadzīgs iespaidīgs piedāvājums, lai trešo daļu mūsu aizbraukušās nācijas atgrieztu Latvijā; izglītības kvalitāte un finansējums; izglītība; izglītība; izglītība; izglītība un kultūra; izglītība un zinātne; izglītības kvalitāte, ierēdniecības skaita samazināšana vismaz par 50%; izglītības kvalitāte un konkurētspēja; izglītības nodrošināšana, rūpes par sociālajā perifērijā esošajiem cilvēkiem (cilvēkiem ar īpašām vajadzībām un to ģimenēm, vientuļiem pensionāriem, vientuļiem vecākiem, bāreņiem, jauniešiem, kam pēc 18 gadiem jāpamet sociālo struktūru atbalsts, jauniešiem ar atkarībām u. tml.); izglītības sistēmas modernizācija; izglītības sistēmas reforma/šī brīža Latvijas izglītības sistēma ir novecojusi. Jau sen laiks atbrīvoties no PSRS laiku standartiem, paņēmieniem; jāsakārto autoceļi; kam programmas, ja darbi neseko?!; korupcija; KORUPCIJA!; pensiju pieaugums; korupcija!!!!; korupcijas apkarošana!; krievu valodas nozīmes mazināšana Latvijā; lai beidz domāt par sabiedrības krējumu un rūpējas par cilvēkiem “parastajiem”, daudzi pensionāri LV tiek uzturēti no aizbraucēju ienākumiem; latviešu kultūras un valodas uzturēšana; Latvijā ir bažīgi liels naidis pret “citiem” – cita ticība, seksualitāte, ādas krāsa. Es nesaprotu šo naidu, un tāpēc, ka tas ir tik skaļš un bezkaunīgs, man nav vēlšanās iesaistīties diasporā vairāk, nekā esmu tagad; Latvijas derusifikācija un desovietizācija; Latvijas kā valsts stratēģija; līdztiesība, viendzimuma laulību atbalstīšana; likvidēt atšķirību starp “eliti”, kuru mēnešalga pārsniedz normāla strādnieka gada algu. Cienīt un godāt vecākos, kas krīt no kājām nost, lai spētu samaksāt kā minimums komunālos maksājumus; likvidēt birokrātiju; manuprāt, mums vienkārši jāpārtrauc piedalīties šajā sistēmā; miera sarunas ar Krieviju. Kovidafēras izmeklēšana, AirBaltic un jaunā, nevajadzīgā Rail Baltica izmeklēšana; naida prevalence sabiedrībā pret krievvalodīgajiem; nav pārliecības, ka Latvijas valsts piederīgie un iedzīvotāji, uzņēmēji ir lojāli savai valstij, tāpat kā valdība nešķiet lojāla savai tautai. Ticības un godīguma trūkums, pārāk liela naudas ietekme uz individu, ne uz sabiedrību kopumā. Sabiedrības egoistiska attieksme – es daru priekš sevis, man neviens nepalīdzēs, un tāpēc ņemu sev, nedomājot par pārējiem, nākotni vai nākamajam paaudzēm. Valdības atšķirtība no vidējā latvieša ierastas ikdienas. Korupcija, melna alga, nestabilitāte un nesabalansēta ekonomika ir tās lietas, kas, manuprāt, ir jāpārskata katrai programmai. Bez stabilitātes, sakārtotības pašos pamatos, gan no sabiedrības puses, gan valdības, uzlabojumi, manuprāt, nav iespējami. Viss pārējais ir tikai skaisti vārdi, kam nav seguma; nekas jau šai valstī nestrādā, kā nākas, ne veselības, ne izglītības, ne arī aizsardzības sistēma; neļūtos piederīgs valsts varai; nelojālo krievu izbraukšanas veicināšana; nenoniecīnāt krievu valodu un krievvalodīgos; neviens un nekas; NIN atcelšana, padomijas domāšanas, tradīciju, darbības stila likvidācija; padomju laikā dzimušo identitātes un piederības sajūtas izpratne mūsdienu Latvijas “latviešu” definīcijā; pārlieka birokrātija Latvijā, e-vēlēšanu trūkums; pārstāt lāpīt budžeta iztrūkumu no nākotnes pensiju iemaksām un pieņemt lēmumu, ka 2. pensiju līmeņa administrēšanu pārņem Valsts kase; pārtraukt finansiālo atbalstu Ukrainai. Un pievērst uzmanību Latvijas problēmām. Mums Rīgā tilti un ceļi brūk. Un miljons citu problēmu, bet viņi sūta naudu Ukrainas valdībai. Un tas nekādīgi nepalīdz Ukrainas iedzīvotājiem. Bet nauda aizplūst prom. Un neviens ne par ko neatbild; pētniecības, zinātnes un inovāciju veicināšana; pilnīgi vienalga; remigrācija; reģionu attīstības veicināšana; robežu aizsardzība; sabiedrība ir kā ēka, ir jābūt stingriem pamatiem – ekonomika, skaidra likumdošana, augsti standarti sabiedrībā, arī morāle, vispārēja sakārtotība. Pārējais piekārtosies līdzi; sabiedrības ekonomiskās celtnespējas pilnveidošana un redzējums; attīstība nākamajiem 300 gadiem; sabiedrības vērtību liberalizēšanās trūkums; sadarbība ar diasporu; sakārtot izglītības sistēmu tā, lai atbalstītu pilnvērtīgi pēc moderniem standartiem bērnus ar mācību traucējumiem un remigrantu bērnus, kas neprot latviski; samazināt valdības aparātu un tā izdevumus; sekmēt kvalitatīvu izglītību izglītības iestādēs (mediju mācība, piesaistīt skolotājus, uz bērniem vērsta mācību norise); stiprināt latviešu valodu kā valsts valodu visā publiskajā telpā (valsts iestādes, komercdarbība, izglītība, kultūra); mazināt Krievijas un krievu valodas kā kremļa stratēģiskā ieroča ietekmi valstī; uzņēmējdarbības attīstīšana un uzņēmumu piesaiste; valsts ekonomikas uzlabošana un varbūt beidzot deputātu algas samazināšana. Uzlabot labklājību cilvēkiem, kas dzīvo Latvijā, nevis veidot jaunus likumus mazām lietām, ko deputāti pat nesaprot; valsts pārvaldei jābūt pilnībā atdalītai no baznīcas. Baznīcas/reliģijas ietekmes mazināšana līdz minimumam; vēlēšanas ir izvēles ilūzija. Cilvēki, kas tiecas uz varu, nav motivēti visu labklājībai, bet gan personīgajam guvumam, un varaskārie. Šobrīd globālā politika un ekonomika ved uz sabiedrības sagruvumu, vērtību iznīcināšanu un karu. Politika ir dūmu spogulis, lai cilvēki neredzētu patiesībā notiekošo. Demokrātijai ir beigas. Punkts pa punktam globālistu plāns praksē. Patriarhālā kapitālisma sistēma ir dzīvotnespējīga, agresīva, resursus iznīcinoša sistēma. Šobrīd politika nepiedāvā risinājumu; modernizācija psihiskās veselības aprūpē. Sabiedrības iekļautība, sapratne par atšķirīgo. Kopsummā sociālās vērtības, bet loģiskas, nevis haotiskas, nav visam jāsaaka – jā. Tas ir, saprotam, atbalstām, bet cieņa jāizrāda abos virzienos. Protams, ar ekonomiku un globālākām problēmām arī jāstrādā. Tad ekonomika un veselīga sociālā/psihosociālā vide arī ļaus cilvēkiem palikt/atgriezties Latvijā; vienlīdzība un iespējas; visi minētie punkti; zinātne nav prioritāte.

Uz jautājumu, kura partija šobrīd ir vistuvāk viņu uzskatiem, 35,2% respondentu nevar atbildēt, 23,3% neredz nevienu partiju, kas viņiem būtu pieņemama (26. attēls). Tiem, kuri varēja identificēt kādu sev tuvāko partiju, visbiežāk tāda bija “Jaunā Vienotība”

(14,7%) vai “Progresīvie” (10%). Kopumā arī šeit nosauktas līdzīgas partijas kā tās, par kurām respondenti reāli nobalsoja, tātad – ja arī būtu balsojuši tie, kas dažādu iemeslu dēļ nenobalsoja, atbalsts konkrētām partijām būtu līdzīgs.

26. attēls. Kura partija šobrīd ir vistuvāk respondenta uzskatiem (%)

13. tabula. Kas liekas svarīgi tiem, kuriem ir tuvas konkrētas partijas (%)

	Grūti pateikt	Neviena partija	Jaunā Vienotība	Apvienotais saraksts	Nacionālā apvienība	"Latvija pirmajā vietā"	Progresīvie	Attīstībai/Par!
Ģeopolitiskie apstākļi (piemēram, atbalsts Ukrainai, aizsardzības spēju stiprināšana)	17,5	6,8	41,9	20,0	43,2	2,6	35,3	29,5
Klimata pārmaiņas un dabas resursu noplicināšana	16,6	8,0	21,9	5,0	5,4	0,0	41,9	38,6
Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās	51,4	42,1	47,5	70,0	44,6	76,3	33,1	43,2
Sabiedrības vērtību pārliekā liberalizēšanās (piemēram, geju un lesbiešu tiesības, aborta jautājumi, visatļautība izteikumos pret valsti un baznīcu u. tml.)	7,6	5,1	1,3	10,0	25,7	21,1	7,4	2,3
Veselības un sociālās aprūpes sistēmas nesakārtotība	50,2	50,2	41,3	55,0	28,4	47,4	34,6	31,8
Sabiedrības vērtību pārlieks konservatīvisms, neiecietība (piemēram, pret viedokļu un pārliecību dažādību, seksuālajām minoritātēm, dažādām reliģiskām grupām u. tml.)	23,9	12,5	35,0	10,0	8,1	7,9	73,5	72,7
Bezdarbs	16,4	26,0	8,1	15,0	9,5	18,4	6,6	6,8
Imigrācijas pieaugums	10,9	19,3	13,1	25,0	32,4	10,5	1,5	4,5
Nošķirums starp "latviešiem" (pēc etniskās piederības) un "pārējiem Latvijas iedzīvotājiem"	18,5	16,4	9,4	5,0	5,4	39,5	16,9	25,0
Demogrāfiskā krīze/iedzīvotāju skaita samazināšanās Latvijā	43,4	31,2	55,0	55,0	60,8	52,6	27,9	31,8
Grūti pateikt	6,9	16,4	2,5	0,0	2,7	0,0	1,5	0,0

Tiem, kam tuvākā šķiet "Jaunā Vienotība" vai Nacionālā apvienība, viens no svarīgākajiem jautājumiem ir ģeopolitiskie apstākļi un demogrāfiskā krīze. Atšķirībā no

"Jaunās Vienotības" balsotājiem tiem, kam tuvi Nacionālās apvienības uzskati, svarīgs jautājums šķiet imigrācijas pieaugums un sabiedrības vērtību pārliekā liberalizēšanās

(13. tabula). Tos, kas atbalsta Apvienoto sarakstu un “Latvija pirmajā vietā”, visvairāk satrauc ekonomiskās situācijas pasliktināšanās. Tos, kas atbalsta “Progresīvos”, visvairāk satrauc sabiedrības vērtību pārlieks konservatīvisms un līdzīgi kā “Attīstībai/

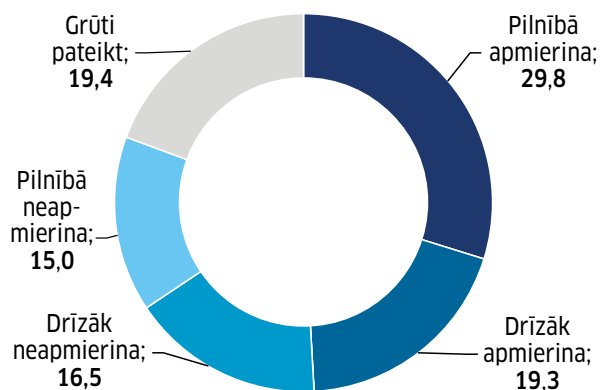
Par!” balsotājus klimata pārmaiņas. Šo abu partiju atbalstītāji būtībā ir ļoti līdzīgi. Tos ārvalstīs dzīvojošos, kas nav atraduši sev tuvu partiju, visvairāk uztrauc tieši viņus skarošie ekonomiskie un sociālie jautājumi.

VĒLĒŠANU ORGANIZĀCIJA UN BALSOŠANAS IESPĒJAS

Uz jautājumu par balsošanas iespējām Saeimas vēlēšanās savā pašreizējā dzīvesvietā (valstī, apdzīvotajā vietā) aptuveni puse diasporas pārstāvju atbild, ka viņus tās pilnībā vai drīzāk apmierina, 16,5% tās drīzāk neapmierina, 15% – pilnībā neapmierina (27. attēls).

Tas apliecina, ka ērtu balsošanas iespēju trūkums ir viens no būtiskiem iemesliem, kādēļ daļa diasporas nepiedalās Saeimas vēlēšanās. **Vislielākais neapmierināto skaits salīdzinājumā ar apmierinātājiem ir Spānijā un Itālijā** (lielākā daļa neapmierināti).

27. attēls. Cik lielā mērā apmierina balsošanas iespējas Saeimas vēlēšanās savā pašreizējā dzīvesvietā (%)

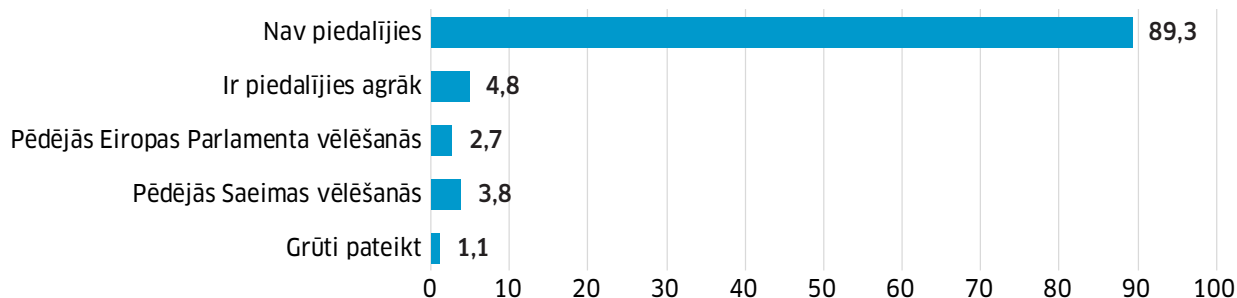

Arī Apvienotajā Karalistē, Īrijā un Nīderlandē apmierināti ir tikai aptuveni puse balsstiesīgo – līdzīgi kā mītnes zemēs, kur ir ļoti maz Latvijas valstspiederīgo. Tātad ieteicams meklēt iemeslus, kādēļ šajās valstīs balsošanas iespējas vērtētas tik zemu, un uzlabot tās nākotnē.

Aptaujā tika noskaidrots arī, vai respondenti ir piedalījušies vēlēšanu organizēšanā. 3,8% atbildēja, ka ir piedalījušies pēdējo Saeimas vēlēšanu organizēšanā, 2,7% – EP vēlēšanu organizēšanā. 4,8% respondentu pēdējo vēlēšanu organizēšanā neiesaistījās, bet ir to darījuši agrāk. Vēlēšanu organizēšanā nekad nav piedalījušies 89,3% respondentu (28. attēls).

No visiem, kas iesaistījās vēlēšanu organizēšanā, 60,8% organizēja vai palīdzēja organizēt vēlēšanu iecirkni savā mītnes zemē, 57% strādāja vēlēšanu iecirknī, 17,7% aktīvi iesaistījās vēlēšanu kampaņā. Bija arī respondenti, kas piedalījušies kā vēlēšanu novērotāji, vienkārši centušies izglītot par vēlēšanām un vēlēšanu procesu citus – gan privāti, gan sociālajos medijos. Viens respondents atbildēja: *“Organizēju pasākumus, aicinot nepartejiskus runātājus no Latvijas, lai sniedz pārskatu. Pasākumi tiek translēti, lai var sekot vēletāji arī neklātienē.”*

28. attēls. Piedalīšanās vēlēšanu organizēšanā (%)

Iemesli, kādēļ tie, kas kādreiz bija iesaistījušies vēlēšanu organizēšanā, tagad to vairs nedara, ir ļoti dažādi (14. tabula). Dažiem tā ir pārceļšanās vai veselības stāvokļa

pasliktināšanās, citi min, ka konkrētajā vietā vairs netika organizēts vēlēšanu iecirknis un ka organizēšanas process ir pārāk sarežģīts. Taču satraucoši, ka **daļa jūtas nenovērtēti.**

14. tabula. Iemesli, kādēļ vairs neiesaistās vēlēšanu organizēšanā

Biju aizņemts ar citam lietam.
Atbalstīt, palīdzēt.
Bija pieteikušies pietiekams skaits cilvēku.
Citi pārņēmuši.
Darbavietas maiņa.
Dienas par īsu.
Esmu sapratusi, ka politika ir tikai izklaide.
Esmu veca.
Ģimenes stāvokļa maiņa.
Gribētāju pietiek.
Iecirknis ir slēgts.
Ir mainījušies dzīves apstākļi, un vairs neiesaistos latviešu biedrības darbībā.
Ir pietiekami daudz citu cilvēku, kas to dara.
Jāiegulda personīgie līdzekļi, un man šķiet, ka man nav jāmaksā no savas kabatas par telpu nomu iecirkņa uzturēšanai.
Jāļauj darboties jaunākiem cilvēkiem.
Jo Latvija vairs neorganizē balsošanu Brazīlijā.
Jo nesekoju pietiekoši Latvijas politikai.
Kad dzīvoju ASV, bija iespēja palīdzēt. Tagad, dzīvojot mazā pilsētā Spānijā, nevaru nekādi palīdzēt, jo man nav latviešu tuvumā.
Konsulāta Pēterburgā likvidācijas dēļ.
Laika trūkums.
Laika trūkums un attālums no mītnes zemes centra/galvaspilsētas, lai veiksmīgi organizētu vēlēšanu iecirkni.
Mainīju dzīvesvietu, neesmu atradis līdzdomātājus, kas būtu ieinteresēti.
Man riebjas viss, kas saistīts ar valdību un valsts iekārtu. Karodziņu arī vairs negribas spraust pie krūtīm.
Nav aktuāli.
Nav atbalsta.
Nav vairs vēlēšanu iecirkņa.
Nav bijusi vēlme.
Nav laika, un neredzu aktīvu uzaicinājumu.
Nav saņemts uzaicinājums.
Nav vēstniecības; grūti atrast vietu vēlēšanu organizēšanai, un procedūra ir sarežģīta, turklāt proaktīvi informācija netiek izplatīta.
Nebija vēlēšanu iecirkņa.
Nebiju uz vietas. Biju Latvijā.

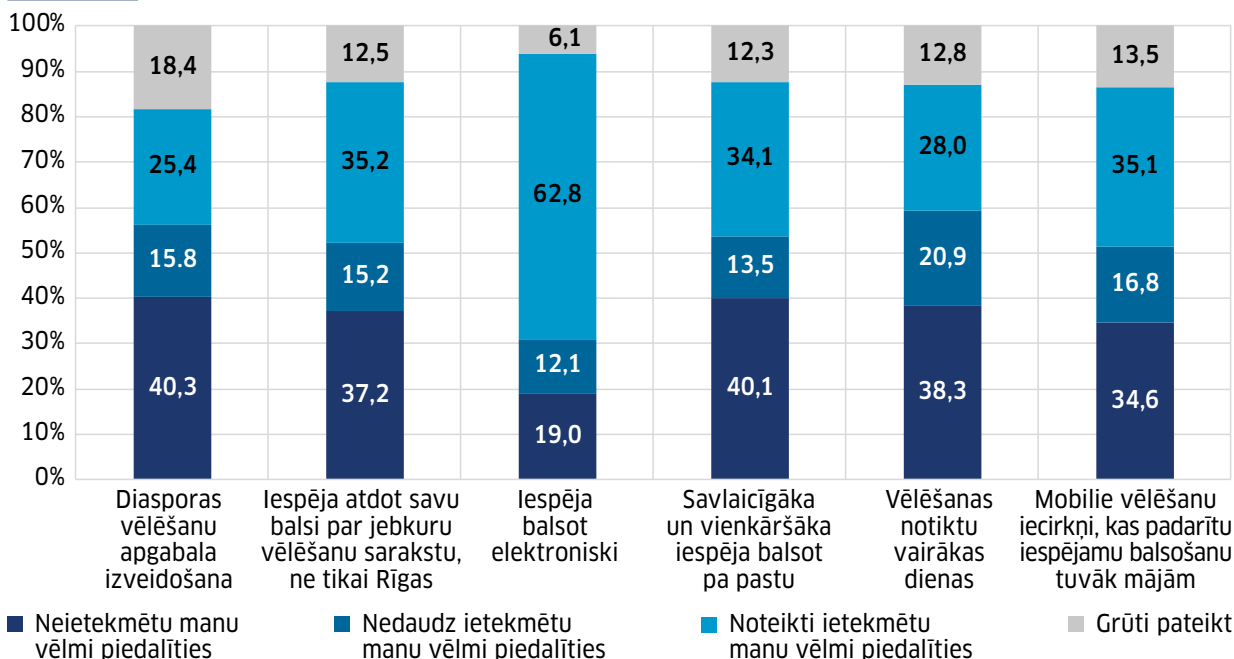
Negribu vairs saskarties ar "trimdotājiem".
Nepateicība.
Netiek organizētas manā pilsētā.
Organizēšana notiek ļoti labi arī neatkarīgi no manas līdzdalības.
Pārāk daudz laika aizņem.
Pārāk laikietilpīgi un pārāk liela birokrātija.
Pārcēlos uz citu valsti.
Pārcēlos uz citu vietu.
Pārcēlos uz citu vietu, tālāk no balsošanas vietas.
Pārvācos uz citu pilsētu, šeit ir pietiekami organizētāju.
Pieteicos, bet tā arī atbildi nesaņēmu.
Process ir sarežģīts, garas darba stundas, nedraudzīga sistēma, un nav palīdzības no CVK, tikai uzbrukumi.
Šeit vairs nav vēlēšanu iecirkņa.
Slimība.
Tāpēc, ka dzīvoju ārpus Somijas galvaspilsētas un man ļoti tālu jābrauc. Nav man arī info, kā to var darīt.
Tas notika laikā, kad dzīvoju Zviedrijā un biju iekļāvēis turienes trimdas sabiedrībā. ASV dzīvojot, neesmu izveidojis ciešākas saites latviešu sabiedrībā.
Tās uz vietas ir ļoti labi noorganizētas, un nav vajadzības.
Tika nolemts neorganizēt vēlēšanu iecirkni sasniedzamā attālumā.
Vairs nav iecirkņa.
Vairs neesmu biedrības valdē.
Vairs nestrādāju vēstniecībā.
Vecums... ar palīdzību un padomu ir jānodod groži jaunākai paaudzei.
Vēlēšanu iecirkņa organizēšana un vēlēšanu gaitas sīkumainie norādījumi prasīja daudz laika un pūļu. Ņemot vērā, cik maz balsoja mūsu iecirknī, tagad ir vieglāk un ātrāk balsot pa pastu.
Vēlēšanu komisija neaicina.
Vēlēšanu organizēšana neliekas tik svarīga kā saprātīga vēlēšana par labiem kandidātiem.
Veselība.
Veselība stāvokļa dēļ.
Veselības dēļ.
Vēstniecība, kurā piedalījos organizēšanas darbos un bija tuvi kontakti ar Latvijas valsts pārstāvjiem, tika aizvērta. Vairs neeksistē.
Vēstniecībai bija pietiekami darbinieku, kuri organizēja.
Zinot, ka vēlēšanu laikā nebūšu uz vietas, uzticēju vēlēšanu iecirkņa organizēšanu saviem draugiem.

IESPĒJAS PALIELINĀT DIASPORAS LĪDZDALĪBU VĒLĒŠANĀS

Respondentiem tika jautāts par dažādiem risinājumiem, kas varētu veicināt diasporas aktivitāti Saeimas vēlēšanās. Atbildes liecina, ka vēlmi piedalīties vēlēšanās visvairāk ietekmētu iespēja balsot elektroniski (62,8% noteikti ietekmētu). Citi risinājumi, kam ir labs potenciāls veicināt līdzdalību vēlēšanās (vismaz nedaudz ietekmētu aptuveni pusi respondentu), ir: iespēja atdot savu balsi par jebkuru vēlēšanu

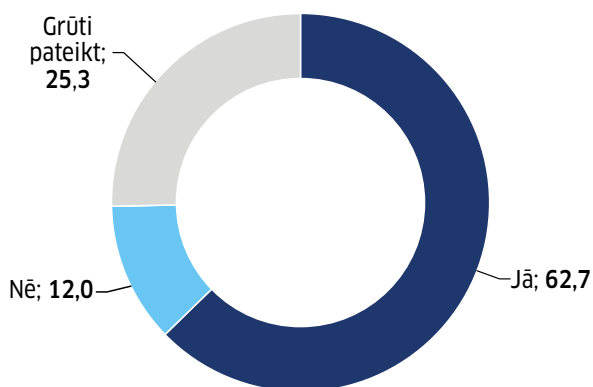
apgabalu, ne tikai Rīgas, mobilie vēlēšanu iecirkņi, savlaicīgāka un vienkāršāka iespēja balsot pa pastu un, mazākā mērā, tas, ja vēlēšanas notiktu vairākas dienas. Daļu (25,4% noteikti) motivētu diasporas vēlēšanu apgabala izveide (29. attēls). Var secināt, ka, pat ja šobrīd nav iespējama elektroniskās balsošanas ieviešana, **ir pieejami arī citi risinājumi, kas palīdzētu celt diasporas aktivitāti vēlēšanās.**

29. attēls. Kas ietekmētu vēlmi piedalīties Saeimas vēlēšanās (%)

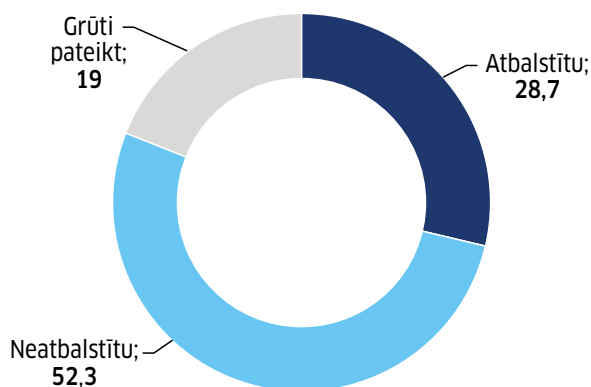
Cits: balsošana internetā; es gandrīz nokavēju balsojumu pa pastu, jo nezināju, ka tuvējais iecirknis, kas parasti darbojās tieši uz Saeimas vēlēšanām, nedarbojas; iespēja balsot par kandidātiem no dažādu partiju sarakstiem; iespēja pilnvarot laicīgi kādu ģimenes locekli balsot manā vietā. Vairākus gadus man nācās izlaist Saeimas vēlēšanas, jo man ir jādodas regulārās, vairākus mēnešus garās darba misijās uz Irāku (tālu no Bagdādes, kur novēlēt būtu iespējams). Līdz ar to es nevarēju izmantot ne balsošanu pa pastu, ne balsošanu vēstniecībā. Iespēja pilnvarot manu vīru vai kādu citu ģimenes locekli dotu man iespēju piedalīties vēlēšanās; ja kāds no dzīvojošiem šeit apvienotu mūs, mēs pat nesveicinām viens otru, kaut labi zinām, ka esam no Latvijas; ja vēlēšanas notiek pa pastu, varētu, kā tas tiek darīts, piemēram, Vācijā, atsūtīt sarakstus, nevis likt tos printēt pašiem; kaut kāda valsts krīzes gadījumā, lai palīdzētu savējiem!; labāks pārskats par partijām (sal., piem., www.wahl-o-mat.de), partijām vajadzētu savās mājaslapās padziļināti rakstīt par piedāvātajiem risinājumiem, nevis tikai kult tukšas frāzes; mazāks partiju skaits; mobilie vēlēšanu iecirkņi un laicīga informācijas saņemšana. Vēlēšanu aplikācija varētu būt palīdzīga; neatkarīgu kandidātu iespēja kandidēt, bez partijas piekaves; obligātās vēlēšanas, kā Luksemburgā u. c. valstīs; sakārtota skaidra, kodolīga informācija par visu. Ne visi cilvēki reāli spēj burties cauri rakstīta teksta burzmai un patiesības meklēšanai caur neskaitāmām interneta vietnēm; skaidrāka informācija par katru partiju un par ko tās iestājas; valsts apmaksāta balsošana pa pastu; vēlēties nevis par partijām, bet personībām; vēlēties par personu, nevis par partiju.

30. attēls. Vai diasporai būtu aktīvi jāpiedalās Saeimas vēlēšanās? (%)

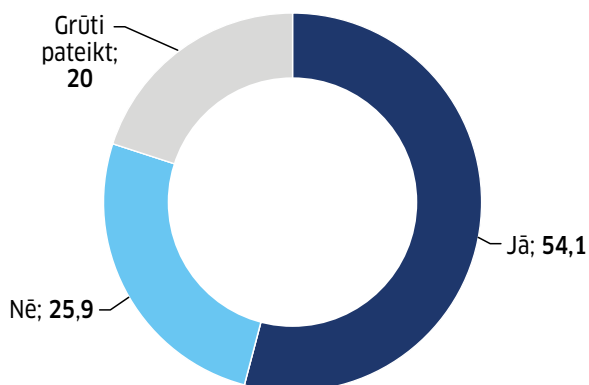
Uz jautājumu, vai diasporai vispār būtu aktīvi jāpiedalās Latvijas Saeimas vēlēšanās, 62,7% atbild apstiprinoši, 12% uzskata, ka diasporai nebūtu jāpiedalās Saeimas vēlēšanās, 25,3% uz šo jautājumu ir grūti atbildēt (30. attēls).

31. attēls. Vai atbalstītu to, ka Latvijas pilsoņiem dalību Saeimas vēlēšanās noteiktu kā obligātu? (%)

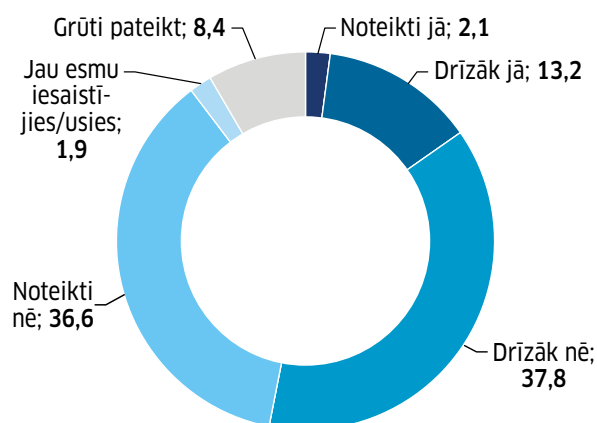

Saeimas vēlēšanu noteikšanu kā obligātu atbalstītu 28,7%; to, ka balsot varētu pilsoņi no 16 gadu vecuma – 26,1% (60,4% neatbalstītu). Vienlaikus daudzi (54,1%) vēlētos, lai politiķi aktīvāk uzrunā diasporu, stāstot par savu piedāvājumu (32. attēls).

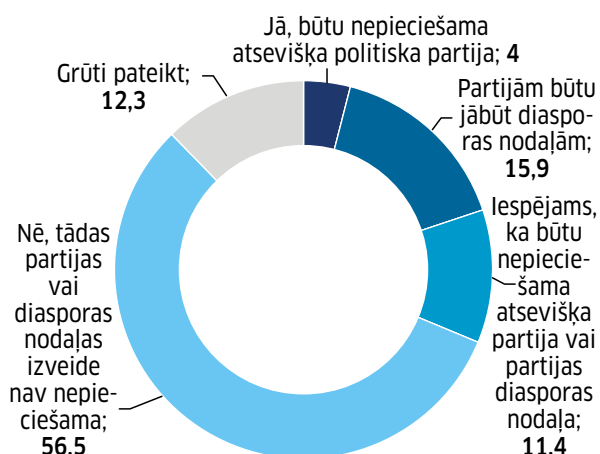
32. attēls. Vai vēlētos, lai politiķi aktīvāk uzrunā diasporu, stāstot par savu piedāvājumu (%)

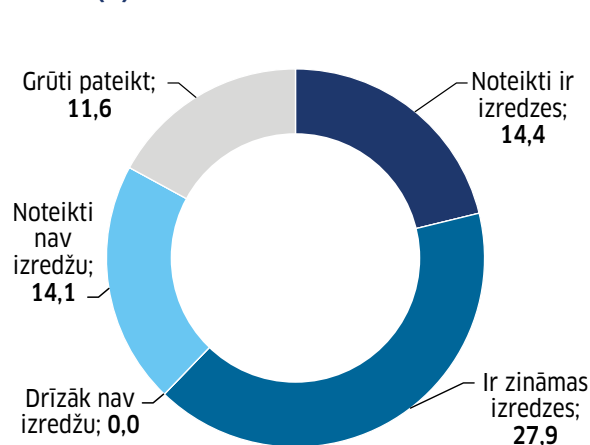
34. attēls. Vai pats vēlētos iesaistīties kādā politiskā partijā (%)

33. attēls. Vai saskata nepieciešamību veidot atsevišķu politisko partiju diasporas interešu pārstāvībai un aizsardzībai Latvijā (%)

35. attēls. Izredzes kādam ārpus Latvijas dzīvojošam pilsonim tikt ievēlētam Saeimā (%)

56,5% diasporas pārstāvju uzskata, ka nav nepieciešamības pēc atsevišķas politiskās partijas diasporas interešu pārstāvībai Latvijā. Salīdzinoši vairāk respondentu uzskata, ka partijām būtu jābūt diasporas nodaļām (15,9%) nekā – ka būtu nepieciešama atsevišķa diasporas partija (4%). Vienlaikus daudzi nav pārliecināti, vai kaut kas tāds būtu vai nebūtu nepieciešams (33. attēls).

Uz jautājumu par paša iespējamu iesaisti kādā politiskajā partijā 15,3% respondentu atbildējuši, ka noteikti vai, iespējams, to vēlētos; 1,9% jau iesaistījušies kādā partijā (34. attēls).

Izredzes kādam diasporas pārstāvim tikt ievēlētam Saeimā respondenti vērtē neviennozīmīgi: 42% domā, ka šādas izredzes drīzāk vai noteikti ir, 46% – ka tādu drīzāk vai noteikti nav (35. attēls).

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

1. Integrēti izvērtējot pētījumā iegūtos datus un ņemot vērā to, ka pētījuma augstākais mērķis ir veicināt diasporas pilsonisko un politisko līdzdalību, kā arī interešu pārstāvības palielināšanu, var secināt, ka minētā mērķa sekmēšanai nepieciešams palielināt vēlēšanu iecirkņu ārvalstīs **pieejamību** balsotājiem un **informētību** gan par pašām vēlēšanām, gan vēlēšanu iecirkņiem, gan vēlēšanu procedūru.
2. Vēlēšanu iecirkņu pieejamības palielināšana nepieciešama, pirmām kārtām tieši domājot par nākamajām Saeimas vēlēšanām, jo pētījums parāda, ka iecirkņu skaita ārvalstīs samazināšanās tieši korelē ar ārvalstīs nobalsojušo skaita samazināšanos un to nekompensē pasta balsošanas iespējas.
3. Lai gan diasporas lielums kopumā ārvalstīs ir palielinājies, salīdzinot ar 13. Saeimas vēlēšanām 2018. gadā, 14. Saeimas vēlēšanās 2022. gadā bija būtiski mazāks skaits vēlēšanu iecirkņu, īpaši Lielbritānijā, kur ir vislielākā Latvijas diasporas kopiena. Pēc 2018. gada 20. decembrī pieņemtajiem grozījumiem Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumā ĀM savu iesaisti iecirkņu darba organizēšanā ir būtiski samazinājusi.
4. Attiecībā uz iecirkņiem ārvalstīs, kurus Latvijas pilsoņi iniciē paši (sagatavojot 36 vēlētāju priekšlikumu), jāpārdomā, kā atvieglot dažādas administratīvās procedūras un atbalstīt šīs iniciatīvas aktīvāk no valsts puses (nodrošinot, ka atbalstu sniedz gan CVK pārstāvji, gan ĀM dienestu darbinieki).
5. Daži nepieciešamie uzlabojumi iecirkņu darba ārvalstīs nodrošināšanai ir:
  - 1) izveidot mājaslapu/portālu/platformu, kur secīgi pa soļiem tiek uzskaitīti vēlēšanu iecirkņa izveidošanai nepieciešamie darāmie darbi, kur būtu arī dažādie dokumentu paraugi (pieņemšanas un nodošanas akti, rīkojumi, dažādas instrukcijas), tostarp tur varētu būt sadaļa katrai konkrētajai vēlēšanu komisijai (ar atsevišķu piekļuvi), kur var atzīmēt, kas jau ir izdarīts un kas vēl jādara. Tas palīdzētu labāk saplānot veicamos darbus un to secību;
  - 2) viens no problemātiskākajiem uzdevumiem vēlēšanu iecirkņiem, kas izmantoja iznomātas telpas, bija nodrošināt ģenerālmēģinājuma norisi, jo plānotā ģenerālmēģinājuma laikā šīs telpas jāizīrē vai jāsarunā iespēja tās izmantot. Nepieciešams laikus informēt iecirkņa organizatorus par plānotā ģenerālmēģinājuma laiku;
  - 3) instrukcijas iecirkņu ārvalstīs izveidošanai jāizstrādā tā, lai tās ir viegli uztveramas un nav sagatavotas no Latvijas situācijas perspektīvas, bet gan no dažādiem modeļiem/situācijām, kā vēlēšanu iecirkņi tiek praksē veidoti ārvalstīs. Noteikti nav vēlams vienkārši norādīt saiti uz likumu, nepieciešami dažādi skaidrojumi, iedziļinoties tipiskākajās problēmās, kādas rodas, organizējot iecirkni ārvalstīs. Instrukcijas nepieciešams sagatavot laikus, lai pietiek laika tās izplatīt diasporas vidē;
  - 4) diasporas organizācijas, īpaši jumta organizācijas, piemēram, PBLA un ELA, savu lomu saredz tajā, ka tās var sagatavot vēlēšanu kontekstā jaunu papildu saturu – vebinārus, tiešsaistes lekcijas, video rullīšus, rakstu sērijas, bukletus utt. –, ar kuru starpniecību informēt un aicināt diasporu piedalīties vēlēšanās. Dažas diasporas organizācijas informāciju par vēlēšanām vēlas sagatavot arī mītnes valsts valodā (jau uz EP vēlēšanām tika gatavota informācija angļu valodā), jo arī tiem diasporas pārstāvjiem, kas prot latviski, dažkārt vieglāk ir instrukcijas izlasīt mītnes zemes valodā (angļu valodā). Kā laba prakse tika novērtēta Vācijas diasporas iniciatīva vēlēšanu laikā organizēt *WhatsApp* grupu pārējo vēlēšanu iecirkņu dalībnieku atbalstam. Iesākto iniciatīvu viņi turpina, domājot par plašāku sadarbību ar pārstāvjiem no citiem iecirkņiem. Tas liecina, ka vēlēšanas diasporai ir

- svarīgs pasākums, kurā diaspora grib piedalīties un grib rast mehānismus, lai to nodrošinātu atbilstošā kvalitātē;
- 5) stiprinot diasporas pārstāvju interesi piedalīties vēlēšanās, diasporas organizācijas arī saredz iespēju aktīvāk veidot dažādus kultūras pasākumus un saiešanas vēlēšanu dienā, lai vēlēšanas būtu būtisks notikums ne tikai kā politiskās līdzdalības pasākums, bet arī aktivitāte, kas saistīta ar diasporas sociālo un kultūras dzīvi;
  - 6) diasporas pārstāvji, kas paši iesaistās vēlēšanu iecirkņa organizēšanā, sagaida, ka no valsts puses (no CVK un vēstniecībām) būtu personīgāka, aktīvāka un pozitīvāka attieksme. Ņemot vērā to, ka tas lielākoties ir brīvprātīgais darbs ar augstu atbildību, viņi vēlētos, ka pie viņiem vēršas un konkrēti jautā, vai jūs esat ar mieru organizēt iecirkni, kā jūs to darījāt iepriekšējās vēlēšanās. Pēdējās Saeimas vēlēšanās situācija bija otrāda, jo diasporas pārstāvjiem bija jābūt proaktīviem un gandrīz vai jāizcīna tiesības organizēt vēlēšanu iecirkni.
6. Attiecībā uz pasta balsošanu ir vērojama tendence, ka 2022. gada Saeimas vēlēšanās un 2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās **liels skaits pasta balsojumā atsūtīto aplokšņu tika atzītas kā nederīgas**. Tas parāda, ka ārvalstu balsotāji, kas izvēlējušies pasta balsošanas iespēju, nav izpratuši prasības, kas saistītas ar šo procedūru, tāpēc nepieciešams **aktīvāk informēt par būtiskākajām pieļautajām kļūdām, lai tās turpmāk novērstu**.
  7. Daži nepieciešamie uzlabojumi pasta balsošanas nodrošināšanai ir:
    - 1) pasta balsošana diskusijās tiek atzīta par piemērotāko pieeju diasporas dalībai vēlēšanās Austrālijā un ASV, bet tieši šo tālo valstu gadījumā pasta balsošanai nebija paredzēts pietiekams laiks. Intervētie diasporas pārstāvji no Austrālijas norādīja, ka pirmā diena, kad varēja sākt pieprasīt pasta balsošanu, bija arī tā diena, kad pasta balsošanas aplokšnes būtu arī jānosūta, lai nodrošinātu, ka tās laikus nokļūst CVK Rīgā. Tātad – pasta balsošanas iespēja ir jāplāno un arī jāpopularizē ātrāk;
    - 2) pasta balsotāji Lielbritānijā salīdzina savu pieredzi ar pasta balsošanu mītnes zemes vēlēšanās un Latvijas vēlēšanās. Viņi pozitīvi vērtē to, ka Lielbritānijas sistēma neparedz, ka pašam būtu kaut kas jāprintē, un vēlēšanu komplekts, ko atsūta, jau iekļauj gan partiju sarakstus, gan aplokšni ar pastmarku, un vēlētājiem nav jātērē savi līdzekļi, tikai jāizvēlas saraksts, jāaizlīmē aplokšne un jānosūta. Pati dokumentu izprintēšana kopumā netiek vērtēta kā ļoti sarežģīta;
    - 3) pasta balsošanas nodrošināšanai būtu aktīvāk jāveicina tas, ka diasporas pārstāvji iegūst eID kartes, lai būtu iespēja parakstīties elektroniski, jo tas palīdzētu risināt tehniskās problēmas, kas daudziem rodas, vēloties piedalīties pasta balsošanā. Tam varētu rīkot arī speciālus seminārus – kā diasporas pārstāvjiem iegūt elektronisko parakstu.
  8. Alternatīvi pasta balsošanai var tikt izvērtēti arī citi balsošanas mehānismi, piemēram, Igaunijas pieredze ar elektronisko balsošanu, kurai teorētiski ir potenciāls aizstāt sarežģīto pasta balsošanas procedūru. Vairāki intervētie diasporas pārstāvji un politiķi uzskata, ka tieši vēlēšanu organizēšana diasporā, izmantojot elektroniskās balsošanas pieeju, varētu būt pirmais solis elektroniskās balsošanas ieviešanā. Proti, elektronisko balsošanu varētu pilotēt diasporas vidē.
  9. Veiktās intervijas liecina, ka ierobežotu resursu dēļ gan Ārlietu ministrijas, gan CVK pārstāvji uzskata, ka citām organizācijām (nevis viņiem) būtu aktīvāk jāveic informēšanas darbs par vēlēšanu norisi un procedūrām. Tāpēc būtu nepieciešams izvērtēt dažādu iestāžu atbildību un iesaisti. Viens no finansiāli un organizatoriski pieejamākajiem finansēšanas instrumentiem informēšanas par vēlēšanu norisi un procedūrām nodrošināšanai varētu būt pieejamā finansējuma diasporas organizācijām palielināšana. Tas varētu būt projektu konkurss konkrētam mērķim – informēt diasporas pārstāvjus par vēlēšanu procedūru, konsultēt diasporu un motivēt diasporas pārstāvjus iesaistīties vēlēšanu procesā.

1995. gada 10. maija likums “Par pilsētu, rajonu, pagastu vēlēšanu komisijām un vēlēšanu iecirkņu komisijām”. Publicēts oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”, 19.05.1995., Nr. 77. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/35108>.
1995. gada 25. maija Saeimas vēlēšanu likums. Publicēts oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”, 06.06.1995., Nr. 86. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/35261-saeimas-velesanu-likums>.
2018. gada 20. decembra likums “Grozījumi Republikas pilsētu un novadu vēlēšanu komisiju un vēlēšanu iecirkņu komisiju likumā”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 28.12.2018., Nr. 253. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2018/253.2>.
2021. gada 23. septembra likums “Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 06.10.2021., Nr. 193. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2021/193.23>.
- Almond, G. A., Verba, S. (2015). The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations.
- Centrālās vēlēšanu komisijas 2022. gada 10. februāra lēmums Nr. 3 “Par instrukcijas apstiprināšanu”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 14.02.2022., Nr. 31. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2022/31.10>.
- ELA (2017). Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Golubeva, M., Žības, K., Petrušauskaitē, V., Rikša, M., Austers, A., Segeš Frelak, J. (2016). Do mobile citizens engage? A Study on the Participation of Polish, Lithuanian and Latvian Citizens in Ireland. Providus. Available: https://providus.lv/article_files/3200/original/Energizing_citizens_Survey_report_final.pdf?1464692841.
- Hazans, M. (2020). Diasporas apjoma novērtējums. Iegūts no: https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Diasporas_apjoma_novertejums_-_Zinojums.pdf
- Likumprojekta “Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” anotācija (2021). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/D6BBC76789CE6CB5C22586D300404784?OpenDocument>.
- Lulle, A.; Kļave, E.; Reire, G.; Birka, I.; Ungure, E. (2015). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: parlamentārā dimensija. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/1_DMPC_parstavnieciba_300115.pdf.
- Mieriņa, I. (2015). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. Akadēmiskā Dzīve, Nr. 51, 24.–38. lpp.
- Mieriņa, I., Jansone, R. (2018). Diasporas satiklošana: iesaistišanās prakse un sadarbības iespējas. Rīga: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. Pieejams: https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Diasporas_tikolsanas_-_Zinjums.pdf
- Mishler, W., Rose, R. (2005). What are the consequences of political trust?: A test of cultural and institutional theories in russia. Comparative Political Studies, 38 (9), 1050–1078.
- Valtenbergs, V. (2024). 2024. gada Eiroparlamenta vēlēšanās kandidējošo politisko partiju piedāvājuma analīze. Pieejams: https://ela.lv/uploads/files/politisko_partiju_piedavajuma_analize_izvelas_diaspora_final.pdf